

3122

आमचेकडे सर्व प्रकारचे लोखंडी सामान व शेतकी उपकरणे मिळतील.

सिमेन्ट स्टॉकिस्ट - सी. सी. आय्. व सेंच्युरी
घराची शोभा वाढविणारे रंगीबेरगी भारत टाईल्स
सेल्स डेपोला भेट देऊन खात्री करा.



तुकाराम श्रीपत चौधरी
पोलन पेठ, जळगाव.

लेडिज अँड जेन्टस्
बेलबॉटमके डिझायनर

बेनहर टेलर्स

महात्मा फुले मार्केट, जळगाव.

सर्व प्रकारच्या पुस्तकांसाठी



तसेच



प्राथमिक, माध्यमिक, महाविद्यालयीन पुस्तके,
स्टेशनरी, ग्रीटींग्ज, लग्न-पत्रिका इ.



वृन्दा बुक डेपो

पंजाब नॅशनल बँके जवळ, जळगाव.

STUDIO PORTRAITS

GROUP
FLASH
COLOUR } PHOTOS

AND

EVERYTHING IN PHOTOGRAPHY

VISIT-

METRO PHOTO
STUDIO

M. G. Road, JALGAON.



Studio - 3634
Resi. - 3353



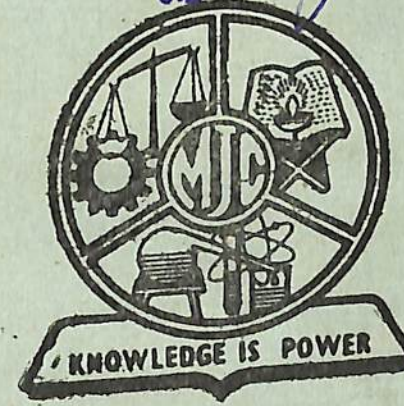
मुळजी जेठा महाविद्यालय

जळगाव

LIBRARY
RECEIVED

Date.....

Signature.....



नियतकालिक

१९७९-८०

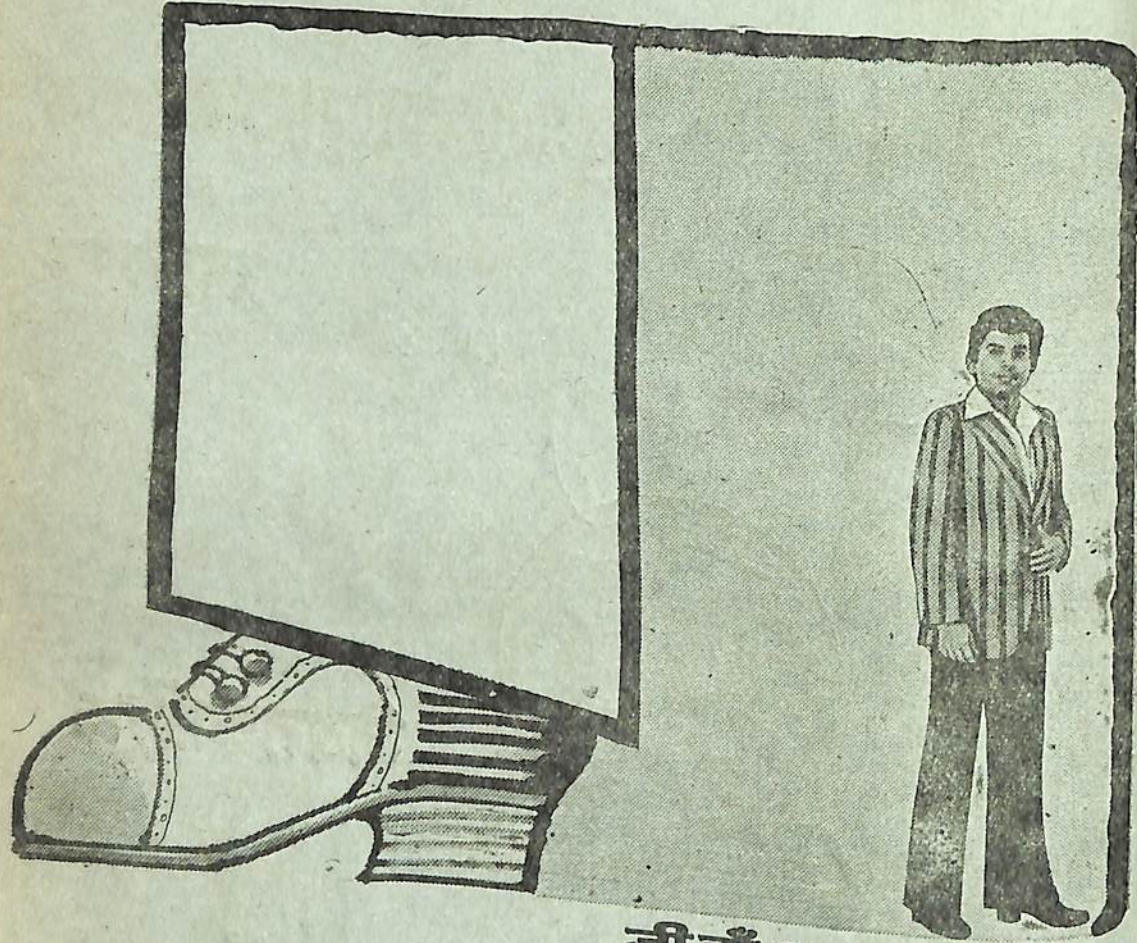
वर्ष - ३४

अंक - ३५

अजिंठा

विद्यार्थी प्रतिनिधी
श्री. विजय नारखेंडे

छोटे कद पर उंची एड़ी जँचेगी?



जी हाँ, अवश्य जँचेगी!

ऊंची एड़ी कद कुछ बढ़ा देती है लेकिन मजबूत तब है जब किसी की ऊंची एड़ी का पता न लगे। आकर्षक धारियोंवाली पतलून को पहिली के पास आकार देकर ऐसी बनवाए कि एड़ी टुक-सी जाए। फिर देखिए, कद लम्बा लगने लगेगा।

सन् १७९ की फैशन के अनुरूप कोट के लेपल कुछ कम चौड़े हों, टाई कोलर भी चुकीला न हो तो सोने में सुगन्ध। आजकी पसंद है ऊंचा शानदार व्यक्तित्व। पर इसके लिए जरूरी है सही कपड़े का चुनाव।

बग कपड़े के हर मीटर पर पूरा-पूरा ध्यान देते हैं। हर मीटर को २५० (जी हाँ, २५०) बख-सुमारक पद्धतियों में से प्रोसेस किया जाता है। इसलिए कि आपके कपड़े की आन-धान-शान अन्तः समब तक बनी रहे। याद रखिए, 'रमण्ड' आपकी जागत का सही मूल्य देता है— सदा।

रैमण्ड स्टूटिंग
आकर्षक व्यक्तित्व का मार्गदर्शक

अधिकृत विक्रेता :- **समाट ९३, खान्देश मील शॉपिंग सेंटर, नहर चौक, लखनौ.**



दिमादकीय

रेल्वेची अशी गोष्ट सांगतात की, एकदा एक गाडी ठरलेल्या वेळेच्या थोडी अगोदर स्टेशनवर आली. साहजिकच प्रवाशांना आश्चर्याचा सुखद धक्का बसला. पण चौकशी करता असे आढळले की ती गाडी त्या दिवसाची नसून आदल्या दिवसाची अतिशय उशीरा आलेली गाडी होती!

आमच्या ह्या नियतकालिकाचे काहीसे तसेच झाले आहे. १९७९-८० चा हा अंक इतक्या उशीरा निघत आहे की तो जणू १९८०-८१ चा अंक वाटावा! या विलंबाबद्दल आम्ही दिलगिरी प्रदर्शित करतो. विलंबाची अनेक कारणे आहेत. सार्वत्रिक निवडणुकांच्या याद्या अग्रक्रमाने छापण्या लागल्यामुळे छापखान्यावर पडलेला ताण, पुढे सरकारी कामांची ३१ मार्चची घाई, त्यामुळे तुंबलेल्या इतरांच्या 'अजंट' छपाईकामाची गर्दी, याबरोबर विद्युतशक्तीचा लहरीपणा हा मुख्य कारणे. त्यात पुन्हा आम्ही एक कागद निवडावा, तो बाजारातून अदृश्य व्हावा, दुसरा निवडावा तोही नाहीसा व्हावा - हा प्रकार घडला. आणि या सर्वांमध्ये भर पडलो काही वादळांची...सुदैवाने ती चहातल्या पेत्यातली ठरली ही गोष्ट वेगळी.

हे वर्ष शिक्षणाच्या क्षेत्रामधले फार महत्वाचे ठरेल यात संशय नाही. सत्र-पद्धती सुरू झाल्यानंतर पूर्णपणे ह्या पद्धतीमधून तयार झालेला विद्यार्थ्यांचा पहिला गट या वर्षाच्या शेवटी पदवी परीक्षेस बसलेला आहे. या तीन वर्षांनंतर सत्रपद्धतीचे मूल्यमापन थोडेफार करता येईल हे निश्चित. तसे ते सर्व स्तरांवर केले जावे. विद्यापीठाने सत्रपद्धती व परिक्षापद्धती मधील सुधारणा या विषयांवर काही चर्चा-सत्रे आयोजित केली होती. परंतु याबरोबरच विद्यापीठाने ह्या प्रश्नांबाबत कोणतेही पूर्वग्रह न बाळगणाऱ्या काही संशोधकांना महाविद्यालयांकडे पाठवावे व त्यांनी तेथील विद्यार्थी, प्राध्यापक व प्राचार्यांशी मनमोकळी चर्चा करून सत्रपद्धती प्रत्यक्षात कशी राबविली जाते हे पाहून आपले निष्कर्ष विद्यापीठास सादर करावेत. सार्थ मूल्यमापनाच्या दृष्टीने हे फिल्ड वर्क अत्यंत आवश्यक वाटते.

उच्च शिक्षणाच्या जगतात काही नवे वारे वाहू लागले आहेत. असे म्हटले जाते की, सध्याचे अभ्यासक्रम आजच्या काळात संपूर्णपणे अप्रस्तुत असून त्यांचा आजू-बाजूच्या जगाशी, समाजाच्या जीवनाशी काडीमात्र संबंध नाही, हे अभ्यासक्रम विद्यार्थ्यांच्या पुढील जीवनातील नौकरी-धंद्याच्या दृष्टीनेहि निरुपयोगी आहेत. यावर उपाय सुचवला जातो तो असा की, साचेबंद अभ्यासक्रम आखून सर्व महा-विद्यालयांकडून तो राबवून घेण्याऐवजी विद्यापीठाने महाविद्यालयांना स्वतंत्रपणे आपापले अभ्यासक्रम आखू द्यावेत, त्यांच्या परीक्षा घेऊ द्याव्यात व विद्यार्थ्यांचे मूल्यमापन सुद्धा त्या त्या महाविद्यालयाच्या प्राध्यापकांना करू द्यावे. अशा स्वरूपाच्या विकेंद्रीकरणाने प्राध्यापकांच्या उपक्रमशीलतेला भरपूर वाव मिळून नवीन प्रकारचे, जीवनीपयोगी, विद्यार्थ्यांमध्ये समाजाशी बांधीलकी निर्माण करणारे अभ्यासक्रम अमलात येतील.

अधिकारांचे व जबाबदारीचे विकेंद्रीकरण करून महाविद्यालयांना स्वायत्तता देणे हे उद्दिष्ट चांगले आहे. पण यासाठी सर्व महाविद्यालयांनी आपले कर्तव्य जबाबदारीची जाणीव ठेवून पार पाडले पाहिजे तात्कालिक फायद्यांच्या मोहास बळी न पडता विद्यार्थ्यांच्या अंतिम हिताच्या दृष्टीने ही, स्वायत्तता वापरली पाहिजे. अन्यथा महाविद्यालयांना स्वस्त दराचे पण भेसळयुक्त अन्न तयार करणाऱ्या भटार-खान्यांचे स्वरूप प्राप्त होईल. 'जांव ओरिएंटेड' अभ्यासक्रमांकडेही डोळसपणे पाहणे आवश्यक आहे. विद्यापीठीय शिक्षणाची मूळ उद्दिष्टे लक्षात घेता अशा अभ्यासक्रमांचे क्षेत्र मर्यादितच ठेवले पाहिजे. नाहीतर महाविद्यालयांना कमी फी घेणाऱ्या आणि मोबदल्यात निरूक्त दर्जाचे तंत्रज्ञान देणाऱ्या शिक्षणसंस्थांचे स्वरूप प्राप्त होईल. शिक्षणाच्या क्षेत्रामध्ये नवेनवे प्रयोग अवश्य केले पाहिजेत. पण या प्रयोगांकडे डोळसपणे पाहत राहून सतत त्यांचे मूल्यमापन करणे आवश्यक आहे.

श्रद्धांजली !

या शैक्षणिक वर्षाची वाटचाल करीत असतांना देशातील विविध क्षेत्रांतील व्यक्तींच्या निधनामुळे त्यांना विनम्र अभिवादन करीत असताना आम्हास अत्यंत खेद होत आहे.

○ संपूर्ण क्रांतीचे प्रणेते, स्वातंत्र्य चळवळीचे खंदे पुरस्कर्ते, सेवाभावी सर्वोदयी नेते व भारतीय जनसेस एखाद्या दीपकाप्रमाणे सतत मार्गदर्शन करणारे थोर नेते स्व. जयप्रकाशजी.

○ पुणे विद्यापीठाचे माजी कुलगुरु, महाराष्ट्राचे चतुरस्त्र वक्ते, भाषाप्रभू व इतिहास संशोधक, महाराष्ट्रीय परंपरेचे जणू चालते बोलते प्रतिक समजले जाणारे म. म. द. वा पोतदार.

○ जुन्या पिढीतील एक नामवंत विचारवंत मराठी साहित्य व समाज-प्रबोधनाचे पुरस्कर्ते, थोर शिक्षण शास्त्रज्ञ व इतिहास संशोधक, प्रा. न. र. फाटक.

○ मराठी साहित्यात आपले स्वतंत्र व आगळे स्थान निर्माण करणारे व चिरतरुण व्यक्तित्व लाभलेले प्रा. काणेकर.

○ सव्यसात्री टीकाकार व साहित्य समीक्षक कै. श्री. के. क्षीरसागर.

○ महाराष्ट्राचे माजी मुख्यमंत्री व शेतकरी नेते कै. वसंतराव नाईक.

या सर्वांच्या निधनामुळे आमची अपरिमित हानी झाली आहे. या सर्वांस आमची विनम्र श्रद्धांजली !

महाविद्यालयीन वार्ता-

१९७९-८० या वर्षाचा "अजिठा" नियतकालिकाचा अंक थोड्या उशीरा का होईना आपल्या हाती देतांना आम्हांस विशेष आनंद होत आहे.

उत्तर महाराष्ट्राच्या परिसरामधील एक अत्यंत प्रगतीशील व नामवंत शिक्षणसंस्था म्हणून आमचे महाविद्यालय शिक्षण क्षेत्रास सुपरिचित आहे. जळगाव जिल्ह्यांतील

शैक्षणिक, सांस्कृतिक विकासाचे एक प्रमुख केंद्र या नात्याने या महाविद्यालयाने पूर्ण विद्यापिठ क्षेत्रामधील महाविद्यालयांमध्ये स्वतःची एक आगळी-वेगळी प्रतिमा निर्माण केली आहे. शिक्षण, क्रीडा, कला या सर्वच क्षेत्रात आमचे महाविद्यालय प्रगतीची वाटचाल करीत आहे. १९७९-८० या शैक्षणिक वर्षात महाविद्यालयाच्या विविध प्रांतातील प्रगतीचे सम्यक् दर्शन या अंकावरून आपणांस होऊ शकेल असा विश्वास वाटतो.

प्रारंभ- या वर्षी कनिष्ठ महाविद्यालयाच्या व वरिष्ठ महाविद्यालयाच्या कामकाजास दि. २० जुलै, १९७९ पासून मोठ्या उत्साहाने व उमेदीने सुरुवात झाली. या वर्षात कनिष्ठ महाविद्यालयात एकूण १३४७ व वरिष्ठ महाविद्यालयात एकूण १५११ विद्यार्थ्यांनी प्रवेश घेतला.

यशाची पावती -

महाविद्यालयातील विविध परीक्षांचे निर्णय ही संस्थेच्या शैक्षणिक यशाची व प्रगतीची पावती आहे असे म्हटल्यास वावगे ठरणार नाही. या शैक्षणिक वर्षातील सर्वच परीक्षांचे निर्णय अत्यंत समाधानकारक असे आहेत. महाविद्यालयातील बऱ्याच विद्यार्थ्यांनी परीक्षेत उच्च श्रेणीचे यश संपादन करून स्वतःची व महाविद्यालयाची प्रतिष्ठा उचावली आहे. विद्यार्थ्यांच्या या यशाची विशेष उल्लेखनीय उदाहरणे खालील प्रमाणे देता येतील.

श्री. विवेक काटदरे हे एम. कॉम्. च्या परीक्षेत ७३ टक्के गुण मिळवून पुणे विद्यापिठात सर्व प्रथम आले आहेत. श्री. काटदरे यांनी आय. सी. डब्लू. ए., इंटरमिजिएट व सी. ए. इंटरमिजिएट या परीक्षाही उत्तीर्ण होण्याचा मान मिळविला आहे. विशेष उल्लेखनीय बाब म्हणजे ते खो-खो च्या पंच परीक्षेमध्येही उत्तीर्ण झाले आहेत.

कु. मेधा मृणोत, श्री. रघुनाथ सोनार, अजित शहा, कपूर हे विद्यार्थी एम. कॉम्. च्या परीक्षेत प्रथम श्रेणीत उत्तीर्ण झाले.

कु. विजया बळवंत भोळे व कु. कोकीळा विश्वनाथ पाटील या विद्यार्थींनी तृतीय वर्ष कला (टी. वाय. बी. ए.) या परीक्षेत प्रथम श्रेणीत उत्तीर्ण झाल्या आहेत.

तृतीय वर्ष विज्ञान (टी. वाय. बी. एस्सी.) या परीक्षेसाठी बसलेल्या एकूण १२१ विद्यार्थ्यांपैकी ५१ विद्यार्थी विशेष गुणवत्तेसह व ५२ विद्यार्थी प्रथम श्रेणीत उत्तीर्ण झाले आहेत. या परीक्षेत श्री. शाम नानू राणे हे ८५ टक्के गुण मिळवून महाविद्यालयात प्रथम ठरले आहेत. या परीक्षेतील महाविद्यालयाचा निकाल ९७ टक्के लागला आहे. विद्यापिठाच्या एकूण निकालाशी (८९.११ टक्के) बरोल निकालाची तुलना करता हा निकाल निश्चितच उल्लेखनीय आहे.

अजिठा ★ १९७९/८०

एम. ए. च्या परीक्षेत श्री. प्रकाश सपकाळे, कु. कल्पना चौधरी, कु. ललिता चौधरी, कु. शोभना भालेराव, कु. वीणा देसाई, कु. बेबी इंगळे, श्री. एस. एम. शिपो, कु. नंदिनी कुळकर्णी, श्री. बी. पी. पाटील व श्री. बाजवा हे विद्यार्थी प्रथम श्रेणीत उत्तीर्ण झाले आहे.

१९७९ 'मे' मध्ये झालेल्या "डिप्लोमा इन कंपनी सेक्रेटरीशीप" या परीक्षेत सौ. निलीमा अशोक ढाके यांनी विद्यापीठात सर्वप्रथम येष्याचा मान मिळविला आहे. तसेच याच वर्षात "डिप्लोमा इन ऑफीस मॅनेजमेंट" या परीक्षेत श्री. महेंद्र तेजेंद्र अनुपूर्विय विद्यापीठात सर्व प्रथम आले आहेत.

मे १९७९ मधील १२ वी च्या परीक्षेतील विशेष गुण मिळविणारे विद्यार्थी

१२ वी विज्ञान:- चि. अतुल अग्रवाल, यांनी ८५ टक्के गुण व चि. अशुतीष मराठे यांनी ८२% गुण मिळवून जिल्ह्यात अनुक्रमे प्रथम व द्वितीय क्रमांक मिळविण्याचा मान मिळविला आहे. तसेच कु. मनिषा चिकोडो (७८%) कु. लिना राणे (७६%) कु. राजेंद्र फिरके (७७%) कु. राजेंद्र पाटील (७६%) हे विद्यार्थीही उत्तम दर्जाचे यश संपादन करून उत्तीर्ण झाले आहेत.

१२ वी वाणिज्य- चि. तुषार नारायण तारांबळे (७२%) व कु. गणसुंदरी चौधरी यांनी याच परीक्षेत जिल्ह्यात अनुक्रमे प्रथम व द्वितीय क्रमांक संपादन केले आहेत.

तसेच चि. राजेंद्र आगीवाल, संजय कोराने या विद्यार्थ्यांनीही प्रत्येकी ६७ टक्के गुण प्राप्त केले आहेत.

या सर्व विद्यार्थ्यांचा कौतुक-समारंभ व त्यांच्या माता-पित्यांचा हृद्य सत्कार जळगाव येथील भ. इ. स्कूलचे माजी मुख्याध्यापक श्री. वि. रा. देशकर यांचे उपस्थितीत व खा. भाईसाहेब महाजन यांचे अध्यक्षतेखाली करण्यात आला.

भूगोल विभागाच्या गुजरातेतील सहलीमध्ये टी. वाय्. बी. ए. च्या दोन विद्यार्थ्यांनी कु. अलका साळी व कु. प्रतिभा येवले यांनी द्वारकेजवळ त्यांची वर्गभगिनी बुडत असतांना असामान्य धैर्य व प्रसंगावधान दाखवून तिला वाचविल्याबद्दल त्यांचा २६ जानेवारीच्या "रिपब्लिक डे" परेडच्या वेळी जिल्हा कलेक्टरांच्या हस्ते सत्कार करण्यात आला.

सर्वोत्कृष्ट विद्यार्थी- या वर्षाचा सर्वोत्कृष्ट - विद्यार्थी म्हणून श्री. मिलिंद फाटक (टी. वाय. बी. कॉम.) यांची निवड करण्यात आलेली आहे. श्री. फाटक हे अत्यंत हुषार-विद्यार्थी असून त्यांनी आपल्या नित्याच्या अभ्यासाबरोबर आय. सी. डब्लू. ए. इंटरमिजिट व सी. ए. एन्ट्रन्स या कठीण समजल्या जाणाऱ्या परीक्षाही यशस्वी रीतीने पूर्ण केल्या आहेत. अभ्यासाबरोबरच क्रीडाक्षेत्रातही त्यांना रस असल्याने गेल्या वर्षी मायनॉर गेम सेक्रेटरी म्हणून त्यांची अविरोध निवड झाली होती आपल्या विविध क्षेत्रातील यशामुळे त्यांनी आपली निवड अचूक ठरविली आहे.

पुणे विद्यापीठ - विद्यार्थी मंडळ - प्रतिनिधी - महाविद्यालयातील
विद्यापीठ प्रतिनिधी (यू.आर.) म्हणून निवड झालेले श्री. प्रवीण चौधरी यांची पुणे-विद्यापीठ-विद्यार्थी प्रतिनिधी मंडळावर प्रतिनिधी म्हणून निवड झाली.
प्राध्यापकांविषयी थोडेसे -

महाविद्यालयाच्या प्रगतीमधील एक महत्त्वाचा दुवा म्हणजे आमचा प्राध्यापक वर्ग. आपल्या व्यक्तिगत विकासाबरोबरच संस्थेच्या विकासासाठी हातभार लावण्यासाठी आमचे सहकारी प्राध्यापक सदैव तत्पर असतात.

यावर्षी आमच्या महाविद्यालयातील प्राध्यापकद्वयांना संशोधनोत्तर पी. एच्. डी. पदवी प्राप्त झाली आहे. त्याविषयीचा तपशील असा:

१) प्रा. डॉ. तेजपालसिंह चौधरी.

संशोधन - विषय: 'खडी बोलीका व्याकरणिक अभ्यास'

मार्गदर्शक - प्रा. डॉ. शंकर पुणतांबेकर, म्. जे. महाविद्यालय जळगाव.

२) प्रा. डॉ. इ. म. वाठ.

संशोधन - विषय: "Studies on some aspects of the Biology and Physiology of Prosobranch-Melanoideslineatus." (Gray)

मार्गदर्शक - प्रा. डॉ. आर. एस्. श्रीवास्तव, होळकर सायन्स कॉलेज, इन्दूर.

वरील दोन्हीही प्राध्यापकांचे त्रिवार अभिनंदन!

इतर सहकारी प्राध्यापकांपैकीही पुष्कळसे प्राध्यापक नव्या शैक्षणिक गुणवत्ता-संपादनासाठी प्रयत्नशील आहेत.

स्वागत - निरोप -

यावर्षी महाविद्यालयात पुढील नवागत प्राध्यापकांचा समावेश झाला. वरिष्ठ महाविद्यालयामध्ये सर्वश्री श्री. जे. बी. अग्रवाल, श्री. डी. एफ. वाणी कनिष्ठ महाविद्यालयामध्ये ही सर्वश्री एस. बी. लोहार, ए. पी. पाटील, ए. आर. चौधरी, एस्. एल्. नेहेते, इ. बी. माळी, एम. डी. रोटे, पी. एल्. चौधरी, डॉ. डी. बी. विश्वे, टी. एम्. भारंबे, सी. मुजाता देशपांडे, एम्. आर. नारखडे, एस्. ए. चौधरी, आर. जी. गुजराथी हे प्राध्यापक नव्याने आलेले त्या सर्वांचे मनःपूर्वक स्वागत!

प्रा. आर. बी. जोशी, प्रा. जे. के. काशीकर, प्रा. एम्. वाय. माहोरे हे संस्था सोडून गेलेले त्या सर्वांस शुभेच्छा!

सन्माननीयांच्या भेटी- या शैक्षणिक वर्षात विविध कार्यक्रमांच्या निमित्ताने पुढील नामवंत व्यक्तींनी महाविद्यालयास भेट देऊन आमहास मार्गदर्शन केले व आमच्या विद्यार्थ्यांना प्रेरणा दिली.

पुणे विद्यापीठाचे कुलगुरु मा. ताकवले, पुणे विद्यापीठ वाणिज्य विद्याशाखेचे अधिकारी डॉ. अभ्यंकर, सुप्रसिद्ध साहित्यिक व इतिहासकार श्री. सेतु माधवराव पगडी, सुप्रसिद्ध लेखिका- श्रीमती दुर्गा भागवत, राजकीय विचारवंत

श्री. रामराव आदिक, वॉ. विठ्ठलराव गाडगीळ, जिल्हा उद्योगाधिकारी सातपुतळे, जिल्हाधिकारी रामाराव, भूतपूर्व शिक्षणमंत्री श्री. सदानंद वर्दे, सौ. वर्दे शिक्षण तज्ज्ञ श्री. ल. नी. छापेकर, श्री. मिरजगावकर (जिल्हा प्रसिद्धी अधिकारी), श्री. चंद्रकांत फडकर, प्रा. जी. एन. जोशी, पुणे विद्यापीठ वृत्तविद्या विभाग - संचालक श्री. ल. ना. गोखले, जिल्हा सेवायोजन अधिकारी श्री. दि. ह. खिरे, जळगाव नभोवाणी केंद्राचे श्री. वडे, प्रा. कुमुमताई चौधरी, डॉ. पी. एन्. पाटील, श्री. बशिरुद्दीन अहमद, प्रा. एस्. डी. पाटील, पुणे विद्यापीठाचे डॉ. कारेकर, डॉ. ए. डी. जोशी, कु. साधना खोटे.

वरील सर्व व्यक्तींच्या सहकार्याबद्दल आम्ही त्याचे आभारी आहोत.

नव्या योजना- महाविद्यालय प्रतिवर्षी नवनवीन उपक्रम हाती घेऊन त्यांची अधिकाधिक यशस्वितेने अंमलबजावणी करण्याकडे सदैव प्रयत्नशील असते. यावर्षी महाविद्यालयाने अंगीकृत केलेल्या काही नव्या योजना पुढील प्रमाणे :

१) विज्ञानमंच- महाराष्ट्र शासनाने इ. ९ वी च्या विद्यार्थ्यांसाठी आयोजित केलेला 'विज्ञानमंच' हा उपक्रम जळगांव जिल्ह्यासाठी आमच्या महाविद्यालयामार्फत राबविला गेला. या उपक्रमाचे संचालक म्हणून उपप्राचार्य थत्ते व समन्वयक म्हणून प्रा. येवले यांनी इतर प्राध्यापकांच्या सहकार्याने हा उपक्रम यशस्वोपणे राबविला.

(२) पुढील वर्षापासून महाविद्यालयात एम. एस्सी. चे वर्ग सुरू करण्यात येत आहेत. एम. एस्सी. (मॅथमॅटिक्स) या विषयाचा पदव्युत्तर अभ्यास करू इच्छणाऱ्या विद्यार्थ्यांची त्यामुळे पुष्कळच सोय होणार आहे.

(३) तृतीय वर्ष विज्ञान (टी. वाय. बी. एस्सी.) या वर्गासाठी देखील "संख्याशास्त्र" हा स्वतंत्र विषय घेण्याची सत्री पुणे विद्यापीठ व शासनाच्या परवानगीने उपलब्ध करून देण्यात येत आहे. त्यामुळे विद्यार्थ्यांच्या बऱ्याच वर्षांच्या मागणीला यश येणार आहे.

आजपर्यंतच्या वाटचालीत महाविद्यालयाने तेहतीस वर्षांचा प्रवास अत्यंत यशस्वोपणे पूर्ण केला आहे. आकर्षक व भव्य वास्तू. सुबक व नेटका परिसर, विस्तीर्ण क्रीडांगण, सुसज्ज प्रयोगशाळा, अद्ययावत व समृद्ध असे ग्रंथालय, अभ्यासिका, प्राध्यापक निवास, मुला-पुलींची वसतीगृहे, व्यायामशाळा या सर्व संपदेबरोबरच सर्व क्षेत्रांशी रस घेणारे आमचे प्राध्यापक व त्यांचे सहकार्य, संस्थेचे मान्यवर पदाधिकाऱ्यांचे योजनापूर्ण व आत्मियतेने केलेले कुशल मार्गदर्शन, विद्यार्थ्यांचा मिळणारा उत्स्फूर्त प्रतिसाद यामुळे आमचे महाविद्यालय काहीशा धोमेपणाने का होईना परंतु आत्मविश्वासाने व सामर्थ्याने अधिकाधिक यशस्वितेकडे वाटचाल करीत आहे हे निश्चित.

महाविद्यालयातील विविध प्रकारचे उपक्रम, अभ्यासेतर हालचाली व वेगवेगळ्या योजनांचा व त्यांच्या वर्षभरातील कार्यांचा परिचय या अंकात स्वतंत्रपणे दिलेल्या विविध अहवालावरून सहज होऊ शकेल.



एन्. एस्. एस्. फलावर शो चे वेळी कॅन्टीन चालविणारे विद्यार्थी



सब लेफ्टनंट मुरारी पोतनीस भारतीय नौदल



श्री. विश्वास ओंकार इंगळे
अॅडव्हान्स लिडरशीप (जम्मू-काश्मीर) कॅम्प मध्ये
निवड व त्या कॅम्प मध्ये प्रथम क्रमांक मिळविला.



एन्. एस्. एस्.
माती तपासणारे पथक



एन्. एस्. एस्.



श्री. बबनराव तडवी, वार्षिक पारितोषिक

१) नविन मशिनस, उत्कृष्ट वैयक्तिक मार्गदर्शन,
मर्यादित जागा
टायपिंग व सायब्लोस्टाईलची कामे स्वस्त व सुबक
केली जातील. सर्व प्रकारच्या बू कॉपीज मिळतील.

विजय टाईपरायटिंग शॉर्ट हॅन्ड क्लास

उत्कृष्ट मार्गदर्शन, मशिनस
लेडीज बॅचेस
मर्यादित जागा

१६५ जिल्हापेठ, स्वागत लॉज जळगाव.

**विजय टाईपरायटिंग
शॉर्ट हॅन्ड क्लास, जळगाव.**

आमचेकडे

उत्कृष्ट प्रकारच्या छापाईची कामे व
सर्व प्रकारचे सोसायटीला लागणारे
रजिस्टर्स किफायतशीर भावात
छापून मिळतील.



**अशोक प्रिंटिंग
प्रेस**

१५९, नवी पेठ, जळगाव
प्रोग्रा. - एन्. आर. पाटोल

जळगाव जिल्ह्यात स्वादिष्ट व मसालेदार
मांसाहारी आणि शाकाहारी जेवणासाठी
नावाजलेले जळगावातील एकमेव

फोन नं. ४९९३



हॉटेल युवराज

शिवाजी रोड, १३ पोलन पेठ,
जळगाव.

- अत्याधुनिक फर्निचर, अन्य सुखसोईनी युक्त
तसेच प्रसन्न वातावरण
- खात्रीशीर, व रुचकर जेवण, जलद सेवा
यासाठी ख्यातनाम
- आगाऊ सूचना दिल्यास लहानमोठ्या पार्टीजची
खास व्यवस्था.
- ग्राहकांची भोजन-तृप्ती हाच आमचा नफा !

प्रोप्रायटर-

श्री. रतनशेठ मंगा निकुम
श्री. किसनशेठ मंगा निकुम

तसेच-

पूर्वी पासून सर्वत्र सुपरिचित असलेले

**युवराज मराठा
मटन हॉटेल**

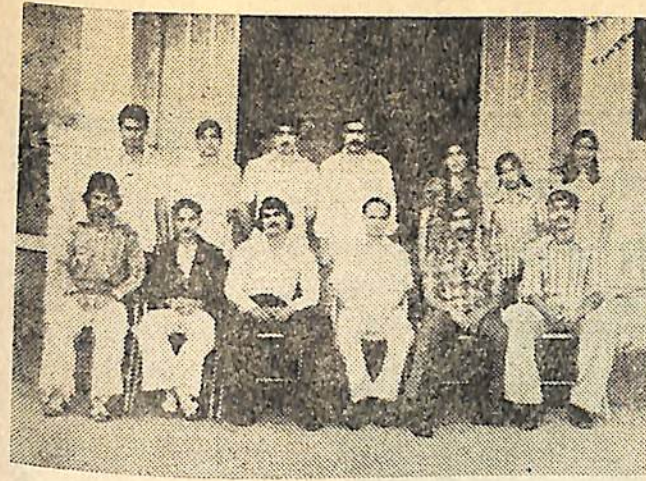
इकबाल रोड, ६६, पोलन पेठ,
जळगाव.



मालक- श्री. मंगा श्रावण निकुम

ग्राहकांची भोजन तृप्ती हेच समाधान !

अर्जिठा * १९७९/८०



जळगाव विभाग आंतर-महाविद्यालयीन अथलेटिक्स
चॅम्पियनशिप मिळविणारे खेळाडू



कु. निलिमा कुळकर्णी
आंतर-महाविद्यालयीन उच्च उडा स्पर्धेत प्रथम



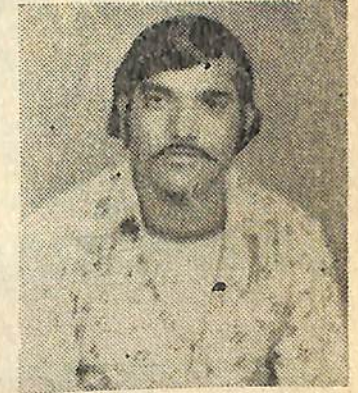
श्री. रणजीत वेद
आंतर-महाविद्यालयीन कुस्ती-
स्पर्धेमध्ये सर्व प्रथम



जळगाव विभाग आंतर-महाविद्यालयीन कबड्डी विजेता संघ



जळगाव विभाग आंतर महाविद्यालयीन खो खो विजेता संघ

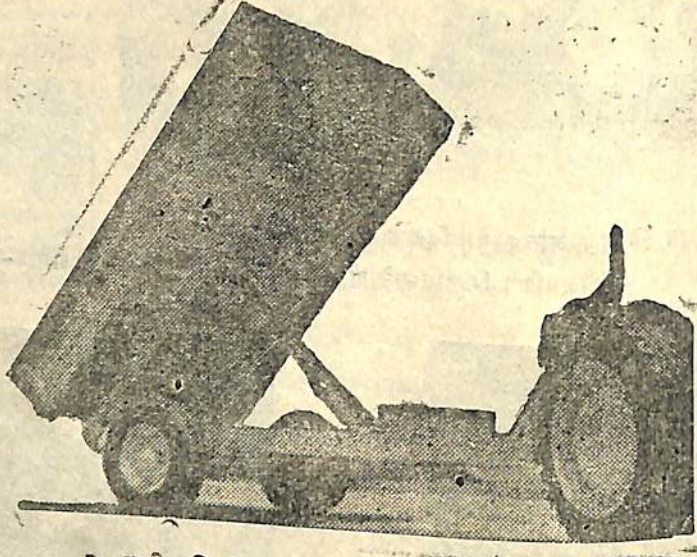


श्री. कमलाकर खडके
आंतर-महाविद्यालयीन वजन
उच्चलण्याच्या स्पर्धेत सर्व प्रथम

आकर्षक डिझाईन व मजबूत पोलादी बांधणीचे

एकमेव अष्टपैलू ट्रॅलर

प्र
प्र वि ण
ण
ट्रॅलर



प्रकार -

३ टनी टिपींग ट्रॅलर

३ टन, ५ टन, ६ टन, टिपींग व नॉन टिपींग तसेच दोन चाकी व चार चाकी
८ टनी (खास ऊसासाठी) बनविले जातात.

वैशिष्ट्ये -

- गॅरंटी व सर्व्हिस
- मनपसंत टायर साईज ९०० × १६, ७.५० × २०, ८.२५ × २०
- बॉडी लॅची १-६' २-०' २-६' ३-०' आपल्या गरजेनुसार
- हेवी ड्यूटी अॅक्सल

निर्माते-

प्रविण मेटल वर्क्स

८, पोलन पेठ, जळगाव

☎ नं. ४०७५ व ४६६२



अजिंठा

मराठी असे आमची मायबोली
जरी भिन्नधर्मानुयायी असूं,
पुरी बाणली बंधुता अंतरंगी,
हिच्या एक ताटांत आम्ही बसूं ;
हिचे पुत्र आम्ही हिचे पांग फेडूं,
वसे आमच्या मात्र हृन्मंदिरीं,
जगन्मान्यता हीस अर्पूं प्रतापें
हिला बैसवूं वैभव्याच्या शिरीं.

-- माधव जूलियन



मराठी विभाग

ग म भ न सर ग म



मुलांची मं
मातीच्या गोळ्यासारखी
थापावी तशी आकारतात
शिकवावी तशी शिकतात
चांगली विद्या
चांगले सूर
चांगले संस्कार
ती कदाचित्
कलावंतही होतील
पण निदान
सुरांचे रसिक तर
नक्कीच होतील
मनात त्यांच्या सुरवहार
सदैव दरवळत राहिल.

सर ग म

९७, खान्देश मिल शांनिंग

कॉम्प्लेक्स, जळगाव ४२५००१

सरगम म्युझिक कलेक्शन करिता

• ग्रामोफोन रेकॉर्ड्स • टेपरेकॉर्ड्स • कॅसेट्

रेसी ३४८१



नियती

विजय नारखेडे T. Y. B. A.

रमेश नुकताच बी. ए. ची पदवी परीक्षा पास झाला होता. फर्स्ट क्लासमध्ये. लहानपणापासूनच तो हुशार व हरहुन्नरी होता. कॉलेजातही प्रत्येक क्षेत्रात त्याने चांगलेच नाव कमावले. खेळात तर त्याचा हात धरणाऱ्या त्या कॉलेजात कुणीच नव्हता. आपल्या आकर्षक व्यक्तिमत्वाने त्याने साऱ्यांना वेड लावले होते. लहानपणी स्कॉलरशिपची परीक्षा उत्तीर्ण झाल्यापासून तर थेट बी. ए. पदवी घेण्यापर्यंत त्याने क्लास चुकवला नव्हता. इतर सर्व ऑक्टिगज् सांभाळूनही त्याचा क्लास चुकत नाही हे पाहून इतर मुला-मुलींना त्याचे खूप आश्चर्य वाटे व कौतुकही होत असे.

रमेशचे वडील, रमेश १४ वर्षांचा असतानाच वारले होते. एका किरकोळ अपघाताचे निमित्त साधून काळाने त्यांना ओढून नेले होते. रमेशची आई तर ती अतिशय लहान असतानाच वारली होती. रमेशला दोन बहिणी, मोठा भाऊ होता. मोठ्या भावाचे लग्न झाले होते. अनंताची पत्नी नीला बहिनी व त्याची तीन मुले एवढा परिवार होता. अनंत मॅट्रिक होवून वडील वारल्यानंतर त्यांच्या जागेवर चिकटलेला एक सर्वसाधारण कारकून होता. महिना ४००।५०० रुपये मिळवणारा. घरातील भरल्या गोकुळाचा खर्च करता करता नाकीनऊ येत होते. त्यातच वडिलांची इच्छा होती की रमेशने बी. ए. करावे. वडिलांच्या इच्छेला मान देवून अनंता रमेशचा खर्च कसा बसा करीत होता.

रमेश बी. ए. झाला. आता नोकरीसाठी त्याने प्रयत्न सुरू केले. नोकरी-व्यवसाय ऑफिसमध्ये नाव नोंदविले. दररोज वर्तमानपत्रांचे काने कोपरे वाचण्यात व नोकरीसाठी फॉर्म भरण्यातच त्याचे दिवस जावू लागले. स्वचित् कुठला "कॉल"

आला तर थोडा वेळ नोकरी मिळाल्याच्या स्वप्नात वहावत जाणे. वास्तवात मात्र इंटव्यूव्ह झाल्यावर ऑर्डरची वाट पहाता पहाता दुसऱ्या जागे-साठी अर्ज करणे एवढेच आता रमेशच्या हातात राहिले होते. दररोज दुपारी येणाऱ्या पोष्टमनच्या आगमनाची वाट पाहणे, हे त्याचे नित्याचेच काम होवून बसले होते. एखाद्या दिवशी काही कामा-निमित्त पोष्टमन यायच्या वेळेला रमेश घरी नसला तर बाहेरून आल्यानंतर रमेशचा एकच ठरलेला प्रश्न असे, 'बहिनी, पोष्टमन काही देवून गेला का?'

रमेश आताशा उदास व विचारमग्न दिसत असे. कॉलेजात असताना बहिनीकडून आपल्या हुशार दिराची स्तुती इतर बायकांकडे करताना पाहून रमेश मनोमन सुखावत असे. पण आता परिस्थिती विचित्र झाली होती. बहिनीच्या वागण्यातील तुसडे पणा, दादाचा अबोला रमेशला सहन होत नसे. निलूला आपल्या मुलांची हौस मौज होत नाही म्हणून वाईट वाटे. तर अनंताला रमेशला एवढे शिकूनही नोकरी लागत नाही म्हणून खंत होत असे. ह्या कारणास्तव रमेशही आता जास्तीत जास्त घराबाहेर रहाण्याचा प्रयत्न करी.

आपल्या जीवनातून सारा जिव्हाळा, प्रेम, दया, सहानुभूती जळणाऱ्या कापराच्या वडीसारखे नाहिसे झाले आहेत असे रमेशला वाटे. आता फक्त फुटक्या नशीबाच्या संगीताला दुःखाचीच साथ उरली आहे व आपल्यात काही भव्य दिव्य असेल तर तेही येणारा काळ हस्तगत करून शेवटी आपल्याला फकिरीचीच वाट चालावी लागेल की काय असे सारखे राहून राहून त्याला वाटे. त्याची ही खिन्नता, उदासी वृत्ती बहिनीच्या संतापात भर घालीत असे. एखाद्या चित्रकाराने खूप दिवस परिश्रम करून

एखादा सुंदर प्रसंग चित्रित करण्याचा प्रयत्न करावा व नेमका सफाईचा शेवटचा ब्रश फिरवीत असतानाच एकाएकी कुणीतरी मागाहून यावे व त्या चित्रावर की ज्या ठिकाणी त्या चित्राच्या साऱ्या भावना केंद्रित होतात तिथे नेमका काळा रंग फेकावा व क्षणात प्रदर्शनात बसणाऱ्या चित्राला केराच्या टोपलीची वाट दाखवावी, त्याचप्रमाणे रमेशच्या जीवनात घडत होते. रमेशच्या वागण्याला काही ताळ-तंत्रच राहिला नव्हता. आठ आठ दिवस दाही न करणे, सकाळी जेवण केले तर रात्रीच्या जेवणाला हजर नसणे, रात्री दोन-दोन वाजता येवून टेबल-लॅम्पच्या प्रकाशात काहीतरी लिखाण करीत बसणे ह्यामुळे निलू वहिनी फारच रागावत असे. रमेश-च्या मनाची घालमेल तिला कळत नव्हती. तिला फक्त कळत होते; रमेश बी. ए. झालेत; आता त्यांनी नोकरी करावी. पण रमेश मुद्दामच नोकरी करीत नाही. त्याला नुसते आयते बसून खायचे आहे. उनाडक्या करायच्या आहेत. भावाच्या जीवावर चैन करावयाची आहे; असा तिचा ग्रह झाला होता. त्यामुळे एके दिवशी रमेशचे व वहिनीचे जोराचे भांडण झाले व 'रमेशनेही संतापून 'तुमची एक पै मुद्धा घेणार नाही' असे बोलून बाहेर निघून गेला.

दुसऱ्या दिवशी सहज वर्तमानपत्र चाळता चाळता रमेशची नजर पानावरील कोपऱ्यात असलेल्या जाहिरातीकडे गेली. पोष्ट-तार खात्यात कारकून, पोष्टमन, सॉर्टरसाठी अर्ज मागविले होते. रमेश विचार करू लागला; आपण बी. ए. आहेत साधी कारकुनाची नोकरी तर आपल्याला अवश्य मिळेल. ह्याही ठिकाणी अर्ज करून पहावा, पण प्रश्न पडला पैशाचा! काय करावे? हा प्रश्न रमेशपुढे उभा राहिला. विचाराच्या तंद्रित चालता चालता त्याचे लक्ष समोर गेले. गावात नुकतेच कुटुंब नियोजन शस्त्रक्रिया शिबीर भरविण्यात आले होते. शस्त्रक्रिया करणाऱ्याला पन्नास रुपये मिळतील असे प्रलोभन जाहीर केले होते.

आपण स्वतः वर शस्त्रक्रिया करून पन्नास रुपये मिळवायचे का? मग मिळालेल्या पैशानून

नोकरीसाठी अर्ज करणे, जिल्ह्याच्या गावी इंटरव्ह्यूला जाणे वगैरे प्रश्न आपले सहज सुटतील. रमेश विचार करू लागतो. शस्त्रक्रियेच्या कल्पनेने त्याचे सर्व शरीर बधीर होवून जाते. मन कालवते. सारे कसे मध्यान्हीच्या वखवखलेल्या सूर्यासारखे भासते. सर्व शरीरातून एकच एक मृत संवेदना लहरून जाते- शस्त्रक्रिया?

रमेश खोटं प्रतिज्ञापत्र भरून स्वतःवर शस्त्र-क्रिया करून घेतो. नोकरीसाठी अर्ज वगैरे करतो. रमेशचे घरी जाणे जवळ-जवळ २-३ दिवसांपासून बंदच असते. अनंताला वाटते इंटरव्ह्यूसाठी कुठे बाहेर गावी गेला असेल. रमेश इंटरव्ह्यूला जिल्ह्याच्या गावी जावून येतो. आता तरी मनात जपलेल्या विचाराची पूर्तता हाईल म्हणून तो सुखावतो.

एके दिवशी रमेशला पोष्ट-तार खात्याकडून एक पिवळे पाकीट येते. मनाची घालमेल वाढते. आपल्याला नक्कीच नोकरीवर घेतले असेल व त्याचेच हे पत्र असेल. रमेश पत्र उघडतो. त्यात लिहिलेले असतं - "आपण लेखी परीक्षेत व मुला-खतीत अनुत्तीर्ण झाल्यामुळे आपली निवड झालेली नाही."

रमेशला वाटतं, पृथ्वीच्या शेवटच्या तटापर्यंत पळत सुटावं. वास्तवातील प्रवास टाकून अंतराळा-तील पायवाटा शोधित बसावं. उजेडापेक्षा अंधारात मिसळून जावं. वातावरणातील असंख्य धुळीकणात एकरूप व्हावं. भूगर्भातील एखाद्या खोल कप्प्यात अचेतन व्हावं. रमेशच्या हातात आता फक्त एकच असतं - नुसतं भयाण चैतन्यहीन जीवन जगण्या-साठी परमेश्वराकडे अर्ज करणे व त्याच्या उत्तराची वाट पहात बसणं!

आणि त्याचवेळी रमेशसारख्या असंख्य तरुणांचे जीवन बरबाद करण्यासाठी नियतीच्या हातात भूक, बेकारी, आत्मघात या तीन पत्त्यांची "परेड" जमलेली असते!

सिटी - कॉलेज - सिटी

प्रमोद कुळकर्णी S. Y. B. Com.

सकाळी बसला उशीर होवून पिरीएड करता येणार नाही म्हणून धडपडत यावं तर कंडक्टर बाहेर पानविडीजवळ पान चघळत उभा असतो. पहिला पिरीएड अटेन्ड करता येईल याचं समाधान मनात घेवून मी बसची पायरी चढू लागतो.

मला विडकीजवळची जागा फार आवडते... निदान सकाळी तरी. कारण ... कारण शहराचं विलोभनीय अकृत्रिम रूप फक्त सकाळीच दिसू शकतं. एव्हाना सात वाजतात. कुणीतरी आगाऊपणा करून बसची घंटी वाजवतं अन् कंडक्टरच्या लक्षात येतं आता निघायला हवं! बस निघायला हवी म्हणून कंडक्टर ड्रायव्हरला ओरडून सांगतो. एवढ्यात बस चुकूनये म्हणून दोन तीन मुली घाईगर्दीने येतात. त्यांच्या पाठीपाठ एक आपल्या-च नादात शीळ वाजवत येतो.... बस चालू होते. ... त्या बरोबर बसच्या काचा थरथरू लागतात. आणि एका संथ लयीत बस थरथरू लागते. पावसात भिजून थंडीनं कापणाऱ्या नव-यौवनेसारखी. हे बसचे थरथरणारे नादसंगीत अंगभर घुमते ... बसचा कंप अंगाला जाणवतो.

'तिकीट...तिकीट' कंडक्टर चिमटा वाजवितो. एक दोन हात तिकीट घेण्यासाठी पुढे येतात .. बस गच्च भरलेली असते. एक दोन प्राध्यापक... बाकीचे सगळे "कॉलेज स्टूडण्टस्"... जवळ जवळ सगळे पासच असतात.

हळूहळू गप्पांना रंग भरू लागतो.. लेडीज कॉनॅरकडून किलबिलाट होत असतो. सगळ्या गोष्टींची "च्युईंगम" सारखी चावून चघळून

पुन्हा पुन्हा चर्चा होत असते. "टेस्ट, ट्युटोरिअल्स, प्रॅक्टिकल्स" या वरून प्राध्यापकांवर विषय घरंगळतो. "अमूक एक प्राध्यापक फारच मस्त शिकवतात बुवा!" जुना विद्यार्थी आपले अनुभव सांगतो. तर "आजकालच्या शिक्षणपद्धतीत काही राम नाहीय! काय होते ते दिवस!" एक नुकताच अॅडमिशन घेतलेला पोरगा अगदी गंभीर चेहरा करून सांगतो. हसण्यानं संबध बस थरथरते. बसच्या नादसंगीतात खंड पडतो.

सिनेमा, राजकारण, कविता, लेख, किस्से, अभिताभ बच्चन, सुनील गावस्कर, कपील देव, अन् ब्रुस ली सगळे विषय सारख्याच उत्साहात चघळले जातात. बस निविकारपणे आपला मार्ग आक्रमित असते. तिसरा स्टॉप येतो. एक अजागळ खेडून आत येतो. बसायला जागा पाहातो... गर्दी चिक्कार असते. शेवटी उभाच राहतो. हातात पिशवी अन् पायाशी वोचक.. बसमध्ये एकदम शांतता पसरते. क्षणभरच-लेडीज कॉनॅर आपल्या अस्तित्वाची पुन्हा एकदा जाणीव करून देतो. बस मात्र आपली स्वतःच्याच नादसंगीतात धुमत असते.

ड्रायव्हर जोमदार गाडी चालवतो... बसला सपाटून वेग असतो. बाहेर धुकं पसरलेलं असतं... काचांवर दवबिंदूची दाटी झालेली असते. इतका वेळ उभा असलेला खेडून गप्पांमध्ये केव्हा सामील होतो ते समजत नाही. कॉलेजपाशी बस येवून पोहोचते.

अकरा-सव्वा अकराचा सुमार असतो. पोटात कावळे कोकलत असतात. मुलं-मुली पुंजक्या-

पुंजक्यांनी विखुरलेले असतात. बसची आतुरतेने वाट पाहिली जाते. टोळक्या-टोळक्यांतून चिकाट्या पिटणं चालू असतं. एखादा चावट ओरडतो "आली रे आली... बस आली." एकदम सगळ्यांच्या माना तिकडे वळतात. आणि मागून लक्षात येतं की आपली विकेट घेतलीय... तो पोरगा मिष्कील हसत असतो.

शेवटी एकदाची बस येते. दाराशी एकच झुंबड उडते. अजून दोन बसेस येणार असतात. पण ज्याला त्याला घरी पळायची घाई झालेली असते. त्या गर्दीत झटक्यात आत शिरणं म्हणजे महा कठीण काम... अशा गर्दीत जागा मिळणं म्हणजे "लकी" ठरतो. आणि त्यातही कुणी शेजारी एखादी - - - असणं म्हणजे मग विचारायला नको. बाकीचे मग-

राह तो देखते देखते यूं गुजर जाएगी।
हम तो खडे खडे चले जाएंगे ॥

असे म्हणत जागा न मिळाल्याने उभे राहून तत्वज्ञान सांगणारे... गर्दी झाल्याने एकदम घाम डवून आलेला असतो. भुकेने जीव व्याकुळ होतो. शेवटी एकदाची बस हालते. पुन्हा गप्पांची सर मिसळ होते. एवढ्यात कुणाला विशातल्या पाकेट ट्रान्झिस्टरची आठवण येते. बसचं वातावरण

सायंचित्र

पाऊलखुणा कधी उमटल्याच नाही
जमीनगारवा कधी समजलाच नाही
हवा तेव्हा पाऊस पडलाच नाही
ढगांचा गडगडाट तसा संपलाच नाही
मावळत्या सूर्यावीण काही उरलंच नाही
भोळ्या सांध्य रंगांनी निरोप दिलाच नाही
तिन्हीसांजेनंतर दिवेलामण झालीच नाही
मनातलं हळवेपण असं सरलंच नाही
विचारांशिवाय आता काही उरलंच नाही
हे सायंचित्र - - - विसरता आलंच नाही

- कु. छाया जोशी
T. Y. B. Com.

क्रिकेटमय होतं. तो सारखा 'स्कोअर अनाउन्स' करतो. 'इंप्रेशन' मारलं जातं... कुणी अवलीया एकदम आपली कॉमेंट्री सुरू करतो. "ये आकाश-वाणी का... माफ करता... ये सिटी कॉलेज की बस... कॉलेज छोरसे सिटी तरफ.. काफ़ी तेज गतीसे" हसण्याच्या गदारोळात बसच्या नादसंगीतात खंड पडतो. अन् बस अंगभर थरारते! कॉमेंटेटरचा भाव वाढतो. पोटातले कावळे भूक विसरतात.. "मेरे दाहीने तरफ एक युवक हाथ में किताब लेके .. और उधर कंडक्टर घंटी बजाने की तयारी में - मेरे अंदाजसे अगला स्टॉप आ रहा है।"

वेळ कसा निघून जातो तें कळत नाही. कोण-ताही ऋतू असो, गारठवून टाकणारी थंडी असो की घामाच्या धारा वाहणारा उन्हाळा असो, अगदी रपरप करणारा पावसाळा... एकदा तुम्ही बसच्या आतमध्ये येवून बसलात की तुम्ही तुमचं वय, पैशा, मान, प्रतिष्ठा विसरून एकदा तरी पोट धरघरून हसाल. बसच्या थरथरणाच्या काचा पाहाल... आणि बसच्या धुमणाच्या नादात एकरूप व्हाल.

आभास

पहाटेच्या साखरझोपेत
एक सुंदर स्वप्न साकारले,
आणि त्या स्वप्नात हरवून गेले.
पण नंतर जाणवले की,
ते स्वप्न नव्हते,
तो होता केवळ एक आभास,
जीवनाचे सत्य रूप सांगणारा
जीवनाशी समांतर होणारा.

- कु. कल्पना पाटील
XII Arts

अर्जिठा ★ १९७९-८०

शब्द

अेखाद्या शब्दसमुहाला मानवाच्या जीवनात विशेष महत्त्व असते का? बालपणी बालबोध शिकताना, 'व' - वजनाचा व 'स' - समईचा - स, 'आ' आई गिरविताना या शब्दांना इतके महत्त्व असेल असे त्यावेळी वाटले नव्हते. आणि हा विचार करण्याचे ते वयही नव्हते! फार काय तर त्या गुरुजनांनी तरी या शब्दांची योग्य पारख केली असेल काय? की वजनाच्या व मध्ये किती वजन आहे? समईच्या स मध्ये किती तेज आहे? किंवा आईच्या आ मध्ये किती ममता आहे?

सहज म्हणून 'वास' या शब्दाच्या पुढे मागे चिटकून येणाऱ्या शब्दाचा शोध घेऊ गेलो तर काय बोध निघतो!

तसं म्हटलं तर जीवनाच्या या दुर्गम 'प्रवासात' मानवाला कुणाच्या न कुणाच्या 'सहवासाची' आवश्यकता असतेच. किंवा हा सहवासाचा समझौता केल्याशिवाय त्याची जीवन-यात्रा सफल होऊ शकत नाही! नाती-गोती, मित्र-परिवार हा पोट जातींचा फापट-पसारा! यांना अन्हेरून माणूस जिवंत राहू शकेल का? हाही विचार करण्यासारखा प्रश्न आहे. समजा काही काळापुरते माणसाने निश्चयपूर्वक ठरविले की, ही सर्व नाती-गोती, मित्र-परिवार 'सव झूट है'! आपण यापासून अलिप्त राहून आपली जीवनायात्रा संपवू, तरी त्याला त्याच्या 'आवास' अगर 'निवासात', 'अेकान्तवासा-तच' दिवस घालवावे लागतील! तरी ती पूर्णतया सफल होईल की नाही? हाही प्रश्न उरतोच कारण ते आवास अगर निवास निर्माण करते ही मानवच असतील ना? म्हणजे आला समझौता! अगर आवास वा निवास वंशंपरंपरागत वडिलोपार्जित असले तरी नात्या-गोत्यांणी समझौता आलाच!

दिलीप भगवान चौधरी T. Y. B. A.

'वासा' च्या पुढे मागे लागून येणाऱ्या शब्दाशी मानवाचा संपर्क आला का त्यांच्या जीवनात काही तरी विशेष घडते! असा या शब्दांचा महिमा आहे.

कारावासात 'जन्मणारा' श्रीकृष्ण, भगवान ठरला तर कारावासात जाणारे लो. टिळकांनी गीतारहस्य, सावरकरांनी माझी जन्मठेप, नेहरुजींनी भारताचा इतिहास लिहिला. बहादुरशहा जफरने कारावासातच देशप्रेमाने गहिवरलेले काव्य केले. तर आग्याला कारावासात राहून आलेल्या शिवाजी महाराजांनी गेलेले किल्ले घेण्याचा सपाटा सुरू केला. सुभाषबाबूंनी कैदेतून पळून आझाद हिंद सेना उभी केली! फार कशाला १९ महिने आणीबाणीच्या काळात अेकत्र कारावास भोगलेल्यांची जयप्रकाशजींच्या मार्गदर्शनाखाली मने जुळली आणि बाहेर निघाल्यावर त्यांनी दुसऱ्या स्वातंत्र्याच्या नावाने सत्ता उपभोग घेतला.

महाभारतात धर्म द्युतात हरला. तेव्हा पांडवांना मिळाला तो अेक वर्षाचा 'अज्ञातवास.' खरे महाभारतात घडले ते या अज्ञातवासा नंतरच ना? भगवान श्रीकृष्णाने अर्जुनाला जो गीतेतून उपदेश केला तोही या अज्ञातवासा नंतरच! आप्रचाहून सुटल्यानंतर महाराष्ट्रात पोह-चण्यासाठी शिवाजी महाराजांनी पत्करला तोही 'अज्ञातवास' च! कलकत्याला ब्रिटिशांच्या नजरकैदे-तून सुभाषबाबू पठाणाच्या रूपाने गुप्त झाले. तो ही अज्ञातवासच आणि आणीबाणीत भारताबाहेर जाणारे सुब्रह्मण्यम स्वामींचा ही तो अज्ञातवासच म्हटला पाहिजे!

पित्याची आज्ञा प्रमाण मानून पत्नी आणि बंधू सह सत्ता त्याग करणारे श्रीरामाचा तो 'वनवास'!

त्याच्या नंतरच घडले ना रामायण ? वनवासाच्या शेवटी शेवटी राम-रावण युद्धापासूनच रामायणाला सुरुवात होते. सीता संशय त्याच्या पुढेच ! त्या नंतर मिळतो तो सीतेला 'वनवास.' अग्निपरिक्षा वगैरे ! मोगलांशी लढताना राजा असूनही जो गवतावर झोपला, सामान्याप्रमाणे भाजी भाकरी खाऊन आपल्या ध्येयाशी एकरूप राहिला तो महाराणा प्रतापांचा ही वनवासच ! आद्य क्रांतिकारक वासुदेव बळवंत फडके यांनी दयाखोऱ्यातून ब्रिटिशांशी दिलेली झुंज वनवासी नाही का ? मुगल सुलतानांशी आपल्या तत्वासाठी झुंजणारे गुरु गोविंदसिंहानी मुकुमार छाव्यासह सोसला तोही वनवासच ! " फेकला तटावरुनी घोडा " या शब्दात जिचे शौर्य गुफण्यात आले ती, पोर पाठीवर घेऊन, घोड्यावरून स्वातंत्र्यास्तव झुंजणारी राणी लक्ष्मी-वाईचा ही तो वनवासच ना ! गेल्या ३० महिन्यात सत्ताध्यांच्यांनी निरनिराळे आयोग व खटले भरून

जेरीस आणलेल्या इंदिरा गांधी, जेव्हा या गावाहून त्या गावी, या शहराहून त्या शहरी भेटी देत गेल्या ! भाषणे, सभा, मुलाखतीतून आपली भूमिका पटवितांना त्यांनी सहन केला तोही वनवासच ना !

तात्पर्य काय तर असा ' विश्वास ' दृढ झाला आहे की वासाच्या पुढे मागे चिटकून येणारे शब्द ज्या मानवाच्या जीवनाशी संकर करतील, त्यावर थोडी फार संकटे आली तरी पुढे मात्र त्याच्या कर्तृत्वाला अनन्य साधारण महत्त्व प्राप्त होईल. अपवाद फक्त एकाच शब्दाचा आणि तसं म्हटलं तर या शब्दा-खेरीज ही आपण जगू शकत नाही आणि तो शब्द म्हणजे ' श्वासोश्वास ! '



अमोल

सळसळत्या पानातून
खळाळत्या पाण्यातून
सुसाट वाहणाऱ्या वाऱ्याचे
असे क्षण अनुभवित जावे ! ...

उमलणाऱ्या फुलांतले
गर्द हिरव्या पानांतले
रम्य, शांत वातावरणातील
असे क्षण अनुभवित जावे ! ...

गारठलेल्या थंडीतले
सकाळच्या ओल्या दवविदूचे
बोचऱ्या, चावऱ्या वाऱ्यातले
असे क्षण अनुभवित जावे ! ...

श्रावणातल्या पहिल्या सरीचे
कोरड्या मातीवरच्या शिडकाव्याचे
ओल्या मातकर सुगंधाचे
असे क्षण अनुभवित जावे ! ...

देवदत्त कासखेडीकर
XII Com.

काळोखाचे अश्रू

काळोखाच्या पाण्यातून
अश्रू दवांचे गळले
लाल मातीच्या निश्वासांत
मग तिळे पिवळे झाले

॥१॥

गवताच्या हिरव्या पऱ्या
भिजून झाल्या ओल्याचिन्न
भिजलेल्या अंगांगात
निरखिती प्रतिबिंब

॥२॥

पाकळीत मधुगंध
थेंव थेंव झाली दाटी
रेपा रेपात स्फुरली
ओल्या कथेची संपुटी

॥३॥

झाडांचीही कोवळी पालवी
सळसळली दचकून जराशी
घरट्यात विथरून चिमण्या
विलगल्या छोट्या उराशी

॥४॥

सुरेश रा. पाटील
M. Com. II

अजिंठा ✱ १९७९-८०

टेपरेकार्डरची साक्ष

प्रकाश विभांडिक S. Y. B. A.

विश्वनाथ पाटील हे गावचे सरपंच होते, खेड्यात सरपंच म्हणजे फारच मोठा मानला जातो. आणि त्यात विश्वनाथ पाटील यांचे व्यक्तिमत्व खाबदार. आवाज करडा. एक हाक भरली म्हणजे लोकांचे अंग लटलट कापायला लागायचे परंतु दुःखाची गोष्ट म्हणजे पाटलांना मुल-बाळ नव्हते.

महेशलाच त्यांनी लहानाचे मोठे केले आणि शिक्षणासाठी त्याला शहरात त्यांच्याच बंगल्यावर राहूला ठेवले. महेश म्हणजे पाटलांचा पुतण्या. महेशच्या जन्मानंतर त्याची आई वारली आणि थोडे समजायला लागले तेव्हा महेशचे वडील वारले. पाटलांना मुलवाळ नसल्यामुळे त्याचे संगोपन त्यांनी प्रेमाने केले. पण महेशबद्दल पाटलांच्या बायकोचे मन साफ नव्हते.

पाटलांजवळ गडगंज संपत्ती होती आणि वारसदार कोणी नव्हते. ती इस्टेट महेशलाच मिळणार होती. हे पाटलांच्या पत्नीला काही खपत नव्हते. पण पाटील म्हणायचे, त्या मुलाचा काही संपत्तीवर लोभ नाही. फुकट काहीतरी बोलत जाऊ नकोस. पाटलीणवाई रागावून म्हणायची, 'दिसेलच आता कोणाला घाल ती.'

महेश शहरात रहात होता. एका चांगल्या मुलीशी त्याचे सून जमले होते. करमणूकीसाठी महेशने काकांच्या नकळत एक टेपरेकार्डर घेतला होता. त्यावर ते दोघे 'इंग्लिश ट्यून' वर नाचून गाऊन करमणूक करून घेत. काका इकडे कधी फिरकायचे नाही. कारण त्यांना गावातली कामे उरकता उरकता नाकीनऊ येत असे. पण ह्या दोघांत दिवसेंदिवस संबंध घनिष्ठ होऊ लागले. ते संबंध लग्नापर्यंत येऊन पोहचले. नौकरी अजून काही नव्हती आणि

लागतमुद्धा नव्हती. नौकरीसाठी महेशचे प्रयत्न चालू होते. पण अजून त्यात यश आले नव्हते.

अलका ही एक समंजस आणि विचारी मुलगी होती. महेश म्हणावा तसा काही हुशार नव्हता. अलका एके दिवशी महेशला म्हणाली, 'काहो, तुमच्या काकांना मुलगा नाही. मग एवढी इस्टेट तुमचीच आहे, ती तुमच्या नावावर करून घ्या आणि मोठासा एखादा धंदा टाकून मग आपण लग्न करू. सुरुवातीला हे काही महेशला पटेना. पण अलकाच्या रोज रोज बोलण्याने त्याला सुद्धा ही गोष्ट पटायला लागली.

त्यांच्या अशाच ह्या विवयावर गप्पा चालू असताना महेशने म्हटले, 'मी उद्या काकांकडे जातो व पैशांविषयी बोलतो. आणि नंतर धंद्याला लागतो... मग लग्न.'

पण काकाच शहरात काही कामासाठी आलेले असतात हे महेशला माहित नसते. त्यांच्या गप्पा चालू असतानाच काका तेथे आलेले असतात. आणि बाहेरून सर्व त्यांनी ऐकलेले असते.

त्यांना महेशच्या आणि अलकाच्या संबंधाबद्दल त्यांच्या गावी कुण-कुण लागलेली होती. आणि इस्टेटीबद्दलही कुणकुण ही त्यांच्या डोक्यात घरच्या बाईने आणि बाहेरच्यांनी सांगितल्यावर जास्तच डोक्यात येऊ लागली. आणि ते शहरात कामानिमित्ताने इकडे फेर फटका टाकणार होते. आज त्यांना सर्वच गोष्टीचा उलगडा येथे झाला. अलकाचे आणि महेशचे संबंध, आपल्या इस्टेटी वरचा महेशचा डोळा. हे त्यांना अगदी उघडपणे दिसले आणि माहित झाले.

त्यांनी 'मी काहीही ऐकले नाही' आणि- 'सरळच तुमच्याकडे आलो' असा चेहऱ्यावर भाव आणून ते खाड खाड आवाज करीत आत आले. थकलेल्यासारखे करून हुश-हुश करीत खिशातील कागद पत्र बाहेर काढून ते टेवलावर ठेवीत खुर्चीत बसत म्हणाले 'बेटा महेश, पाणी आण रे! फार थकलो आज.' लगेच महेश म्हणाला, 'बसा ना काका, आता आणतो पाणी.' म्हणून आत जाऊन पाणी घेऊन आला. अलका कोपऱ्यातच भांववल्यासारखी उभी होती. काकांनी इकडे तिकडे पाहिले आणि अलकाकडे लक्षच नाही असे दाखवून त्यांनी पाणी संपवले. आणि अचानक तिच्याकडे लक्ष गेल्या-सारखे दाखवून 'अरे ही कोण?' महेश पुढे होत म्हणाला, 'काका, मी तुम्हांला सांगायचं विसरलो बघा. ही आहे अलका! हिच्याशी मी लग्न करणार आहे.' काका म्हणाले, 'अरे वा s! छान हं. गोंडस मुलगी आहे.' काका बरून हसून बोलत होते. आणि मनात दात ओठ खात होते. अलकासुद्धा त्यांच्या ह्या बोलण्याने लाजली होती. टेपवर गाणे चालू होते. अलका त्या टेपरेकॉर्डर जवळ गेली आणि बंद केला. काकांचे लगेच त्यावर लक्ष गेले. 'काय रे महेश टेपरेकॉर्डर घेतला वाटतं?' महेश म्हणाला 'न... ना... नाही काका! वाजवायला आणला आहे दुसऱ्याचा. काकांनी नुसतीच पुढे मागे मान हलविली. महेशने काकांना चहात्रिपयी विचारले. पण काकांनी होकार दिला नाही. महेशने फारच आग्रह केला. आणि शेवटी काकांनी होकार दिला. महेश चहा करायला आत गेला. अलका त्या टेपरेकॉर्डरशी थोडा वेळ चाळा करीत राहिली आणि तिने काकांची परवानगी काढून काढता पाय घेतला. काकांनी तिला थांबायचे म्हटले पण तिने मला काम आहे म्हणून सांगून निघून गेली.

इकडे महेशने धीरे धीरे असर होणाऱ्या दोन विषाच्या गोळ्या काकांच्या चहामध्ये टाकल्या होत्या. आणि धावरत धावरत त्याने चहाचा कप काकांच्या हातात (धरथरत) दिला. त्याला धामसुद्धा आलेला होता. काकांच्या हातात कपवशी देऊन कसाबसा त्याने चेहरा पुसला.

काकांनी चहा वाजूला ठेऊन म्हटले, 'बेटा, तुझी तब्येत कशी खराब दिसते. आजकाल वाळत सुद्धा चाललाय तू. काय विचार करतोस. वध तुला वाम् येतोय. तू आजारी दिसतोस, असे म्हणून त्यांनी खिशातून हिक्स्सारखी डीजी काढून महेशच्या हाती देत म्हटले, 'हे औषध नुसतं हुंगत बस म्हणजे तुला बरं वाटेल.' महेश, 'नाही काका, मला काही एक झालेलं नाही तुम्ही चहा घ्या. माझी काळजी करू नका' म्हणाला. पण काका काही ऐकत नव्हते, ते म्हणाले, 'हे औषध हुंगत बस. तुला आता थोड्याच वेळात बरं वाटेल.' त्यांच्या बऱ्याच आग्रहाने महेशने ती डीजी घेतली आणि हुंगत बसला. पण काय दोन-तीन वेळा ती डीजी हुंगल्यावर महेशचे डोकं जड होऊन छातीवर त्याच्या दाब येऊ लागला. त्याने काकांना म्हटले, 'काका, खरोखरच माझी तब्येत खराब आहे. बघा कसं गरगरतंय काका-काका मला काहीच कसं सुचत नाही. काका मला झालंय तरी काय?' आणि थोड्याच वेळात महेश जमिनीवर पडला.

पाटलांनी त्या डवीत विपारी वायूचे मिश्रण केले होते. त्यांनी महेशला उद्देशून मोठ्याने हसून म्हटले, 'काय बेटा, माझ्या इस्टेटीवर डोळा होता काय? आता घे इस्टेट आणि त्या सटवीला सुद्धा दे इस्टेट. ही सर्व मालमत्ता तुझीच आहे. घे.' आणि मोठ्याने हसून परत म्हणाले, 'बेटा, माझ्या इस्टेटीवर नजर असली म्हणजे मनुष्य वरतीच गेला समजा; म्हणजे त्याची गत तुझ्यासारखी. गेला तू आता एकदाचा' असे म्हणून परत मोठ्याने हसले.

दुसऱ्याच क्षणी दरवाज्याबाहेर, येऊन मोठ्याने ओरडून म्हटले, 'अरे माझ्या महेशला काय झालं रे... बघा कोणीतरी डॉक्टर आणारे! आता येवढ्यात माझ्याशी बोलत होता एकाएकी काय झालं त्याला' आणि त्यांच्या ओरडण्याने आजुवाजूचे लोक गोळा झाले. डॉक्टर आले. त्यांनी महेशला छातीवर दाब आल्याने मृत्यू झाला म्हणून सांगितले. काका देखावा करीत मोठ्याने रडू लागले.

महेशचा अंत्यविधी आठोपून, काका ४१५ दिवस राहून, आता ह्या खोलीत कोण राहूला येणार म्हणून त्यांनी महेशचा सर्व सामान बांधला आणि आपल्या गावी आणून एका कोपऱ्यातल्या कपाटात कोंबून दिला.

इकडे अलकासुद्धा ही गोष्ट माहीत पडली होती. तिला तर काहीच सुचत नव्हते. असे कसे झाले? असे घडणे शक्य नाही. तिला ह्यात काहीतरी काळं बरं आहे असा संशय आला.

तिची एक मैत्रीण होती. तिचा नवरा पोलिस इन्स्पेक्टर होता. तिच्याजवळ जाऊन तिने ही गोष्ट तिच्या मैत्रीणीला सांगितली. ती ठामपणे तिला सांगत होती की, ह्यात महेशच्या काकांचा हात असावा. कारण तो अगदी चांगला होता. त्याला कोणताही आजार नव्हता. अलकाच्या मैत्रीणीने तिच्या नवऱ्याला म्हणजे इन्स्पेक्टरला ही गोष्ट सांगितली. त्यांनीसुद्धा आपल्या पत्नीची मैत्रीण म्हणून ह्या केसमध्ये लक्ष घातले.

ते पाटलांच्या गावी जाऊन कसून तपास करू लागले. पण काहीच उपयोग झाला नाही. इन्स्पेक्टर काकांच्या गावी आठ-दहा दिवस राहिले. पण काही एक धागादोरा सापडला नाही. शेवटी ते परतल्याचे माहिती पडताच अलका तेथे आली आणि तिने तेथील विचारपूस केली. इन्स्पेक्टरांनी सांगितले, 'तेथे जाऊन काहीच उपयोग झाला नाही. आणि खुनी म्हणून जरी मी त्याला इथे आणले तरी, त्याचे काहीएक होणार नाही, कारण आपल्याजवळ पुरावा नाही.'

हे ऐकून अलकासुद्धा फार दुःखी झाली. ती बाहेर पडणार एवढ्यात इन्स्पेक्टरनी तिला थांबविले आणि म्हटले, 'तू तर नेहमी महेशकडे जात होतीस; मग तुला काहीतरी माहिती असेलच किंवा पुरावा म्हणून काही आठवत असेल तर बघ. कारण पुरावा शिवाय काहीही उपयोग होणार नाही.' अलकाही विचारात गडून गेली आणि डोळे मिटून कपाळावर बोटे फिरवीत काही आठवते का म्हणून विचार करू लागली आणि एकाएकी ताडकन उठून तिने इन्स्पेक्टरला सांगितले, 'हो आहे एक पुरावा 'टेपरेकॉर्डर' कारण त्या दिवशी

खोलीतून बाहेर पडताना मी महेशची - दुसऱ्या दिवशी दोघांच्या बोलण्याची गंमत करावी म्हणून बोलणं टेप करायचे बटण सुद्धा दाबून ठेवले होते.' त्याच रात्री इन्स्पेक्टर महेशच्या खोलीवर गेले. पण त्यांना तिथे काहीच सापडले नाही. परत ते हताश होऊन परतले. अलका तिथेच त्यांच्या घरी होती. तिने विचारले, मिळाला का टेप? इन्स्पेक्टरांनी नकारार्थक मान हलविली.

इन्स्पेक्टर आरामखुर्चीत बसून विचार करू लागले; हा टेपरेकॉर्डर कुठे असेल? तो जर पाटलांनी नेला असेल तर? कोणाला दिला तर नसेल? किंवा त्यांनी तो टेप ऐकला तर नसेल? असे अनेक विचार इन्स्पेक्टरांच्या डोक्यात घोळू लागले. कारण त्या टेपवर काहीना काही तरी टेप झालेले असणारच आणि आता तोच महत्वाचा पुरावा होता. तो टेप काकांकडून कसा आणायचा? हा विचार ते करीत होते. त्यांनी अलकाला अचानक विचारलं, 'टेप काकांनी घेऊन दिला होता काय?' अलकाने उत्तर दिले, 'नाही.' मग तो टेपरेकॉर्डर कोणाचा होता! तिने उत्तर दिले, 'हा टेप महेशनेच विकत घेतला होता. हे काकांना माहीत नाही.'

पुढच्या क्षणी इन्स्पेक्टर घराबाहेर पडले. ते एका रेडिओच्या दुकानात आले आणि त्या दुकानाच्या लेंटर पॅडवर त्यांनी दुकानदाराकडून काही मजकूर लिहून घेतला. आणि इन्स्पेक्टर ताबडतोब पाटलांच्या गावी आले. त्यांनी युनिफार्म घातला नसल्यामुळे काकांनी त्याला ओळखले नाही. इन्स्पेक्टरला रेडिओवाला समजून त्यांनी तो टेपरेकॉर्डर पत्र पाहून इन्स्पेक्टरच्या स्वाधीन केला. ताबडतोब घेऊन ते घरी आले आणि टेपला साफसुफ करून त्यांनी तो टेप वाजऊन पाहिला आणि काकांचा कट व भयानक चाल त्या टेपमध्ये पूर्णपणे टेप झालेली होती.

पुढे चक्रे जोरात फिरली. काकांना अटक झाली. कोर्टात रीतसर केस चालली. अपराध्याला सजा झाली. पण- विचारी अलका मात्र काका-पुतण्याच्या भांडणामुळे कायमची दुःखी झाली.

घाव

एकच घाव हृदयावर,
ठिकऱ्या करायला पुरेसा आहे
हजारो इंगळ्या मनास डसल्या
केवळ उपेक्षेने एका नजरेच्या
निशा सुटली, आशा तुटली,
जगण्याला आता वाव नाही
रात्र संपली स्वप्ने सरली
मयाण सत्य सामोरे आले
मन कळवळले हास्य दडले
निराशा मात्र पदरी आली
मनाचे व्दार आता बंद करीन
साद कशाला मी ऐकीन
वाटलं तर दुःखाला सामोरा जाईन
जवळ नाही पण दूरवर
जाईन मृत्यूच्या सीमारेषेवर ॥
- प्रभाकर शिरसाट Sr. M. A.

आठवण

कधि सूर होऊन
कधि शब्द होऊन
तूला भेटायचे
निळ्या आभाळीत
चांदण्यांचे दिस मोजायचे ।
उशाला दिवा ठेवून
रात्रीनेही कधी हसायचे
एखादा गोड क्षण आठवून
दिवसानेही तसेच हसायचे ।
डोळ्यांतील मोती
कुणाला दिसू न द्यायचे
बरे आहे तिचे म्हणून
ओठावर चंद्रसूर्य फुलवायचे ।

- पाटील अबधूत जी.
S. Y. B. A.

?

काय करू ?
पुन्हा अेकदा तोच आदिम प्रश्न
झरोक्याच्या अलीकडे पलीकडे
तू आणि मी तळघात - मळघात खेळत होतो
तेवढ्यात झरोक्याला गुळगुळीत सनमायका लागला.
तुझे अश्रूही मला पारखे झाले.
फूटपाथवर हारीने मांडून ठेवल्यात
भोगखुणा
नुकताच मी मुंबईहून स्वप्न विकून आलो.
म्हणून मी आता विज्ञानेसमन... !
"बघ ना रे फूटपाथ झालाय कसा लासलीसलासल"
हे वाक्यही आता फूटपाथवरच ठेवायला हवं.
घरातली वाक्यं वेगळी.
"माय डियर मिसेस् बेनेट्..."
"आय् अॅण्युअर यू"
"कॅन् आय् हॅव् द प्लेझर..."
"आय् अॅपलोजाओझ माय अिटूझन"
आणि क्षितिजावरचा तो गोळा
तांबडाभडक
तो फक्त
टाओण्ड पेपर्सवरचा पेपरवेट.

- अनिल पाठक

"हॅलो, सॉरी आणि थॅक यू"

संजय व. वाणी S. Y. B. Com.

९-२०च्या पिरेडला बसण्यासाठी मी कॉलेज
व्हरांड्यात दाखल झालो. तोच दुरून माझा मित्र...
हॅलो ss! म्हणून ओरडला ! मी त्यास प्रत्युत्तर दिले
व वर्गात जाण्यासाठी शिरलो. तोच दरवाजात माझी
एका चप्पेबध्दुशी टक्कर झाली. खरं म्हणजे चूक
त्याचीच. पण तो माझ्यावर अतिशय संतापलेला
दिसला. सॉरी म्हणताच आगीवर पाणी फेकल्या
नंतर ती जशी शांत होते तसा तो शांत झाला.
बॅचवर येऊन वसतो तोच एक मित्र अर्थशास्त्राच्या
नोटस् मागायला आला. त्याला मी त्या देताच तो
थॅक यू म्हणून निघून गेला.

खरंच हॅलो, सॉरी आणि थॅक यू हे शब्द इतर
शब्दांपेक्षा आपल्याला अधिक प्रभावी वाटतात ना ?
संतापलेल्या व्यक्तीस तासभर लेक्चर देऊन जे
जमणार नाही ते फक्त सॉरी ह्या शब्दापासून
होऊ शकते. हॅलो, सॉरी आणि थॅक यू म्हणजे
अलिकडच्या काळात प्रतिक्षिप्त क्रियाच झाल्या
आहेत असे आपल्याला समजून येते. रस्त्याने
जाताना कोणी भेटल्यास चटकन हॅलो शब्द बाहेर
पडतो. रस्त्याने जाताना कोणाला धक्का लागला
किवा पायावर जर 'हाय हिल'चा पाय पडला तर
चटकन सॉरी म्हणून मोकळे होतो. कोणाकडून
काहीही मागितल्यानंतर गेड शब्दात फक्त थॅक यू
शब्द फेकल्यानंतर जो परिणाम हं तो तोच परिणाम
आपण इतर काहीही केले तरी होणार नाही असे
आपल्याला नक्कीच जाणवेल.

काही प्रसंग असे असतात की त्यावेळी हॅलो,
सॉरी आणि थॅक यू या शब्दांचा वापर अगदी
सहजरित्या नकळत केला जातो. मात्र ह्या शब्दांच्या
वापराची स्थाने मात्र भिन्न आहेत. रस्त्यावर
हॅलो ss! गर्दीच्या ठिकाणी सॉरी ! तर ऑफिस,

कारखाने यासारख्या उच्चभ्रू ठिकाणी थॅक यू
शब्दाचा वापर केला जातो. आकाशवाणीवर
मंगळवारी ९-१५ वाजता 'पत्रमित्र' ह्या कार्य-
क्रमात ताई आणि भैय्या यांचे संवाद आपण बार-
काईने ऐकले तर तेथे सुद्धा थॅक यू आणि सॉरी हे
शब्द मराठी अवतार धारण केलेले आपल्याला
दिसून येतील. कुणी तरी पत्रलेखक आपला अभिप्राय
कळवतो किवा विधायक सूचना करतो. त्यांना
प्रसिद्धी देऊन भैय्या आणि ताई सहजपणे उत्तर
देतात. स्पष्ट मताबद्दल आभार, आपल्या सूचनांचा
जरूर विचार केला जाईल किवा क्षमस्व. आपल्या
सूचनांचा विचार करता येणार नाही. आपली आवड
आठवड्यातून दोन वेळा करावी किवा आकाश-
वाणीवर रटाळ गाणी लावू नये अशा सूचनावजा
पत्रांना 'आभार' आणि 'क्षमस्व'ची पाने पुसून
चुप केले जाते.

सॉरी आणि थॅक यू हे शब्द मराठीत फार
प्रचलित आहेत. मात्र काही ठिकाणी यांनी 'क्षमस्व'
आणि 'आभार' असा मराठी पेहराव धारण
केलेला दिसतो. हॅलो ह्या शब्दाला मात्र मराठी प्रती
शब्द नाही. सॉरी किवा थॅक यू म्हणताना अपराधी-
पणाची किवा आदराची भावना असतेच असे नाही.
केवळ औपचारिकता म्हणून हे शब्द वापरले जातात.
रस्त्याने फिरणाऱ्याच्या पायावर 'हाय हिल'चा
बूट पडला तर ती व्यक्ती चटकन सॉरी म्हणून
मोकळी होते. पण गरीबी आणि श्रीमंती यातील
दरी मात्र वाढते; असे आपणास वाटत नाही का ?
आवळा देऊन कोहळा काढताना थॅक यू म्हणण्यात
काय अर्थ आहे. देणारा तर दुखावलेलाच असतो
पण घेणारा मात्र थॅक यू म्हणून त्याच्या जखमेवर
मीठच चोळतो. येथे चुप बसण्याशिवाय कोणताच
मार्ग नसतो.

एक निर्जिव प्रथा म्हणून सोंरी आणि थेंक यू मराठीत जिथे तिथे धुडगुस घालताना आपल्याला दिसतात. आपण बसमधून प्रवास करताना 'आपला प्रवास मुखाचा जावो ! आभार' किंवा ग्रामपंचायत 'आपले सहर्ष स्वागत करीत आहे' असे बोर्ड

दिसतात. खरं म्हणजे आडमार्गाच्या गावात ह्या पद्धतीचे स्वागत म्हणजे एक विनोदच होऊन बसतो. आणि 'आभार' हा शब्द टळली एकदाची व्याद असे समजून वापरला नाही ना, अशी शंका येते.

फसगत

आयुष्याच्या काटेरी मार्गावरून चालताना हृदयहीन दगडांचीच साथ मिळते त्यांच्याच उदासपणाला जवळ करून आयुष्य-वाटचाल करावी लागते सतत त्या खडबडीत-उदास मार्गाने चालून कधी तरी शरीर थकते कसेबसे सावरू पहाणारे मनही अपेक्षाभंगामुळे कोसळून पडते तेव्हा वाटतं, सारं संपलं पण नेमकं त्याचवेळी मुखाचं इवलंस फुलपाखरू उडत येतं. मनातल्या तग धरून असणाऱ्या आशावादी फुलाभोवती पिगा घालत राहतं. पुन्हा स्वप्न रचायला लावून, हिरवळीचा भास निर्माण करतं. पण हाय... कालांतराने तीच परिचित काळोखी दुःख-दरी दिसते अन् मग जाणवते, आपण फसलेलो आहोत, त्या फुलपाखरामुळे !

कु. शिरीष मो. भावे
XI (Se)

म्हातारपण

एका छोट्या अशा जीर्ण पडक्या दुकानात वसून एक म्हातारा गर्क आपुल्या कामात दिसत नसूनसुद्धा तो काम करीतच असतो हातपाय लटलटत असतात तरी तो थकत नसतो असून त्याला तरुण मुले पण ती रिकामी फिरतात आपुल्या म्हाताऱ्या पित्याची नाही कदर करीत सर्व कुटुंब मजूरीवर कसे तरी पोसतो आणि केव्हा केव्हा विचारा वाट मरणाची पहातो पाहून त्याचकडे मला येते त्याची किंवा असे वाटते तारुण्यातच मारून टाकावा हा जीव ईश्वरीय योग आहे हा हे जाणत नाही मन तरुणाला केव्हा कळेल हे त्यालही आहे म्हातारपण

किशोर एन. नेमाडे
F. Y. B. Sc.

अंजिठा ✨ १९७९-८०

इ. स. २००० साली जळगाव शहर कसे असेल ?

- सावखेडकर भालचंद्र पंढरीनाथ
T. Y. B. A.

दीडसे वर्षांच्या परकीय गुलामगिरीच्या सोनेरी शृंखलांतून मुक्त झाल्यावर भारतात एकच घडपड,घडपड सुरू झाली. प्रगतीची. विकास मार्गावर घोडदौड करण्याची. या घोडदौडीत माझ्या जळगाव नगरीचं काय स्थान आहे, होतं आणि राहाणार आहे? हे प्रश्न, ही जाणीव मला बोलत होती. या बोलण्या जाणीवतून निर्माण झालेल्या कुतुहलापोटी मी पाहिलं एक स्वप्न. त्या स्वप्नातच मी पाहिली दोन हजार सालची जळगाव नगरी ! त्या नगरीत मला घडलं उंच-उंच सिमेंट-काँक्रीटच्या इमारतींच्या जंगलांचं अन् लांबवर ओघळलेल्या ऑगळवाण्या झोपड्यांचं दर्शन ! ...

सातपुड्याच्या दक्षिणेस वसलेली जळगाव-नगरी एखाद्या राक्षसासारखी अस्ताव्यस्त पसरलेली होती. तिच्यात अलिशान प्लॅटस् असलेल्या सिमेंट-काँक्रीटच्या गगनचुंबी इमारती होत्या. अशा या इमारती म्हणजे 'काँस्रॉपॉलिटिन' जळगाव शहराच्या छोट्याशा प्रतिकृतीच होत्या. या इमारतींमुळे रेल्वेमार्ग अगदी मध्यावर आला होता. पिप्राळा रोडकडे गणेश कॉलनीसारख्या सुवक्र वसाहती बाढल्या होत्या. राष्ट्रीय महामार्ग क्रमांक सहाच्या दोन्ही अगाला असलेल्या आय्. टी. आय् व पॉलिटिकनक या उद्योग प्रशिक्षण संस्थांची, तसेच त्यांच्या आजूबाजूच्या घरांची शांती सतत वाहणाऱ्या त्या रोडमुळे नष्ट झाली होती.

तरीसुद्धा जळगाव वाढले होते. जळगावच्या उपनगरांमध्ये असोदा, शिरसोली, पिप्राळा, मेहरुण व आन्हाणे यांचा समावेश झाला होता. ही उपनगरे लोकल रेल्वे व जे. एम्. टी. (जळगाव मोटार ट्रान्सपोर्ट) बसेस, टॅक्सिज इ. द्वारा जोडली गेली

होती. जळगाव शहराची वाढलेली लोकसंख्या व जळगाव शहराचा वाढलेला विस्तार लक्षात घेऊन महाराष्ट्र शासनाने जळगाव नगरपालिकेचे रूपांतर महानगरपालिकेत केले होते. जळगावचे नगराध्यक्ष ' महापौर ' बनले होते. अनेक अधिकार, शासनाचे प्रचंड अर्थसाहय आणि नगरपिते यांचे पाठवळ त्यांना लाभलेले होते. त्यामुळे जळगाव शहराला उपयुक्त ठरणाऱ्या व सुंदर जळगाव निर्माण करण्यास हातभार लावणाऱ्या अनेक धाडसी योजना महा-पौरांनी आखल्या होत्या.

पहिल्याप्रथम जळगावची मुख्य गरज, जी पाणी-पुरवठा, ती त्यांनी गिरणा कालव्यासारखी धाडसी योजना आखून पूर्ण करण्याचे ठरविले होते. तसेच, गिरणा पंपिंग या जुन्या पाणी पुरवठा योजनेचा पर्याप्त विस्तार घडवून आणून जवळजवळ ८० टक्के पाणी पुरवठ्याची समस्या त्यांनी सोडविली होती. जी. एस्. डी. ए. सारख्या भूगर्भजलसंशोधन विभा-गाने कूपनलिका खणून ५ टक्के पाण्याची गरज भागविली होती. प्रश्न होता तो झोपड पट्टीतील पाणी पुरवठ्याचा. तो सुद्धा सोडविण्याचे प्रयत्न चालले होते. त्याजवरोबर सुंदर जळगाव शहर मोहिम सुद्धा राबविली जात होती. सुंदर रेखीव डांबरी रस्ते हे जळगाव नगरीचे भूषण होते. या रस्त्यांच्या दुतर्फा लावलेली झाडे महानगरपालिकेतील रूक्ष माणसांची रसिकताच दाखवित होती.

पण हे लोभसवाणं दृश्य ' विशिष्ट ' भागांतच आढळत होते. इतरत्र या मोहिमेला अपयशच आले होते याला कारण म्हणजे जळगाव शहराची वाढती लोकसंख्या. या वाढत्या लोकसंख्येची समस्या

सोडविण्यास वेढव, उंचचउंच, इमारती वांधल्या गेल्या होत्या. तरी मुद्धा राहात्या घरांचा प्रश्न सुटत नव्हता. म्हणून आंगळ झोपड्या पावसाळ्यातील भूछत्रांप्रमाणे सर्व दूर उठत होत्या. या झोपडपट्ट्या म्हणजे जळगावच्या सुंदर चेहरेपट्टीवरील काळे डागच होते. त्यांच्यातून छुपा वेश्याव्यवसाय, हात-भट्टीची दारू गाळणे, इ. समाज विघातक कृत्ये चालत होती. सार्वजनिक पाण्याच्या नळावर कचाकच भांडणाऱ्या अर्धनग्न, आंगळ वाया आणि रात्री पहिल्या घारेची पिऊन आपल्याच मस्तीत गटारात लोळणारे अन् वायकापोरांना बुकलताना तोंडातूनही गटारगंगा वाहविणारे वेशरम बांधे म्हणजे या झोपडपट्ट्यांची अविभाज्य अंगे होती. या झोपडपट्टीवासियांची मुले म्हणजे पोलिसांची डोके दुखीच होती. लांब खाकी पॅण्ट सावरून या उनाड पोरांमार्गे धावता-धावता पोलिसांची त्रेश्वातिरपिट उडत होती. या मवाली पोरांना हाताशी धरून संघटीत गुन्हे करणे व मादक पदार्थांचा व्यापार वाढविणे ह्या गोष्टी म्हणजे काही 'प्रतिष्ठित' लोकांच्या हातचा खेळ बनला होता. त्यामुळे वैद्यकीय सोयी वाढूनही समाजस्वास्थ्य विघडले होते.

या साऱ्या काळ्या बाजूला एक उजळ किनारही होती. जळगाव नगरी खान्देशच्या राजकारणाची, सांस्कृतिकरणाची व औद्योगिकरणाची राजधानी बनली होती.

खान्देशच्या राजकारणाची सूत्रे जळगावातूनच हलत होती. या राजकीय हालचालीमुळे राजकीय जागृती घडून लोक स्वतःच्या हक्कांबरोबरच कर्तव्यांबाबतही जागरूक होत होते. त्यामुळे राजकीय लोकशाहीबरोबरच सामाजिक लोकशाहीसुद्धा जनमानसात रुजत होती. शहरीकरणामुळे सामाजिक समता अगदी सहज पसरत होती. त्यामुळे अस्पृश्यताविरहित समाज स्थापावयाचे महात्मा गांधीजींचे स्वप्न निदान जळगाव जिल्ह्यात तरी साकार होऊ लागले होते.

याबरोबरच साक्षरताप्रसारातही जळगाव जिल्हा आघाडीवर होता. उत्तर महाराष्ट्र विद्यापिठही जळगाव येथेच झाल्याने अनेक सुशिक्षित-सुसंस्कृत नागरिक घडविण्याचे कार्य अव्याहतपणे चालूच होते. व. वा. वाचनालय, जळगाव आकाशवाणी केंद्र तर अनेक सांस्कृतिक व साहित्यिक चळवळींचे जन्मस्थान बनले होते.

यामुळे जळगावच्या औद्योगिकरणास चालना दिली गेली. पॉलिटेक्निक व आय. टी. आय. या उद्योगप्रशिक्षण संस्थांमधून अनेक कुशल कामगार नवीन कल्पना घेऊन बाहेर पडत होते. त्यांना राष्ट्रीयीकृत बँकांकडून मिळणाऱ्या कर्जांमुळे अनेक लघुउद्योग जळगाव शहरात व परिसरात सुरू झाले होते. त्याचबरोबर कापडोद्योग, साखरोद्योग यांसारखे मोठे उद्योगही भरभराटीस आलेले होते. त्यामुळे जळगाव शहराच्या परिसरात इतरही पूरक उद्योगधंद्याची प्रचंड वाढ होऊन औद्योगिक वसाहतीचा तोंडावळा पार वदलून गेला होता. याला कारण म्हणजे कच्च्या मालाचा व कुशल मजुरांचा विपुल पुरवठा; गुजराथी - मारवाडी या श्रीमंत समाजांनी केलेली भरपूर भांडवल गुंतवणूक; उत्पादनाला उपलब्ध असलेली मोठी स्थानिक व प्रदेशिक बाजारपेठ, तसेच, वाहतुकीच्या सोई, इ. सर्व अनुकूल गोष्टींमुळे कापडोद्योग व साखरोद्योग भरभराटीस आले होते. याचबरोबर जळगावचा केळीपावडर कारखानामुद्धा निर्यातक्षम बनला होता. एक खत प्रकल्प व सिमेंट कारखानाही जळगावनजिक उभारला गेला होता. दूध - विकास योजनेमुळे तर जळगाव जिल्ह्यात 'धवलक्रांती' यशस्वी होऊन दूग्धगा घरोघरी पोचली होती. अशा या सर्वांमार्गे झालेल्या विकासाबरोबरच शेतीविकासही झाल्याने जळगाव जिल्हा एक प्रगत जिल्हा म्हणून ओळखला जाऊ लागला होता. पण...

याचे दुष्परिणामही जळगावकरांना भोगावे लागत होते. सामाजिक नीतिमत्तेने एकदम तळाची पायरी गाठली होती. तसेच, वाढत्या कारखान्यांमुळे हवेच्या प्रदूषणाबरोबरच जलप्रदूषणाची समस्यासुद्धा

भेडसावीत होती. झाडे कमी कमी होत होती. पूर्वीचा मेहूरुण परिसर आता उजाड बनत चालला होता. त्याच्या जवळून जाणाऱ्या शिरसोली रोडच्या एका बाजूस तर सिमेंट काँक्रीटच्या इमारतीचे मोहोळच उठले होते. त्यामुळे निसर्गरम्य असा तो मेहूरुण परिसर म्हणजे एकेकाळची दंतकथा बनली होती. लोक त्रासले होते. म्हणून या प्रदूषणरूपी भस्मासूराला थोपविण्यास महानगरपालिका महत् प्रयत्नात मग्न होती. पण अखेर सर्वांनीच हात टेकले अन् हा भस्मासुर मोकाट सुटला होता.

त्याचवेळी गुन्हेगारीचा नरकासुरही वाढत होता. झोपडपट्टीतील टोळभैरव व मध्यभवर्गीयांची वेकार मुले मोठ्या प्रमाणात गुन्हेगार बनत होती. त्यातच राजकीय हस्तक्षेप व भ्रष्टाचार यामुळे पोलिस खाते पोखरले होते. त्यामुळे चौगोना चांगले दिवस आले होते. अन् सज्जन मात्र दिवाभिताप्रमाणे जागत होते. त्यामुळे अस्वस्थता व अशांतता समाजाच्या सर्वच थरात पसरली होती.

अशा या स्वप्नांत मीच मला पाहिले, एखाद्या भयाणासारखा, स्वत्व हरविलेला; काहीतरी धुंडाळणारा असा 'मी' पाहून एक थंडगार लाट माझ्या रक्तात पसरली अन् मी घसक्याने माझ्या स्वप्ननगरीतून परत आलो, १९७९ सालात! अन् मी विचार करू लागलो, खरंच का माझी जळगाव-नगरी इ. स. २००० साली एवढी भयानक असेल?

नाही. नाही. माझं आशावादी मन उद्गारलं. अन् पुढं म्हणालं, अरे वेड्या ही तर निव्वळ अंधारी बाजूच आहे या अंधाऱ्या, भयाण बाजूला असलेली उज्ज्वल, सोनेरी बाजू पाहिली नाहीस कां?

खरंच! किती उज्ज्वल बाजू होती ती! अशी ही उज्ज्वल बाजू म्हणजे जळगावनगरीने २,००० साली साधलेली प्रगती होय. यामुळेच जळगाकर समाजाच्या भवितव्यावद्दल आशावादी असतील. त्यांना जळगाव नगरीतील तत्कालीन

अशांतता व अव्यवस्था म्हणजे एकापरीने शांतता व सुध्यवस्थेचे वरदानच वाटेल कारण - The darkest hour is nearest the dawn! हे त्रिकाला-बाधित सत्य त्यांना माहित असेल. विचारशील मने वाढून व्यक्तिहितापेक्षा समाजहित श्रेष्ठ मानले जाऊन गुन्हेगारीला पायबंद घातला जाईल. ओद्योगिकरणामुळेच एका नव्या आध्यात्मिक युगाची पहाट हीईल. अन् अशा पहाटे २,००० साली दंवात न्हालेली जळगाव नगरी शास्त्री टॉवरवरून अशी दिसेल -

The very houses seem asleep, And all that Mighty Heart lying still!

(रोटरी क्लब जळगावतर्फे झालेल्या निबंध-स्पर्धेतील प्रथम क्रमांकाचे पारितोषिक पात्र निबंध - 'संक्षिप्त')

(रोटरी क्लब, जळगावच्या सौज्याने!)



एक रुपया गेला कोठे ?

एकदा तीन प्रवासी एका हॉटेलमध्ये गेले. त्यांनी प्रत्येकासाठी एक याप्रमाणे तीन खोल्या १० रुपये भाड्याने ठरविल्या. ठरल्याप्रमाणे त्यांनी प्रत्येकी १० रुपये असे एकूण ३० रुपये मॅनेजरला दिले व खोल्या ताब्यात घेतल्या. परंतु नंतर मॅनेजरचे लक्षात आले की तीन खोल्यांचे मिळून भाडे रुपये २५ आहे. तेव्हा मॅनेजरने नोकराला बोलवून त्याचे जवळ ५ रु. प्रवाशांना परत करण्यासाठी म्हणून दिले. नोकराने खूप विचार केला व शेवटी प्रत्येक प्रवाशांना एकेक रुपया देऊन त्यांने उरलेले २ रुपये स्वतःच ठेवून घेतले. याचा अर्थ असा की, प्रत्येक प्रवाशाने खाली भाडे रुपये ९ दिले तेव्हा तिघांचे एकूण रुपये २७ व नोकराकडील रुपये २ - एकूण हिशेब २९ रु. च झाला. मग एक रुपया कोठे गेला ?

ब्रिटिश पेंट्स, मर्व्युरी पेंट्स
तसेच इतर सर्व प्रकारचे पेंट्स
आणि पेंट-मटेरियल
योग्य भावात मिळण्याचे
एकमेव ठिकाण-



सुरेश ट्रेडर्स
३४७, कृष्ण भवन
सिंहल कोर्टासमोर,
नवी पेठ, जळगाव

नवीन घड्याळ विक्रेते
तसेच
घड्याळे रिपेअर करून मिळतील



क्वॉलिटी वॉच कंपनी
७२, नवी पेठ,
जुन्या एस्. टी. स्टॅड जवळ, जळगाव.

प्रोप्रा.- भरत पाटील

- फॅशन जगात धाडशी पाऊल -



बॉम्बे टेलर्स
सूट स्पेशॅलिस्ट
मामलेदार कचेरी जवळ,
बळीराम पेठ, जळगाव

- सर्व प्रकारच्या उत्कृष्ट छायाचित्रासाठी -

एकवेळ अवश्य भेट द्या
डिलक्स फोटो स्टुडिओ
जुन्या एस्. टी. स्टॅड समोर, जळगाव

प्रोप्रा.- जे. एन्. पाटील

प्राजक्तफुले

- निलीसा वि. पुराणिक
T. Y. B. Com.

प्राजक्तफुले. किती नाजूक. कोमळ.
सुवासिक. सारा आममंत दरवळणारी. मला फारच
आवडतात. हवीहवीशी वाटतात.

ऑजळीतली प्राजक्तफुले सहज आपण
निरखून पहातो. किती आकर्षून घेतात ती फुलं !
प्राजक्ताचा पांढरा स्वच्छ. चांदण्यासारखा रंग जणू
काही निर्मलतेचा साक्षात्कारच. संधी प्रकाशाच्या
सूर्योदयासारखा भासणारा लालसर देठ. मनाला
नकळत आनंदित करून टाकतो. सकाळच्या सूर्य
स्पर्शाने ही प्राजक्तकळी आपली एक-एक पाकळी
हळूवार उलगडते. आणि वाऱ्याच्या मंद लहरीवर
त्यातील सुगंध उधळते. सारा परिसर धुंद होतो.
एक एक कळी हुरूपाने फुलत असते. या जगातला
आनंद लुटायला भूमीवर प्रवेश करत असते.

सकाळी उठून बाहेर अंगणात जावे तर ही
प्राजक्तफुले जमिनीवर स्वागताला हजर असतात.
सहजच आपण ती फुले वेचतो, जणू काही जीवनातला
आनंदच आपण वेचत असतो. किती असंख्य फुले
दिसतात. प्रत्येक फूल वेचावेसे वाटते. हुंगावेसे
वागते. प्रत्येक फूल जीवनातला वेगवेगळा आनंद
घेऊन आल्यासारखे वाटते. किती आनंदी, सुखी
जीवन असते या फुलांचे !

सहजच माणसाच्या जीवनाची आठवण येते.
किती वेगवेगळे आणि विचित्र जीवन असते
माणसाचे ! अनंत दुःखे, अनंत व्याप, अडचणी,
कटकटी, दारिद्र्य, सुखाचा कुठे लवलेसही नाही.
सहजच मनाला कल्पना सुचते की जीवन म्हणजे
दुःखाथुंचा सागरच, खडकाळ जमीन म्हणजे जीवन.

पण ही, प्राजक्तफुले पाहिल्यावर वाटते; ही
फुले याच जमिनीवर पडतात ना ? तेव्हा ही जमीन
किती सुगंधीत होते. किती मोहक दिसते. या
सुगंधानेच आपण किती आनंदित होतो. आपण फक्त
जीवनातली दुःखच अजमावतो. या विचाराने मात्र
माणूस खूप सुखी आहे असे वाटते. हा सुगंध प्राशन
करणे माणसाला अनंत सुख मिळत असते.

क्षणतच आपण आपले दुःख विसरतो.
आयुष्य म्हणजे काही नुसतेच दुःख नाही. हा मधुगंध
प्राशन केल्यावर या फुलासारखेच आपणही खूप
आनंदित होतो. खूप सुखी होतो. एवढ्याशा फुलात
सारे जग फुलवण्याची किमया असतेच ना ?

सकाळी फुललेले प्राजक्तफूल दुपारी लागलीच
कोमजते. पण सुगंध मात्र चिरकाल टिकणारा असतो
प्राजक्ताच्या सुगंधाने माणसाच्या अनेक आठवणी
जागृत होतात. सकाळच्या प्रसन्नवेळी देव्हान्यात गेलो
की प्राजक्ताच्या सुगंधाने सगळा देव्हारा दरवळून
जातो. या नुसत्या सुवासाने डोळ्यासमोर तो प्रसन्न
देव्हारा साकार होतो. अशा वेळेस मन अगदी
हळूवार होते. देव्हान्यातली प्रसन्नता जीवनात
साकारल्यासारखी वाटते. माणसाच्या स्मृतीशी,
मधुर आठवणीशी हा सुगंध किती एकरूप होऊन
जातो. अनेक सुखद प्रसंग आयुष्यात येतात, ऑजळी-
तील प्राजक्त प्राशन करतांना आपल्या सुखद स्मृती
जागृत होतात. क्षणभर आपण डोळे मिटतो आणि
प्राजक्तफुले हृदयाशी घेतो. समोरच्या अथांग
सागरात संशयपणे विहार करणारी आपलीच जीवन
नौका आपण दुरून पहात असतो.

प्राजक्ताची फुले हारात गुंफताना अनेक आठवणी या फुलांबरोबर गुंफल्या जातात.

अशाच एका अमोल प्रसंगाची आठवण मला सदोदित होते. एखादे वेळेस माणूस किती निराश होतो. असाच प्रसंग एकदा माझ्या आयुष्यात आला. जीवनावदल मी अतिशय निराश झाले होते. अशा वेळेस आपण संगीतातील मधुर स्वरांची संगत पसंत करतो. बाहेर बरीच रात्र झाली होती. सगळीकडे काळोख दाटला होता. मी अधिकच निराश झाले. नकळत मी या स्वरांचा आधार घेतला. या निराश मनाने भैरवीचे करुण सूर आळवावेत यात काही वावगे नव्हते. आणि भैरवी साकार झाली. जणू काही मी जीवनाचीच भैरवी गात होते. या सुरांनी उलट मी जास्तच अस्वस्थ झाले. सहज मी बाहेर गेलीत उभी राहिले. तर समोरच्या प्राजक्ताच्या फुलांनी बहरलेले झाड मला हसत असल्यासारखे वाटले. प्राजक्त या वेळेस भूपाळी म्हणत असल्यासारखे वाटले. एक सुखी आणि दुःखी एक व्यक्ती फार काळ एकत्रित राहू शकत नाहीत. तसेच माझे झाले. मी त्या सुखाकडे पाठ फिरवून पुन्हा अंधाराकडे वळले. परंतु ती आशेची किरण माझ्या जीवनात साकारत होती. मला नकळत भूपाळी स्मरली.

“ महामंगला प्रभात झाली ! पहा उजळली घरा ” मी आजुबाजूला पाहिले. पाण्यात एक रंगाचा खडा टाकल्यावर जसा हळूहळू पाण्याचा रंग बदलतो. तसा हंगाचा काळा रंग एका एका सूर्य किरणाने उजळत होता. क्षणभर मी थक्कच झाले. वाऱ्याच्या मंदलहरी बरोबर ती छोटी छोटी फुले टप् टप् माझ्या समोर येऊन पडली. माझे अस्वस्थता क्षणात नष्ट झाली. जणू आनंदाची बरसातच झाली होती. जीवनाकडे मी मोकळ्या दृष्टीने पाहिले- आणि- सूर्योदय झाल्यामुळे चिमकुली पाखरं किलकिलाट करीत होती. रात्रीचा भयंकर अंधार केव्हाच लुप्त झाला होता.

मला माझ्या स्वभावाची गंमत वाटली. जीवना-तल्या छोट्याशा काळोखाने आपण निराश होतो. जीवनाला कंटाळतो. पण या भयंकर काळोखातच

आशेची सुंदर किरण विहार करतात, हे आपण लक्षातच घेत नाही. जीवनात ही काळोखी रात्रच नसती तर सोनेरी किरण आपण कधीच अनुभवले नसते. प्राजक्तामुळे या जीवनातली दशदिशांची सुंदरता मला अनुभवायला मिळाली.

प्राजक्ताची फुले पाहिली म्हणजे एका पुराण काळातल्या कथेची आठवण होते. सत्यमायेच्या अंगणातील प्राजक्ताची निर्मळ फुले रुख्मिणीच्या अंगणात पडत. या फुलांसारखेच रुख्मिणीचे प्रेम भासते. निरपेक्ष - निर्मळ आणि हळुवार. आणि या फुलांकडे बघितल्यावर निर्मळ प्रेम करणारी रुख्मिणीची मूर्ती आठवते.

प्राजक्तासारखी किती फुलं उमलताना दिसतात. पण याच फुलाशी इतकी जवळीक का निर्माण होते? सकाळी वागेत फिरताना किती प्रकारची फुले झाडांवर फुललेली दिसतात. गुलाबी, पिवळी, अबोली, केशरी आणि त्यांच्याच शंजारी हसणारी- हसवणारी ही प्राजक्तफुले छोट्याशा वृक्षावर फुललेली दिसतात. का कुणास ठाऊक? त्या वृक्षाखाली आपण क्षणभर रेंगाळतो. जणू जीवनाची एक प्रतिमाच आपण पहातो. आणि दुःखातून आपण कशी सुखाकडे वाटचाल करायला लागतो ते आपलेच आपल्याला कळत नाही. पण हे कळत नाही तेच बरे. ही छोटीशी फुले आपल्याला उमलताना दिसत नाही तेच चांगले. नाहीतर त्यांच्या फुलण्याची आणि आपल्या सुखाची किंमत कधी आपल्याला समजलीच नसती. त्या प्राजक्ता खालून परत फिरताना चिरकाल टिकणारा आनंद, सुगंध ओंजळी भरून आपण आपली पुढची वाटचाल करतो.

प्राजक्त कळ्यांना पाहून सहज वाटते. -

जशा उजळतील दशदिशा

काळोखाच्या रात्रीतून

तशा उमलतील प्राजक्तकळ्या

दुःखी मनाच्या आसवांतून ...

अपशकुनी

- कु. वर्षा वसंत कुळकर्णी
S. Y. B. Com.

घरातून येणारा भांड्यांचा खडखडाट थांबला होता. लवंग घर आता शांत झाले होते. शांतता ! शांतता ! असह्य शांतता पसरली होती. बाहेर कडक उन तापलेले होते. खुर्चीची चाकं तापलेली होती. पाठीला रग लागली होती. तरीही मधुकर त्या फिरत्या खुर्चीत बसलेला होता. त्याचे निर्जोव पाय खाली लोंबलेले होते. तारवटलेच्या नजरेने तो पुन्हा पुन्हा रस्त्याकडे पहात होता. रस्ताही शांत होता. वातावरण इतके शांत असूनही मधुकरचे मन अस्वस्थ होते. त्याला फार एकाकी वाटत होते. अर्थात हा एकाकीपणा त्याला नवीन नव्हता. जन्मा-पासूनच एकाकीपणाने त्याला साथ दिली होती. मधुकरचा जन्म झाला तेव्हाच त्याची आई वारली. तो धक्का सहन न होऊन ४ महिन्यांच्या लहानग्या मधुकरला सोडून बाप आईच्या पावलावर पाऊल ठेऊन गेला होता. म्हणूनच मधुकर हा एक अपशकुनी जीव ठरला होता. त्याची मावशी त्याचे सर्व काही पहात होती. त्यातच मधुकर जन्मतःच पोलिओने पछाडला गेलेला होता. मधुकरची मावशी ही त्याची सख्खी मावशी होती की आणखी कोणी हे त्याला माहित नव्हते. आणि माहित व्हावे असेही त्याला वाटत नव्हते. परंतु ती विधवा त्याचे सर्व काही करीत होती. पहात होती.

मधुकरला शांतता असह्य झाली. त्याने समोरच्या टेवलावरील पेन उचलला व लिहायला सुरुवात केली.

हे एकाकीपण जीवाला जाळणारं कि धुंदफुंद बनविणारं. काळोख्या गर्द रात्रीपर्यंत काळीज फाडत जाणारं, कि निराशाट झाल्यासारखं आक्रोश करत जाणारं,

टाहो फोडणारं गर्द रात्रीला चकाकत्या सुरीसारखे चिरत ... पेनचा होणारा करकर आवाज शांततेचा भंग करीत होता. मधुकर क्षणकर थांबला त्याने परत लिहायला सुरुवात केली .. गर्द रात्रीला चकाकत्या सुरीसारखा चिरत जाणारं. मनातील गाभ्याच्या पक्षाच्या माना चिरून त्याचं रक्त पिणारे. रक्त सळसळताना अंगात फिरणारं, आणि तिद्रेच्या आधीन करणारं हे एकाकीपण. ..

धुंगराच्या खळखळ होणाऱ्या आवाजाने मधुकरची तंद्री भंग पावली. पेन त्याच्या हातातून गळून पडला. प्राण एकवटून त्याने रस्त्याने पाहिले. हो ! मिसेस डिसुझा टांग्यातून चालली होती. वास्तविक ती मधुकरची कुणीही नव्हती. परंतु तरीही ती मधुकरची कुणीतरी होती. ती पाहू लागला. तिने नेहमीचा पांढरा शुभ्र झगा गुढग्यापर्यंत घातला होता. डोक्याला पांढरा ह्माल बांधला होता. पायात पांढऱ्या स्टॉकींग होत्या. सकाळी उमलेले गुलाबाचे फुल सूर्याच्या किरणांनी कोमेजावे तशी ती दिसत होती. बिचारी ! हॉस्पिटलमधील कामाने ती थकलेली वाटत होती. तरीही एखाद्या कर्तव्यदक्ष नसं प्रमाणे तिची मुद्रा दिसत होती. प्रखर उन्हात तिच्या गळाचातील क्रूस चकाकत होता. क्षणभर त्या तिच्या गळ्यात लटकणाऱ्या क्रुसाचाही मधुकरला हेवा वाटला. ते तिचे तपकिरी डोळे ...

संपले सारेच संपले. टांगा दिसेनासा झाला. मधुकरच्या डोळ्यासमोर धूळ उडवित निघून गेला. पुन्हा मधुकर एकाकी झाला. परंतु मधुकरच्या वृत्ती फुलून आल्या होत्या. त्यात अंगातली मरगळ गेल्या- सारखे वाटू लागले. वाऱ्याचा झोत आला. समोरची

बोगनवेल हलू लागली. उन्हाणे घरात पसरलेली जाळीची सावली हलल्यासारखी झाली. तेवढाच मधुकरका विरंगुळा वाटला. पुन्हा पेन हातात धरून मधुकर लिहू लागला.

खळखळ आवाज रोज येत होता. मधुकरचे मन दिवसेंदिवस ताजे, टवटवीत होत होते.

टांगा घरासमोरून जाऊ लागला. डिझुसाने समोर पाहिले. मधुकरची खुर्ची समोरच होती. मधुकरने तिच्या डोळ्यांकडे पाहिले. तिच्या चेहेऱ्यावर मिशकील भाव होता. ते तिचे तपकीरी डोळे आज निराळेच भासत होते. एकदम ती गालातच्या गालात हसल्याचा मधुकरला भास झाला. मधुकर मनातल्या मनात खुद्कन हसला.

रोज रोज मधुकर तिच्या येण्याची वाट पहात असे. मावशी जेवणासाठी खोळवून बसे. परंतु त्याची मधुकरला फारशी चिंता वाटत नसे. आणि आली. माझी स्वप्नपरी मनी माझे गोड गुलाबी जिवंत स्वप्न आले, बस् हा एकच ध्यास त्याला लागला होता. आज ती आली नव्हती. मधुकरला खूपच हुरहुर वाटत होती. मधुकरच्या डोळ्यात पाणी आले. खाली मान घालून त्याने हुंदका दाबला. तेवढ्यात खळखळ आवाजाने त्याची तंद्री भंग पावली. तिच्या रसरशीत पोटाच्या, तिची गुलाबी नाजूक पावले. त्याला दिसली. तिचे चाफेकळी सारखे नाजूक नाक, गुलाबी हसरे ओठ, नाजूक जिवणी त्याच्या डोळ्यात त्याने सामाऊन घेतले. तिचा चमकणारा क्रूस आज त्याला आव्हानात्मक वाटला. मधुकरला गुंगी आली. त्याच्या डोळ्या समोर अंधूक प्रकाश पसरला. त्याच्या डोळ्यासमोर धुके पसरले. त्या धुक्यातून वाट काढत ती आली. तिने मधुकरच्या गालावरून हात फिरवला तिची नाजूक बोटे मधुकरच्या गालावरून, कपाळा-वरून फिरली. सगळ्या शरीरात एक लहर उठली. क्षणभर त्याचे शरीर थरारले आणि आणि... चिवचिव! मधुकर दचकला. त्याची गुंगी उतरली कारण वरून माळ्यावरून एक चिमणीचे पिल्लू त्याच्या अंगावर पडले होते. " काय विचित्र दैव

आहे " ! मधुकर पुटपुटला. "दैवाला माझ्या येवढ्याचा स्वप्नाचाही हेवा वाटला की काय " !

मधुकर वाट पहात होता. अजूनही ती आली नव्हती. तिची येण्याची वेळ टळून गेली होती. तिची स्टॉकींगचा टपटप आवाज करीत बाँड्यातून वावरणारी मूर्ती मधुकरच्या डोळ्यासमोर तरातरली आज तिला का-उशीर झाला? तिला खूपच उशीर झाला होता. मधुकरला आपल्या अंगातून रक्त वेगाने फिरत असल्याचा भास होऊ लागला. पायातून कळा येऊ लागल्या. डोके गरगरायला लागले. त्याने खुर्चीच्या पाठीला मान टेकवली व वर पाहिले. वर पंखा गरगरत होता.

मावशी बाहेर आल्या. त्यांनी जेवणाचे ताट मधुकरच्या समोरच्या टेबलावर ठेवले. पाणी भरलेला तांब्या ठेवला. मधुकरला संताप अनावर झाला. त्याने तो तांब्या उचलला व जोरात फेकला तो तांब्या खण्कन् मावशीच्या डोक्यात बसला. त्या गपकन् खालीच बसल्या. त्यांच्या डोक्याला रक्ताची धार लागली. त्यांनी ओठ गच्च दाबले. मधुकर-समोरचे ताट त्यांनी उचलेले व खालच्या मानेने स्वयंपाक घरात गेल्या. मधुकर थरथरत होता. त्याच्या मनात विचारचक्र सुरू झाले. 'माझी तिला दृष्ट लागली.' ही माझी पापी नजर मी फोडून टाकतो डोळे फोडण्यासाठी त्याला समोर हत्यार दिसेना. शेवटी टेबलावरचा पेपरमेट त्याने उचलला व डोक्यात मारायला सुरुवात केली. मावशी बाहेर आल्या. त्यांनी मधुकरच्या हातातला पेपरवेड हिसकावून घेतला. त्यानंतर ती आली नाही. दिवसभर आली नाही.

दुसऱ्या दिवशी ती ... होय ! ती तीच होती ! केळीसारखी रसरशीत दिसत होती ! आज ती मधुकरला वेगळीच भासली. तिचे डोळे खूपच तृप्त वाटले. तिचे अंग भरल्या हळकुंडासारखे पिवळे चमचमीत वाटले. टांग्याचा प्रत्येक चकचाचांबरोबर तिचे शरीर हिदोळे घेत होते. तिने हसऱ्या चेहेऱ्याने मधुकरकडे पाहिले. आणि हळूच हात उंचावून हलविला. क्षणभर काय करावे हे मधुकरला सुचलेच नाही.

पुन्हा शांत शांत झाले ! मधुकरला अत्यानंद झाला होता. तिला उचलून घेऊन नाचावेसे वाटत होते.

'तिला मुलगी होईल की मुलगा ? नाही, नाही. तिला मुलगा होणार नाही. तिला मुलगीच होईल. तिच्यासारखीच. तिची लहान प्रतिकृती अशी बाहुलीच जशी. तसेच डोळे, तसेच नाक, तसाच चेहरा. तशाच पोटाच्या. कितीतरी वेळ मधुकर मनाशीच त्या कल्पनेतील बाहुलीशी खेळत बसला.

नंतर ती मधुकरला दिसली नाही. बराच काळ गेला. ते दिवस, ते महिने मधुकरला कित्येक तपासारखे वाटले. त्या तिच्या बाहुलीसमवेत तिला पहाण्यासाठी मधुकरचे डोळे आतुरले होते. तिच्या बाहुली समवेत तिचा चेहरा कसा दिसेल याचे चित्र मधुकर पुन्हा पुन्हा डोळ्यासमोर आणत होता.

आठसावऱ्या मनाने त्याने समोरचे दैनिक पत्र उचलले. मधुकर ते वाचू लागला. वाचता वाचता क्षणभर तो दचकला. व पाहू लागला. वर्तमानपत्रात तिचा फोटो छापला होता. तिच्या शेजारी कुणाचा तरी मुलाचा फोटो छापला होता. त्यातला मजकूर मधुकरने वाचला. मधुकरच्या हृदयाचे ठोक वाढले. डोके गरगरायला लागले. हृदयाचे ठोके बंद पडतात की काय असे त्याला वाटले. अंगावर घाम फुटला. त्याला गदगदून आले. त्याच्या डोळ्यात अश्रू तरारले ! त्याच्या गळ्यात हुंदका दाटला.

ह्या करुणेच्या भावनेची जागा एकदम सुडाने घेतली. सूड ! कोणाचा सूड ? त्याच्या देवाने त्याचा घेतलेला सूड की तिच्या देवाने तिचा घेतलेला. सूड ? जोरात त्याने डोके टेबलावर आपटण्यास सुरुवात केली. तो आवाज ऐकून मावशी एकदम बाहेर आल्या.

घडपडत मधुकरने उठण्याचा प्रयत्न केला. तो एकदम मावशीच्या गळ्यात पडला. मावशी ! ती गेली ग ! मला एकटयाला सोडून गेली ग ! आणि आणि...

१९७९-८० ★ अजिठा

आणि जाताना माझ्या सारखाच पांगळा जीव तिने जन्माला घातला ग ! तो मूलगाच आहे ग ! का तिने माझ्यावर प्रेम केले? का मी तिच्यावर प्रेम केले ? मीच अपशकुनी आहे ग मावशी मीच !



मृगजळ

किरण गंगापूरकर
S. Y. B. A.

सर्वांनी तोडले म्हणून
जोडले मी नाते सावलीशी
उठता बसता बरोबर असायची
आणि कडक ऊन पडलं की एकरूप व्हायची
मन माझं वेडं त्यात रंगून गेलं
आकारतच तिच्या ते स्वप्न पाहू लागलं
नव्हतं तेव्हा त्याला ज्ञात
या सावल्या वेळ पाहून घेतात आकार
उषःकाळी धूसर अस्पष्ट
आणि संध्याकाळी उंच उंच
माहित नसेल तर सांगून ठेवतो
या सावल्यांच्या आहारी जाऊ नका
बरोबर चालते म्हणून आपण म्हणतो सावली
पण असतं खरं ते फसवं मृगजळ.....



तिरुपती एम्पोरियम

जे. एम्. पी. मार्केट,

चित्रा टॉकीज समोर, जळगाव.



सौंदर्य प्रसाधने - प्रेझेंटेशन आर्टिकल्स
व इलेक्ट्रिकल्सचे होलसेल व
रिटेल व्यापारी



प्रोग्रा. - नंदुरवारकर सराफ अँड ब्रदर्स

वैशिष्ट्ये-

इमिटेशन ज्वेलरी, हेअर क्लीप
लेडीज पर्स, ब्रेसीयर्स, पेन्टी
तसेच
सौंदर्य प्रसाधने मिळतील.



४१११

आनन्द कटलरी
सेंटर

१८७, पोलन पेठ, जळगाव.

उत्कृष्ट फोटोसाठी
स्टुडिओ पॅलेस
फोटोची सर्व कामे
स्विकारली जातील.



स्टुडिओ पॅलेस

कृषक भवन,
जळगाव - ४२५ ००१
प्रोग्रा. - उदय चौधरी
जी. डी. आर्ट

राष्ट्रीय प्रौढ शिक्षण

- अशोक रंगराव देसले
T. Y. B. Com.

आवश्यकता -

निरक्षरता ही भारतातील अनेक जटील समस्यां-
पैकी एक समस्या आहे. स्वातंत्र्य मिळवून ३२ वर्षे
लोटलीत तरी आपण निरक्षरतेचा प्रश्न सोडवू शकलो
नाही. भारतीय प्रजासत्ताकाच्या प्रत्येक नागरिका-
पर्यंत साक्षरतेचा मूलमंत्र पोहोचविल्याशिवाय
आपली लोकशाही यशस्वी होऊ शकणार नाही.
सहाव्या पंचवार्षिक योजनेमध्ये ६ कोटी ५० लक्ष
निरक्षरांना साक्षर करण्याचे उद्दिष्ट आहे. रा. प्रौ.
शिक्षणाच्या कार्यक्रमानुसार १० वर्षांच्या कालावधीत
१० कोटी निरक्षरांना साक्षर केले जाईल. त्यासाठी
२०० कोटी रूपायांची तरतूद करण्यात आलेली आहे.
५ व्या पंचवार्षिक योजनेमध्ये फक्त १८ कोटींची
तरतूद होती.

१९४७ मध्ये स्वातंत्र्य मिळाल्यावर आपल्या
देशात फक्त १४ % साक्षर होते. परंतु १९७१ च्या
शिरगणतीत (sensus) ही संख्या फक्त ३४ %
पर्यंत वाढल्याचे आढळले. ही वाढ जागृत अशा
लोकशाहीसाठी अगदीच नगण्य अशी म्हणावी लागेल.
जर अशीच धीमी गती राहिली तर १०० % साक्षर-
तेचे उद्दिष्ट गाठण्यासाठी आपल्याला दीडशे वर्षांचा
परला गाठावा लागेल.

१९५१ च्या १ व्या पंचवार्षिक योजनेच्या वेळी
२४.७ कोटी निरक्षर (१० वर्षांवरील) होते.
१९७१ मध्ये ही संख्या ३०.०९ कोटी पर्यंत गेली व
आज सुमारे ४० कोटी निरक्षर (१० वर्षांवरील)
आहेत. म्हणजे दरवर्षी निरक्षरता १.९ % नी वाढत
आहे. आपले वार्षिक जननप्रमाण आपल्या साक्षरता
प्रमाणापेक्षा जास्त आहे. हे आपले दुर्दैवच म्हटले
पाहिजे.

१९७१ च्या जनगणनेनुसार (अ) १५ वर्षा-
वरील २०.९ कोटी निरक्षर होते. पैकी (ब) १५ ते
३५ ह्या वयोगटात ९.८ कोटी निरक्षर होते. सन
१९८३ मध्ये (अ) गटातील संख्या २५.८ कोटी
आणि (ब) गटातील संख्या १४.३ कोटी इतकी
होईल. १५ वर्षांपेक्षा जास्त वय असलेल्यांमध्ये
५०% अधिक निरक्षर तरुणच आहेत. याचे मुख्य
कारण म्हणजे वर्गीकृत जाती-जमातीच्या लाखो पुरुष;
स्त्रिया आणि मुली शैक्षणिक सवलतीचा फायदा
घेतच नाहीत.

दारिद्र्य आणि निरक्षरता या दोन अत्यंत
मूलभूत समस्या आपल्या देशासमोर उभ्या आहेत.

कार्यक्रमाची पूर्वतयारी -

२ ऑक्टो. १९७८ म. गांधी जयंतीपासून राष्ट्रीय
प्रौढशिक्षणाच्या कार्यक्रमास सुरुवात झाली खरी;
परंतु ह्यासाठी पोषक वातावरण निर्माण व्हावे म्हणून
नियोजनबद्ध प्रयत्नांची नितांत आवश्यकता आहे.
रा. प्रौ. शिक्षणकार्यक्रमात सर्वांना सहभागी करून
घेण्यासाठी काळाची गरज आहे. ती आशावादी
दृष्टिकोन आणि आत्मविश्वास निर्माण करण्याची.
त्याशिवाय सहभागी होण्याची प्रेरणाच निर्माण
होणार नाही.

प्रचार माध्यमे -

रा. प्रौ. शिक्षणाचा सर्व भारतभर प्रचार
केल्याशिवाय अपेक्षित असे यश मिळू शकणार
नाही. प्रचार करण्यासाठी अनेक क्षेत्रे आणि माध्यमे
आज उपलब्ध आहेत. त्यांत प्रामुख्याने कामगार
संघटना, व्यापार उद्योग, विद्यार्थी, युवक तसेच
आकाशवाणी, दूर दर्शन (T. V.), चित्रपट,

वृत्तपत्रे, भित्तिपत्रके. शिवाय परिसंवाद, चर्चासत्रे इ. चा समावेश होतो. जागतिक साक्षरतादिन पाळून ह्या प्रचारसाधनांच्या माध्यमातून रा. प्रौ. शिक्षणाचा कार्यक्रम राबविता येईल.

प्रेरणा -

दारिद्र्य आणि निरक्षरता कमी करण्यासाठी रा. प्रौ. शिक्षणाला सरकार तसेच समाज ह्या दोहों-कडून प्रेरणा मिळाली पाहिजे. त्यासाठी सरकारकडून आवश्यक ती साधने उपलब्ध व्हायला पाहिजे. त्याच-प्रमाणे समाजाने देखील त्या साधनांचा पुरेपूर उपयोग करून रा. प्रौ. शिक्षणाच्या कार्यक्रमाला योग्य ती दिशा दिली पाहिजे. केवळ घोषणा करून आणि आश्वासने देऊन हा प्रश्न सुटू शकणार नाही.

संघटित करण्याजोगे कार्यक्रमाचे प्रकार -

१) साक्षरता आणि तिला पोषक असे कार्यक्रम (२) रूढ असलेली कार्यात्मक साक्षरता. (३) प्रमुख विकास कार्यक्रमांना पोषक अशी कार्यात्मक साक्षरता (४) अस्मिता जागृती आणि गरिबांच्या संघटना बांधणारी साक्षरता (५) शिक्षण व कृती यांचा समन्वय करणारी साक्षरता.

साधन विकास -

१) अध्ययन साहित्य, २) निरनिराळ्या व्यक्तींना प्रशिक्षण देऊन सुसज्ज करणे ३) गतिमान-तेसाठी मूल्यमापन पद्धती ४) संशोधन.

वरील प्रकारच्या साधनांच्या माध्यमातून रा. प्रौ. शिक्षण कार्यक्रम राबविता येईल. त्यासाठी वरील साधनांचा विकास होणे आवश्यक आहे. रा. प्रौ. शिक्षणासाठी जितके अध्ययन साहित्य उपलब्ध असेल त्याच प्रमाणात असा कार्यक्रम राबविण्यासाठी प्रशिक्षितीची गरज असते. ह्या कार्यक्रमांचे वेळोवेळी मूल्यमापन करून त्यात गतिमानता आणली गेली पाहिजे. त्यासाठी वेळोवेळी संशोधन करून सदर कार्यक्रमात योग्य त्या सुधारणा घडवून आणणे साक्षरता प्रसारासाठी उपयोगी ठरेल.

साधनकेंद्र -

१) राज्य शासन २) प्रौढशिक्षण संचलनालय आणि ३) स्वयंसेवी संस्था.

ह्या केंद्राद्वारे राष्ट्रीय प्रौढ शिक्षण कार्यक्रम यशस्वीपणे मोठ्या प्रमाणात राबविता येतो.

शिक्षणसंस्था -

निरक्षर प्रौढांना साक्षर करण्यासाठी निरनिराळ्या शिक्षणसंस्था आज भारतात कार्यरत आहेत. त्यात प्रामुख्याने पुढील घटकांचा समावेश आढळून येतो.

१) प्राथमिक शिक्षक:- प्रौढांसाठी रात्रीचे साक्षरता वर्ग उघडून शाळेतील शिक्षक ह्या राष्ट्रीय कार्यक्रमाला हातभार लावत आहेत. अशा प्रकारचे वर्ग ग्रामीण भागात आजही आपल्याला आढळून येतील.

२) विद्यार्थी - आपल्या देशात अनेक विद्यापीठांनी रा. प्रौ. शिक्षण कार्यक्रमाला अग्रक्रम देऊन हा कार्यक्रम अनेक विद्यापीठे राष्ट्रीय सेवा योजने मार्फत विद्यार्थ्यांकडून राबवून घेत आहेत. त्यासाठी विद्यापीठांनी सुटीमध्ये विद्यार्थ्यांसाठी प्रशिक्षण वर्ग घेऊन साक्षरता प्रसारासाठी प्रशिक्षण विद्यार्थी तयार केलेले आहेत. अनेक महाविद्यालयातील राष्ट्रीय सेवा योजनांनी (N. S. S.) राष्ट्रीय प्रौढशिक्षणाला विशेष महत्व दिलेले आहे.

३) ग्रामयुवक - ग्रामीण भागात गरीब आणि अशिक्षित लोक बऱ्याच प्रमाणात आढळून येतात. अशा लोकांना ग्रामीण भागातील सुशिक्षित वेळार युवकांमार्फत साक्षर करता येईल. त्यासाठी सरकार कडून तसेच समाजाकडून योग्य ते प्रोत्साहन आणि सहकार्य अपेक्षित आहे.

४) माजी सैनिक व इतर निवृत्त व्यक्ती - माजी सैनिकांनी व इतर निवृत्त व्यक्तींनी आपला उर्वरित काळ हा सामाजिक कार्यासाठी खर्च करवा त्यात त्यांनी रा. प्रौ. शिक्षणाचा कार्यक्रम हाती घेऊन

सत्कार्याचे समाधान मिळवावे. अशा प्रकारे त्यांच्या हातून एक मोठे राष्ट्रीय कार्य पार पडू शकेल.

५) क्षेत्रीय पातळीवरील शासन :- आपल्या देशात प्रत्येक जिल्ह्यातून क्षेत्रीय प्रचार कार्यालये सरकारने उघडून राष्ट्रीय पातळीवरील अनेक चांगले कार्यक्रम ह्या कार्यक्रमांमार्फत राबविले जातात. रा. प्रौ. शिक्षण कार्यक्रमासाठी क्षेत्रीय प्रचार कार्यालये, चित्रपट, परिसंवाद, चर्चासत्रे ह्या माध्यमांचा उपयोग करून साक्षरतेचा प्रचार व प्रसार करतात.

६) स्वयंसेवी समाज कार्यकर्ते व इतर कार्यकर्ते

अनेक मोठमोठ्या [शहरात] स्वयंसेवी समाज संस्था स्थापन झालेल्या असून त्या संस्थांचे कार्यकर्ते शहर आणि ग्रामीण भागात जावून राष्ट्रीय प्रौढ शिक्षणाचा कार्यक्रम राबवू शकतात. त्याचप्रमाणे इतर लहान-सहान कार्यकर्ते किंवा राजकीय कार्यकर्ते यांच्याकडूनही रा. प्रौ. शिक्षणाच्या महत्त्वाच्या कार्यक्रमाला चांगल्या प्रकारे गती देता येईल.

तेव्हा वरील निरनिराळ्या घटकांमध्ये समन्वय घालून साक्षरता प्रसार मोहिमेचा कार्यक्रम राष्ट्रीय स्तरावरून चांगल्या प्रकारे राबविता येईल. ●

कधी वाटतं

कधी वाटतं आभाळातील चांदणं ओंजळीत घ्यावं आनंदाने फुलून येऊन आभाळावर उधळून घ्यावं । कधी वाटतं आभाळातील इंद्रधनुष्य हाती घ्यावं रंगाच्या या रंगावलीत मन देखील रंगून जावं । कधी वाटतं दर्शन घ्यावं अथांग निळ्या सागराचं निळ्या लाटांमध्ये मिसळून मन देखील हरवून जावं । कधी वाटतं वाहाणाऱ्या वाऱ्याला हाती घरावं हर्षाने आनंदीत होऊन वाऱ्याबरोबर वाहावं । कधी वाटतं सकाळ होऊन गुलाल हाती घ्यावा सांजवेळी क्षितीजावर तसाच उधळून घ्यावा । कधी वाटतं काव्यामध्ये असंच रमून जावं काव्यामध्ये, रमतांना काव्य देखील फुलून घ्यावं ।

- कु. लता मुकुंद देशपांडे
XII Com.

अन्ययात्रा

ईश्वरी अंश समजणारांनो,
तुमच्या आखूड शेपट्यांना धरून-
चालणं- आम्ही थांबवणार आहोत
आणि जगणार आहोत नव्या जिद्दीने.
घासून पाहिलीत आमची पायतणं
शक्ती आणि बुद्धीसुद्धा.
नाही म्हणायला मिळवलेत आम्ही
उपहासी हास्य आणि सापेक्ष आशीर्वाद.
तुमच्या ह्या वागण्याचा अर्थ
सुरुवातीला नाही कळला
नंतरही आम्ही कानाडोळा केला
आणि पूजित बसलो काळ्या पत्थरांना
पण आता ते सारं काही थांबवणार आहोत
प्रयोजन वेगळं असलं तरी
नवनिर्मितीची तुतारी फुंकणार आहोत
केशवाच्या सुतासारखी
आणि राख करणार आहोत
अध्रंघट जळलेल्या तुमच्या मत्सराची
पोकळ पराक्रमांसह...
पण तरीही एक लक्षात ठेवा
माणूस म्हणून शेवटी
जेव्हा तुमची अन्ययात्रा निघेल
त्या अन्ययात्रेतही
खांदा देण्यासाठी -
आम्हीच असू. आम्हीच असू.

- कैलास सार्वेकर
T. Y. B. A.

सर्व प्रकारचा किराणा माल मिळण्याचे

विश्वसनीय दुकान



दिपलकुमार बाबुभाई पटेल

वळीराम पेठ, जळगाव.

३८३१



एच्. एम्. टी वॉच, सायंटिफिक घड्याळे, जयको,

विक्री व दुरुस्ती

विजय टाईम्स, जळगाव

११०, नवी पेठ, जळगाव.

टेक्समो (कोईमतूर)



३४५३
घर ३२८४

मोनोब्लॉक, कपलड, डोमेस्टीक व सबमर्सीबल पंपस्

हेड ऑफिस :

रुरल सप्लायर्स

३४, पोलन पेठ, जळगाव.



ब्रँच :

नया मोटार स्टॅंड

बुऱ्हानपूर (म. प्र.)

८५९

पंपसेटचे प्रत्यक्ष वर्कींग पहावे व खात्री झाल्यावरच खरेदी करा.

“ आत्मसंयमन ”

लेखक : रामदास वालजी उर्फ तात्या सिगनूरकर

म. जे. कॉलेज, जळगाव.

मानवाच्या प्रगतीस उन्नत स्थितीस नेण्यास आवश्यक असलेल्या गुणांपैकी “ आत्मसंयमन ” हा महत्त्वाचा गुण आहे. आपले स्वतःचे मनावर नियमन असणे, हा आत्मसंयमन या शब्दाचा अर्थ आहे.

मनुष्याने चित्ताची स्थिरता व शांती नष्ट करून त्यास अवनतीस नेणाऱ्या दोषांचा उच्छेद आत्मसंयमनाच्या योगाने करावा लागतो. आत्मसंयमन हा गुण अंगात नसेल तर दुर्गुणांचे वर्चस्व होऊन सद्गुणांचा लोप होत जाईल; अंतःकरणातील सद्गुणांचा नाश होऊन त्यामध्ये अनीतीचे प्राबल्य माजेल. दुर्गुणांच्या पंकात अंतःकरण एकदा रतले म्हणजे मग त्यास वर कोणी काढू शकणार नाही. रोगाचे निदान बरोबर करणे ही महत्त्वाची गोष्ट आहे. तथापी रोगावर योग्य व कडक औषधोपचार केल्याशिवाय रोग बरा होत नाही. मत्त झालेल्या अपराध्यास श्रृंखला घालून ताच्यात ठेवावे लागते; वंडेली करणाऱ्या उन्मत्त माणसाच्या मुसक्या बांधल्यावरच तो वठणीवर येतो. तथैव प्रबल दोषांचे प्राबल्य कमी करून त्यांचा उच्छेद करण्याचे काम आत्मसंयमनाच्या योगाने करावे लागते. आपले कल्याण आपल्याच हाती आहे.

“ आत्मैव ह्यात्मनो बन्धुरात्मैव रिपुरात्मनः ” ॥

गीता अ-६/५

कारण, आपणच आपल्या स्वतःचा बंधू किंवा आपणच आपला शत्रू म्हटला आहे. ही गीतेतील श्रेष्ठ उक्ती यथार्थ आहे. रवी लावताना त्या रवीचे चक्र उलट घुलट दिशेने सारखे चालते, तद्वत् मनात कधी चांगले

तर कधी वाईट असे सारखे विचारतरंग येतात. काम फार बिकट आहे ही गोष्ट खरी परंतु ते कष्ट साध्य आहे.

असंशय महाबाहो मनो दुर्निग्रहं चलम् ।
अभ्यासेन तु कीन्तेय वैराग्येण च गृह्यते ॥

गी. अ. ६/३५

“ हे महाबाहो अर्जुना, मन हे चंचल असून त्याचा निग्रह करणे दुर्घट आहे. याबद्दल काहीच शंका नाही; पण अभ्यासाने व वैराग्याने ते स्वाधीन ठेवता येते.”

समाज कितीही सुधारला तरी त्यामध्ये द्रुजंन हे थोडे बहुत तरी असायचेच; तसेच प्रकृतीमध्ये स्वाभाविक दोष हे असतातच.

संशयी माणसाला नाही तेथे संशय उत्पन्न होऊन त्या संशयाच्या पिशाच्याने तो पळडला जातो. दुसऱ्याच्या नफानुकसानीबद्दल यत्किचित्ही पर्वा न करता, लोभी मनुष्य प्रसंगानुसार आपल्याच पोळीवर तूप आढण्याची खटपट करतो. रागोट मनुष्यास रागाचे झटके प्रसंगानुसार येऊन त्याच्या चित्ताचा क्षोभ होतो. भीतीने गांगरून गेल्यामुळे प्रसंगानुसार चित्तवृत्ती अमर्याद, अस्थिर होतात. अशी माणसे आपण पाहतो. दुसऱ्याचा उत्कर्ष सहन न झाल्यामुळे द्वेषाने त्रस्त झालेली माणसे आपण बरीच पाहतो. सारांश हा की, प्रत्येक मनुष्य स्वाभाविक प्रकृती दोषांनी जखडला गेला आहे. प्रत्येक मनुष्यामध्ये कमी-जास्ती दोष असतात हे निश्चित. उन्मत्त झालेल्या हत्तीस साखळबंडानेच डांबावे लागते. त्याचप्रमाणे दोष नाहीसे करण्यास एकमेव साधन आत्मसंयमन हे होय. प्रसंगानुसार प्रकृतिजन्य दोषांनी आपले डोके वर

काढले की, आत्मसंयमनाच्या तीक्ष्ण शस्त्राने त्याच्या-
वर निश्चयाने आघात करावा म्हणजे दोषांचा उठाव
नाहीसा होईल. यास्तव आत्मसंयमनरूपी शस्त्र
पाजळून नेहमी लखलखीत ठेवणे अवश्य आहे. हे
शस्त्र जितके तीक्ष्ण ठेवावे तितकी आपली नैतिक
उन्नती अधिक होईल. परंतु या शस्त्रावर दाट गंज
चढून ते बोथट होईल तर दुर्गुण धाडून नीतिमूल्यांचा
ऱ्हास होईल.

आत्मनिरीक्षण करून आत्मसंयमनाची संवय
नीट वाढत गेली म्हणजे मानवी अंतःकरण सदैव
उन्नत होत जाईल.

जहाजावरील कप्तान ज्याप्रमाणे दीपगृहातील
दिव्याकडे एकनिष्ठपणाने लक्ष देऊन आपले जहाज
चालवितो, अथवा मत्स्यवेध करणारा कुशल धनुर्धारी
त्या मत्स्याकडे लक्ष देऊन, अचूक नेम मारतो;
त्याप्रमाणे कोणत्याही क्षुद्रवृत्तीच्या योगाने मनाची
चंचलता न होऊ देता, आपल्या योग्य कार्याकडे लक्ष
दिले पाहिजे. चित्तवृत्तीची चलबिचल होऊ न देता,
प्रत्येक प्रसंगी त्या स्थिर ठेवून कर्तव्य करीत गेले
म्हणजे मनुष्य उत्तरोत्तर सत्कृत्य करीत असतो.
आत्मसंयमनरूपी शस्त्र नेहमी पाजळत ठेवल्याने
मनुष्यास उन्नत अवस्था प्राप्त होते. आत्मसंयमन हा
गुण अंगात नसेल तर दुर्गुणांचे वर्चस्व होऊन
सद्गुणांचा लोप होत जाईल व अनीतीचे प्राबल्य
माजेल. अंतःकरणातील दोषांशी आत्मसंयमनरूपी
शस्त्राने सामना करण्यामध्येच शीलाची अभिवृद्धी होत
असते. या झगड्यामध्ये मानवी आयुष्याचे खरे रहस्य
आहे. यातच खरा पुरुषार्थ आहे. दौर्बल्यामुळे दोषांचा
प्रतिकार करता येईनासा झाला म्हणजे "वृडत्याचा
पाय खोलात" या न्यायाने शीलाचा ऱ्हास होण्यास
उशीर लागत नाही. शेकडो लोक आत्मसंयमनशक्ती
नसल्यामुळे व्यसनाधीन होऊन नीतीघ्न होतात.
प्रकृतीत जडांशाने प्रेरीत झालेली बरिवाईट इच्छा
उत्पन्न झाली व त्या इच्छेच्या तृप्ती करण्याच्या नादी
मनुष्य लागला की, नीतीचा ऱ्हास होतो. अफू खाण्या-
ची वेळ आली आणि ती वेळेवर मिळाली नाही
म्हणजे अफूवाजाची अवस्था कशी होते; तो विचार

करावा. पाण्याच्या बाहेर काढण्यामुळे तडफडणा-या
माशाप्रमाणे त्याची अवस्था होते.

एकदा निद्रानाश झाल्यावर स्वप्नगत पदार्थाशी
मनुष्याने व्यवहार ठेवू म्हटले तरी ते शक्य नसते.
त्याप्रमाणेच ज्ञानोदय झाल्यानंतर ज्ञानी पुरुषाचा
जगाशी असलेला सर्व संबंध तुटून जातो. ज्ञानी
माणसास इंद्रियसंयम व मनोनिग्रह आत्मसात झालेले
असतात.

"इंद्रिये आणि त्यांचे विषय यांच्या मधील प्रीती
व द्वेष ही मुळचीच ठरलेली आहेत. आपण त्यांच्या
ताव्यात जाऊ नये; कारण ते मनुष्याचे शत्रू होत."
हा भगवद्गीतेतील बोध यथार्थ आहे.

दुष्ट प्रवृत्तींचा अंतःकरणात उध्दव होऊ लागला
की, ताबडतोब माणसाने त्यांचे नियमन करण्याचा
प्रयत्न करावा. कोणतीही गोष्ट तडीस नेण्याचा प्रयत्न
केला तरच काही तड लागण्याचा संभव आहे.
कोणताही कार्यभाग पार पाडण्यास मनाचा निर्धार
व चिकाटी लागते.

मानसिक, कायिक व वाचिक अशा तीन प्रकार-
च्या क्रिया आहेत. त्यांचे नियमन देखील तीन
प्रकारचे आहे. दुष्ट विचारांनी मानवी मनाची शांती
घ्नष्ट होऊ द्यावयाची नाही, असा पक्का निर्णय केला
पाहिजे. अंगात ज्वर भरावयास लागण्यापूर्वी तो
भरणार, असे एकंदर लक्षणांवरून चांगल्या डॉक्टरां-
ना समजते. व त्याप्रमाणे औषधाची तो योजना करतो.
तथैव चित्ताचा विक्षेप होण्यापूर्वीच सावधपणे लक्ष
ठेऊन वेळीच चित्ताचे नियमन केले पाहिजे. चित्त-
क्षोभाच्या अंमलात, मनुष्य वेळेनुसार वाटेल ते
दुष्कृत्य करण्यास प्रवृत्त होण्याचा संभव असतो.

चित्ताच्या स्थिर व शांत स्थितीमुळे वस्तूंचे
यथार्थ ज्ञान होते, तेव्हा नैतिक उन्नतीचा सर्व आधार
हे मानसिक संयमनच होय.

"जागे व्हा; उठा; नाहीतर नेहमीच पडून
रहा" या अर्थाचे विधान प्रसिद्ध इंग्रज कवी मिल्टन
याने केले आहे. देवपण प्राप्त होण्यास लोखंडाचे

चणे खावे लागतात तथैव आत्मसंयमनाच्या मदतीने
महत्कार्यं सुलभरीतीने तडीस नेता येते.

कायिक संयमन - शरीर हे कर्तव्याचे साधन
असल्यामुळे त्याचे योग्य नियमन करून, ते शुद्ध व
पवित्र ठेवून त्यास सत्कृत्याकडेच वळविले पाहिजे.
खरे सौंदर्य शरीराच्या दिखाऊपणात नसून त्याच्या
कडून होणाऱ्या कृतीमध्ये असते. तिसऱ्या प्रकारचे
संयमन म्हणजे वाक्संयमन.

"अनुद्वेगकरं वाक्यं सत्यं प्रिय हितं च यत्"
मनाला उद्वेग न देणारे, सत्य, प्रिय, व हितकारक
असे जे भाषण, तेच उत्कृष्ट भाषण होय. दुसऱ्याचे
मनास लागेल अशी भाषा वापरता कामा नये. पुष्कळ
लोकांना फडफडा बोलण्याची संवय असते; यासाठी
जेव्हा कठोर शब्द वापरण्याचा मोह उत्पन्न होतो. तेव्हा
जिभेला आवरून धरण्याचा प्रयत्न केला पाहिजे.
मनुष्य एकदा मारीत सुटला म्हणजे तो मारीतच सुटतो.
त्याच प्रमाणे बोलू लागला म्हणजे तो बोलतच सुटतो.
शब्दांचे भांडण सुरू असता हात घाईवर प्रकरण येते हे
कित्येक वेळा आपण पाहातो. परमेश्वराने मनुष्यास
वाणी दिली आहे. वाणीपासून परस्परामध्ये ममतेची
वृद्धी व्हावी हाच त्याचा हेतु असावा हे उघड आहे.
प्रसंग ओळखून बोलणे व प्रसंगानुसार मौन धरणे ही
कला फार थोड्या लोकांना साधते असा सामान्य
अनुभव आहे. "गुह्यांमध्ये मौन मीच," असे गीतेत
योग्यच म्हटले आहे. तेव्हा योग्य वेळी जिव्हेचे योग्य
नियमन होणे अत्यंत जरूर आहे.

शरीर, वाणी व मन यांचे योग्य नियमन करून
त्यास योग्य कर्माकडे लावणे, हे एक उत्कृष्ट तप आहे.

मनाला उद्वेग न देणारे, सत्य, प्रिय व हितकारक
असे जे भाषण ते, आणि स्वकर्माचा अभ्यास, यास
वाचिक तप म्हणतात.

"मन प्रसन्न ठेवणे, सौम्यता, मौन, मनोनिग्रह
आणि शुद्ध भावना यांस मानस तप म्हणतात.

लहानपणी मुलाचे मन आरशासारखे स्वच्छ व
निर्दोष असून अहंकारापासून अल्पित असते. त्यामुळे

अजिठा ★ १९७९-८०

ज्ञानाचे किरण त्यामध्ये झपाट्याने प्रवेश करीत
असतात. मनुष्य प्रौढ होऊ लागला म्हणजे ही
बालपणाची निर्दोष वृत्ती जाऊन हळूहळू मनुष्य
अहंकाराने घेरला जातो. अंतःकरणाची प्रसन्नता नष्ट
करून त्यास अवनतीस नेणाऱ्या दोषांचे यथार्थ ज्ञान
आत्मसंयमनाच्या योगाने आपण करून घेतले पाहिजे.

उत्कृष्ट नैतिक आचरणापासून कल्याणप्राप्ती
होते. भगवान, गीतेत असे स्पष्ट सांगतात की,

"न हि कल्याणकृत्कश्चिद् दुर्गतिं तात गच्छती।"
अ. ७/४०

पुण्यकर्म करणाऱ्या कोणत्याही पुरुषास दुर्गती मिळत
नाही. गुहत्वाकर्षणाचा मध्य असतो त्या ठिकाणी
पदार्थ स्थिर राहतो, हे तत्त्व दाखविण्यासाठी एक
लाकडाची तयार केलेली बाहुली कशीही टाकली तरी
बेठी रहावी अशा रीतीने गुहत्वाकर्षण साधला
असतो, त्याचप्रमाणे मानवाने आपल्या अंतःकरणप्रवृत्ती
स्थिर ठेवण्याचा सदा प्रयत्न केला पाहिजे. गीतेमध्ये
दुसऱ्या अध्यायात स्थिर वृद्धीचे महत्त्व सांगितले आहे
ते जरूर वाचावे. प्रकृतीपासून उत्पन्न झालेल्या दोषांचा
पगडा जर अंतःकरणात भिनला तर त्या अंतः-
करणाची स्थिती तुफानात सापडलेल्या तारवाप्रमाणे
होते.

"इंद्रियाणां मनश्चास्मि"। 'इंद्रियांमध्ये मन
मी आहे' असे गीतेचे वचन आहे. बऱ्या वाईट
वागणुकीची सर्व सूत्रे मनाच्याच स्वाधीन असतात;
पण राज्यसूत्रे राजाच्या हाती असली तरी त्या
संकल्पास क्रियेचे स्वरूप देण्याचे काम हस्तपादादि
इंद्रियाकडून होत असते. पर्वताच्या उच्च शिखरावर
एकदम उडी मारण्याची हाव धरली म्हणजे सर्वच
डाव फसतो; शिखरावर जाऊन पोचण्यासाठी हळू-
हळूच प्रयत्न झाला पाहिजे. अवघड कार्य अजिवात
सोडून दिल्यास आपणावर नामर्दपणाचा व कमकुवत-
पणाचा आरोप येईल. हुशार व वाकबगार कारकून
एखादे वेळेस एकाद्या कलमाचा जमाखर्च चुकून
विसरून जाईल, परंतु अंतःकरणांत सर्व बऱ्या वाईट
कृत्यांची नोंद विनचूक होत असते. अंतःकरण
मातीच्या ढेकळाप्रमाणे मट्ट नाही. सूर्यकिरणाचा

२९

अजिठा ★ १९७९-८०

प्रवेश शुद्ध व स्वच्छ अशा स्फटिकमण्यामध्ये होतो; तेथेच सत्कृत्याचा प्रकाश कर्त्याचे अंतःकरणात पडून ते निर्मळ होते.

मनाचा नैसर्गिक धर्म असा असतो की, ते एकाचेच चिंतन करू शकते. त्या मनात ज्याची वस्ती झालेली असते त्यांना सोडून दुसऱ्याचे चिंतन त्यांच्याकडून कधीच होणे शक्य नसते. मनरूपी धर्म शाळेत विषयाचे विदार लागलेले असेल तर ते उचलल्याशिवाय ईश्वराचे विदार लागणार नाही. भगवान श्रीचक्रधरस्वामी म्हणतात, "विद्वारावर काई विदार असे." समजा एक धर्मशाळा आहे. त्याठिकाणी एकाचे विदार पडले आहे. ते उचलल्या शिवाय दुसऱ्याला तेथे विदार कसे करता येईल?

कोणतेही वाईट कृत्य मानवाकडून जे घडून येते त्याला मूळ कारण अहंकारच होय. यामुळे अविवेक निर्माण होतो व बुद्धीचे कार्य शिथिल होते व दुराचार प्रवृत्ती वाढते. शुभ कर्माची वाढ होत नाही. मानवाची बुद्धी मलीन होऊन सत्कर्माकडून परावृत्त होतो. त्यामुळे तो इतरांची निंदा व तिरस्कार करू लागतो. "अहंतेचे मूळ स्कंदे उपडावे नायका" "अहंकार हा मूळापासून उपटून काढावा" हे श्रीचक्रधरस्वामींचे वचन यथार्थ आहे

कोणत्याही कार्याच्या आरंभी पूर्ण विचारांती कार्याची प्रारंभ करावा. अविचाराने कार्याची परिपूर्ती केल्यास आपत्तींना आमंत्रण देण्यासारखे होते. जो मनुष्य विचारपूर्वक कार्य करतो त्यास लक्ष्मी गुणसंपन्न म्हणून यशोमाळ घालते. "अविवेक; परमापदांपदम्" ही कालिदासाची रघुवंशातील काव्यपंक्ती वरील आशय स्पष्ट करते.

आत्मसंयमनामुळे आपले अंतर्मन व आपली अंतरीची हाक अचूक परिणामकारी ठरते. आत्मसंयमनाच्या बलामुळे चांगला व वाईट सतत चालणाऱ्या भावनांवर मनाच्या बाह्य अविष्कारावर नियंत्रण ठेवणे शक्य होते. ज्याने मन, इंद्रिय व बुद्धी यांना वश केले, कोणी मान केला, किंवा अपमान केला तरी

अशा मानवाचा आत्मा चंचळ होत नाही. त्याने विचार केलेला असतो की, शीतोष्णाचे मर्यादित निवारण करून त्यांचे आघात सहन करावयास पाहिजे. प्रारब्ध सुखदुःखे भोगलीच पाहिजेत, तसेच मानापना-विषयोमुद्धा समज असायला पाहिजे. आत्मसंयमनाचे अवलंबन न केले तर एकामागून एक अशा अनंत भावनांचे जाळे मनावर पसरून मन व्याकूळ होते. ज्या जीवाने देहाचे स्वभाव-खाणे पिणे इत्यादिकांना मर्यादित केले व यथासमय व यथाधिकार निष्काम कर्मयोग व ज्ञानयोग याचे आचरण केले, तो जीवात्मा आपल्या जीवात्म्यचा वंधू होतो, पण ज्याने मन इंद्रियांना मोकाट सोडून चैनीत आयुष्य घालविले असा जीव स्वतःशी शत्रुवत् आचरण करून स्वतःचा शत्रू बनतो. विशेषतः अलीकडील काळाचा विचार करता, आत्मसंयमन ही काळाची निकड आहे म्हणून "कालाय तस्मै नमः" असे न म्हणता आत्मसंयमनाच्या जोरावर मानव उज्ज्वल भविष्यकाळ निर्माण करू शकेल. त्यात त्याला यश प्राप्त होईल हीच प्रभुचरणी प्रार्थना.

भास !!!

केव्हापसून भास होतीय...
तू आलीयस म्हणून,

दार उघडायला गेलो
वाटले... तूच असशिल म्हणून,

पण मला भास होत होता
वारा घोंघावत होता म्हणून

पुन्हा दार वाजले पण... गेलो नाही
मघाचाच वारा असेल म्हणून

पण... नंतर कळलं, तू येवून निघून गेलीस
मी दार उघडले नाही म्हणून...

- कु. शिला कोचुरे
T. Y. B. A.

मी कथा लिहिते

- जे. एम्. तांबोळी
F. Y. B. Com. [B]

प्रथमच निवेदन करावेसे वाटते की, माझे विचार ऐकवून तरुणांची कर्णपटले व तरुणींची कर्णफुले दुषीत करावयाची नाहीत. म्हणून तरुणींनी प्रथम आपली कर्णफुले (रींग असल्यास ते) काढून ठेवावित.

हं! तर मी म्हणत होते की, आमच्या कॉलेजच्या शोकेसमध्ये (अर्थात् त्यात शोभेचं असं काहीच नव्हतं) नोटीस लावली की, कुणा महाभागाना उपरती झाल्यास कवीमहाराजांनी कविता, लेखकांनी लेख किंवा कथा तसेच (वात्रांती?) वात्रटिका इ. लेखन "अजिठा" साठी द्यावयाचे असल्यास त्यांनी..... यांच्याकडे सादर करावीत.

तर अशी ही नोटीस घाचून आम्हाला स्फूर्ती मिळाली. आणि त्याबद्दल मी शोकेससहित नोटीसला धन्यवाद दिले. कारण हल्लीच्या काळात स्फूर्ती कोणाकडून घ्यावी हा प्रश्न असतो. आणि तब्बल एक वर्ष इतजार केल्यावर मला चान्स मिळाला. (हे ही नसे थोडके). आणि 'अजिठा' साठी काहीतरी सत्कार्य करण्याची मी कठोर प्रतिज्ञा केली. त्या अतिशय उत्साही मूडमध्ये आम्ही जवळजवळ ४ दिवस अक्षरशः नाचत होती.

मृदत अजून १५ दिवसांची होती. म्हणून मी विचार करण्यास सुरवात केली. हल्लीचे 'क्यू' युग सार्थ करण्यासाठी मी 'लाईन' घेण्यास सुरवात केली. न जाणो 'बॅंड' इंप्रेशनचा, शिवका माझ्यावर 'क्यू'चे मॅनसॅ सोडल्यामुळे वसला असता. अनुकरण करणं केव्हाही चांगलं असतं, हे मासिकांतल्या (हलक्या-फुलक्या) साहित्यिकांनी दिल्यामुळे मी अनुकरण करण्यालायक साहित्यिक शोधू लागले.

सतत विचार करत असल्यामुळे (कविता लिहण्यासाठी) माझी वाचा बंद झाल्यासारखे होऊन मला वेडेपणाचा झटका आला की काय या शंकेने काहींनी मांत्रिक बोलावून मंत्र, तंत्र सुरू केले. तर काहींनी मुकेपणा तर आला नाही या भितीने दवा-खान्यात नेण्याची उत्कट इच्छा प्रकट केली व त्यामुळे मला कवितेचा नाद सोडावा लागला.

काल परवाच मी एका पेपरात वाचलं की अत्र्यांच्या मृत्यूमुळे लोकांना हसवण्याची जबाबदारी एकट्या 'पु. लं.'वर येऊन पडलीय. तेव्हा मी ठरवलं की ती जबाबदारी आपणही थोडीफार वाटून घ्यावी. आणि हा माझा ठराव माझ्या प्रत्यक्ष आणि अप्रत्यक्ष अशा दोन्ही मनांनी संमत केला. शिवाय ह्या ठरावाची अंमलबजावणी करण्याची तयारीही त्यांनी अगदी एअर-इंडियाच्या महाराजाप्रमाणे कमरेत वाकून स्विकारली. नेहमीप्रमाणे मी उद्घाटन समारंभासाठी (वात्रटिका लिहण्याच्या) पंचागात शुभ दिवस शोधू लागली. आणि एक दिवस मी खडबडून जागी झाले. (झोपले नसतांनाही) कारण शुभ दिवस शोधण्याच्या या सोहळ्यात दहा दिवस कधी निघून गेले हे मला कळलंच नाही. त्यामुळे अर्थातच वात्रटिका लिहण्याचा संकल्प मी सोडून दिला.

पण जिद्दी मन मात्र अशी माघार घेणार नव्हतं आता मात्र मी एखादी गोष्ट लिहायचीच या जिद्दीने मी कामाला लागले. पहिल्यांदा मी टेबल खुर्ची विकत आणले. त्यानंतर लेखन सुबक व्हावं यासाठी चांगला भारी किमतीचा दस्ताच विकत आणला. पण त्यांच्यावर फक्त निळ्या फुल्याच काय

त्या उमटल्या व ते कागत टोपलीत जाऊन बसले. त्यांचा तो केविलवाणा अवतार पाहून मला चक्क रडूच कोसळलं. आणि मी नुकताच विकत आणलेला हमाल डोळ्यांना लावला. पण एका रहस्यकथेत वाचल्या प्रमाणे आपल्याही कथेत पाच-सहा पात्रांचा खून पाडायचा म्हणजे ती कथा लोकप्रिय होईल असे मला वाटू लागले. पण खुनाचा विचार मनात आल्याबरोबर भिती वाटू लागायची तसेच यामुळे माझ्या कॉलेजमधील तरुणींना माझ्यासारखीच भिती वाटणार म्हणून मी तो विचार सोडून दिला.

शेवटी मी नाटकाकडे वळले. पण एकत्र अंक लिहिता लिहिता अतिशय महाग असलेली साखर, सतत चहा केल्यामुळे संपून गेली. तसेच या सततच्या चहापानाने आमचं डोकं दुखू लागलं. आणि नाटकाचा परत एकदा विचार करण्याची प्रतिज्ञा करून मी कॉलेजला गेले आणि शोकेसकडे पाहताच मला भोवळ येऊ लागली. दोनशे रुपयांची टेबलखुर्ची, कागदांचा खर्च, चहाचे कप आणि खडखड वाजणारा साखरेचा डबा माझ्यासमोर फेर घाळून नाचू लागले. कारण 'अजिठा'साठी लेखन देण्याची मुदत संपल्याची घोषणा त्या चिटोऱ्याने केली होती.



श्वासाचे गाणे

कोमेजणे फुलांसाठी
कळीसाठी येणे
किती फुलांसाठी
तोलायचे हे जिणे

॥ १ ॥

अश्रुंसाठी डोळे सारे
आशेसाठी मने
किती तुझ्यासाठी गावे
श्वासांचे हे गाणे

॥ २ ॥

- राजेंद्र भिमसिंग पाटील
T. Y. B. A.

मुखवटा

अशाच एखाद्या कातरवेळी
जीवनाचा अर्थच कळेनासा होतो.
सोडवायला गेलो तर
गुंता अधिकच वाढत जातो.
आपल्याच मनाला शोधता-शोधता
परतीची वाट आपण हरवून बसतो.
अन् विचारांच्या गर्तेत अडकून पडतो.
उदास-उदास वाटायला लागतं.
सगळं निरर्थक भासायला लागतं.
पण...
सुस्कारा फक्त एक सोडला जातो.
पुन्हा मुखवटा चढवला जातो.
जगाच्या गर्दीत
स्वतःला हरवून शोधण्यासाठी

- कु. उल्का अ. जोशी
XI Sc.

प्रश्न

मन कसं चंचल असतं !
स्वतःच्या घरात
देव असूनही बाहेर
मंदीर दिसताच
हात जोडले जातात.
मग
घरातील देव का रागावतात !
की देव्हान्यातून निघून जातात !
हे तर तुला माहीत आहे...
तरीही..... माझ्यावर
तू रागावलीस आणि
त्या रागातच दूर का निघून गेलीस ?

- अशोक पाटील
T. Y. B. A.

देशविकासासाठी ध्येयवादी शिक्षणक्रमाची आवश्यकता -

प्रा. सुभाष द. भोळे

M. Com.

एखाद्या [देशाला युद्ध जिंकण्याचे असेल तर शस्त्रास्त्रांची कारखानदारी उभारून चालत नाही. युद्ध जिंकण्यासाठी शस्त्रास्त्र पेलणारी मनगटे व मने असलेली माणसेही देशात निर्माण करावी लागतात. गरिबीविरुद्ध युद्ध पुकारलेल्या देशांनाही हाच न्याय लागू आहे.

विकासासाठी तंत्र-विज्ञानाची व भांडवलाची गरज असते ही गोष्ट खरी आहे. परंतु विकसनशील देशात भांडवलाची आयात केल्याबरोबर विकासाची प्रक्रिया अटळपणे गतिमान होतेच असे नाही. त्याचे कारण उघड आहे. भांडवलाचा कल्पकतेने व कौशल्याने वापर करून कसा घ्यावा हे समजणारा माणूसच विकसनशील देशात नसतो. विकसनशील देशात भांडवल उसने घेता येते. तंत्र-विज्ञान दत्तक घेता येते. परंतु 'योजकस्तत्र दुर्लभः' अशी परिस्थिती असते. यासाठी आपण शिक्षण व्यवस्थेला महत्त्वपूर्ण स्थान दिले पाहिजे. शिक्षण व्यवस्थेच्या मूशीतून कर्तृत्वाची ईर्षा असलेली, समृद्धीची आकांक्षा असलेली माणसे निर्माण केली पाहिजे.

स्मॉल स्केल इंडस्ट्रीज एक्स्टेंशन इन्स्टिट्यूशन हेन्द्रावादमधील काकोनाज शहरातील ५२ लोकांच्यावर 'आत्मविकास सत्र' म्हणून एक प्रयोग करण्यात आला होता. या प्रयोगाचा निष्कर्ष असा की शिक्षणाच्या सहाय्याने माणसाची मने भाळून टाकता येतात. प्रभावीत व प्रेरीत करता येतात. म्हणून विकासाकडे वाटचाल करणाऱ्या समाजाने आपल्या शिक्षणव्यवस्थेतून उगवत्या पिढीच्या मनीसूमीत ही ईर्षा रजविण्याची दक्षता घेणे

आवश्यक आहे. जो समाज ही दक्षता घेतो तोच समाज कर्तृत्वशाली म्हणून उदयाला येतो.

शिक्षण व्यवस्थेच्या चाकोरीतून बाहेर पडणाऱ्या विद्यार्थ्यांचे चरित्र विकाससन्मुख असले पाहिजे. राष्ट्राच्या उभारणीत राष्ट्रीय शिक्षणाचे स्थान महत्त्वपूर्ण असते याची लोकमान्य टिळकांना जाणीव होती म्हणून त्यांनी आपल्या चतुःसूत्रीमध्ये राष्ट्रीय शिक्षणाला महत्वाचे स्थान दिले होते. आजच्या सुशिक्षितवर्गाच्या मनात राष्ट्रीयत्वाला तसुभरही जागा नाही. दादाभाई नौरोजी ते पंडितजीपर्यंतच्या पिढ्यांतील नेत्यांनी या देशातील समाजभूमीत स्वातंत्र्याची मूल्ये निःसंशय रुजविली. परंतु स्वतंत्र भारतात राष्ट्रउभारणीस आवश्यक असलेली मूल्ये या समाजभूमीत रुजविण्यासाठी निकडीचे प्रयत्न झाले नाहीत. राष्ट्रउभारणीस लागणाऱ्या मुल्यांच्या संस्काराचे भान स्वतंत्र भारताच्या शिक्षण व्यवस्थेलाही नाही. ज्या जिद्दीने या देशातील तरुण राष्ट्राच्या स्वातंत्र्यासाठी लढला त्या जिद्दीने तो राष्ट्रउभारणीसाठी पुढे येत नाही हे फार मोठे दुर्दैव आहे.

स्वतंत्र भारताच्या उगवत्या पिढीच्या मनात राष्ट्रीयत्वाची भावना आपण कशी रुजविणार आहोत ? भारतातील लोकसंख्या ६६ कोटी आहे; असे विद्यार्थी शाळेत शिकतात. पण भारत हे जगातील सर्वांत मोठे प्रजासत्ताक राष्ट्र आहे. याचा अभिमान वाळगावा हा संस्कार शाळा मुलांना देतात काय ? स्वतंत्र भारताने सात सार्वत्रिक निवडणुका लढविल्या आणि मतपेटीतून सत्ता संक्रमण करणाऱ्या लोकशाही संकेत प्रस्थापित केला.

शाळा विद्यार्थ्यांच्या कोवळ्या मनावर त्या लोकशाही संकेताचे पावित्र्य कोरणार नाहीत का? स्वतंत्र भारताचे हिराकुंड हा जगातील सर्वात लांब धरण प्रकल्प उभारला. जगातली कोणत्याही प्रचंड जलाशयाशी तुलना करता यावी असा नागार्जून सागर धरण प्रकल्प बांधून काढला. तारापूर येथे आशियातील सर्वात प्रचंड अणुशक्ती केन्द्र उभारले. दार्जिलिंग येथे मेकॅनाईन्ड केवळ सिस्टिमने आशियातील सर्वात प्रदीर्घ रोप वे बांधून सिद्ध केला. १४२३० फूट उंचावर लडाख येथे बांधलेला विमानतळ हा जगातील उच्चतम उंचीवरचा विमानतळ आहे. अणुस्फोट करून अणूच्या अंतरंगातील रहस्य स्वतंत्र भारताने हस्तगत केले.

स्वतंत्र भारताच्या पराक्रमाचे वरीलप्रमाणे अनेक तेजस्वी अविष्कार आहेत. या सर्व गोष्टी संबंधी नवीन पिढीच्या मनात जिव्हाळा व अभिमान निर्माण होईल अशातऱ्हेने शिक्षणव्यवस्थेची मांडणी होण्याची नितांत गरज आहे.

भारतामध्ये विद्या व सत्ता हाती असलेल्या समाजाला येथील निरक्षर जनतेसंबंधी कसलीही आत्मीयता वाटत नाही. ही दाहक अशी सामाजिक वस्तुस्थिती आहे. राज्यसत्ता हाती येताच लेनिने रशियात देशभर साक्षरता प्रसाराची मोहीम काढली. माओच्या लालचीनमध्येही साक्षरता प्रसाराची प्रचंड मोहीम घेण्यात आली होती. आजमितीला चीनमध्ये ७० टक्के लोक साक्षर आहेत. भारतात ७० टक्के लोक निरक्षर आहेत. ही निरीक्षरता दूर करणे अत्यंत आवश्यक आहे.

शिक्षणाचा व विकासाचा जवळचा संबंध असतो. हे गृहित धरल्यानंतर भारतीय शिक्षण व्यवस्थेत शेती विकासाच्या विज्ञानालाही महत्वपूर्ण स्थान असले पाहिजे यात शंका नाही. देशाच्या विकासाचा मार्ग शेती विकासाच्या शिबारातूनच जातो. शेती धोक्यात आली की, समग्र भारतीय अर्थव्यवस्थाच नव्हे तर पुढील विकासाचा आराखडाही विस्कळीत होतो. शिक्षण व्यवस्थेची

मांडणी करताना त्यात शेतकी विकासाच्या विषयाला उच्चतम प्राधान्यक्रम देण्याची अत्यंत गरज आहे.

शेती-उद्योग हा लाभदायक होण्याची शक्यता विद्यार्थ्यांच्या मनावर ठसविली पाहिजे. आधुनिक शेतीतून व शेतीमालावर आधारलेल्या कृषी उद्योगातून आपले गाव संपन्न करता येईल असा विश्वास त्यांच्या मनात निर्माण केला पाहिजे. ११ वी व १२ वी इयत्तेच्या मुला-मुलींना अर्थशास्त्राच्या क्रमिक पुस्तकात पूर्ण स्पर्धेच्या अवस्थेत मालाच्या किमती कशा ठरतात अशी सैद्धान्तिक माहिती देण्यापेक्षा शेतीच्या व ग्रामीण विकासाच्या अर्थशास्त्राचे प्राथमिक धडे असले पाहिजेत. दारिद्र्या-विरुद्ध, उपासमारी विरुद्ध, सरंजामशाही विरुद्ध आपल्याला प्रखर व अपरंपार संग्राम मांडावा लागेल. कर्तृत्वाची ईर्ष्या, राष्ट्रउभारणीची महत्वाकांक्षा ह्या प्रवृत्ती समाजभूमीत रुजविणाऱ्या शिक्षण व्यवस्थेतून या संग्रामात विजयाची स्वाही देणारा खरा पुरुषार्थ प्रगट होईल असे मला धाटते.

सत्याळ नयन

तुझे आणि माझे
प्रत्येकी दोन डोळे
दिवसभर गप्पा मारतात.
अखंडपणे ॥

त्या डोळ्यांची भाषा
फक्त समजत असते
तुला आणि मला
वाकी सर्व पाहतात

हे जिवलग डोळ्यांचो !
प्रीत फुलवा अशीच
दोन जीवांचे फुलणे

मखपणे ॥

खट्याळपणे ॥

- उदय एस्. मालते
XII Com. (D)

अर्जिठा ★ १९७९-८०

स्मृतीची चाळता पाने.....

- कु. साधना अभ्यंकर
T. Y. B. A.

खिन्न मनाने बाबासाहेब चालले होते. संध्याकाळची वेळ होती. फिरायला जाणारे, येणारे लोक, दुकानात असलेली गर्दी, ऑफिसमधून बाहेर पडणारे लोक, सर्व रस्ता गजबजून गेला होता. एवढ्या अफाट जनसमुदायातही बाबासाहेबांना स्वतःच्या एकाकोपणाची जाणीव होत होती. प्रकाशाच्या झगमगाटातही त्यांचे मन अंधारलेले होते.

नुकतेच ते एका स्वागतसमारंभातून परत येत होते. हॉलबाहेर पडत असतानाच एक जोडपे त्यांच्या समोरून आत गेले. त्यातील स्त्रीला पाहून त्यांच्या चेहऱ्यावर आश्चर्याचा भाव उमटला. हृदयात कालवाकालव झाली. इतक्या दिवसानंतरही ती जशीच्या तशीच होती. त्यांना वाटलं, आवेगानं जाऊन तिला भेटावं. 'कुठं असतेस? काय करतेस?' ह्या क्षणी मनात उचंबळून आली होती ती तिच्या विषयीची जुनी ओढ. तिचं खूप वर्षांनंतरच हे दिसणं त्याला असं पुरतं हलवून गेलं होतं. खरं तर तिची आठवणसुद्धा त्याने तिरस्करणीय ठरवली होती. तिच्यापासून सतत पळून जाण्याचाच प्रयत्न केला होता. तिला बघून स्वतःचं पुन्हा हे असं हरवून जाणं त्याला अनपेक्षित होतं. स्वतःवरच संताप येत होता. झपाट्याने ३०/३५ वर्ष त्याचे मन मागे घावले.

... तिच्याकडे वळणारी त्याची पावलं जडावली. मन पुन्हा तरुण झालं, हलकसं झालं... अंगावर झेपावणाऱ्या साऱ्या आठवणींच्या प्रवाहात त्याला न जमानता तो ओढला गेला, नकळतच ...

कॉलेजच्या स्नेहसंमेलनाच्या वेळी गीताची आणि मनोहरची ओळख झाली होती. दोघांनीही

एकाच नाटकात काम केलं होतं. प्रथमदर्शनीच मनोहरला ती केतकी वर्णाची, काळ्याभोर डोळ्यांची आणि शेलाट्या बांध्याची गीता मनापासून आवडली. गीतालाही मनोहरच्या देखण्या रूपाने आणि स्वाभाविक व्यक्तिमत्वाने भावून टाकले. सरावाच्या वेळी दोघांच्या रोज गाठीभेटी होत असत. ओळखीचं रूपांतर थोड्याच दिवसात प्रेमात झालं. सिनेमा, फिरणं, पिकनिक वगैरे कार्यक्रम ठरलेले असत. दोघेही एकमेकांच्या सहवासात सुखी होते. मनोहरचं शिक्षण पूर्ण होऊन नोकरी लागल्यावर त्यांनी लग्न करण्याचे ठरवले.

एके दिवशी 'ध्याकाळच्या वेळी निसर्गरम्य वातावरणात दोघेही फिरायला गेले. वारा मंद मंद वहात होता. आकाश निरभ्र झाले होते. नेहमीप्रमाणे गावाबाहेरच्या टेकडीवर दोघेही गेले. परंतु नेहमी खळाळून हसणारी, सतत बडबड करणारी गीता शांत होती. मनोहरच्या प्रश्नांना त्रोटक उत्तरं देत होती. नेहमी प्रफुल्लित असणारा चेहरा मल्लू पडला. मनोहरने चेष्टेच्या सुरात विचारले,

"आज सदाफुली कशामूळे कोमेजलीय?"
त्याच्या ह्या बोलण्याने आतापर्यंत मनाला घातलेला बांध फुटला. आणि ती त्याच्या खांद्यावर मान टाकून हमसून, हमसून रडू लागली. तिच्या ह्या अचानक रडण्याने मात्र मनोहर पार गोंधळून गेला. त्याने तिला सावरण्याचा प्रयत्न केला. बऱ्याच वेळा नंतर ती रडायची थांबली. मग मनोहरने तिला रडण्याचे कारण विचारले. तेव्हा दुःखी स्वरात तिने आपल्या वडिलांची बदली दुसऱ्या गावी झाल्याचे सांगितले. आणि मनोहरची आणि आपली ताटातूट

होणार या कल्पनेने परत तिला हुंदका फुटला. बदलीचे वृत्त ऐकून मनोहरही दुःखी झाला. आनंदात जाणाऱ्या दिवसांवर विरजण पडून आयुष्य विस्कटल्यासारखे वाटू लागले. गीताला तर मनोहरला सोडून जावत नव्हतं. पण नाईलाज होता आणि मग एक दिवस जोशी कुटूंब निघून गेले. जाण्यापूर्वी गीताने आणि मनोहरने एकमेकांना वरचेवर पत्र पाठविण्याचे आश्वासन दिले होते. त्याप्रमाणे दोघांचा पत्रव्यवहार चालूच होता. पत्रांच्या माध्यमाने ते एकमेकांजवळ येत होते.

पुढे काही महिन्यांनंतर गीताचे पत्र येणे बंद झाले. मनोहरने अनेक पत्रे पाठविली. पण एकाचेही उत्तर आले नाही. तरीही पोस्टमन येण्याच्या वेळी मनोहर त्याच्या वाटेकडे डोळे लावून बसतच होता. कारण मनुष्य आशेवरच जगत असतो. परगावी गेल्यामुळे अथवा आजारी असल्यामुळे कदाचित गीता पत्र पाठवू शकली नसेल. पण शक्य झाल्यावर तिचे पत्र येईलच. अशी वेडी आशा त्याच्या मनात निर्माण होत होती.

बऱ्याच दिवसानंतर नेहमीप्रमाणे पत्राची वाट पहात बसलेल्या मनोहरच्या हाती एक मोठा लिफाफा पडला. गीताचे एवढे मोठे पत्र पाहून मनोहरला वाटले की, "एवढ्या दिवसांचा वचपा काढलेला दिसतोय गीताने"! आणि मग त्याने घाईतच लिफाफा उघडला, तर त्यातून एक लग्न-पत्रिका गळून पडली. त्यावरची 'जोशी-कुलकर्णी विवाह' ही अक्षरे वाचून मनोहर चक्रावला आणि त्याने गीताचे पत्र उघडले.

मनोहर, (मागचे प्रिय हे विशेषण गळून पडले होते.) माझे तुझ्यावर प्रेम होते. पण बाबांनी श्रीकांतचे स्थळ पाहिले. रूपाच्या, गूणांच्या, पैसाप्रतिष्ठेच्या बाबतीत तो कुठेही कमी नाही. असे आढळले. श्रीकांत M. B. B. S. झालेला असून उच्च शिक्षणासाठी परदेशी जाणार आहे. म्हणून माझा विवाह त्याच्याशी करण्याचे ठरविले आहे. गीता

पत्र फक्त दोन तीन ओळींचेच होते. पण त्यामुळे मनोहरच्या मनावर केवढा आघात झाला, पायाखालची जमीन सरकल्यासारखे वाटले. दुःखाने त्याच्या डोळ्यात अश्रू आले. पण त्याने निर्धाराने ते परतवले. शिक्षण पूर्ण झाल्यावर तो एका खाजगी कंपनीत नोकरीला लागला. एकदा दाहण प्रेममंग झाल्यामुळे सर्व स्त्रीजातीविषयी त्याला तिरस्कार वाटू लागला. म्हणूनच तो आजन्म अविवाहित राहिला.

दिवसामागून दिवस जात होते. वर्षामागून वर्षे जात होती. आणि आज त्याची एकेकाळी प्राण प्रिय असलेली गीता त्याला दिसत नाही. तिच्या अनेक वर्षांनंतरच्या अचानक दिसल्याने त्याच्या स्मृती उफाळून आल्या. पैशापुढे, प्रतिष्ठेपुढे लाख मोलाच्या प्रेमाला झुगारून देणारी गीता त्याला अतिशय तिरस्करणीय वाटत होती.

मनाच्या वेफाम अवस्थेतच बावासाहेब घरी पोहोचले. परंतु स्मृतींची वलये एकामागून एक निर्माण होतच होती.



अथांग

अथांग पाण्यातून
एक बुडबुडा वर यावा...
त्याचे अनेक बुडबुडे होतात
आणि ते सगळे विरतात.
त्या बुडबुडांच्या भोवतीची वर्तुळ
अशी अनेक तयार होतात.
जन्म आणि मृत्यू या अशाच घटना आहेत
जन्म होतो. वातावरण आनंदते
खळाळत्या लाटांसारखे
मृत्यू होतो. वातावरण थिजते
शांत, धोरगंभीर सागर
एवढेच ! मानवी आयुष्य
काहीच नाही !
ही एक गूढ, रम्य, कल्पना आहे.

- कासखेडीकर देवदत्त XII Com.

महिला-चर्चा.... एक मनोरंजन

- राजेंद्र हरी कुळकर्णी
T. Y. B. Com.

ऊहाळा म्हटला म्हणजे शहरातील बायांना पापड, शेवया, कुरड्या वगैरे 'सिझनल' पदार्थ करायचा ऊत येतो. एकमेकींच्या सहकायाने ह्या स्वतःच्या घरच्याच काय पण त्यांची एखाददुसरी लग्न झालेली मूलगी असेल तर तिच्यासाठीही असल्या गोष्टी करून घेतात. परवा संध्याकाळी रमाकाकू अशाच फिरत फिरत आमच्याकडे आल्या. मी काँटवर वाचत पडलो होतो.

"आहे कारे तुझी आई घरात?" रमाकाकूनी विचारलं.

"हो! आहे ना. स्वयंपाकघरात बसलीय तांदूळ निवडत" मी म्हटलं.

"चला बाई माझी फेरी बाया नाही गेली" काकू.

"बरं काहो राजुची आई! मी तुम्हाला आमंत्रण घायला आलेय."

"आमंत्रण? ते कसलं?" आईनं विचारलं.
"अहो, म्हटलं उद्या आमच्या शेवया आटोपून टाकू."

"उद्या?"

"हो... कां?"

"बरं. किती शोराच्याय?"

"काही जास्त नाही हो - पाऊण शोराच्या माझ्या आणि अर्धा-शोराच्या यावेळी आमच्या मिनीकडे पाठवू म्हटलं-ऑफिसच्या व्यापात जमतच नाही अहो तिला."

"किती बायांना आमंत्रण दिलंय?"

"आहेत तरी दहा-बारा, मग याल ना उद्या दीड वाजता?"

"हो येईन की"

"बरं. मग निघते हं मी"

"काहो एवढी घाई का? बघाना चहा ठेवते"

"अगदी आलं म्हणजे घ्यायलाच हवा का चहा" असं नाँमिनल म्हणत रमाकाकू बसल्याच.

चहा घेतल्यानंतर रमाकाकू निघताना म्हणाल्या,

"अरे हो, तुमच्या सुनेला आणायला विसरु नका हं."

"नाही. अहो तिचं जमायचं नाही - कारण क्लासेस असतात ना! मूलं येतात शिकायला."

"बरं. पण तुम्ही याल ना?"

"हो मी येईन. माझेमुद्धा पापड राहिले आहेत बघा अजून. या रविवारी आटोपून घेऊ म्हटलं."

"करा ना. त्यात काय हरकत आहे. बरं मग निघते हं. उद्या अगदी विसरु नका यायला."

असे म्हणत रमाकाकू एकदाचे गोड आमंत्रण देऊन गेल्या. शेवया पापडाच्या सिझनमध्ये बायकांच्या बोलण्यात संबंध वर्षात पडत नाही एवढा फरक पडतो. त्या जखरीपेक्षा जास्त गोड बोलू लागतात. रमाकाकूच्या शेवया आटोपल्यावर

आमच्या आईने त्याच दिवशी सर्व बायांना रविवारचे आमंत्रण देऊन टाकले.

झालं. एकदाचा रविवार आला. साडेबाराला जेवण आटोपल्यावर आमच्या घरात शेजाऱ्या-पाजाऱ्यांकडून पोळपाट लाटण्यांचे सेट्स जमवायला सुरुवात झाली. पापडांसाठी आईने रविवार ह्यासाठी निवडला की बाबा रविवार असूनही ऑफिसच्या कामानिमित्त कुठं गावाला गेले होते.

इतर बायांच्या प्रवृत्तीप्रमाणे आमच्या आईनेही दोनशेराचे पापड एका दिवसात आटोपून घ्यायचा संकल्प केला होता. दुपारी मी अन् दादा झोपणार, तेवढ्यात बायांच्या येण्याला सुरुवात झाली. सुरुवातीला समस्त सौ. कर्णिक, देशमुख, जोशी, पाठक, दिक्षित, कुळकर्णी वगैरे जनरल आडनावांच्या स्त्रिया आल्या. अन् अगदी शेवटी सत्रपोस्टमास्तर फाटक यांच्या मिसिस जिन्त्याच्या पायऱ्या चढाव्या लागल्याने अन् स्वतःही जरा स्थूल असल्याने-सूड..सूड.. करीत आल्या. नवऱ्याकडून दोनतीन वर्षे झालीत टेलिग्राफी शिकताय. पण अजून साधे-साधे शब्दही वाजविता येत नाही हे सांगायला यांना विशेष संकोच होत नाही.

फाटकवाई ऊषिरा आल्याचे पाहून कर्णिक बाईंनी टाट मारला- "आज रविवारचा अेक्स्ट्रा पिरियड होता वाटतं?" या विनोदाला इतर बायांनी भरपूर प्रतिसाद दिला. पण फाटकवाईची विनोद बुद्धी काही कमी नाहीय. कर्णिकबाईंना प्रत्युत्तर म्हणून त्या म्हणाल्या, 'छे हो- सध्या तर पाहुण्यामुळे रेग्युलर पिरियडस्लाही दांड्या माराव्या लागताय.' ह्यावर अगदी दोन तीन मिनीटं नं संपणारा हशा ऐक्याला मिळाला.

दादाला रात्रीचे जागरण असल्यामुळे तो अक्षरशः घोरत होता. माझ्या झोपेची मात्र पार दांडी उडाली.

बायकांच्या गप्पांना फारसा अर्थ असतो असे म्हणणाऱ्यापेक्षा त्यांच्या गप्पांना काहीच अर्थ नसतो

असे म्हणणारी पब्लिकच जास्त असते. अगदी राजकारणापासून (मग त्यांचा फारसा गंध असो वा नसो) ते घेट अमुकांच्या हिचं लग्न झालं का- अन् त्यांच्या ह्याला सव्हिस लागली का-येथपर्यंतच्या सर्व विषयांत त्यांची चर्चा भ्रमण करून घेते. विशेषतः लग्न (अर्थात् दुसऱ्याच्या मुलाचे व मुलीचे) या विषयांत त्यांना भलताच इंटरेस्ट असतो. आजच्या आमच्याकडील पापडाच्या तीन-साडेतीन तासांच्या प्रोग्रॅममध्ये मला हेच आढळून आलं. अगदीच राहवले न गेल्याने देशमुख बाईंनीच सुरुवात केली -

" त्या स्टेट बँकेतल्या कुळकर्ण्यांच्या रेखाचं झालं काहो लग्न ? "

" ते कॅशियर ना - " जोशी बाई म्हणाल्या. आजकाल पोरी अगदी चावटपणा करतात हो. संगीतातली कुठली ती प्रथमा परीक्षा तिसऱ्या श्रेणीत पास झाली म्हणे. तर तिचं म्हणणय की गायकच नवरा हवा ! आता का हिला किशोरकुमार आणून घायचा ?

जोशीबाईंच्या हिंदी संगीतातील ज्ञानाचे मला कौतुक करावेसे वाटले. आलेल्या बायांमध्ये रमाकाकू सर्वात मोठ्या. चांगल्या पंचावन्न साठ-वर्षांच्या आहेत. वरील चर्चा ऐकून इतका वेळ गप्प बसलेल्या रमाकाकू म्हणाल्या " पोरीच चावट निघाल्याय मेल्या. "

" खरंच आजकाल पोरी फारच वात्रट झाल्याय बाई. " रमाकाकूशी सहमत होऊन पाठकबाई म्हणाल्या. " अहो आजकाल मुलींना कंपन्यातले नवरे देखील नको असतात. काय तर म्हणे प्राईव्हेट कंपन्यांचा भरवसा नसतो. आता सर्वांनाच बँकेतले कसे मिळणार नाही का ? "

" हो ना, आता आम्ही नाही केला पोस्टातला ? " पाठकबाईंच्या ह्या- म्हणण्यावर सर्व बायका हसल्या.

रमाकाकू म्हणाल्या " पूर्वी असंच होतं. अहो, बाप म्हणेल तसं मुलीला एकाचं लागत होतं. आता

अजिठा ★ १९७९-८०

माझाच किस्सा सांगते ना- आमच्या वडिलांचा स्वभाव इतका कडक होता की माझं लग्न ठरल्याचे कळल्यावर मला हिमंतसुद्धा झाली नाही त्यांना विचारायची की मुलगा कुठंय नोकरीला. शेवटी मी आमच्या आईलाच प्राईव्हेटमध्ये विचारून घेतलं. अन् आजचा बाप पोरीला विचारतो अगं नले, तुला ईथला चालेल का - अन् तिथला चालेल का- हल्ली सगळंच बदललय झालं. "

रमाकाकूचं एवढं बोलून झाल्यावर पुन्हा फाटक बाई म्हणाल्या.

" आजकाल मुलं देखील काय वात्रट झालीय वधा ना. पहिली मोष्ट म्हणजे कॉमर्सला जाणारी मुलं फार. त्यातून बँकेत लागण्यासाठी घडपड करणारी नव्वद टक्के. तो काळकरांचा विजू कुठे कॅनरा बँकेत आहे म्हणे. पण अपेक्षा काय उच्च ! मुलगी गोरी, उंच हवी. हे आणखी नवीन फॅड ऐकायला मिळतं. तो स्वतः मात्र जेमतेम चार-अकराच ! पण मुलगी करायची तर म्हणे पाच फूटीच करायची. नशीब सव्वापाच फुटांची अपेक्षा नाही करीत. अन् हुंड्याचं तर विचारायलाच नको. बँकेतला मुलगा म्हटला म्हणजे मग तो कुठल्याही बँकेत असो दहा-पंधरा हजारांच्या खाली उतरतच नाही. अन् बँकेतल्या मुलांना भाव देणाऱ्या आजकालच्या वात्रट मुली. त्यांना वाटतं आपला नवरा बँकेत आहे; म्हणजे काय अगदी सुरुवातीपासूनच ऑफिसर आहे की काय ! शी; एक एक किस्से ऐकलेत की हसावं की रडावं तेच कळत नाही.

" तेच तं " फाटकबाई म्हणाल्या " अहो ती पेठ्यांची प्रचिती आहे ना; गोरेगावला माझ्या बहिणीच्या शेजारीच दिलीय. नवरा ऑफिसर आहे. "

" बँकेतच असेल " कुळकर्णीबाई मध्येच म्हणाल्या.

" अहो अर्थातच. स्वतः वी. ए. झालीय. बाप कॉलेजमध्ये प्रिन्सिपॉल आहे. मग काय भलत्या-

अजिठा ★ १९७९-८०

सलत्याच्या घरात थोडीच देणार. तर सांगायचं म्हणजे दोन महिने काही झाले नाहीत लग्नाला, पण मिजास काय करते मेली. नुकताच टी. व्ही. घेतलाय नवऱ्यानं. सासू विचारी दोन्ही वेळचा स्वयंपाक करते अन् सून शहाण्यासारखी बसते टी. व्ही. पहात. एक कार्यक्रम सोडत नाही पठ्ठी. स्वयंपाक तयार झाल्या-वर सासू हाक मारते " अगं प्रचिती, चलतेस ना जेवायला. वाढून ठेवलंय-अन्न गार होतंय. " यावर सून काय म्हणते माहीत आहे? " अहो येते ना- एवढी काय घाई, जरा बघत नाही तवर तुमचं आपलं बोलावणं लागली. " तरी बरं सासू जेवायला बोलवते विचारी. कामाला बोलावलं तर काय म्हणेल देव जाणे.

" आज तू अगदी गप्प कशी ग ? " रमाकाकूंनी वहिनींना विचारलं.

" आता सुनांचाच विषय चालला, मग काय बोलणार विचारी " सी जोशी म्हणाल्या

" पण आमची सून नाही हं तशी-आजच्या सुनांमध्ये अपवाद आहे म्हटलं " वहिनींची बाजू घेत आई म्हणाली.

" खरंच बाई तुम्हाला अगदी लाखांत एक सून मिळाली " फाटकबाई म्हणाल्या. " हे मुलींना माहेरच वळण असावं लागतं.

माहेरी ऐश आरामात राहतात. बाप विचारा चांगलं स्थळ मिळावं म्हणून शिकवतो. पण ही मात्र सहा-आठ महिन्यातच कॉलेजच्या वातावरणात रुळते अन् घरच्याच माणसांची किंमत तिच्यालेखी कमी होऊन जाते. स्वतःच्या आईशी बोलायची जशी सवय असते तसंच ती सासूशीही बोलायला लागते. आई विचारी आई म्हणून ऐकून घेते अन् सासू विना-कारण घरात वितंडवाद नको म्हणून गुपचूप बसते. मग काय पोरींना रान मोकळं होऊन जातं. "

फाटकबाईचं बोलणं पूर्ण होत नाहीच तोच सी. दिक्षित म्हणाल्या, " पण नवरेही काय बुळगट

असतात नाही-एक शब्द बोलायला तयार नसतात बायकांना. बायको म्हणजे त्यांना गुलाबाचं फूल वाटतं पण ह्या फुलांचे काटे घरात टोचतात ह्याची त्यांना कल्पनाही नसते. मी म्हणते नवऱ्याचाही बायकोला थोडातरी धाक असावा. आपण मेलं अजूनही आपल्या नवऱ्यासमोर 'न्न' शब्द म्हणून काढत नाही.

मला आज झोप जरी लागत नव्हती तरी बोर मात्र होत नव्हतं. या सर्व चर्चेवरून एक गोष्ट लक्षात मात्र आली ती ही की "बायका" दुसऱ्यांच्या घरातल्या गोष्टींमध्ये विशेष लक्ष घालतात. पाणी प्यायच्या निमित्ताने मी एकदा स्वयंपाकघरात जाऊन आलो. घरात प्रवेश करत नाही तोच-सौ. जोशींनी विचारलं,

"काय झाला वाटतं आराम?"

"हो," मी म्हटलं.

"तू आता बी कॉम्.च्या शेवटच्या वर्षाला ना?"

"हो"

"आमची स्वाती पण यंदा अकरावी कॉमर्सलाय." वास्तविक एवढ्या चर्चेची काहीच गरज नव्हती. मी पटकन पाणी पिऊन स्वयंपाकघरातून सटकलो. सौ. पाठक म्हणाल्या-

"मूली देखील आजकाल कॉमर्सलाच जायला लागल्याय. कारण सायन्स झेपत नाही अन् आर्ट्स म्हणजे बी. ए. काय व्हायचंय असं वाटतं."

"पण काही मुली अगदीच शहाणपणा करतात." फाटकाबाई म्हणाल्या.

"ती मानगांवकरांची मिनल म्हणे दहावीत एकसष्ट टक्के मिळाले तर लागलीच कुदत कुदत सायन्सला गेली. अकरावी तर कशीतरी पास झाली पण बारावीला तीन विषय राहिलेले अन् आता पुन्हा वसलीय म्हणे."

फाटकाबाईच्या ह्या "डिटेल् इन्फॉर्मेशनवर मी वेहद खूप झालो. आता मला झोपावेसे वाटत होते. पण पुन्हा विचार करू लागलो की, बायांना एवढ्या इत्थंभूत बातम्या मिळतात कशा? त्यांच्या जिज्ञासू वृत्तीचे कौतुक करावे तेवढे कमीच. आमच्या गल्लीतल्या बायका त्यातल्यात्यात फारच उदासी. एखादी रिश्ता जरी गल्लीत आली तरी, कोणाकडे कोण आले, किंवा गेले हे बघण्यासाठी विचाऱ्या अगदी हातचं काम टाकून वेळात वेळ काढून एक मिनीट तरी बाहेर डोकावून जातात.

"त्या मुजुमदारांच्या लताचं झालं काही लग्न?" इतक्या वेळ स्यांगत असलेल्या चर्चेला सौ. कर्णिकांनी पुन्हा सुरुवात केली.

"तिची कुंडली जमत नाहीय म्हणे." जोशी बाई म्हणाल्या. "मुलगी नॉन मॅट्रिक आहे. पण बापाच्या उड्या बघा ना केवढ्या-मुलगी जरा बरीय दिसायला तर डॉक्टर मुलाशिवाय इतर ठिकाणी पत्रव्यवहारही केला नाही म्हणे. अन् तिच्या अटी ऐकाल तर गार व्हाल सगळ्याजणी. मुलगा उंच, देखणा, गोरा-लग्न झाल्यावर सेपरेट दवाखाना काढावा लागेल अन् सासरचे जास्त गोट नको"

"बाई-बाई-बाई-बाई. एवढ्या अटी तर त्या डॉक्टर मुलाच्याही नसतील" फाटकाबाई म्हणाल्या. "आजकाल मुलींची आणखी एक फर्माईश ऐकायला मिळते. ती ही की मुलगा "स्ट्रॉंग अँड स्टारुट हवा" सगळ्याच मुलींनी आता अशा मुलांची अपेक्षा केली तर विचाऱ्या किचकाड्या मुलांनी कुठ जायचं! मला तर असं वाटतं की आता मुलीच्या बापांनी स्थळाच्या शोधार्थ एखाद्या व्यायाम शाळेलाच सेट द्यावी.

पुन्हा एकदा सर्व बायका खदखदून हसल्या. कुणाहीकडे असले कार्यक्रम असले की पहिलं आमंत्रण फाटकाबाईंनाच असते. कारण फाटकाबाई असल्या की चर्चेला रंगत येते, हे सगळ्या बायकांचं मत.

दुपारचे चार वाजायला आले. चहाची वेळ झालीच होती. पण आज आमच्याकडे बायांना चहा ऐवजी उसाचा रस देण्यात येणार होता. वास्तविक ही आयडिया वहिनींचीच. त्यांच्या शाळेतला शिपाई आमच्या मागच्या गल्लीतच राहतो. त्याच्याकरवी उसाचा रस मागवून घेतला.

"म्हणजे आज आम्हाला चहा नाहीच वाटतं?" उसाचा रस पाहून देशमुखबाईंनी डोळे विस्फारित विचारले.

"हो! ज्यांना चहा हवाय त्यांना चहापण करणार आहे." आई.

"अन् ज्यांना दोन्ही हवं असेल त्यांना?" जोशीबाई.

"त्यांना अर्धा ग्लास रस अन् अर्धा कप चहा" फाटकाबाईंनी आईच्या आधीच उत्तर देऊन पुन्हा सर्वांना हसवले.



सर्व प्रख्यात
कंपन्यांचे
टायर्स व
ट्यूब सारी
**मेहता
टायर्स**
दु.नं.९९, जयकिसनवाडी
नवीपेठ, जळगांव.
RAJENDRA

मेहता टायर्स

आमचेकडे-

मालटूक, ट्रॅक्टर, मेटॅडोर, कार्स, जीप, मोटार सायकल्स, स्कूटर्स, मापेड आदींना लागणारे टायर्स व ट्यूब मिळतील. योग्य व किफायतशिर भाव.



"आम्हाला बाई चहाच लागतो. दिवसातून सात आठ-वेळा तरी होतोच." सौ. देशमुख

त्यांच्या या चहा पिण्याच्या कॅपेसिटीची मला कीव करावीशी वाटली.

बायकांनी उरलेले पापड पटापट लाटून टाकले व निरोप घेऊन आपापल्या घरी निघून गेल्या. माझे तर कधी न व्हावे एवढे आज मनोरंजन झाले! (अर्थात् आपलेही)

(गांवकरी पारितोषिक विजेती कथा)

शालोपयोगी व महाविद्यालयीन-
पुस्तकांचे व स्टेशनरीचे ठोक व फिरकोळ विक्रीचे
एकमेव विश्वसनीय दुकान-

आमची वैशिष्ट्ये :

- १) शालोपयोगी व महाविद्यालयीन पुस्तके
गाईडस् तथा प्रश्नमंजूषा
- २) लॉ कॉलेजची पुस्तके व गाईडस्
- ३) सर्व प्रकारची स्टेशनरी, आकर्षक लग्न-
पत्रिका, एस्. टी. कन्सेशन व वकीलपत्र
योग्य व किफायतशीर भावात घेण्यासाठी
एकत्रेळ दुकानास भेट द्या-

कांती बुक डेपो

दु. नं. ९७ अ, बिल्डिंग नं. ६
खान्देश मिल शॉपिंग कॉम्प्लेक्स,
जळगाव.

४४०६
३१२२

लोखंडी सामान, फर्निचरचे उत्पादक व विक्रेते



मे. तुकाराम श्रीपत चौधरी

पोलन पेठ, जळगाव.
ग्राहकांची सेवा हेव आमचे ध्येय

म
रा
ठा



suiting • shirting • sarees
47 FULE MARKET • JALGAON 425 001

मराठा मण्डीर



सुटींग, शर्टिंग, साड्या व लग्नाचा वस्ता
४७, फुले मार्केट, जळगाव - ४२५ ००१

मं
दी
र

मागे वळून पाहताना.....

- सुभाष भिरुड
T. Y. B. A.

स्वाती नक्षत्रातील पर्जन्याप्रमाणे - भोती होण्यापूर्वीच -

चार वर्षी उडून गेली कापरासारखी.
झेपावल्या पाखरांमुळे निर्माण झालेल्या वाऱ्यांच्या
हलक्या झुळकींसारख्या आठवणी मात्र मागे राहिल्या.
आठवणी! किती अन् काय! काय-काय आठवावं,
किती आठवावं हेच कळत नाही. फक्त एक घुसमट-
विणारी, कढ भाणणारी हुरहुर जाणवते आहे.
कॉलेजच्या या मोहमयी विश्वातून बाहेर पडतांना,
जोडलेल्या दोस्तांपासून अन् सहवासात आलेल्या
सर्वांपासून दूर जाण्याची साधी कल्पनामुद्धा बेचैन
करीत आहे. काहीतरी करून, कसतरी करून
कॉलेजचे ते रम्य दिवस फिरून एकदा जगण्याची
मनीषा मनाच्या मनचटीत पालव घेऊन आहे.
माझ्या संपूर्ण अस्तित्वालाच लगटलेला हा अनामिक,
निस्तब्ध, निवोलका सूर, माझ्या मनाच्या कोपऱ्यात
कुठंतरी एकच धून, एकच लकेर घुमवतोय...

ये जिन्दगी के मेले, ये जिन्दगी के मेले
दुनिया में कम ना होंगे, अफसोस हम ना होंगे!

अन् पार आंतल्या-आत हे जाणवणारा मी
अगदी असहाय्यपणे वधतोय, हातांतून निसटून जाणाऱ्या
या क्षणांकडे! मनाची ही उदासी, हे रितेपण मला
सैरसैर करतयं. एक उध्वस्त भावना मनाचे वासे
पोखरतेय. हृदयात कल्लोळ उठलाय. पण क्षणात
या कल्लोळावर आरूढ होणाराही, माझ्यातूनच
वेगळा होतोय...

चार वर्षापूर्वी गाडलेल्या भूतकाळांत प्राण
शिरला अन् मन विजून टाकणारी एक-एक याद फेर
घेऊन माझ्या भोवती नाचू लागली.

शाळेतून अकरावी उत्तीर्ण झाल्यावर बारावी-
मध्ये या महाविद्यालयात प्रवेश घेणारा मी;
व्यांआधीच महाविद्यालयीन विश्वासबंधी एक विल-
क्षण ओढ, आकर्षण पैदा झालेला मी; पण
त्याचवेळी निरागस आनंदांनी, निर्भर हास्यांनी
अन् निष्कपट प्रेमाने भरलेल्या शालेय वातावरणाकडे
खेचला जाणारा, अन् महाविद्यालयांत प्रवेश घेतल्या-
वर पहिल्या दिवशी घडाडल्या उरात कॉलेजात
येणारा मी.

हे सर्व 'मी' माझ्याभोवती कल्लोळून उठले अन्
कॉलेजची पानं झपाट्यात फडफडली. अन् मी
कॉलेजयुवक बनण्याच्या पायरीवर उभा ठाकलो.
मनात भोती होती. उत्सुकता होती. अन् त्याच
उत्सुकतेपोटी महाविद्यालयाचा उंबरठा मी ओलांडला.

एकाएकी तू माझ्यासमोर आलीस.

तू पाहिलंस. तू पाहातच राहिलीस. अन् गाली
गोड खळी पाडून खुद्दकन हसलीस. तुझ्या गालीच्या
त्या गोड खळीत मी हरपून गेलो. विसरून गेलो.
बाहून गेलो. तुझ्या त्या नितळ आरसपानी डोळ्यांच्या
बेटोशीत.

अन् मग माझ्या जिन्दगीचं नव् दालन माझ्या
पुढं उघडलं गेलं. ज्यात फक्त तुला स्थान होतं.
शोभा! फक्त तुला! प्रीतीचं पहिलं दर्शन मला
घडलं ते तुझ्या रूपांत. तू मोठी सुंदर होतीस असही
नव्हतं. पण तुझे डोळे, ते गहिरे काजळकाळे डोळे
साद घालू लागले मला. कदाचित् माझं ते स्वप्नरंजनही
असेल. पण मी मात्र चित्तन करू लागलो होतो, तुझं
अहोरात्र. ध्यानी-मनी-स्वप्नी तूच दिसू लागली

होतीस. तुझ्या दर्शनाविना कॉलेज म्हणजे गुलाबाविना काट्यांचं आगर वाटू लागलं होतं. पण त्याची तुला शुद्धच नव्हती. निव्वळ डोळ्यांच्याच भाषेवर तू समाधान मानीत होतीस. मी कुर्बान झालो होतो तुझ्यावर. म्हणूनच एकदिवस धैर्य करून तुला चिठ्ठी दिली. अन् तुझं पाणीच बदललं. तू म्हणालीस, "अशी शरारत पुन्हा करू नका."

पार मोडू पडली मी. तसाच खोलीवर परतलो. मित्रांबरोबर पण मी एकटाच होतो तरीसुद्धा! एकटाच! मीच माझा होतो. बाकी कुणीच नव्हतं. त्या दिवसापासून तूही गेलीस अन् कळलं तुझं लग्न झालं.

आज जवळ-जवळ दोन वर्ष उलटलीत. मी तुझी साधी चौकशीही केली नाही. तू कुठं आहेस, कशी आहेस, याचं साधं कुतुहलही माझ्या मनात नाही. पण वारंवार तुझी आठवण मात्र येते. सर्वांवेलेली संध्याकाळ जेव्हा आकाशाला

अद्यावत रेडिमेड व
होजिअरी करिता



नं. ३२५५

मनोहर ड्रेसेस

६६, फुले मार्केट
जळगाव.

कवेत घेऊन दिवसाला झोपवते, तेव्हा शोभा, फक्त तूच आठवतेस. बागेत फुलपाखरांमागं हिडतांना शोभा तुलाच मी पहातो अगदी कालरवा तापल्या जमिनीवर पावसाचं पाणी पडलं अन् मातीचा जो सुगंध दरवळला, तेव्हा शोभा, तुझीच मला आठवण आली. तुला येते कां या एका जखमी माणसाची आठवण, ज्याला तू निव्वळ नजरेवर खेळवलेस! येते का कधी तुला या अभाग्याची आठवण मागं वळून पाहताना?

जाऊ दे. उगाच तुला दुखवीत नाही. केवळ आभार मानतोय तुझे. कारण, तूच तर मला कवी बनविलेस! म्हणूनच आज मागं वळून पहाताना तूच आठवलीस!

अतृप्ता

- खानोरे एस्. जी.
Jr. M. Com.

शेवटचा पेशंट आटोपून सुगंधा खूर्चीत येवून बसली. तिने घड्याळात पाहिले, नऊ वाजले होते. घरी जायला हवे होते. बावा वाट पहात असतील. पण घरी जावं असं वाटत नव्हतं. पुर्वीची ओढ राहिली नव्हती. तिने खूर्चीत डोके टेकले, डोळे मिटून घेतले. तिला उरसाह वाटत नव्हता. तीन दिवस झाले. ती वेचून झाली होती! जीवघेणी दुरदूर लागली होती!

कितीतरी वेळ ती तशीच बसून होती. तिच्या त्या अवस्थेकडे बघून बाळू नोकर म्हणाला, "बाई-साहेब, तुम्हाला बरं नाही का? मी आज तीन दिवस झाले, बघतो आहे, तुम्ही अगदी अस्वस्थ आहात." हे ऐकून सुगंधा खडबडून जागी झाली. तिने स्वतःला पाहिले. स्टेथास्कोप तसाच होता. गाऊनही तोच होता. तिच्या मनात आलं, 'काय होतय आपल्याला? ही दुरदूर कधी संपणार आहे? की आयुष्यभर-अंतापर्यंत पाठपुरवठा करणार? सारं आता विसरायला हवय!' तिने स्टेथास्कोप काढला. गाऊनही बदलला. पसं घेवून घरी जायला निघाली.

तितक्यात बाळू म्हणाला, "तुमच्या जिवाची होणारी तळमळ माझ्या म्हाताच्या डोळ्यांना पहावत नाही! तुम्ही मला माझ्या मूलीप्रमाणे आहात म्हणून विचारलं." सुगंधानं काहीच उत्तर दिलं नाही. फक्त एवढंच म्हणाली, "बाळू, तुझं हृदय माणसाचं आहे." तिच्या मनात आलं, बाळूसारख्याने हा जिवाळा दाखवावा आणि आपल्या जन्मदात्या आईनं! आई? सरकन् तिच्या अंगावर काटा चढला. झटक्यासारखी ती बाहेर-पडली आणि गाडीत येऊन बसली.

व्हेलवर तिने हात ठेवला. गाडी स्टार्ट करणार तोच तिचं लक्ष समोरच्या काचेवर गेलं. केवढ्यांदा दचकली ती! दोन टप्पोरे काश्मीरी गुलाब तिची वाट पहात होते. बाळूने ती ठेवली असावी. नेहमी गुलाबाच्या फुलानं ती वेडी होई. पण आज तिला त्यांचा राग आला होता. घरावं अन् फेकून द्यावं असं वाटलं. तिने हातही पुढे केला. पण लगेच मागे घेतला. आपला राग त्या निरागस फुलावर का? तिने त्या फुलांकडे पाहिलं. किती गोड! किती सुंदर! केशरी रंगाची ती फुलं! तिने त्यांच्या पाकळ्यांवर गाल टेकले. त्यातून येणारा गंध तिच्या स्मृतिगंधात मिसळला. त्यांच्यात ती वेडी झाली. तिच्या वाढदिवशी सुधीरनं काश्मीरी फुलांचा भला मोठा गुच्छ तिला भेट म्हणून दिला होता. म्हणाला होता, "या फुलातील गंधाप्रमाणे आपला प्रीति-गंध टिको." फुलातील गंध कायम आहे, पण आपला प्रीतिगंध प्रीतीच्या यज्ञकुंडात जळून खाक झाला.

डोळ्यातील घळघळणारे अश्रू तिने टिपले. सुधीर! सुधीर नको रे मला छळू! जिथं जिथं नजर टाकावी तिथं गोंडस रूप दिसतं. प्रत्येक वस्तूला तुझ्या स्मृतीचा गंध येतो! माझा हृदयात तूच बसलाय. तुला पूर्ण विसरायचा प्रयत्न करतेय मी. पण स्मृतीच्या जाळ्यात अडकलेय. माझं अस्तित्व तुझ्यात मिसळलय... कशी विसरू मी तुला? खरंच विसरू शकेन का?

तिने गाडी स्टार्ट केली. संथ वेगात गाडी चालली होती. तिच्या मनात आलं, कशाला आपण सुधीरवर जिवापाड प्रेम केलं? ताटातूट होण्यासाठी? पुढचा जन्म मिळाला तर? सुधीरचीच पत्नी होणार

मी! अतृप्त राहिलेली इच्छा! त्या वेळी मी पूर्ण करणार! तिचं तिलाच कसं वाटलं. या जन्मात जे करता आलं नाही तर मग पुढच्या गोष्टी कशाला? खरंच एवढी कमकुवत मी? एवढं शिक्षण कां घेतलं? एवढं शिक्षण घेतलं म्हणूनच त्रिघडलीस असं आई त्या दिवशी म्हणाली! काय केले आपण, तर सुधीरवर-परजातीच्या-डॉक्टरवर प्रेम केलं. हा गुन्हा आहे का? तो तर मानवाचा मुलभूत हक्क आहे. ज्यानं कधी कुणावर प्रेम केलं नाही त्याला अपूर्वाई कशी वाटावी? गाडीनं वळण घेतलं. तिच्या विचारानेही!

खरंच कां शिकलो एवढं? मूलीना शिक्षण देऊ नये. शिक्षण घेतल्याने त्या नवऱ्याच्या डोक्यावर चढतात असं आई म्हणते. पण बाबांच्या इच्छेची पूर्ती करण्यासाठी आणि हुपार असल्याने गरीब परिस्थिती तही बाबांनी आपल्याला एम्. बी. बी. एस्. केलं. त्यांना केवढा आनंद झाला होता तेव्हा! मग हॉस्पिटलमध्ये नोकरी लागली. आणि डॉ. सुधीरशी ओळख झाली. ओळख हाही योगायोगच होता! संध्याकाळची वेळ होती. सुगंधा होस्टेलवर जाण्याच्या गडबडीत होती. आकाश काळचाकुट्टु डगानी झाकलेलं होते. पाऊस कधी पडेल त्याचा नेम नव्हता. सुगंधाने आज रेनकोट, छत्री यांपैकी काहीही आणले नव्हते. तिला बसस्टॉपकडे जायचे होते. तिने दोन-चार पावले टाकली अन् पाऊस कोसळू लागला. एका दुकानाच्या पायरीवर ती अंग चोरून उभी होती. तितक्यात एक कार तिच्या समोर येवून उभी राहिली. तिच्यातून एक उमदा पुरुष भर पावसातूनही तिच्याजवळ येवून उभा राहिला. आणि ती आश्चर्यचकित झाली. डॉ. सुधीर होते ते! प्लीज, गाडीत बसता का? होस्टेलवर सोडून देतो. मृदु आवाजात डॉ. म्हणाले, जावं की नाही अशातच ती घुटमळत होती. तितक्यात डॉ. सुधीर म्हणाले, "चला लवकर, पाऊस जोर करतोय."

ती गाडीत बसली. डॉक्टरही बसले. गाडी सुरू झाली. तसे डॉक्टरांनी विचारले, "अवघडल्यासारखे वाटते का तुम्हाला?" ती एकदम दचकली. तिनं

त्यांच्याकडे पाहिलं. त्यांचा चेहरा निर्विकार होता. एका अनोळखी डॉक्टराच्या गाडीतून जातोय. लोक काय म्हणतील? सुधीरशी औपचारिक ओळख होतीच. सुगंधा खेळकर होती. पण ती इतरांशी कामापुरतेच बोली. मात्र डॉ. सुधीरशी परिचय झाल्यावर, का कोण जाते, तिला बाटू लागले ही ओळख इयं संपू नये. होस्टेलवर तिला सोडून गाडी जाऊ लागली, तिच्याकडे वघत सुगंधा तशीच उभीच राहिली.

आणि मग तो तिला रोजच पोहचू लागला. तो आपल्याकडे कां आकषिळा गेला? डॉ. असूनही आपलीच प्रतीक्षा कां करतो? कशासाठी? आपलं काही चुकलं तर नाही ना? घाणेरीच्या फुलानं गुलावाशी बरोबरी करणे योग्य आहे का? मन आवरलं तरी त्याचा गोड सहवास हवाहवासा वाटे. ती नेहमी प्रतीक्षा करीत तो येईपर्यंत उभी राही.

पण आता प्रतीक्षा नव्हती. हक्काची भावना होती. दोघांमधलं अंतर कमी झालं होतं. दोन सुगंधी फुलं एकत्र ठेवली तर त्यांचा गंध जसा एकमेकात मिसळून जातो. तसं त्यांचं झालं होतं. रागावणं, खसणं हेही चालू होतं. सूर्य विकसित कमळकळीचं सूर्यदर्शनात कमळपुष्पात रूपांतर व्हावं तसं सुधीरच्या सहवासात तिचं झालं होतं. आपल्या जीवनाचं जीवनपुष्प तिनं त्याच्या पायाशी केव्हाच अपर्ण केलं होतं.

तिच्यात केवढा बदल झाला होता. प्रथम प्रेमाचा अनुभव! तिचं जीवन व्यापून टाकणारं हे प्रेमकाव्य जीवनकाव्य बनलं होतं. त्यांनी लग्नाची तारीख ठरवली. त्याच्या आईचा प्रश्नच नव्हता. फक्त तिच्या आईच्या कानावर ही गोष्ट घालायची होती. सुधीरच तिचं जीवनसर्वस्व होता. घरी कधी जाते असं तिला वाटत होतं.

रविवारी ती घरी गेली. कितीतरी उत्साहानं संसाराची चित्रे रंगवीत! रात्रीच्यावेळी आईकडे तिनं लग्नाची गोष्ट काढली मात्र! काचेची फुलदाणी

पडावी आणि तिचे तुकडे तुकडे व्हावे तसे तिचे झाले. तिच्या स्वप्नांचा चक्काचूर झाला होता. प्रेमाचे तुकडे तुकडे झाले होते. एका परजातीच्या डॉक्टरशी तिनं विवाह ठरवला. हे एकून आईनं केवढं उग्रस्वरूप धारण केलं! तिनं नाही नाही ती बडबड केली एवढी वाढवली, शिकवलं याकरिताच का? हे आईचं वाक्वाण तिच्या हृदयात खुपले. न राहवून ती बोलली, "आई तुला प्रेम ही काय चीज आहे हे तरी कळते का? प्रेमाची महती तुला नाही कळायची? स्वतःच प्रेम करावं लागतं त्यासाठी! माझं प्रेम एवढं लवचिक नाही की ते सुधीरच्या प्रेमाचा बळी देईल! तुला पैसेच हवा ना? त्यासाठी माझ्या प्रेमाचा बळी देतेस... घे हे सर्व पैसे तुझे अन् जाते मी. सुधीरशी लग्न करीत नाही; पण ही सुगंधा? तुमची सुगंधा कधीच मेली. ती सुधीरच्या चरणाची धूळ आहे. एवढं बोलून ती वेडळममध्ये गेली. दरवाजा बंद करून घेतला. आपलं शरीर अंधरणावर टाकून दिलं.

अश्रूंनी उशी चिंब झाली होती. नजर हाताकडे लाऊन बसली. उद्या सुधीरला आपला निर्णय सांगायचा. काय सांगू त्याला? माझ्या दुबळेपणाची कथा? ज्याच्याशी एवढं प्रेम केलं त्यालाच सांगू की दुसऱ्या मुलीशी लग्न कर. भावपुष्पे स्वतःच्याच हातानी विफल प्रेमाच्या अग्नीत टाकायची होती.

ती होस्टेलवर आली. रोजप्रमाणे दवाखान्या-बाहेरपडली. सुधीर प्रतीक्षा करीत उभाच होता. ती गाडीत बसली. तोही बसला. तिच्यातील गुलाबी प्रवास आजचाच होता. चौपाटीवर ती दोघे आली. वाळूत बसली. सुगंधाने मान खाली घातली. अश्रूंचा पूर जात होता. तो थोपवता आला नाही. सुधीरनं तिची हनुवटी वर केली. तिचे अश्रू त्याच्या हातावर पडले. उठावं आणि तिला हृदयाशी घट्ट धरावं असं त्याला वाटलं. पण तिनं तिची व्याकुळ कहाणी सांगताच त्याच्या चेहऱ्याकडे पाहण्याचे धाडस तिला होईना.

अजिंठा ★ १९७९-८०

आईचा दुराभिमान ऐकून त्याला राहवेना. ती म्हणाला, "सुगंधा, मातृप्रेम एवढं स्वार्थी असू शकतं? एक माता आपल्या कन्येचं प्रेम जाणू शकत नाही? सुगंधा ज्या हाताने तू प्रेमवेल लावली त्याच हातानं उखडून टाकताना काहीच वाटत नाही का?" तिने त्याच्याकडे पाहिलं; त्यानं मान खाली वळवली. ती म्हणाली, "सुधीर, असं बोलू नकोस. तुझ्यासाठी पुन्हा जन्म घेईन. माझी अतृप्त इच्छा पुढच्या जन्मी तुशी पत्नी होऊन पूर्ण करीन."

एवढं बोलून ती दोघे उठली. यंत्राप्रमाणे गाडीत बसली. गाडी सुरू झाली. होस्टेलजवळ येवून थांबली. सुगंधा उतरली. तशी गाडी लगेच पुढं गेली. दुसऱ्या दिवशी सुगंधानं राजिनामा दिला व ती घरी आली. घरी आल्यावर कोणाशीच बोलेनाशी झाली. सारावेळ तिच्या स्वतःच्या दवाखान्यात घालवी. आणि रात्रीच्या रात्री जागून काढी? सुधीरच्या आठवणींनी वेडी होई. आपण एका निरागस प्रेमाचा बळी दिला याचे तिला फार दुःख होई.

आज सर्व इंग्रजी पेपरात डॉ. सुधीरचा फोटो आला होता. तो अमेरिकेला चालला होता. तो फोटो हृदयाशी घेऊन ती किती वेळ रडत बसली. तिला वाटले, जावे आणि त्याच्या भरदार छातीवर विसवावं. पण ते सारं आता व्यर्थ होतं. ती अतृप्त होती. ती उठली. सर्व घर फिरून आल्यावर स्वयंपाकीणवाईला जेवायचं नसल्याचं सांगितलं. अन् खोलीत येऊन तिनं एक झोपेची गोळी पाण्या-बरोबर घेतली अन् विछान्यावर अंग झोकलं. सारं जग विसरण्याठी. निद्रेच्या अधीन होण्यासाठी!





- शालेय, महाविद्यालयीन पुस्तके, गाईड्स
- सर्व प्रकारचे प्रिटींग कार्ड्स, इन्विटेशन कार्ड्स
- शालेय स्टेशनरी
- आकर्षक लग्नपत्रिका
- सर्व प्रकारच्या Question Bank Solutions



वृन्दा बुक डेपो

पंजाब नॅशनल बँकेसमोर,
म. गांधी रोड, जळगाव.



सर्वोत्कृष्ट, नवीन,
गॅरेटेड घड्याळे मिळण्याचे
विश्वासपात्र एकमेव ठिकाण



प्रफुल्ल वॉच कंपनी

पंजाब नॅशनल बँके गेजारी,
जळगाव.

अवश्य भेट द्या !

लेडिज अँड जेन्ट्स
बेलवॉटमके डिझायनर



बेनहर टेलर्स

महात्मा फुले मार्केट
जळगाव.

ती रात्र

- विलास एन्. मेढे
S. Y. B. A.

तीच ती रात्र ... गार वारा सुटलाय. काळो-
खाला अंत नाही. रातकिड्यांचे ओरडणे चालूच...

त्या सरपंचाच्या मळघातलं खोपटं... पांढऱ्या
तांदळातल्या काळ्या खड्यासारखं... काळ्याकुट्ट
अंधारात पांढरं खोपटं उठून दिसतय... त्या खोपटात
तुकाजीचं कण्ठणं ऐकू येतयं 'जानकी' त्यात आतं
स्वर.

'काय' फाटकं लुगडं सावरीत त्याची पत्नी
'जानकी' ओ देते.

'पाणी...' तो.

एका कळकट ताव्यांतून ती पाणी देते. त्याला
तजेला आल्यासारखा वाटतो.

'ताप जास्त आहे का?' तिचा प्रश्न तो माने-
नेच नाही सांगतो.

ती त्याच्या कपाळावर हात ठेवते. चटकाच
बसतो तिला. तिच्या काळजाला धक्काच बसतो...

'भूक लागली असेल?' तिचा प्रश्न.

ती भोवतालचे वातावरण पाहून थबकते.
विचार करत... टोपल्याकडे पाहाते. छोटा मनु रडा-
यला लागतो. ती त्याला थोपटते. तो पुन्हा झोपी
जातो. ती तशीच उठते. तिच्या मनात विचारांची
गर्दी सुळू होते.

'कुणाकडे जावं. रोज रोज कोण देईल भाकरी?
आपलं जीवतच वाईट... कुठवर असं. चालायचं?
विचाराचा झिम्मा... विचार... अनेक विचार' ती
ताव्यांच्या घरासमोर येते...

एवढ्या अपरात्री? आणि परक्याच्या घरा-
समोर? कुणी पाहिलं तर?... आधीच्या विचारात
जास्तच भर पडते. विचार... विचार... ती दार
ठोठावते. आतून आवाज येत नाही. दोन वेळा
ठोठावते.

'कोण आहे.' आतून आवाज येतो.

'मी... जानकी...'

तात्या दार उघडतो.

'काय काम होतं?' तात्या डोळे चोळीत
विचारतो.

'भाकरी पाहिजे होती थोडीशी...' ती
फाटक्या लुगड्याच्या पदराला सावरीत म्हणते.

'वे... आत ये ना... ये ..' तात्या. ती आत
येते ..

तात्या एक भाकरी तीच्यासमोर धरतो.
ज्वारीची भाकरी... पांढरीशुभ्र... आपलं नशीबही
असच पांढरं फटफटीत .. तिचा विचार चालूच
असतो. ती भाकरी घ्यायला पुढे होते. तात्याचा एक
हात कंदिलाकडे जातो. अन् दुसरा अंधारातून पुढे
येतो, अन्...

खोलीत अंधार दाटतो.

ती मटकन् खाली बसते. वाघाच्या तावडीत
हरीण सापडते. लागोपाट दूर मसनवटीत... पिंप-
ळाच्या खाली कुत्र्यांचं भेसूर भुंकणं... जानकीची
मनातली धडपड... बांगड्यांची किणकीण, पण
व्यर्थ?

एक भयंकर किकाळी . अंधारात
चिरचिरत जाते. तिच्या तोंडून
'आई S S S आई ..' कण्हण्याचा आवाज.

ती पळत सुटते. वेड्यासारखी.
तिच्या मनात विचार चालू असतात.
तशीच विहिरीवर येते.

'तुझा आता जगून काय उपयोग?
तू स्त्री राहिलेलीच नाहीस' ... तिचं
एक मन म्हणतं... नाही? तुला
जगायला हवंच नव-यासाठी. आणि मनु
साठी - दुसरं मन आवजून सांगतं.
विहिरीच्या काठावरून ती फिरते. घरा-
कडे चालू लागते दार उघडंच असतं ..

नकळत तिचं डोकं तुकाजीच्या
पायावर जातं. सर्वच शांतता- तिचं
जोरात स्फुदणं... पण तिचं रडण ऐका-
यला ह्या जगात तुकाजी नसतो. तो
तिच्यापासून दूर गेलेला असतो. कायम-
चाच.... खूप दूर.... दूर.

**आद्यावत
टेलर
अद्यावत
फॅशन**

**जेंट्स
स्पेशालिस्ट**

बळिराम पेठ जळगाव



**उंचा कपडा
सस्ता दाम
शहरका
बहुचर्चित नाम**

**राधास्वामी
वस्त्रालय**

सूटींग, शर्टिंग,
साडीयां, वेस मटेरियल्स

२६ खानवडे मिल रांपींग कॉम्प्लेक्स
जळगाव ४२५००१



**राधास्वामी
वस्त्रालय**



महाराष्ट्र राज्य महिला क्रीडा महोत्सवात
भाग घेतलेल्या विद्यार्थीनी.



श्री. नारायण हट्टर
वेस्ट स्पोर्ट्समन. पुणे विद्यापीठात ४००
मिटर धावण्याच्या शर्यतीत प्रथम
तसेच ४x१०० रिले व ४x४०० मिटर
रिले शर्यतीसाठी पुणे विद्यापीठात निवड



श्री. इकवाल मिर्झा
पुणे विद्यापीठ फूटबॉल
संघात निवड

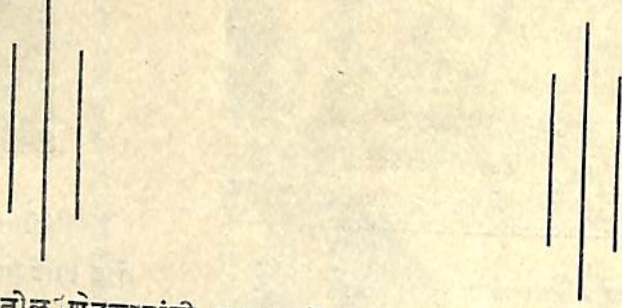


जळगाव विभाग वजन उचलण्याच्या
स्पर्धेतील चॅम्पियन्स.



श्री. अशोक पाटील

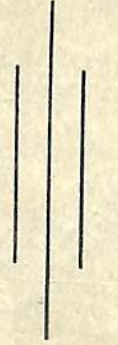
शेतकरी बंधूंना खुष खबर !! शेतकरी बंधूंना खुष खबर !!!



खान्देशातील शेतकऱ्यांनी एकमुखाने पसंत केलेल्या स्प्रिंग पाट्याचा
ट्रेलर आता जळगाव उपलब्ध
सुप्रसिद्ध "अशोक इन्डस्ट्रीजच्या" २५ वर्षांचे अनुभवाने तयार केलेला

पंकज ट्रेलर

- वैशिष्ट्ये-
- १) $१०' \times ६\frac{१}{२}' \times २' = ३७५०$ किलो क्षमतेचा
 - २) $१२' \times ६\frac{१}{२}' \times २' = ६२५०$ किलो क्षमतेचा
 - ३) हेल्पर स्प्रिंगसह
 - ४) पसंतीनुसार टायर्स
 - ५) माफक किंमती
 - ६) फिरता क
 - ७) एक वर्षाची गॅरंटी व विनामूल्य सेवा.

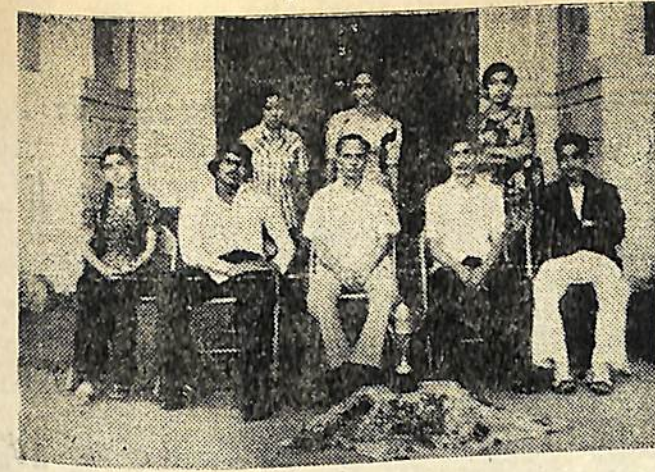


निर्माता-

अशोक इन्डस्ट्रीज

७, पोलन पेठ, जळगाव.

4075



जळगाव विभाग आंतरमहाविद्यालयीन मुलींचा बॅडमिंटन विजेता संघ



श्री. विलीप चौधरी
आंतरमहाविद्यालयीन वजन
उचलण्याच्या स्पर्धेत सर्व प्रथम



श्री. हेमंत कुळकर्णी
आंतरमहाविद्यालयीन
कुस्ती स्पर्धेत सर्व प्रथम



जळगाव विभाग आंतरमहाविद्यालयीन
टेबल-टेनिस, विजेता संघ



जळगाव विभाग आंतरमहाविद्यालयीन
मुलींचा टेबल-टेनिस संघ



श्री. नित्यानन्द पाटील
आंतरमहाविद्यालयीन १०० मीटर
व लांब उडीत प्रथम

A Leading Name in Transport World

ARCO ROADWAYS Pvt. LTD.

Regd Office : 111, Bhandari Street, BOMBAY - 400 003

Booking & Delivery Leading & Regular
Road Carriers for
All Maharashtra & Gujrat



ABDUL REHMAN & SONS

H. O. 105, Chakla Street BOMBAY - 400 003
Booking & Delivery all Madhya Pradesh.

ARCO ROADWAYS PVT. LTD.
118, Navi, Peth, JALGAON - 425 001

अजिंठा



नफरत के एक एक बीज से हमेशा सौ-सौ
जहरीले पौधे उगे हैं। नहीं तो यह जंगल यहाँ
उगा कैसे जिसमें आज हम-आप खो गये हैं
और क्या जाने कभी निकलेंगे कि नहीं ? हम
रोज दिन में कई बार नफरत का नया बीज
बोते हैं और जब पौधा फलता है तो चीखते
हैं कि धरती ने हमारे साथ धोखा किया।

-सच्चिदानन्द वात्स्यायन 'अज्ञेय'

हिन्दी विभाग

सर्व प्रकारच्या घरघुती प्लॅस्टिक सामानासाठी
होलसेल भावात मिळव्याचे जळगावात प्रथम
एकमेव दुकान -



आधुनिक फॅशनसाठी

टॉप सन्स टेलर्स

जिल्हा परिषदच्या मागे, जळगाव

- जेन्टस् ट्रेस स्पेशॅलिस्ट -

प्रोप्रा. - विजय गांगुर्डे

विशाल प्लॅस्टिक्स

चित्रा टॉकीज समोर,

१७ जे. एम. मार्केट, जळगाव

- सुन्दर लेटर हेड्स
- विहिजिटींग कार्ड्स
- हँडबिल्स व लिफ्लेट्स
- निमंत्रण पत्रिका
- अहवाल छपाई
- माध्यमिक शाळांची वार्षिके

- आणि इतर सर्व प्रकारच्या मराठी व इंग्रजी छपाईसाठी -



जळगाव समाचार आणि कृषक समाचार आमचेकडे छापला जातो
जळगावातील क्वालिटी प्रिंटिंग प्रेस



नव-पूर्णिमा प्रिंटिंग प्रेस

२८८, बळीराम पेठ, जळगाव

☎ ४३१६ पी. पी.

अजिंठा * १९७९/८०

अकेला

- शिरीष कुमार

T. Y. B. A.

जर कल्पना कीजिए कि आप सोने की पालकी में बैठे हुए हैं और दो-तीन मिनट के बाद ही आपको किसीने सोने की पालकी में से उठाकर गेंद की तरह उछालकर कीचड़ में फेंक दिया तो... तो क्या आप खूश होकर नाचने लगेंगे? मदमस्त होकर गाने लगेंगे? या प्रसन्न चित्त होकर कहकहे लगायेंगे? नहीं!...नहीं!! यह सब हमारे जैसे सामान्य जनों के लिए असम्भव है, नामुमकिन है। लेकिन..... मैंने एक ऐसा आदमी देखा है, जो दुनिया के साथ मेल नहीं खाता, जो इस दुनिया से बिल्कुल भिन्न, निराला, असामान्य, अनोखा और अकेला है।

अगर आप उस आदमी से मिलना चाहें तो मेरे गांव चले जाइए, जहाँ आपको गांव के सिरे पर गोबर की टोकरी ले जाता हुआ काला, मध्यम शरीर और कदवाला, गोल चेहरा, मोटी आंखें, पकोडी-सी नाक, दाढी बढी हुओ और किसीके दिये हुए, फटे-पुराने, मटमैले कपडों में वह मिलेगा। अथवा, गांव के हनुमानजी के मन्दिर के नजदीक बरगद के पेड़ के नीचे कुए पर पानी भरता हुआ, कुछ गूनुगुनाता हुआ-सा वह आपको नजर आयेगा। अगर वह आपको बच्चों जैसी तुतली और अटकती हुओ प्रेममय वाणी से 'राम-राम' कहे तो आपको यह समझने में जरा भी गलत फहमी न होगी कि वह प्रल्हाद के सिवा कोई दूसरा नहीं हो सकता। और हाँ, उसकी एक मोटी पहचान यह भी है कि जब भी वह चलता है, लंगड़ाकर और आसपास का जायजा लेते हुए चलता है।

मार्के की बात तो यह है कि उसे देखकर आपके भी मन में बहुतों की तरह उसके प्रति घृणा पैदा हो जायेगी और आप उससे मुँह माँड़कर चल देंगे। क्योंकि आपको अपने रहन-सहन का खयाल आजा-येगा क्योंकि आप बडे ही चमक-दमक वाले होंगे जब कि उसका रहन-सहन और पहनावा भद्दा-सा होगा। लेकिन उधर आपकी चमक-दमक उसे जरूर रोशनी प्रदान करेगी और वह खिल उठेगा। अस्तु! यह तब हो सकता है जब कि आपके मन में उसके प्रति नाम मात्र भी घृणा न हो। मैं जानता हूँ, अगर आपके कपडे चमकदार और लोहा किए हुए हैं तो वह आपसे दो फीट दूर खडा रहकर बात करेगा। अगर आपकी वाणी स्नेहमय, प्रेममय है तो वह आपको इतना आदर-सत्कार प्रदान करेगा कि आप मन ही मन प्रसन्न हो उठेंगे। उसके मन में यही रहेगा कि आपकी और आपके कीमती कपडोंकी इज्जत ही। आपकी तरह भले ही, उसे उसके कपडे और शरीर को धोने के लिए कृत्रिम साबुन न मिलता हो, पर मैंने उसे स्नेहमय साबुन से अपने मन को रगड़-रगड़कर धोते हुए कई बार देखा है। परिणाम स्वरूप उसके इस साबुन को इस्तेमाल करने से वह इतना पिलनसार बन बैठा है कि गांव के कई लोगों को उसके प्रति ईर्ष्या हो गयी है। खैर जाने दीजिए, मकसद् यह है कि उसका मन और वह उतना घृणास्पद नहीं है, जितना आप समझेंगे। उस का मन आसमान की तरह विशाल और सागर की तरह अपार है, जिसकी थाह पाना कोई आसान काम नहीं है।

कभी-कभी सोचता हूँ तो लगता है, यह प्रल्हाद ठीक उस जमाने का आदमी है, जिस जमाने में

राजा हरिश्चन्द्र ने अपना राज्य केवल सपनों में दान कर दिया था। लेकिन प्रल्हाद ने तो सरे आम अपना राज्य अपने कपटी-चचेरे भाई को दान कर दिया और खुद भिखारी बन बैठा। वह शायद यह भूल गया होगा कि यह सतयुग नहीं कलियुग है और इसी भूल की वजह से उसे अपना राज्य त्यागना पड़ा और जब पेटका खयाल आया तब वह गांव-गांव, शहर-शहर घूमता-फिरता, कुछ काम खोजता हुआ हमारे घर एक अजनबी, ईमानदार कमरे के रूप में आ पहुँचा।

हमारे घर आने से पहले, उसकी जिंदगी वैभवशाली थी। अतः उसने अपनी औकात को देखते हुए, पिताजी को पहले ही बता दिया कि वह गाँव चराने के सिवाय खेती के अन्य काम कदापि नहीं कर सकता। पिताजी ने उसे रख लिया। हम सब को भय था कि यह घर की कोई कीमती चीज उठाकर न भाग जाये। लेकिन हमने गलत सोचा था। वह मुँह अंधेरे उठता, गोबर इकठ्ठा कर घूरे में फेंक आता, बहारी करता, पानी भरता और फिर सबको जगाकर सवेरा होने का सन्देश देता हुआ स्नान करने के लिए नदी की ओर चला जाता। भवानी की पूजा कर गढ़ से लौटता और फिर रोटी खाकर गायों के साथ अपना दिन का सफर शुरू कर देता। हमारी गायें भी कैसी थी? उन्हें भी एक ऐसे ही मार्गदर्शक की जरूरत थी। प्रल्हाद के आने से पूर्व शायद ही, उन्हें यथेष्ट, भरपेट और मनचाहा घास खाने को मिला हो। प्रल्हाद इस बात का पता पहले से ही किसी से लगा लेता कि कहाँ अच्छी घास उगी है और कहाँ वे अच्छी तरह से चर सकती हैं। सबेरे ही वह उस चरागाह की ओर गायें ले जाता और उन्हें चरने का सन्देश देकर टीले पर जा बैठता और गीत गाने में रम जाता।

जल्दी ही उसने अपनी कर्तव्य परायणता और ईमानदारी की छाप डाल दी। उसने हम सबके दिल जीत लिए और सब उसे अपने ही घर का आदमी मानने लगे।

प्रल्हाद हिम्मत को अपनी सबसे बड़ी ताकत मानकर हर काम करता था। एक बार हुआ यह कि हमारे खेत में कपास की चोरी हो गई। सबेरे पता चलते ही प्रल्हाद हम से भी ज्यादा भड़क उठा और दूसरी रात हिम्मत बांधकर, किसीको बिन बताये ही वह अकेला खेत में जाकर नीम के पेड़ पर जा छिपा और चोरों के आने का इंतजार करने लगा। चोर आया और खुले मन से कपास चुनने लगा। जब प्रल्हाद ने यह देखा तो वह पेड़ से बिना आवाज किये खेत में आया, हलके पैरों से उस चोर तक पहुँचा और एक ऐसी लाठी जमाई कि बच्चू एक ही लाठी में सुध-बुध खो बैठा। प्रल्हाद उसे कंधे पर लादकर घर ले आया। जब उस चोर ने होश संभाला तब मालूम हुआ कि वह पड़ोस के गाँव का एक लफंगा है। पहले प्रल्हाद ने उसे पानी पिलाया, और फिर धमकी देकर उससे पहले दिन की चोरी भी कबूल करा ली इतना ही नहीं उसने पिछले दिन खेत से जितनी कपास की चोरी की थी उतनी वापस लौटा दी। उस दिन से आज तक हमारे खेत की मिट्टी भी इधर से उधर नहीं हुई है।

बच्चों के प्रति उसके मन में असीम प्रेम का संभाव बहता रहता है। जब वह किसी बच्चे को देखता है तो उसे अपना बचपन याद हो आता है। जिस दिन उसे महीने की तनखा मिलती है, उस दिन वह बच्चों को बिस्कुट खिलाता है। यही कारण है कि बच्चों की भीड़ उसका इंतजार करती रहती है और जब वह आता है तो वह भीड़ उसे घेर लेती है।

अपनी कर्तव्य-परायणता के कारण एक बार वह चोट भी खा बैठा। जब वह शाम को गायें लेकर सड़क से घर लौट रहा था, तब अचानक ही हमारी सड़क से एक गाय मोटर दुर्घटना की शिकार होते होते बची। असल में प्रल्हाद ने अपनी जान हथेली पर रखकर मोटर के सामने आकर गाय को सड़क से हटा दिया। परिणाम यह हुआ कि उसकी कमर को जोर की ठेस लगी और वह गिर पड़ा। जब पिताजी ने उसकी लापरवाही के लिए उसे बहुत डाँटा तो

उसने कहा "अगर मैं गौमाता को नहीं बचाता; तो मेरा उद्धार कौन करता? आप चिन्ता न करें कुछ ही दिनों में अच्छा हो जाऊँगा।"

आखिर एक महीने के इलाज के बाद जब उसने चलकर देखा तो महसूस किया कि उसका दाँया पाँव ठीका हो गया है। घर में चिता छा गई। लाख उपाय किये। लेकिन सब व्यर्थ ठहरे। उसी दिन से वह लंगड़ा कर चलने लगा। उसे अपने पाँव का जरा भी गम नहीं है।

शाम हो गई है, दहकता हुआ सूरज पश्चिम की ओर टीलों में छिपने जा रहा है। गाँव की नदी के उस पार मन्दिर के पास कुछ गुनगुनाता हुआ-अपनी गायों के पीछे वह चला आ रहा है।



HMT वाँचिस,
Favure leuba टाईम पीस
Scientific Clock हचांचे होलसेल
व रिटेल डिलर

अनुपम वाँच कंपनी

८८, फुले मार्केट, जळगाव



एकवेळ अवश्य भेट द्या

टीप :- आमच्याकडे सर्व प्रकारच्या घड्याळांचे सुटे पार्टस् योग्य भावात मिळतील.

अजिठा ★ १९७९-८०

सडक

सडक कॉलेज की
अपने आप में व्यस्त,
दूर तक फैली हुई,
छोटे-बड़े बंगलों के साथ
खड़ी हुई,
बड़े आदमियों के रोग
भी बड़े होते हैं।
कुत्तोंका रोग कहीं
नाचने-गाने का,
तो कहीं बाग-बगीचे का
और अमीरी-गरीबी के एहसास का...
सडक का दिल टूट जाता है।
इसी सडक के वक्ष पर चलते हुए
मृद्धे मिला था,
स्नेह, हमदर्दी,
आत्मीयता और सब कुछ ..
आज
वही दूर तक फैली हुई
अपने आप में व्यस्त सडक
लेकिन आज शायद उसे पता नहीं,
उस मृहबत का जनाजा उठ चुका है,
जो उसकी नजरोंके सामने परवान चढ़ी थी...
फिर भी मैं वैसा ही हूँ
मेरा दिल सडक जैसा बन गया है,
पथरीला -
सडक को किसीकी चिन्ता नहीं
दूर तक फैली हुई
अपने आप में व्यक्त है वह।

- प्रमोद कुळकर्णी
S. Y. B. Com.

अजिठा ★ १९७९-८०

क्या आप जानते हैं ?

- * विश्व की सबसे लम्बी यात्री वाहक रेलगाडी भारत में है । ' तमिल-नाडू एक्सप्रेस ' नामक इस गाडी में २१ डिब्बे और दो इंजिन हैं ।
- * हमारे देश का सबसे ऊँचा मंदिर तुंगनाथ है, जो १०,००० फुट की ऊँचाई पर स्थित है ।
- * हमारे देश का सबसे ऊँचा पर्वत-शिखर सिक्किम में स्थित ' कांचन जंगा ' है । यह शिखर २८१४० फुट ऊँचा है ।
- * १९७९ में भारतीय पोस्ट-कार्ड की शताब्दी मनाई गई । आज प्रतिवर्ष २,१०,००,००,००० पोस्ट कार्ड देशवासियों के समाचार देश के कोने-कोने तक पहुँचाते हैं ।
- * ब्राजील विश्व का सबसे युवा देश है । वहाँ की आवादी का आधे से भी ज्यादा भाग २० वर्ष से कम आयु का है ।
- * १५ अगस्त १९४७ से अक्टूबर १९७९ तक की कालावधि में भारत सरकार ने विविध विषयों पर ६३४ डाक टिकट जारी किये, जिनमें १२८ दैनिक उपयोग के तथा ५०६ स्मरणार्थ जारी किये गये टिकटों का समावेश है ।
- * नोबेल पुरस्कार संसार का सबसे बड़ा पुरस्कार है यह पुरस्कार स्वीडन के वैज्ञानिक आल्फ्रेड नोबेल की स्मृति में नौ करोड़ रुपये की दान-राशि से प्रारंभ किया गया था । यह पुरस्कार विज्ञान, साहित्य और शान्ति के क्षेत्र में उल्लेखनीय कार्य करने वालों को १९०१ से दिया जाता है । एक पुरस्कार की राशि ५ लाख से लेकर ८ लाख तक होती है ।
- * भारतीय रेलवे की १० हजार यात्री-गाड़ियों में प्रतिदिन ६० लाख यात्री सफर करते हैं ।

संग्रह कर्त्री :

- कु. एस. के. जैन

F. Y. B. Com.

फूलों ने कहा----

फूलों ने कहा
 " मानव, तू बड़ा नादान,
 खुशियों में हँसना,
 दुःखों में रोना,
 बहारों में मूसकराना,
 पतझड़ में पछताना,
 यह है तेरा युगों युगों से रोना । "

लेकिन हम, हर हालत में मूसकते
 काटों को गले लगाते,
 सबको अपना सौरभ देकर,
 मिट्टी में मिल जाते,
 हम से जीना सीखो
 दुःखों में मूसकाना,
 गुनगुनाना गाना सीखो
 औरों पर मिट जाना,
 फूलोंने हँसकर कहा,
 " तू बड़ा नादान, मानव,
 तू बड़ा नादान । "

- एम. जे. पंड्या
 XI, Com.

हास परिहास

बेटों का पिता - " भाई साहब मेरी पाँच लड़कियाँ
 तथा चार लड़के हैं । सभी की पढाई
 और विवाह का खर्च है । मैं अधिक
 दहेज नहीं दे सकता । "

बेटे का पिता - " ठीक है, किन्तु हमारी एक माँग
 है । "

बेटों का पिता - (घबराकर) 'क... क... क्या ?'

बेटे का पिता - " आपको अपना राशन-कार्ड हमें
 देना होगा । "

योगराज जाधव S. Y. B. A.

प्रेमचन्द

- भरतसिंह सिसोदिया

Jr. M. A.

मुंशी प्रेमचन्द हिन्दी साहित्य के एक ऐसे जग-मगते सितारे थे, जिनकी आभा से हमारा साहित्य युगों युगों तक आलोक पाता रहेगा । उन्होंने हिन्दी उपन्यास को तिलस्मी, जासूसी और चमत्कारपूर्ण उपन्यासों की दलदल से निकालकर वस्तु जगत् की सुदृढ़ भूमि पर प्रतिष्ठित किया, कहानियों को आदर्शोन्मुख यथार्थ की दिशा प्रदान की और कथा-साहित्य को राजाओं, साहूकारों, और श्रेष्ठियों की दुनिया से मुक्त कर किसानों, मजदूरों, बलकों, अध्यापकों और समाज के अन्य उपेक्षित व्यक्तियों की समस्याओं को वाणी दी ।

मुंशी प्रेमचन्द एक विराट उपन्यासकार थे । उन्होंने बारह-तेरह उपन्यास लिखे, जिनमें से बरदान सेवासदन, प्रेमाश्रम, रंगभूमि, गबन, कर्मभूमि और गोदान उपन्यास-साहित्यमें विशिष्ट महत्व रखते हैं । उनके उपन्यास उद्देश्यपूर्ण और समस्याप्रधान हैं । उनमें दहेज, अनमेलविवाह, धार्मिक पाखंड, शापण, भ्रष्टाचार, संयुक्त परिवार, नारी की असहाय अवस्था, स्त्री-शिक्षा, अछूत-उद्धार आदि अनेक विषयों को समाविष्ट किया गया है । पात्र सजीव हैं, चरित्र चित्रण मनोवैज्ञानिक है, शैली सरल और प्रसाद गुण युक्त है ।

प्रेमचन्द जी की साहित्यिक विचारधारा मुख्यतः गांधीजी से प्रभावित थी । वे साहित्य को 'स्वान्तः सुखाय' मानने के पक्षपाती नहीं थे । उनकी दृष्टि आदर्शवादी एवं उपयोगितावादी थी, वे सत्यम् आदर्शवादी एवं उपयोगितावादी थी, वे सत्यम् शिवम् सुन्दरम् के समर्थक थे । उनका कहना था कि साहित्य का वास्तविक स्वरूप वह है जिसमें सत्य की क्षमिब्यक्ति होती है । प्रेमचन्द जनवादी साहित्यकार

थे । उनके साहित्यपर मार्क्स, गोर्की और रोमाँ रोला का प्रभाव भी स्पष्ट परिलक्षित होता है । जमींदारी प्रथा और आर्थिक शोषण के प्रति तो उनका विशोभ उनके उपन्यासों में जगह-जगह व्यक्त हुआ है ।

प्रेमचन्द जी एक श्रेष्ठ कहानीकार भी थे । उन्होंने ३०० के करीब कहानियाँ लिखी जिनमें पंच परमेश्वर, ईदगाह, अलगोझा, सवा सेर गेहूँ, सुजान भगत, सद्गति, पूसकी रात, दो बेलों की कथा, शतरंज के खिलाड़ी, नशा और कफन विशेष रूप से लोकप्रिय हुई । इन कहानियों में मानव जीवन के विविध रूप चित्रित हुए हैं । कहीं ऋणग्रस्त किसान का चित्रण है तो कहीं धार्मिक अंधविश्वास का; कहीं अस्पृश्यता की समस्या है तो कहीं विधवा की आसुओं की धारा, तात्पर्य यह है कि प्रेमचन्द की नजर से सामाजिक विकृतियाँ चाहे वे किसी भी प्रकार की हो, बच नहीं पायीं । इसीलिए डॉ. हजारीप्रसाद द्विवेदी ने लिखा है, "प्रेमचंद शताब्दियों से पददलित, अपमानित और उपेक्षित कृषकों की आवाज थे । पदों में कैद, पद-पदपर लांछित असहाय नारी की महिमा के जबर-दस्त वकील थे । गरीबों और बेबसों के महत्व के प्रचारक थे । अगर आप उत्तर भारत की समस्त जनता के आचार विचार, भाषा-भाव, रहन-सहन, आशा-आकांक्षा, सुख-दुःख और सूक्ष्मज्ञान जानना चाहते हैं तो प्रेमचन्द से उत्तम परिचायक आपको नहीं मिल सकता । क्षोपडियों से लेकर महलों तक, खोमचे वालों से लेकर बैंकोंतक, गाँव से लेकर धाराममाओं तक आपको इतने कौशलपूर्वक और प्रामाणिक भाव से कोई नहीं ले जा सकता । "

प्रेमचन्द जी ने अभावों और विषमताओं को केवल देखा ही नहीं भोगा भी था। वे एक गरीब परिवार में जन्मे और पले थे। इसीलिए उनके साहित्य में इतनी सजीवता और विचारों में इतना विशुद्ध विद्यमान है।

तुम और मैं

तुम हो चंचल पवन का झोंका
हर आँचल लहरा सकती हो।

तुम आकाश में उड़ता बादल
हर बस्ती पर छा सकती हो।

तुम हो बहती जल की धारा
जीवन रस है नाम तुम्हारा।

धरती ने जीवन-धन पाया
जब भी तुमसे लिया सहारा।

मैं भूला भटका बंजारा
कुछ अपना कुछ जग का मारा।

रात गये तक जागा जागा
सुवह सवेरे का इक तारा।

मैं बादल का पहला कतरा
बादल ने बेघर कर छोड़ा।

आँधी का परला पकड़े हूँ
ना जाने किस पार लगूंगा।

मूझमें क्या कुछ पाओगी तुम,
क्यों मुझको अपनाओगी तुम।

इक छोटीसी याद की खातिर
कब तक नींद गंवाओगी तुम।

विजयकुमार एस्. व्यास
S. Y. B. Com.

इस वर्ष हम प्रेमचन्द जी की जन्मशताब्दी मना रहे हैं। उस महान् साहित्यकार को मेरा शत शत प्रणाम...।

आश्वासन

जिदगी में -

पहली बार, जब
मंत्री महोदय गये देखने फिल्म,
परदे पर चल रही थी न्यूज रील,
कहीं स्वागत, कहीं झगड़ा आदि
समाचार हो रहे थे प्रदर्शित।

एक जगह,
हड़ताल के प्रसारित हो रहे थे छायाचित्र
जिस में -

मजदूर माँग रहे थे अपनी माँगों,
हाथ ऊपर करके के, चिल्ला रहे थे !
और 'हमारी माँगें पूरी करो'
के नारे लगा रहे थे !

देख उनकी यह हालत
रहा न गया मंत्री महोदय से,
खड़े होकर अपनी कुर्सी से
संबोधन कर मजदूरों को, उन्होंने वहीं पर
दे डाला आश्वासन !

बजाय तालियों के गूँज उठी आवाजें गालियों की,
ढेर लग गया चप्पलों का,
सुनकर उनका भाषण

शांतिलाल शर्मा
T. Y. B. Com.

अजिठा # १९७९-८०

विद्यार्थी और प्रजातंत्र

- प्रभाकर रावजी शिरसाट
Sr. M. A.

निःसन्देह प्रजातंत्र एक उत्तम शासन-व्यवस्था है किंतु आज वह केवल कुछ गुटों की दासी बनकर रह गयी है। मैं इन राज-नैतिक पार्टियों को पार्टी या दल जान बूझ कर नहीं कहना चाहता। हमारी राज-नीति एक धोखा है, बस फर्क इतना है कि कभी लोग धोखा खा जाते हैं तो कभी ये गुट। प्रजातंत्र का मतलब है लोगों की सरकार। अब्राहम लिंकन कह गये हैं Democracy is the government of the people, by the people, for the people. मगर आज यह परिभाषा कहाँ तक उचित है, यह जानना जरूरी है। हमारे देश में तो प्रजातंत्र केवल एक नारा है, जो चुनाव जीतने और सत्ता हथियाने का एक साधन है।

ये चुनाव संघटित राज-नैतिक गुटों द्वारा लड़े जाते हैं। लाखों करोड़ों रुपये बरबाद करने का यह मार्ग न जाने क्यों इन गरीब राष्ट्रों ने अपनाया है? यह सवाल बार बार मेरे मन में उठकर मुझे बेचैन कर देता है। और इसी वक्त विद्यार्थी और प्रजातंत्र का संबंध आता है। विद्यार्थी को राजकाज से अलग होना चाहिए, ऐसा हमारे बड़े बड़े नेतागण कह गये हैं। इतना ही नहीं विद्या का क्षेत्र राजकारण की गन्दगी से अलिप्त होना चाहिए, यह वाक्य बार बार हमारे कानों में गूँजता है। मगर आश्चर्य की बात यह है कि फिर भी इन चुनावों का बड़ा बोझ विद्यार्थियों पर डाल दिया जाता है। विद्यार्थियों की अलिप्तता उसी वक्त खुले तौर पर समाप्त हो गयी थी जब लोकनायक जयप्रकाश जी ने बिहार में नवनिर्माण आंदोलन छेड़ दिया था। जो ने बिहार में नवनिर्माण आंदोलन छेड़ दिया था। उनके विचारानुसार विद्यार्थी और केवल विद्यार्थी ही देश का कसा हुआ नागरिक है, जो सोच सकता

है, समझ सकता है, जो देश का हिताहित जान सकता है। किन्तु जो आंदोलन बिहार में खड़ा हुआ था, इंदिराजी के शासन को गिरा कर न जाने क्यों यकायक शांत हो गया। इसी से 'विद्यार्थी आंदोलन' की शक्ति और दिशा का आभास मिलता है।

'विद्यार्थी' क्या है? हमारी यह धारणा हो गयी है कि जो स्कूल अथवा कॉलेज में जा कर अध्ययन करता है, किताबों से घिरा रहता है, वही विद्यार्थी है। मगर यह व्याख्या बहुत संकुचित जान पड़ती है। विद्यार्थी तो समाज का अंग है और वह भी 'dynamic' यह एक आइना है जिसमें समाज का सही प्रतिबिंब दिखाई देता है जिससे समाज की हालात, उसकी इच्छाएँ और आकांक्षाएँ जानी जाती हैं। विद्यार्थी वही होता है जो विद्रोही हो! मूझे मालुम नहीं मेरे खयालात कहाँ तक पसंद किये जाएँगे पर यह इतना ही सही है, जितना कि सूरज की रोशनी। हमारे समाज का इतिहास इस बात का साक्षी है कि विद्यार्थियों के किसी आंदोलन को यहाँ खुले और ठंडे दिमाग से नहीं समझा गया, उसकी अवहेलना ही की गयी। मगर हम विद्यार्थी क्या अपने उस कर्तृत्व की अवहेलना कर सकते हैं जो समाज की धारा बदलने में सक्षम है।

जरा पलटकर प्रजातंत्र की ओर आये। प्रजातंत्र विषमता नहीं सह सकता वह राजनैतिक हो, सामाजिक हो अथवा आर्थिक। हमारी पार्टियाँ इन्हें मिटानेपर तुली हुई हैं मगर इनका दिल सच्चा होना

चाहिये। अविकसित और अर्धविकसित राष्ट्रों का प्रजातन्त्र साफ तौर पर इन विषमताओं पर आधारित है। जरा भारत का ही उदाहरण लीजिए। हर एक पक्ष अपने चुनाव कार्यक्रम में गरीबी हटाना, जातपात दूर करना वगैरा वगैरा बातें कह तो देता है पर हर चुनाव में इसका पुनरुच्चार मात्र किया जाता है। तो इसका साफ मतलब है कि ये पक्ष अपने इरादे में नाकामयाब हो रहे हैं। फिर हमें ऐसा कोई रास्ता ढूँढना चाहिए जिससे प्रजातंत्र का लक्ष्य पूरा हो। यहाँ विद्यार्थी हमारी मदद कर सकता है।

मैं इससे पहले लिख चुका हूँ, विद्यार्थी 'विद्रोही' होता है। इसका मतलब है कि यही एक आवाज है जो दबाई नहीं जा सकती। और प्रजातंत्र में अन्याय के खिलाफ आवाज उठाने वाला व्यक्ति कहाँ तक कामयाब होगा यह परिस्थितियों पर भले ही निर्भर हो, पर विपरीत परिस्थिति में आवाज उठाना भी विद्यार्थी ही जानता है। यों तो साधारण स्थिति में वह अपने अध्ययन में डूबा रहता है मगर जब समाज जीवन बदलना चाहता है तो विद्यार्थी अपने आपको इस आंदोलन की आग में झोंक देता है और वही प्रजातंत्र को बचा सकता है। उसका मन भावुक होता है, किसी भी अन्याय का उच्छेद पहले उसके मन में होता है और फिर जो आग उठती है उसमें अन्याय जल कर राख हो जाता है।

मगर विद्यार्थी केवल विपरीत स्थिति में ही प्रजातंत्र को बचा सकता है यह बात नहीं। प्रजातंत्र मजबूत करने में भी वह उपयोगी है और सक्षम है। वह लोगों को विभिन्न दलों की विचार धाराएँ समझाकर उनका राजनैतिक विकास कर सकता है।

हाल ही में केन्द्र सरकार द्वारा प्रौढ शिक्षा योजना बड़े स्तर पर कार्यान्वित की जा रही है और सैकड़ों कॉलेज विद्यार्थी इसमें कार्य कर रहे हैं। इस योजना का उद्देश्य केवल लोगों को शिक्षित करना नहीं है अपितु राजनैतिक परिपक्वता लाना भी है जिससे हमारा प्रजातंत्र मजबूत बनेगा।

चरित्र का भी प्रजातंत्र में महत्वपूर्ण स्थान है। वस्तुतः चरित्र संपन्न नेतृत्व ही उसका प्राण है और ऐसा नेतृत्व प्रजातंत्र को केवल विद्यार्थी ही दे सकता है।

इससे यह स्पष्ट है कि प्रजातंत्र और विद्यार्थी का अटूट संबंध है। विद्यार्थी अगर चाहे तो प्रजातंत्र को बढावा दे सकता है, उसकी मदद कर सकता है। खुद अगर राजनीति में वह नहीं उतरता तो भी वह उसे समाज-शिक्षा द्वारा शुद्ध कर सकता है। बस केवल जरूरत है उन पर किये जाने वाले अच्छे और नेक संस्कारों की। अगर इसमें हम कामयाब हुए तो हमारे ही नहीं पूरे विश्व के प्रजातंत्र की नींव मजबूत होगी और इससे विश्व एकता स्थापित हो सकेगी।



गज़ल

यह दिल तुझपे निसार है तुझको खबर नहीं,
हर वक़्त इंतजार है तुझको खबर नहीं।
दिल तेरी आरजू में परेशान है हमनशीं
आँखों को इंतजार है तुझको खबर नहीं।
आ जा कि मुन्तज़िर है चमन की कली-कली
हर फूल पे बहार है तुझको खबर नहीं।
लेता हूँ नाम तेरा तो उठती है हूक सी
दिल कितना बेकरार है, तूझको खबर नहीं।
तू तो शगव ए-इश्क पिलाकर चली गयी
नजरोँ में अब खुमार है तुझको खबर नहीं।
पदों से एक बार निकल कर तो देख लो
मौसम पुर-बहार है तुझको खबर नहीं।

सादीद पठाण
S. Y. B. A.

कार्यक्षमता की पहचान

- कु. नीलिमा बंडाळे

XI Sc.

बीसवीं सदी के इस गतिमान वैज्ञानिक युग में हर एक क्षण मूल्यवान है, और उस क्षण की सफलता के लिए हमें प्रयत्नशील होना जरूरी है। लक्ष्य की मंजिल पर पहुँचने के लिए कर्तृत्व और महत्वाकांक्षा के द्वारपालों को वश में करना आवश्यक है। हर एक व्यक्ति के पास बल और बुद्धि है, लेकिन वह सीमित है। भले ही वह मर्यादित हो, लेकिन मानव का फर्ज है कि उसके बल पर जीवन में महत्वपूर्ण कार्य करे। जीवन को तो पानी का बूलबूला कहा जाता है। जीवन के सभी क्षेत्रों में अगर हम प्रवेश करना चाहें तो वह असंभव है। किन्तु कमसे कम किसी एक क्षेत्र में तो हम अपना कौशल और कर्तृत्व दिखाही सकते हैं। मनुष्य सोचता है कि वह अल्पायु है। कुछ दिव्य और महान कार्य करना असंभव है। लेकिन हमें चाहिए कि जीवन के हर पल का सदुपयोग करें। क्योंकि बीता हुआ क्षण निकला हुआ तीर और शब्द फिर वापस नहीं आते। इसलिए मनुष्य को अपने कर्तृत्व से अपनी हर एक घड़ी का सोना बनाना आवश्यक है।

सिकंदर के गुरु अँरिस्टॉटलने सुख और कर्तृत्व को समानार्थी माना। मनुष्य अपने शरीर और बुद्धि की ताकत से जीवन में महान से महान कार्य कर सकता है। उस में मनुष्य के वर्ण, लिंग या उम्र का कोई प्रश्न ही नहीं उपस्थित होता। कार्यक्षमता केवल युवकों की मोनापॉली नहीं है। वह सीमित नहीं हो सकती। देखिए न, केवल षोडश वर्षीय बालक ज्ञानेश्वर 'ज्ञानेश्वरी' जैसा विश्वमान्य ग्रंथ लिखकर अमर हो गये। केवल बाओस वर्ष की आयु में ही समाधिस्थ होकर जीवन की इतिश्री करना उन्होंने उचित समझा।

युवावस्था में आशा-आकांक्षा, उत्साह और शक्ति का आवेग ज्यादा होता है। इसलिए वे ही खुशी और कार्यक्षमता के भी दिन होते हैं। तब वह विजय भी प्राप्त करता है और हार को हजम कर सकता है। ययातिने अपने लड़कों से यौवन लेकर दीर्घकाल तक उसका लाम उठाया। महाभारत में ऐसे उदाहरण हम देखते आये हैं। पचास वर्ष की उम्रतक मनुष्य 'जवान' ही समझा जाता है।

दुनिया का इतिहास युवकों की कार्यक्षमता से भरा है। अपनी आयु के केवल इकतीसवें वर्ष तक सिकंदर ने आधा विश्व जीत लिया था। केवल भारत ही नहीं अपितु काबुल, लाहौर तक फँले हुए बहुत बड़े मुगल साम्राज्य को भी पराभूत करके छत्रपति शिवाजीने अपना हिंदवी स्वराज्य स्थापित किया था। यारोप को जीतकर सम्राट बनने पर ही नेपोलियन को तसल्ली हुआ थी। नेताजी सुभाष, लाल-बाल-पाल, इतिहास रूपी हिमनग के वंमवशाली शिखर थे। कर्तृत्व के बल पर ही गांधीजीने इस देश को गुलामी की वेडियों से मुक्त किया था। ज्यूलियस सीजर ने केवल आयुके बत्तीसवें वर्ष तक इंग्लंड, ईजिप्त और योरोप में अपनी दहशत निर्माण की।

फिर बूढ़ापे में अपना कर्तृन् समाप्त हो जाता है। ऐसा भी नहीं है। निष्क्रियता और पराभूत मनोवृत्ति ही बूढ़ापेकी निशानी है। उम्र नहीं। कुछ लोग उम्र से भले ही बूढ़े हो, लेकिन मन और वृत्तिसे तो युवा ही रहते हैं। बूढ़ापे में मनुष्य अपने जीवन का सिंहावलोकन भी कर सकता है। अनुभवों की गठरी पास होती है। किसी भी समस्या को सुलझाने के लिए परिपक्व दृष्टि प्राप्त हो जाती है। चर्चिल और स्टालिन ने

अपने कर्तृत्व की शान उम्र की परिपक्वता में ही दिखायी। दुनिया के इतिहास में सत्तरी के बाद कर्तृत्व की उड़ान लेनेवाले कई लोग हैं। कमांडर व्हेड्डर बेल्ट ने सत्तर से लेकर नब्बे वर्ष की आयु तक दस कोटि रूपयों की संपत्ति प्राप्त की, जर्मन कवि गेटे ने बयासी वर्ष की उम्र में अपना प्रसिद्ध काव्य 'फास्ट' लिखा था। सुप्रसिद्ध वैज्ञानिक एडिसन उम्र के तिरासी वर्ष तक अपनी प्रयोग-शाला में काम करते थे। उनके कार्य को देखकर युवक भी लज्जित हो जाएंगे।

एक विशिष्ट ध्येय निश्चित करके-यशापयश की बात सोचकर - कार्यारंभ करना आवश्यक है। वह भी जल्द से जल्द। फल की अपेक्षा न करते हुए कार्यरत होने की सीख हमारी 'गीता' देती है। कार्य करने में भी आनंद होता है। किया हुआ कार्य कभी व्यर्थ नहीं जाता। कार्य सिद्धिरूपी दुर्लभ वधू

हास परिहास

स्कूल से पेन्सिल चोरी करके लाये हुए पुत्र को पिताने डाँटा - "तुमने बलास में चोरी क्यों की? तुम देखते नहीं, मैं तुम्हारे लिए आफिस से कितनी पेन्सिलें लाया हूँ।"

डॉक्टर - साहब ब्रेक फेल हो गया है, लगता है अब हम नहीं वचेंगे।

कंजूस यात्री - ठीक है, पर पहले तुम जल्दी से मीटर तो बंद कर दो।

डॉक्टर - (नवागत पागल से) तुम यहाँ किस तरह पहुँचे?

पागल - प्रजातन्त्र से।

डॉक्टर - क्या मतलब?

पागल - साहब, मैं कहता था कि दुनिया पागल है और लोग कहते थे कि मैं पागल हूँ। मैं बहुमत से यहाँ आने के लिए चुन लिया गया।

- कु. एस. के. जैन F. Y. B. Com.

को प्राप्त करने के लिए अविश्रांत प्रयत्न के तोरसे लगन की प्रत्यक्षा खींचकर कसौटी के मर्म्य की वीधना आवश्यक है। फिर वह विश्वसुंदरी, वृद्धिमती देवदुर्लभ मानिनी (द्रीपदी) आपके सामने हाथ जोड़कर खड़ी हो जाएगी। ऐसे महशूर अर्जुन के लिए क्या यह संदेश सुनाना जरूरी है कि,

"कल करे सो आज कर,

आज करे सो अब।

पल में परलय होएगी

बहुरि करेगो कम ॥"



एक महिला ने अपनी सहेली को अपना प्लेट दिखाते हुए कहा - "और यह सजावट का सारा सामान मैंने साबुन के कूपनों से इकट्ठा किया है।" सहेली ने पूछा - लेकिन आप तो कहती थी कि आपके प्लेट में आठ कमरे हैं, आपने केवल तीन ही दिखाये?

"बाकी के पाँच कमरे साबुनों से भरे हैं।" महिला ने उत्तर दिया।

एक व्यापारी - (विज्ञापन विशेषज्ञ से) कोई ऐसी तरकीब बताइये कि नगर की प्रत्येक विवाहित महिला के पास मेरे उत्पादन की खबर पहुँच जाये!

विशेषज्ञ - बहुत आसान है, आप प्रत्येक विवाहित पुरुष के पास पत्र भेजिए और लिफाफे पर 'व्यक्तिगत' लिख दीजिए।

- कुमारी पी. जी. वेद
F. Y. B. Com.

अजिठा * १९७९-८०

एक अविस्मरणीय अनुभव

- विश्वास ओंकार इंगळे

T. Y. B. A.

जब मैं छात्रसेना में भरती हुआ तो मुझे लगा मेरी जिन्दगी एक नया मोड़ ले रही है। मेरी जिन्दगी यकायक अर्थपूर्ण बन गई। छात्रसेना में शामिल हुए मुझे दो बरस हो चुके थे। एक अनुभववी छात्रसैनिक के नाते मैं साजेंट बन गया था। तभी मुझे पता चला कि जम्मू-काश्मीर में "ऑल इण्डिया बेसिक लीडरशिप कैंप" होनेवाला है। मैंने भी अपना नाम दे दिया। सोचा कैंप में कुछ पढ़ने-देखने को मिलेगा। मन ही मन आनंद हो रहा था; मगर चयन की याद आते ही यह आनंद नींद ग्यारह हो जाता था। फिर भी एक आशा मन में थी। उसी से लगता था, मेरा चयन जरूर होगा। वही हुआ! १८, महाराष्ट्र बटालियन की ओर से मुझे चुन लिया गया। पता चला कि यह कैंप जम्मू काश्मीर में रत्नीव नामक पर्वतीय गाँव में होनेवाला है। कोर्स १६ मई १९७९ से शुरू होनेवाला था। मुझे जलगाँव से १३ मई को ही रवाना होना था। सब तैयारियाँ हो चुकी थीं। अब सिर्फ स्टेशन जाना बाकी था। मैंने माता-पिता के पाँव छुए और दोस्तों के साथ भूसावल स्टेशन पहुँचा। जेलम एक्सप्रेस समयपर आनेवाली थी! मेरा मन यकायक कहीं खो गया। न जाने क्यों एक विचित्र-सी भावना मन पर छा रही थी। पहली बार मैं घर से इतनी दूर जा रहा था। गाड़ी आ गई। मैंने दोस्तों से विदा ली और अपनी सीट संभाली। अब दो दिन के लिए गाड़ी ही मेरा निवासस्थान थी।

गाड़ी चल पड़ी। मेरा इलाका पीछे छूटता गया और चंचल मन, कल्पना का पल्लू पकड़कर काश्मीर को सैर करने लगा। कैसा होगा काश्मीर! घरती का स्वर्ग! क्या सचमुच ही काश्मीर

धरातल का नन्दनवन होगा? कैसे होंगे वहाँ के लोग? इन सवालों ने मेरे मस्तिष्क को कुरेदना शुरू कर दिया। स्टेशनों के बाद स्टेशन जाते रहे। मगर जेलम एक्सप्रेस रानी जैसी चलती रही। मन उत्सुक हो रहा था। जैसे पंख लगाकर उड़ जाऊँ!

आखिर जम्मू आ गया। मैं आनन्द से फूला न समाया। मैं प्लेटफार्म पर उतरा तो सफर का दुख मिट गया। आनन्द की एक लहर रगरग में दौड़ गई। वह प्लेटफार्म भी दर्शनीय था। वह दो स्तरों का बना हुआ था। ऊपरी स्तरपर सिर्फ प्लेटफार्म और नीचेवाले स्तरपर अतिथिगृह, टिकटगृह आदि थे।

मैं १५ मई की सुबह दस बजे जम्मू पहुँचा। हवा में ठण्डक थी। हिमवर्षा की सम्भावना थी। मैं देख रहा था, निसर्गसौंदर्य, तभी हमारे इनचार्ज कैप्टन सूर्यवंशीजी दिखाई दिए। झट से सैल्यूट करके मैंने मेरी मुव्हमेट आर्डर उन्हें पेश की। उन्होंने मेरा स्नेह से स्वागत किया। वहीं मैं भारत के सोलह राज्यों से इस कैंप के लिए आए हुए छात्रसैनिकों में शामिल हो गया। हमारे लिए एक खास बम आरक्षित की गई थी, क्योंकि हमारी मंजिल श्रीनगर से पंद्रह कि.मी. दूरीपर थी तथा श्रीनगर और जम्मू में २९६ कि.मी. का अंतर था। रास्ता बहुतही खतरनाक किंतु रमणीय था। एक तरफ हिमालय की ऊँची चोटियाँ तो दूसरी तरफ गहरी खाइयाँ! यदि गाड़ी के ब्रेक फेल हो जायें, तो बचना मुश्किल था। 'काश्मीर घाटी' का दृश्य अनुपमेय था। ऐसा लग रहा था मानो, साक्षात् नन्दनवनही धरती पर उतर

आया है घाटी में बसे हुए उधपुर, बनीहाल, रामबाण आदि छोटे-मोटे गाँव तो बहुतही सुन्दर दिखाई दे रहे थे। लेकिन रास्ता-खराब होने के कारण बिना कहीं रुके सोलह मई दोपहर एक बजे स्त्रीव पहुँच गए।

अब हमारा व्यक्तिगत जीवन समाप्त हो गया था। वहाँ पहुँचते ही हमें कैंप के अधिनियम बताए गए। कैंप का स्थान बहुत ही सुन्दर था, जिससे अनुशासित जीवन में रंगत आ गई थी। पास ही गोरखा रेजिमेंट का अधिवास था। इस रेजिमेंट से हमने बहुत कुछ सीखा। पहले दिन हमें सफर के कारण छूट्टी मिल गई। हमने आनन्द की साँसली।

दूसरे दिन हमारा कडे नियमोंपर आधारित जीवनक्रम शुरू हो गया। सुबह साठे पाँच बजे उठना पड़ता! पी. टी. करनी पड़ती। उसके बाद साठे सात बजे तक चाय-पानी चलता। फिर ८ से १२ बजे तक हमारी परेड होती। १२ से ३ बजे तक भोजन और विश्राम। ३ से ४ बजे तक वर्किंग पीरियड होता। कभी कभी हमें पास ही डोग्रा रेजिमेंट में कुछ डेमॉन्स्ट्रेशन के लिए भेजा जाता था। उसमें युद्ध का व्यावहारिक ज्ञान कराया जाता था। प्रत्यक्ष हमला कैसे करना चाहिए, आर्डर्स कैसे देने चाहिए आदि आदि। बर्फाले वातावरण का अभ्यास भी कराया जाता था। शायद इतनी दूर कश्मीर में शिबिर लेने के पीछे यही हेतु था।

कुछ दिन बाद हमारी स्पर्धाओं की तैयारियाँ जोर-शोर से शुरू हुईं। बेस्ट कॅडेट, बेस्ट फायरर, सांस्कृतिक कार्यक्रम, क्रास-कंट्री, बेस्ट अंडर ऑफिसर आदि स्पर्धाएँ होनेवाली थी। इन स्पर्धाओं में कुछ सांघिक पुरस्कार थे और कुछ राज्यवार। मैंने सांघिक खेलों में भाग लिया। उन खेलों में से क्रासकंट्री तथा ट्रेलरहण्ट में सबसे आगे रहा। मैंने क्रासकंट्री का ६ कि.मी. का अंतर मैंने सिर्फ सोलह मिनटों में पार किया था। अच्छा टायमिंग था। रनिंग में भी मैं प्रथम ही आया।

आगे का कार्यक्रम था। स्थलदर्शन! स्पर्धा खत्म होते ही हमारे लिए बसे आ गई। २२ मई को प्रथम श्रीनगर जाना था। रास्ते का सौंदर्य निहारते हम श्रीनगर पहुँचे। वहाँ हमने निशात, शालिमार, चम्पेशाही आदि सारे जहाँ में प्रसिद्ध बगीचे देखे। डल सरोवर में नौकाविहार किया। ऊँचाई पर स्थित शंकराचार्य जी के दर्शन किए। जहाँ से सारा श्रीनगर दिखाई देता है। वहाँ जब हम पहुँचे तो ऐसा लगा जैसे हम आकाश को छू रहे हैं। ऐसी सुन्दर जगह छोड़ने के लिए मनही नहीं हो रहा था, फिर भी लौटना पड़ा।

दूसरे दिन सुबह ग्यारह बजे गुलमर्ग पहुँचे। दूर दूर तक हरियाली फैली हुई थी। आकाश को छूनेवाले ऊँचे वृक्ष वहाँ रास्तों के दोनों तरफ खड़े थे। बर्फ भी था। वहाँ कई लोग स्केईंग कर रहे थे। हमने वहाँ अपनी तस्वीरें खिचवाईं! खाना का बर्फपर खाया। मजा आया। न जाने किस्मत क्या खेल था और मैं यहाँ पहुँचा था, भारत के नन्दनवन में!

आखिर हमारी बिदाई की घड़ी आ गई। सुन्दर सपना खत्म हुआ था। हमारी गाड़ी रहीं थी। हम यादों में खोए हुए चले आ रहे थे... एक चले आ रहे थे...



शादी के बाद

- हि. सु. चिरमाडे

“क्या तुमने बी. ए. पास नहीं किया?”

श्यामा ने जैसे ही चाय की प्याली आगे बढ़ायी, छन्नू ने गंभीरता से पूछा।

श्यामा स्तब्ध रह गयी। वह वास्तव में इन्टर तक पढी थी, और उसके पिताने शादी के समय उसके समुर से झूठ कह दिया था कि लडकी बी. ए. पास है। घर भर में सभी ने छन्नू के भाग्य को सराहा था कि उसे इतनी सुन्दर और पढी-लिखी पत्नी मिली है। छन्नू भी अपनी किस्मत पर फूला न समाया था। श्यामा को साथ लेकर वह प्रायः हर मित्र और रिश्तेदार के यहाँ हो आया था।

किन्तु आज दफतर से लौटते समय उसकी मूलाकात दीपक से हो गयी थी। दीपक श्यामा का सहपाठी था और छन्नू के आफिस की उपनगरीय शाखा में काम करता था। छन्नू से उसकी थोड़ी सी जान पहचान थी।... बातों ही बातों में छन्नू को मालूम हो गया था कि श्यामा बी. ए. तक कभी नहीं पहुँची।... उसे धोका दिया गया था। उसका मन बहुत क्षुब्ध था।

श्यामा को लगा जैसे उसे किसी ने चोरी करते पकड़ लिया हो। उसकी समझ में न आया कि क्या उत्तर दे। किसी अज्ञात आशंका से उसके होंठ कांपने लगे और वह फूट फूट कर रोने लगी। हिचकियों में उसने स्वीकार किया कि उसके परिवारवालों ने शादी के समय उनसे झूठ बोला है।

छन्नू के पिता ठाकुर धीरजसिंह को जब यह सब मालूम हुआ तो वे आपे से बाहर हो गये। उन्होंने अपनी तकदीर को कोसा, बिरादरी वालों को गालियाँ दी, मध्यस्थों के बाप-दादों को खबर ली, बहू को कुलक्षणी बताया, और उसके

परिवारवालों को खरी-खोटी सुनाई और दूसरे दिन छन्नू को साथ ले उसकी समुराल जा घमके।

श्यामा के पिता सुखस्वरूपसिंह घर पर ही थे उन्होंने बढकर दोनों का स्वागत किया। परन्तु धीरजसिंह बहुत गुस्से में थे। देर तक वे अनाप-शनाप बकते रहे और सुखस्वरूप चुपचाप सुनते रहे। अखिर सहन शीलता का बांध टूट गया और उन्होंने उत्तेजित किन्तु संयत स्वर में कहा,— ‘ठाकुर साहब, हमें दोष देने से पहले अपने अन्दर झाँककर देखिए। हमने आपको मुँह माँगे रुपये और जेवरात दहेज में दिये हैं। मेरी बेटो बी. ए. नहीं है तो क्या हुआ। दहेज के उन पैसों से आप अपने सारे परिवार को बी. ए. तक पढ़ा सकते हैं।’

ठाकुर अपना-सा मुँह लेकर लौट आये। छन्नू और श्यामा के बीच अब एक मीन तनाव आगया था। छोटी-सी बात के लिए छन्नू ने उसे और उसके पिता को अपमानित किया था। यह बात उसे रह रद्दकर सालती थी। वह अपनी दृष्टि में बहुत नगप्य हो गयी थी। वह चुपचाप अपने काम में लगी रहती। कर्तव्य के स्तर पर पति की सुख सुविधाओं का खयाल रखती। सास-ससुर के साथ विनय का व्यवहार करती। किसी को लगता ही न था कि वह अन्दर ही अन्दर कहीं टूट गयी है।

दूसरी ओर छन्नू भी गुमसुम था। उसके मन में कहीं गहरी निराशा छा गयी थी। जिसके साथ अपराध बोध की भावना भी जुड़ी थी। वह इस घटना चक्र में सारा दोष अपना ही मानता था। समुर के शब्द एक नुकीले बाण की तरह उसे बँधते रहते श्यामा के प्रति उसके मन में कहीं कोई दुर्भावना न थी। बल्कि

उसकी निरीहता के आगे वह कबका हार चुका था।
किन्तु एक 'अहम्' था। जो उसे झुकने न देता था।

...और एक दिन उसने निश्चय किया ..
मैं दहेज का सब रुपया उन्हें लौटा दूँगा। और
इस निश्चय के साथ ही उसका हृदय एक दिव्य

ज्योति से जगमगा उठा। खोयी हुई शान्ति और मन
का चैन लौट आया। उसी समय उसने श्यामा को
बुलाकर दृढ स्वर में अपना निर्णय सुनाया। श्यामा
उसके गले से निपट गयी। उसकी आँखों से आँसू
टपटप बह रहे थे। छन्नू की आँखें भी गीली हो
गयी थी।



सूखी पत्ती

चमक-दमक से भरी, निराली,
ताम्र, सुकोमल रूपवती सी।
कितनी मोहक और आकर्षक,
यो मंजुल उल्लास मयी-सी।

मधुमास की चंचल शीतल,
मुक्त पवन से हिल मिल जाती।
कितनी मादक और मनोरम,
हर जीवन में रस बरसाती।

पत झड़ आया, बीता यौवन,
सूखी डाली उजड़ा मधुवन।
एक झौंके ने डाल हिलाकर,
पटक दिया लाकर धरती पर

झुलस गया तन, टूट गया मन
बिखर गये सब सुन्दर सपने।
रूठ गये सब संगी साथी,
जिन को समझे थे हम अपने।

भरतसिंह सिसोदिया
Jr. M. A.

अपेक्षा

तुम मुझसे अपेक्षा न करो शवनम की,
मेरा दिल आग का एक गोला है,
अभी यह शांत है,
शायद इसलिए दिखता भोला है,
वर्ना यह एक शोला है।

तुम मुझसे अपेक्षा न करो फूलों की,
मेरी दुनियाँ पतझड़ सी वीरान है,
या कहो कि शमशान है,
सुखों से मेरा न कोई परिचय है।
दुःखों से, लेकिन, पुरानी पहचान है।

तुम मुझसे अपेक्षा न करो प्यार की,
मुझे तो मुश्किलों से प्यार है।
शायद इसी लिये,
इस सारी दुनियाँ में,
केवल दुःख ही मेरा यार है।

सुरेश पु. केसवानी

व्यक्तित्व का आभूषण

- कु. एस्. यू. मेहता
F Y. B Com.

गाँधी जी ने 'सादा जीवन, उच्च विचार'
को सच्चे जीवन का आदर्श बताया है। सादगी में
जीवन की सुगन्ध छिपी रहती है। नकली फूल चाहे
कितना भी सुन्दर हो, रंगबिरंगा हो, उस में सुगन्ध
नहीं होती। इसी प्रकार कृत्रिम जीवन भी आकर्षण-
विहीन होता है। जीवन में पाप हो, झूठ हो,
दिखावा हो, तो वह जीवन नकली फूलों की तरह
केवल बाहर से आकर्षक होता है, अन्दर से खोखला।
इसके विपरीत सच्चाई, प्रेम, कठुणा, त्याग और
देशभक्ति आदि गुण फूलों की सुगन्ध की तरह होते
हैं जो अपने आसपास बहारों और खुशियों का
वातावरण तैयार करते हैं।

वस्तुतः मानव जीवन एक नौका की तरह है।
जिस प्रकार एक विशाल समुद्र में नौका कभी
डूबने लगती है तो कभी स्थिर गति से आगे बढ़ने
लगती है, इसी प्रकार जीवन में अनेक कठिनाइयों
और मसीबतों की लहरें आती हैं, और जीवन कभी
डाँवाडोल होने लगता है तो कभी जीवन में स्थिरता
आ जाती है और मानव सफलता पूर्वक आगे
बढ़ने लगता है। यात्रा में, चाहे वह समुद्र की हो
चाहे जीवन की, धैर्य ही मनुष्य की सबसे बड़ी
शक्ति है। सुख-दुःख, आशा-निराशा, सफलता
असफलता, लाभ-हानि, जय-पराजय, हर स्थिति में
धैर्य का आँचल न छोड़ना मनुष्य को जीवनयात्रा
में बल प्रदान करता है। मनुष्य का जीवन और
व्यवहार कृत्रिम होगा तो धैर्य बीच में ही टूट
जायेगा।

स्वावलम्बन जीवन की एक अन्य महत्त्वपूर्ण

विशेषता है। छोटे बच्चों को बड़े होने पर माँ के
दूध का आवश्यकता नहीं होती और वह भूख के
मामले में स्वावलम्बन का पहला पाठ सीखता है।
बचपन में ही हमें स्वावलम्बन की आदत बना लेनी
चाहिए। छोटी छोटी बातों के लिए माता-पिता
और मित्रों पर निर्भर रहना जीवन को लंगड़ा बना
देता है। बच्चा माँ की उंगली पकड़कर चलना
जरूर सीखता है किन्तु जिन्दगी भर उंगली पकड़कर
नहीं चलता।

अपने कर्तव्य का ज्ञान और कर्तव्यपालन की
भावना भी मनुष्य को आत्म-उद्धार में मदद करती
है। अधिकारों की बात तो सभी कहते हैं,
किन्तु यह जानना भी आवश्यक है कि अधिकार
के बिना कर्तव्य का अस्तित्व संभव ही नहीं। वस्तुतः
अधिकार और कर्तव्य एक ही सिक्के के दो पहलू
हैं। मेरा अधिकार आपका कर्तव्य है और आपका
अधिकार मेरा कर्तव्य- यह सूत्र सदैव स्मरण रखना
चाहिए। मोता में निष्काम कर्म का उपदेश किया
गया है। फल की इच्छा न करते हुए कर्म
करना कर्तव्य-वृद्धि की सर्व श्रेष्ठ व्याख्या है। अतः
निःस्वार्थ भाव से कर्म करना चाहिए। परोपकार की
भावना मनुष्य को मानवत्व से उठाकर देवत्व प्रदान
करती है। जिस प्रकार दीपक स्वयं जलकर, दूसरों
का मार्ग प्रशस्त करता है, जिस प्रकार चन्दन खुद
घिसकर दूसरों को सुगन्ध और शीतलता देता है,
जिस प्रकार गुलाब काँटों का दुःख सहकर दूसरों
को गंध बाँटता है, उसी प्रकार मनुष्य को स्वयं
कष्ट उठाकर दूसरों को सुखी बनाने का प्रयत्न करना

चाहिए। गांधीजी ने कहा है कि जीवन अपने लिए नहीं दूसरों के लिए जीना चाहिए।

जानी लोग कहते हैं कि जीवन पानी के बुलबुले के समान नाशवान् है। क्षण भंगुर है। मृत्यु अवश्यम्भावी है। राजा हो या रंक, मृत्यु को कोई नहीं जीत सकता। अतः मनुष्य को अच्छे कर्म करने चाहिए। अच्छे कर्मों से मनुष्य स्वयं प्रसन्न रहता है और दूसरों को भी प्रसन्नता प्रदान करता है। अमूल्य जीवन को दुर्व्यसनों में नष्ट करना पाप है। आत्मनिरीक्षण मनुष्य के मन को पापों से मुक्त रखता है। हमें अपने भीतर झाँक कर देखना चाहिए कि कहीं कुछ बुरा तो नहीं है। यदि कहीं कुछ बुरा हो जाये तो प्रायश्चित्त करना चाहिए और सुधार के लिए प्रयत्न करना चाहिए।

जिन्दगी का अर्थ धन, वैभव और सुख अर्जित करना मात्र नहीं है। भगवान् ने हमें करोड़ों रूपयों का शरीर दिया है। उसके विविध अवयवों का मनुष्य को मूल्य समझना चाहिए और उनका सदुपयोग करना चाहिए। दरिद्रता से तंग आकर बहुत से लोग भगवान् को दोष देते हैं। परन्तु यह अनुचित है। एक छोटी सी कहानी है— एक भिखारी था। उसका शरीर अच्छा था, पर वह आलस्यवश भीख माँगता था, भगवान् को दोष देता था। एक बार उसने एक व्यक्ति से भीख माँगी तो उसने कहा— “मैं तुम्हें रुपये दूँगा, पर एक शर्त है, उसके बदले तुम्हें कुछ न कुछ देना पड़ेगा।” भिखारी ने कहा— “मेरे पास देने को कुछ नहीं।” व्यक्ति बोला— “लाखों करोड़ों का शरीर है तुम्हारे पास! क्या तुम मुझे अपना एक हाथ दे सकते हो!” भिखारी बहुत शर्मिन्दा हुआ और परिश्रम करके जीविका चलाने लगा! इस कहानी से यह सीख मिलती है कि हमारे पास अमूल्य शरीर है। अन्य चीजों की तरह उसे कोई खरीद नहीं सकता। अतः मनुष्य को अपने प्रयत्न से अपना जीवन बनाना चाहिए। सत्य के मार्ग पर चलकर दूसरों को भी उसी राह पर चलने की प्रेरणा देनी चाहिए।

सत्य की हमेशा विजय होती है। झूठ काठ की हांडी है, एक बार चढ़ सकती है बार बार नहीं। चरित्र का सामाजिक जीवन में वही स्थान है जो शरीर में प्राणों का। शरीर में प्राण न रहे तो उसका कोई मूल्य नहीं। इसी तरह जीवन में सत्य सज्जनता, सहानुभूति त्याग और सेवा न ही तो जीवन जीवन नहीं है।

एक दिन ऐसा आयेगा जो जीवन का आखिरी दिन होगा। जिस दिन हम इस दुनिया में नहीं होंगे। जिस दिन इस शरीर की राख हो जायेगी। यदि हमने अपने जीवन में सच्चाई को लेकर अच्छे कर्म किये होंगे तो हमारी कहानी अधुण रहेगा। लोग रोते हुए हमें विदा देंगे और हम हँसते हुए इस संसार से विदा होंगे।

गज़ल

जिससे नजर मिलाके, मैं हो गया दीवाना,
उस नाजनी को अपना बनाना चाहता हूँ।

वे खामोश नीली आँखें, हैं झील से भी गहरी,
उनकी गहराइयों में डूब जाना चाहता हूँ।

वह रूठना मनाना दिलकश था कितना या रब,
यों रूठते - मनाते मर जाना चाहता हूँ।

ना उठती हैं आँखें उस पर, वह नूर है कुछ ऐसा,
उसकी हर एक अदा पे मिट जाना चाहता हूँ।

गज़लों में हाल-ए-दिल क्या, उनको सुनाऊ
'जाधव' एक शेर कहते कहते सो जाना चाहता हूँ।

दिलीप जाधव
S. Y. B. A.

अजिठा * १९७९-८०



मा. खासदार प्रा. या. शि. महाजन यांचा सत्कार



श्री. मिलींद पाठक
वस्ट स्टुडेंट (१९७९-८०)



प्लॅनिंग फोरम कार्यकारिणी



श्री. प्रवीण चौधरी
विद्यापीठ प्रतिनिधी



मा. ना. सदानंद वर्दे, शिक्षण मंत्री म. रा. यांचे समवेत



श्री. विजय नारखेडे, मॅनेजिन सेक्रेटरी
पुणे विद्यापीठ, गिरीरोहणासाठी निवड

Authorised Dealers of
 CHROMEX Steel furniture, H M. T., Timestar, Henry Sandoz, Camy, Hegde
 and Golary, I S. T. Sandoz watches and Favreleuba, Jaz Alarams etc.
 Electrical Appliances :
 Press, Oven, Gas Jandoor, Door Bell and Seasonal Press, Bentex Eclat, Chains
 and Straps, Fancy Goggles and Elite frame.



SPECIALIST IN WATCH REPAIRING

Show room : 4711
 Residence : 4811

NOVELTY EMPORIUM

193, M. G. Road, JALGAON - 425 001

METHOD ENGINEERS

Jaikisanwadi, JALGAON - 425 001



Mech - Electrical Engineers and
 Contractors.

— REPAIRS FOR —

* Refrigerator, Airconditioner Coolers
 Fan, Mixture, Geyser & all type
 of Electrical Appliances

* Electrical Motor Rewinding.

Proprietor -

C. L. Bhangale
 Ele. Mech. Engineer.

सर्व प्रकारचे प्रिन्टींग पेपर्स डुप्लिकेटिंग पेपर्स,
 वाईडिंग क्लॉथ व इतर प्रिन्टींग मटेरिअल्स तसेच
 आमचेकडे वर्षा प्रिन्टींग इंक नेहमी हजर स्टॉक मध्ये
 असते.



सम्राट पेपर्स

१४, जे. एम्. मार्केट,
 चित्रा टॉकज समोर, जळगाव.



जिमखाना कार्यकारी मंडळ



जळगाव विभागाच्या निरनिराळ्या संघातून खेळलेले खेळाडू

सर्व प्रकारचे कपडे धुवून इस्तरी करून मिळतील

★

- आमची वैशिष्ट्ये -

वक्तशिरपणा

प्रामाणिकपणा

सौजन्यशिल वागणूक

आपलेपणा

आविनाशक लॉन्ड्री

१७२, नवी पेठ,
नटवर टॉकीज समोर, जळगाव

सोन्या-चांदीच्या खात्रीशीर दागिन्यांसाठी



० भव्य दुकान व शो रुम ०

मे. रतनलाल सी. बाफणा

९६, भवानी पेठ, सुभाष चौक, जळगाव

☎ ३९०३

व्यापारात सफलतेचा मूलमंत्र-प्रामाणिकता
ग्राहकांना संतोष ही आमच्या प्रामाणिकपणाची कसोटी
प्रत्येक आठवड्यात नवीन डिझाईन्स,

फॅशन रसिकांसाठी लेटेस्ट



राकी टेलर्स

३७, फुले मार्केट,
जळगाव

अजिंठा ★ १९७९/८०



ENGLISH SECTION

Since the creation can find its fulfilment only in reading, since the artist must entrust to another the job of carrying out what he has begun, since it is only through the consciousness of the reader that he can regard himself as essential to his work, all literary work is an appeal. To write is to make an appeal to the reader that he lead into objective existence the revelation which I have undertaken by means of language And if it should be asked 'to what' the writer is appealing the answer is simple. As the sufficient reason for the appearance of the aesthetic object is never found either in the book or in the author's mind, and as his subjectivity, which he cannot get away from, cannot give a reason for the act of leading into objectivity, the appearance of work of art is a new event which cannot 'be explained' by anterior data.

— Jean — Paul Sartre.

अजिंठा
AJINTHA

किंग ऑफ दि व्हरायटीज

पान मसाला व
जर्दा सेंटर

मे. मथुरामल दयामल राजपाल

७७, पोलनपेठ, सुभाष चौक, जळगाव (महाराष्ट्र)

- बाबा जर्दा
- रत्ना जर्दा
- प्रभात जर्दा
- तुलसी जर्दा
- बाबूल जर्दा
- गोपाल जर्दा
- पारिजात जर्दा
- महताबी जर्दा
- उमंग जर्दा
- स्वामी जर्दा
- प्रिस जर्दा
- बाबू जर्दा
- चारमिनार किवाम
- राजरतन किवाम
- प्रभात किवाम
- दिलरूवा पान मसाला
- टॉप ५५५ पानमसाला
- काश्मीरी किवामन
- केशरी किवाम
- जे. पी. जर्दा
- किरण जर्दा
- हलचल जर्दा
- गीता जर्दा
- मेनका जर्दा
- तुफान जर्दा
- गणपती जर्दा
- कोहिनूर जर्दा
- प्रकाश फ्रूट मुरब्बा
- विकास फ्रूट मुरब्बा
- व सर्व प्रकारच्या बिडी,
सिगारेट्स व मॅचीसचे
होलसेल व रिटेल विक्रेते.



अजिंठा ★ १९७९/८०

TIME MANAGEMENT

Phatak M. T.
T. Y. B. Com. (B)

In this era of Modern Management, the importance of Project Management, Production Management, Inventory Management, Financial Management etc. is felt by everybody, but at the same time, due regard is not given to the Time Management. The executives or subordinates may not have ample time for their day to day duties, although they have to perform all those. Here arises the scope of Time Management. Time Management implies the optimum use of the time available of the disposal of all the executives as well as the subordinates.

The time available at the disposal of each executive should be so used that the utilisation will be at its optimum and side by side, no work will be left undone for the want of time. Thus, there should not be any excuse of time for the non-fulfilment or late completion of a job. Generally, the officers in offices argue that they are overbusy, i.e. they have less time than required for the accomplishment of a certain job. But the main is that, this argument seems to be wrong from the origin itself. Actually, we can find many officers or executives wasting their time in unproductive activities and thus setting aside the main jobs to be carried on and then arguing that they have deficient time. But sometimes, even the top management may be responsible for it, because these unproductive activities are allotted to the executives, even though they are not specified in the time

schedule. Such thing should not happen, if overall efficiency of the business concern is to be achieved. Again, the accomplishment of the predetermined objectives will be dependent on the overall efficiency. That is why, Time management is very much essential.

For the optimum use of time, a definite process of Time Management will have to be framed. This process can be outlined as follows-

- 1] Identification of job.
- 2] Job planning.
- 3] Job assignment and allocation.
- 4] Maintenance of time schedule.
- 5] Awareness of cost of idle time,

1) Identification of Job :

Identification of job is as important as planning of job is to be broken up in several operations.

“What is to be done,” must be previously determined and known. Many times, even the executives without knowing what to do, give instructions to the subordinates. “How to perform the job” must also be very much clear before assigning the job to anyone.

2) Job planning-

In Job planning, use of PERT technique, which is used in Project planning should be made. This technique

consists of detailed analysis of various components of the job, determination of dependent and independent activities, the study of preceding and succeeding operations and to know, which activity is lagging behind the time schedule and how much.

3) Job assignment and allocation

Once it is finalised that 'what to be done' and 'how is to be done,' the next step is to determine 'who to do it'. The responsibility of completion of a job should be placed on a competent authority which will in itself mean, the optimum use of time. Clear instructions regarding procedure etc. should be intimated so as to avoid delays in the completion of the jobs.

4) Maintenance of time schedule

A time schedule which is prepared in advance, should be strictly adhered to. It should be seen that each Part or stage of the job comes to an end at the specified time only. For this, the completion period is to be intimated to the authorities concerned. If any discrepancy is notified, corrective action should be taken by the superior to avoid further delay.

5) Awareness of cost of idle time

Each executive as well as the staff should know and keep in mind the cost of the time lost by him in unproductive activities, which is generally termed as cost of idle time. Once he knows the possible cost of such idle time, psychologically, he will be under some pressure to

minimise the time and to avoid some of the unnecessary idle time.

But, the problem of available time will be more serious when, the number of jobs to be completed on a specified date is more than one. Here the executive will have to adopt the technique of priorities and accordingly the instructions will be imparted to the subordinates. On the basis of these priorities,

Human brain has limitation and thus it is not possible to remember everything at all time. For obviating this difficulty, different charts, namely,

a) a chart showing target date of completion to jobs

b) a chart showing progress of jobs and critical activities thereon and

c) a chart showing total number of jobs to be completed during a day week etc. Should be kept on or in front of the table, so that, they are visible all time, the delay would possibly be minimum.

At last, an executive or staff should do at some specified interval of time, how some sort of self appraisal to know, how much time he has spent and what he has achieved in that particular time. In other words, how effectively, he has utilised his time and whether there is any scope for improvement.

A FRIEND

Savakhedkar Bhalchandra P.
T. Y. B. A.

It was one fine winter morning. I was taking my daily exercise of running. The road ahead of me was lost in mist. Night was still lingering. All atmosphere was chilly. Trees also seemed to be sleepy. I was running. My legs were continuously moving. At once my legs stopped. I was stunned. And becoming still I watched the passers-by. He made me remember my friend, whom I lost on a foul day. I became restless with the memory of my loving friend. The pleasure of morning exercise diminished and the past haunted me. A clear vision of that happy past, I saw on that gloomy morning.....

The college was just opened. For the first month I was all alone. No friends. No chit-chatting. All was wearisome. The life was going smoothly. But it was the silence before a storm. And then in a few days a boy sought an admission in my class. He came, he saw and he conquered. I was attracted towards him and made friends with him. He also agreed and became a bosom of mine. He was clever. He was studious. He did know how to get firstclass. But still he was not a book-worm. He used to enjoy life. His philosophy of life was to study, thinking himself immortal and live with the thought that you are going to die the next moment. So his company was

enjoyable and our friendship became immortal.

Days passed by. The Mid-Term Examination was over. The papers were easy. So we both were in a gay mood. We decided to have a trip in the countryside. We had a Diwali vacation. We promised our parents to come back by the 'Bhaubij.'

We took our luggage. And went. We decided to visit our friend's house, in a village. We took the bus and began our journey. A joyous mood overcame us. My friend, Arun, was happy beyond measure. We talked about the city life and country life & compared them and came at the conclusion that it was far better to live in the rural area, than in a city. I tried to tease him by saying that there were no theatres in the villages. He did not get angry, only laughed away. Theatre going was his weak-point. He accepted it, but still asserted to live in the rural area.

Soon the destination came. We got down. Our friend Vasanta had come to receive us. We had the first experience of the countryside hospitality. Vasanta inquired about our journey and was pleased to hear that it was mere enjoyment. He took us to his house, introduced us with his parents and showed our room. His was a big house.

having many rooms. We kept our luggage there and took a wash, then went with him to the dining room. The dinner was really very tasty. At the same time we were acquainted with a grave man, having a long beard and red eyes. He was Vasanta's uncle. He was a magician. He had a great interest in the witch craft. He was also a well-known doctor of Homeopathy. He had a great deal of knowledge. We were attracted towards him. Arun had no belief in the ghosts and witches still he insisted to hear some stories of the witch-craft.

So when we finished our dinner, we come out. It was Amavasya. No moon. No stars. The sky was full of cold and dark. Vasanta's uncle came and took us for a walk. He began his story. He told us about a haunted place, which many victims. We were horrified, but not Arun. He was quiet and unaffected. He challenged the truth of the story. And began to jeer at the witch-craft. He made us to laugh and enjoy his jeering and sneering. But gradually Vasanta's uncle became angry. He decided to teach a lesson to Arun and took us to the house, about which he was telling about.

It was dark. Trees were hanging like ghosts. We were all dumb. But Arun was not. He was all the same. So Vasanta's uncle challenged him to take a round about the house. At first Arun seemed indecisive. But then he made it a point of prestige and became ready to have a round. We tried to persuade him. But he was firm. He said that he was going to take a round about the haunted house on his own risk, to

show that, that was all humbug. Our all efforts met their frustration. Vasanta's uncle also tried to stop him. But he didnot agree.

So he started. We were all stuck to the ground. Fear and anxiety captured our minds. We were all dumb. No one could speak or move. Arun went out of our sight. We merely saw him going towards his doom. He was walking confidently. Then he disappeared in the darkness. We were still unable to speak. Darkness and fear were filling the atmosphere. Horrible quietness made us dumb and at once a cry from the backside of the house came. Arun was crying. We heard him. And began to run in that direction. When we went near him with a torch, he was lying on the ground. It was a very horribe sight. He was dead. One of us ran to the police. The police came. They took over the situation; and examined the cause of death. Fear filled our minds. But suddealy the police found out the cause. Fear. Because of mere fear he died. His shirt was caught by a thorny bush and all was clear. He thought that he was caught by the ghosts, cried and choaked and then died.

One lesson was over. A good friend of mine lost in the midst of pride. And I became all alone.

.....And now this was the gloomy morning, when I saw a passer-by and remembered him. Because only memories of that fair and foul past have left.



BIOLOGICAL CLOCK

By : A K. Jangam.
(T. Y. B. Sc. [Zoology])

We have the ime sense by watch. But apart this our body itself acts as the clock. It deserves rest at particular time, it requires food at particular time, it is in state of working at particular time, and so on. We deserve to finish our work during day time and are in need of rest at night, for this we never need the watch, he phenomenon is quite natural. Under - natural conditions we never need watch to get up in the morning after the last night sleep. The term 'Biological clock' is applied to these time to time activities of the body. Our body follow a rhythm of 24 hours of day and night.

When we look towards the other living creatures, the same thing can be observed easily. We find an owl comming out of its nests in evening, murmur of insects near watery places in the evening and found to be increasing as the darkness deepens; but we never found owl or murmuring of the insects during day time. We find number of binds leaving their nests early in the morning and back their nests in the evening. No doubt the living creatures, using sun as the compass have the sense of day and night, but apart from this physicochemical changes in the body tend them to follow clock fixed activities. The plants use day light for energy and actively synthesize the food. In some plants we can easiily observe the elevated leaves in evening. A wide variety of plants and animals find spr-

ing and early summer, the optimal time of the year for starting off the new generation.

In general periods the activity of living things usually reflect increased work during more favourable times as the org-nism goes about actively preparing itself to survive during times that are less favourable. Reproduction and developm-ental phenomena involve relatively long, complex preparations that must be completed on a scheudle adjusted to the most favourable times in the environmental cycles, for new generation.

In environmental cycle day has followed night once every 24 hours, as the earth rotates on its own axis. This rhythm forms the basis of our solar day since light from the sun illuminates the earth in a rhythmic pattern. Day and night are associated with important changes in physical environment such as light, temperature humidity and several other factors. Every living creature is well established for this rhyth-amic physical environment and is capable of tolarating the fluctuations. Biological clocks permit them to time their activities to a rhythmic scheudle harmonising in a manner most favourable for each species, with the physical environment.

This role of biological clocks in harmonising the living creatures to rhyth-mic physical environment can be well understood by following examples.

fgave this right to him? It is simply mannerless.

The portrait of Emily on the coverpage is lovely. She is in her April. Has a little nose and well settled hair. Her face looks small. In fact as a whole she is a tiny figure. And wears a different type of gown which suits her. There is not a single lady now a days who is so intelligent - and yet so sweet-looking.

Here Emily is compared to Donne. No doubt there is some thing common in their method of creating images. But not that we can compare them. About three or four years ago. I was also crazy for Donne. His imagery that the lovers are like two ends of a compass or that of Atlanta's balls-or "Omy America! My new found lande" and so many others. But it is simply his mechanical genius and nothing else. We forget him too early if we are not in touch with him. Emily's poems make the head cut off the shoulder (And it is her expectation from poetry.) she does not use 'Conceits' - like Donne. She is interested in argument - in wit - in justness as well in ingenuity of the image. She advises the critics. "Surgeons must be very careful while they take the knife. Under their fine incisions. Stir the culprit life" Donne expressed masculine feelings in love. She expressed feminine ones. "If you were coming in the fall, I would brush the summer by. With half a smile and half a spun, As housewires do, a fly."

It is really wonderful to fall in love with a person whom you have not seen and who is dead - and of a very remote period.

Till I haven't read her lettres, I admired Emerson's genius found in his journals. Emerson's genius is typically a gallant's genius. Her genius has an element of fantasy. "while my thought is undressed, I can make the distinction. But when I put them in the gown they look alike and num. Had I been not aware of her way of life, I would have called it a disgraceful way of imposing one's personality on others. But it is not. It comes straightly from her brain. Her poetry comes straightly from her heart and her letters from her brain.

Her reaction to death is not totally neutral, as I supposed. The impression was formed with her poem. "There's a death in the opposite house." But she feels something though she is not 'moved' after her friend's death and expresses it in her peculiar way "If any body's friend dead, It's sharpest of the theme. The thinking how they walked alive. At such and such a time."

Each poet reacts in his own way. But her reactions are above all of them uncommon remote unusual.

Her reactions are uncommon only in the themes of death and eternity and fear etc. In the case of love they are common. (though not common place) yet deep. "Going to him happy letter! Tell him Tell him the page I didn't write Tell him I only said the syntax And left the verb and the pronoun out." This is a unique phenomenon where poetic personality are so and individual personality are so naturally mingled with each other. How beautifully she expresses a 'bhrnt out' stage of her mind "I felt a funeral in my brain."

★ AJINTHA 1980/81

Bathos is avoided Because the poet is master of the situation or you can say the situation has mastery on the poet "And then I heard them lift a box And creak across my soul with those some boots of lead again."

I am still fascinated by her mode of life. In the true sense she lived the life And a stage came when loneliness was also a feeling unwanted and and she writes "It might be lonelier without the lone-lieness" she writes about her reactions to grief "I measure every grief I meet with harrow probing eyes.."



SO WHY STUDY ?

The more you study
The more you acquire knowledge.

The more you acquire knowledge
The more you know

The more you know
The more you forget.

The more you forget,
The less you remember.

The less you remember
The less you know
So why study ?

- Sharma Shantilal
T. Y. B. Com.

O FOR THE FRESH COUNTRY AIR

My heart yearns, my nerves choke
In the streets of this city
Which are covered with smoke & dirt
The polluted air - noise, smoke
The polluted water - drainage and dirt
I feel choked
The world seems to be drowned
The sky - scrapers seem to be melted
And I see the vision of -
The homes in the countryside.
slept amidst trees and mist
The men, strong and stout
Breathing in the fresh country air
I think myself to be one of them
And enjoy the fate of the innocents
But at once my dream ends
And I find myself in the city streets
full of noise and smoke
My heart yearns for the fresh country
air.

- Vijay Narkhede
T. Y. B. A.

★ This is the great fact: STRENGTH is life; weakness is death. Strength is felicity, life eternal, immortal; weakness is constant strain and misery, weakness is death.

- SWAMI VIVEKANANDA

AJINTHA ★ 1979 / 80

THE PILLARS OF SOCIETY

Sitting in the lounge of a five Star Hotel,
Making policies to help the poor,
Talking of honesty & integrity,
Punctuating it with sips of beer,
Cursing the corruption around them,
Taking time off at a passing girl to leer.

The snacks are circulated
Now the time is running short
Each has his appointment
At the races or tennis court,

" Something must be done
For all those starving millions
Must be done.....
Must be done..... "

" Last year we distributed biscuits
In the slums of veerumnad
We must do something this year too,
As the situation is really bad..... "
" This year we've decided to give them
chips instead,
Who will assume the responsibility
of notifying the press ?..... "

" I am flying to Rome next Saturday
For a conference on poverty;
What would you like me to
bring you from Italy ?..... "

Gentlemen, thank you for your
co-operation.
And all your valuable suggestions;
Next Sunday at one O'Clock sharp,
We will lunch here at the Ritz;
Later we shall drive down to veerumnad
And distribute the chips.

— Upendra Brahme
F. Y. B. Sc.

SUN AS A SOURCE OF ENERGY

Dinesh N. Firake
T. Y. B. Sc.

The largest and the cleanest source of energy for man, the sun, is a globe of gas held together by its gravitational pull. It has a radius of about 6.96×10^5 km and mass nearly 1.99×10^{30} kg. The temperature and density of the bulk constituting the sun, which is nearly 70% hydrogen, 27% helium and balance, the other elements, goes on increasing from the surface to its interior. At enormously high inner temperatures four hydrogen nuclei combine, through various nuclear reactions, to form a helium nucleus. The difference of mass, which is about 4.76×10^{-26} gm. per helium nucleus formed, is then liberated as energy according to Einstein's mass energy relation. Though energy equivalent for complete reaction is only 4.3×10^{-5} ergs. The total energy produced is extremely large because 10^{26} helium nuclei are formed every second. Out of this enormous amount of energy, about 10^{15} megawatt-hours energy reaches the earth's surface every year.

The average distance between the Sun and the Earth is 1.49×10^8 kilometers so that Sun light takes nearly 500

seconds in arriving at the earth. The energy emitted by the sun is in the form of electro-magnetic radiations ranging from long wavelength infrared radiations to short wavelength ultra violet rays, with a maximum in the visible green region at about 5×10^7 m.

The energy which reaches the earth's atmosphere on a unit normal surface at mean distance from the sun in one minute is called solar constant and its value is taken to 1.94 cal / Cm² / minute. The direct power reaching the earth lies between 0.85 and 1 Kilowatt per sq. meter. The exact value of energy reaching a place depends on its latitude, position of earth and the state of the sky whether cloudy or clear, and is somewhat enhanced by diffuse radiation coming from the atmosphere.

SUCCESS in business is seldom owing to uncommon talents or original power which is untractable and self willed, but to the greatest degree of commonplace capacity.

— Hazlitt.

* * *

THE GREATEST FUN IN ADVERTISEMENT WORLD

Pramod T. Kulkarni

It was just 8:00 O'clock. Just then a pompous car stopped in the porch of a multi-storied hotel. The waiters rushed at the car. A tall, and impressive, well built young man stepped down from the car and pointed at the dicky. The waiters and porters picked up a large heavy box from dicky. Gentleman went straight to the manager.

"Will you kindly manage a suit for me?"

"Why not? You are welcome in our hotel sir."

Turning to the chart the manager handed down the keys to his assistant and said, "Give them room no. 320. The Gentleman went along with the assistant.

Now it was midnight. The night guard was on his duty and was taking the rounds. As soon as he reached room no. 320, he heard a roar. He did not believe for a while. He knocked the door. The Gentleman opened the door.

"What do you want?" said the Gentleman.

The guard answered "I think, I heard some noise here".

"Please, Come in" said the man.

What did he see? A lion was sitting

on the table. And the Gentleman was giving the loaves of bread to the lion. The guard was terribly frightened.

Mr. Mam..... Mam..... and he ran away very fast with raising alarm for others. Soon the hotel manager, servants and the other passengers rushed to room no. 320. There was a large crowd.

The lion roared again. There was a great hectic. All the crowd frightened. No one dared to go near the lion and the gentleman. Soon the bells rang at the telephones of police, fire brigade.

The press got the news. The press reporters & photographers rushed to the hotel. The flash bulb flashed.....

The next day a sensitive news came on the front of every news paper. There were photographs of the lion and the gentleman. People were eager to know how a lion got into a room in the five Star Hotel. ?

WHEN all else fails, Truth does not fail. When the heart is desolate and the world affords no shelter, Truth provides a peaceful refuge and a quiet rest. The cares of life are many, and its path is beset with difficulties, but Truth is greater than care, and is superior to all difficulties. Truth lightens our burdens; it lights up our pathway with the radiance of joy.

THE HISTORY OF 'PI'

Pralhad D. Patil
T. Y. B. Sc.

The history of the number π is as old as mathematics. Euclid's Elements contain the statement that the ratio of the perimeter of a circle to its diameter is constant. The Swiss mathematician Leonhard Euler was the first to use the symbol π which is the first letter of the Greek word $\pi\epsilon\rho\iota\mu\epsilon\tau\rho\varsigma$ (means perimeter). The Babylonian and Egyptian had arrived at its approximate value. The oldest mathematical document available in the world is a papyrus roll, called the Rhind Papyrus Ahmes papyrus which was found at Thebes (now in Egypt) in a room of a ruined building. A Scottish antiquary Henry Rhind bought it in a Nile resort town in 1858 and brought it to England. British museum in London brought it from his estate and keeping it in its custody to this day. The value of π given in Rhind papyrus is $(\frac{251}{80})^2 = 3.16049$.

After this Archimedes calculated the value of π by following formula

$$\pi = \lim_{n \rightarrow \infty} \frac{2}{c_n \dots (n-1)}$$

This formula was discovered by French amateur mathematician Franconin Viète (1540-1603) who was a lawyer by profession.

The next important mile stone in the history of π is a formula due to an Englishman Jon-walli's (1616-1703) who was salvilian professor of Geometry at Oxford. By a rather cumbersome procedure he obtained formula-

$$\frac{\pi}{2} = \frac{2.24466 \dots \dots \dots 2k}{133557 \dots \dots \dots 2k-1} \times \frac{2k}{2k+1}$$

After Euler's masterly attack on the problem of revealing π through infinite series product continued function and integral a whole chapter in the history of π was written. At this time new question began to arise what kind of number is π ? Is it rational or irrational? Is it a root of a polynomial equation $p(x) = 0$ of finite degree with integral coefficient. Toward's the end of his life, Euler wrote, "It appears to be fairly certain that the periphery of a circle constitutes such a peculiar kind of transcendental quantity, it can in no way be compared with other quantities either root or another transcendental's."

The following table - gives the estimated value of π obtained by various mathematicians till 16th century.

Name	Estimate value of π
1) Archimedes syracuse (287 - 212 BC)	$3 \frac{10}{71} < \pi < 3 \frac{1}{7}$
2) Lin-Hiu of China (3rd century)	3.14
3) Tsu-chung chih of China (5th century)	$\frac{22}{7}, \frac{355}{113}$
4) Aryabhata of India (5th century)	3.1416
5) Van Roommen of Europe (16th century)	$\frac{355}{113}$

-X-

Land Reforms

Prof. E. B. Mali
M. A. (Eco.)

Meaning

In India by land reforms we understand as an improvement in the institutions of land tenure or agricultural organisation. The object of using it is to widen the concept of reforms, in order to emphasize that government which undertake land reforms should not confine their policies only to the redistribution of property or rights in land but should also undertake other measures, such as the improvement of the conditions of tenancy, agricultural credit, co-operative organisations agricultural education and advisory services.

Importance of Land Reforms -

In the agrarian structure of India, at the bottom of rural hierarchy there exists mass poverty, and at the top comparatively well-to-do non-working land owners, in between a broad range of working peasant owners and tenants. Relationship between these groups is still determined mainly by caste, though economic development modifies them. This structure keeps the country in a semi-stagnant condition. Productivity of the India agriculture is low due to the institutional factors prevailing in the agricultural sector.

Therefore, in the reorganisation of the agrarian structure, land reforms have a place of special significance. Land reforms provide a proper socio-economic base and institutional framework for

bringing about a planned agricultural revolution which serves as a precondition to the process of rapid industrialisation. While inaugurating the chief Ministers Conference, on 26th September 1970 Mrs. Indira Gandhi the Prime Minister, explained that the importance of land reforms as: "Land reforms is the most crucial test which our political system must pass in order to survive."

Objectives of Land Reforms -

The objectives of the land reforms are two fold -

- 1) They must remove the existing agrarian structure defects which obstruct the growth of productivity in agriculture.
- 2) They must promote equality of status and opportunity, eliminate exploitation of the socially and economically weaker section of the rural society.

To achieve the objectives of land reforms, efforts have been made to reform the system of land-ownership. The land reforms in India have been introduced in four phases:

1) The Abolition of Zamindari System -

The entire concept of land reforms aims at the abolition of zamindaries and bringing the actual cultivator in direct contact with the state. With a

view to do away with the evils of zamindari system various state governments have passed legislations and have tried to reform the land-ownership system in India. The work of abolition of zamindari system has been carried out in all states. More than two crore tenants have been bought into direct relationship with the state as a result of the abolition of zamindari system.

2) The Tenancy Legislations -

The zamindars were exploiting the tenants by charging exorbitant rents and used to evict them from the land. It creates insecurity among the tenants. In order to protect the tenants from the exploitation by zamindars, the various State Governments have passed Tenancy legislation. The legislation provided for - i) Fixity of Tenure, ii) Fair Rent iii) Freedom from Arbitrary Removal.

3) Ceiling on Land Holdings :-

One of the important features of Indian agriculture is the inequitable distribution of land holdings. It was estimated that the top 10-11 percent of the rural community - the rich landlords held more than 60% of the land and on the other hand majority of the rural people did not own any land at all, while the rest cultivated very small and uneconomic holdings. It is for this reason that the Government has tried to impose ceiling on land holdings.

4) Co-operative Farming :-

At its Nagpur session in January 1956, congress resolved that the future agrarian pattern shall be that of co-

operative joint - farming. Under co-operative farming the lands of several individuals are pooled out for joint-cultivation. It had little impact for the total number of co-operative farming societies is quite small.

Critical Evaluation:

Every Five Year Plan since Independence has stressed the importance of passing legislations and implementing the same with a view to achieving the objective of land policy mentioned earlier. A good deal of progress has been made in respect of abolishing intermediaries and regulating rents. The Planning Commission recently made a survey of the programmes of land reforms adopted since Independence. The policy paper on the subject specifies that the measures so far taken have not only failed to bring about the required changes in the agrarian structure but have also led to insurmountable hurdles in spreading the modern technology and improved agricultural practices.

According to Mr. Ratan Ghosh, of the reasons for the failure of reforms is that, ruling class with the entire administrative machinery under command helps landlords.

In 1959, the Committee on Tenancy reported that some states had enacted no legislation, in others the provisions of the laws had been evaded. According to it the chief loopholes in the tenancy legislation was as following (i) The land owners right for resuming land for personal cultivation which allows him to evict tenants and cultivate the land by employing agricultural labourers or share croppers. (ii) There was no effective mechanism of enforcement.

(iii) Generally the tenants were not aware of their rights. (iv) Land records were lacking and revenue officers were unconsciously hostile in attitudes. So the committee conclude that the regulation of tenant landlord relationship has generally failed.

In reference to the ceiling on land holdings, following the direction given in the Draft Fifth Plan, new ceiling laws in all states were enacted or the old laws were revised in accordance with the national guide lines. Most of the revised ceiling laws have now been included in the Ninth Schedule to the constitution, for giving protection from

being challenged on constitutional grounds.

In respect of co-operative farming our experience is far from encouraging. Co-operative farming in India does not have an encouraging past. A big majority of co-operative farms are set up in order to escape the measures of ceilings, because ceilings are not to be applied on co-operative farms.

In respect to the implementation of land reforms in India Prof. Dantwala said that "If you ask me what is the most important feature of land reforms I would say it is non-implementation."



सर्व प्रकारचे प्रेशर कुकर्स व भांड्यांचे व्यापारी



एन. आनन्द मेटल्स

सुभाष चौक, जळगाव

न्यू फॅशनसाठी-



पंकज टेलर्स

स्टेट बँक शॉपिंग सेंटर, शॉप नं. ३
दैनिक वातमीदार कार्यालया समोर
जळगाव



जीवशास्त्र मंडळ



श्री. कहाणे सी. एन्.
पुणे विद्यापीठ गिर्यारोहणासाठी निवड



बाटं संकल



उदें असोसिएशन



पुणे विद्यापीठ आंतर-विभागीय सामन्यात
४ × ४०० मिटर रिले विजेता संघ

WITH BEST COMPLIMENTS FROM:



METRO TAILORS

Opp. TOWER

JALGAON



GENTS SPECIALIST

GENTS SPECIALIST



PARADISE TAILORS

162, Navi Peth, JALGAON

अजिंठा ★ १९७९/८०



जिल्हा पातळीवर आंतरशालेय पोहोणे
विजयी संघ



कु. निलिमा बेंडाले
विभागीय पातळीवर १०० मिटर
बटर प्लाय प्रथम व २०० मिटर फ्री स्टाईल द्वितीय



श्री. राधेशाम कोगटा
महाराष्ट्र राज्य कबड्डी संघात
सतत दोन वर्षे निवड व या वर्षाचा
सुवर्ण पदक विजेता



आंतरशालेय विभागीय पातळीवर
कबड्डी विजयी संघ



जिल्हा पातळीवर आंतरशालेय



श्री. अजीत तडवी, बेस्ट स्पोर्ट्समन

لےڈیز ائنڈ جینٹ اسپیشلیسٹ-

لےڈیز کپڈے - پٹاणी، پंजावी، मॅक्सी، मीडी,
सलवार-कुरती.

जेंट कपडे - वुशशर्ट, पॅन्ट विशेष स्पेशॅलिटी ब्लेझर
कोट, स्पोर्ट कोट.



की सर्वोत्तम सिलाई तथा
बढीया फिटिंग के लिये.



गुलाब टेलर

वैभव कापड दुकान के नजीक,
बलीराम पेठ, जलगाव.

प्रो.ग्रा. गुलाब टेलर

सौंदर्य प्रसाधनाचा खजिना-

उदय जनरल स्टोअर्स

७८, फुले मार्केट, जलगाव

खास वैशिष्ट्ये-



- रिबन्स
- इमिटेशन ज्वेलरी
- स्नो - पावडर

लےडिज अँड जेन्टस् आर्टिकल्स

प्रो.ग्रा.- जे. बी. अकोले

बजाज स्कूटर व ऑटोरिक्षा यांचे स्पेअर पार्ट्स योग्य भावात
मिळण्याचे एकमेव ठिकाण-

रिक्वेस्ट टें. नं ४३१०

स्पीडोवेल एजन्सीज



स्कूटर व ऑटोरिक्षा सर्व्हिसिंग, रिपेअरींग



स्पीडोवेल सर्व्हिस स्टेशन

२६६६/६, इंडिया गॅरेज गल्ली,
जिल्हापेठ, जलगाव.

प्रो.ग्रा.- मुकुंद पोतनीस

انفوس کہ اس دور میں سجا بیار مانا بہت مشکل ہے کچھ لوگ وقت کو خوشگوار بنانے کے لئے رسمی طور پر پیار کرتے
ہیں۔ انہیں معلوم ہونا چاہئے کہ پیار کوئی ٹھیک نہیں کہ جیسے دولت کے بل بوتے پر لکھیا جاسکے۔
سچی محبت بردار ہی برداری بھی اثر انداز نہیں ہو سکتی بلکہ وہ محبت کرنے والوں کو امر بنا دیتی ہے۔

آپ کے جسم میں

مسعود اختر انتخار احمد

- * ہر گھنٹہ آپ کے جسم سے اتنی گرمی خارج ہوتی ہے جس سے آدھ گیلن پانی اُبالا جاسکتا ہے۔
- * آپ کے جسم میں اتنی بجلی ہے کہ ۲۵ واٹ کے بلب کو کئی منٹ تک روشن رکھ سکتی ہے۔
- * سانس لیتے وقت جو گیس ہم ہوا سے حاصل کرتے ہیں ان کو اگر بازار سے خریدیں تو زندہ رہنے کے لئے ہیں تقریباً
تیس ہزار روپے سالانہ خرچ کرنا ہوگا۔

انفس میں ٹھی

نخضر کا کام کر دوں راہ نما بن جاؤں

رد جس دل میں ہو اس دل کی دوا بن جاؤں کوئی بیمار اگر ہو تو شفا بن جاؤں
دکھ میں پلٹے ہوئے لب کی میں دعا بن جاؤں
اُفت وہ آنکھیں کہ ہیں بیسالی سے محروم کہیں روشنی جن میں نہیں، نور جن آنکھوں میں نہیں
میں اُن آنکھوں کے لئے نور بن جاؤں
ہائے وہ دل جو ٹرپا ہوا گھر سے نکلے اُفت وہ آنسو جو کسی دیدہ تر سے نکلے
میں اس آنسو کے سکھانے کو ہوا بن جاؤں
دور منزل سے اگر راہ میں تنگ جائے کوئی جب مسافر کہیں رستے میں بھٹک جائے کوئی
نخضر کا کام کر دوں راہ نما بن جاؤں
عمر کے بوجھ سے جو لوگ دبے جاتے ہیں ناتوانی سے جو ہر روز بھٹکے جاتے ہیں
اُن ضعیفوں کے سہارے کو عصا بن جاؤں
خدمتِ خلق کا ہر سمت میں چرچا کر دوں مادرِ مہند کو جنت کا نمونا کر دوں
گھر کے دل میں جو انفس، وہ صدا بن جاؤں

(خواجہ پریس دی)

خوشی کا ٹھکانہ بندھا۔ خواہ کا دن آیا تو معلوم ہوا کہ سپرٹنڈنٹ صاحب نے یہ آرڈر دیا کہ مندرجہ ذیل آدمیوں کو لگے بیٹے سے پتا دیے جائیں کیونکہ کارپوریشن کے آدھے کام بند ہو گئے۔ ہم نے جب نوٹس پر اپنا نام دیکھا تو وہ غصہ سے پاگل ہوا تھا اور چلا جاتا کہ کہنے لگا "میرے ساتھ دھوکہ ہوا میرے ساتھ دھوکہ ہوا" فہرست میں سب سے پہلا نام رحیم کا تھا وہ ادھر ادھر گلیوں میں بھاگتا پھرتا تھا اور لڑکے اسے پتھر مار رہے تھے ایک بے ہنگم شور تھا.... پاگل آیا.... پاگل آیا۔

دوسری محبوبہ

محمد اقبال شیخ عثمان
(ایف، وائی، بی، اے)

جاوید آخر تم میرے باتے بات کیوں نہیں کر لیتے۔ مجھے تم جھوٹی قلمی کیوں دیتے رہتے ہو۔ ہمیشہ آج نہیں کل، کل نہیں پرسوں، اور پرسوں نہیں..... ایسا کرتے کرتے تم نے پورے دو سال ضائع کر دیئے۔ گھر پر میرے لئے تین تین، چار چار پیغامات آچکے ہیں۔ اگر باتانے انھیں منظور کر لیا تو..... میں تمہاری ایک بات بھی نہیں سنوں گی۔ تمہیں آج فیصلہ کرنا ہی ہوگا۔ اور باتے شادی کی بات کر لینی ہی ہے۔ ورنہ ہمیں پھٹنا پڑے گا اس لئے بہتر یہی ہے کہ تم ابھی اسی وقت میرے ساتھ چل کر میرے والد سے بات کرو۔

اٹ! نیلا۔ میں تمہیں کیسے معجزوں میں ٹھہرا ایک بے روزگار جو اپنے دونوں وقت کی روزی روٹی کما نہیں سکتا تو تمہارے خرچ کو کیسے برداشت کر سکتا ہوں۔ میرے ایم۔ اے کی ڈگری نے مجھے کیا دیا سوائے انتظار کے مجھے اس کا فائدہ، پرزے پر بھروسہ ہے کہ وہ آج نہیں تو کل دو وقت کے گزارے کا بندوبست ضرور کروے گا۔ اگر تمہیں مجھ پر اور اپنی محبت پر بھروسہ ہے تو تم ابھی انتظار کرو۔ لیکن تم..... انتظار کرو گی۔ کیونکہ تمہارے والد ایک مشہور بلڈنگ کنسٹراکٹو ہے وہ یہ کیسے گوارا کر لیں گے کہ انکا داماد ایک بے روزگار ہو۔ ان کا داماد تو سول انجینئر ہی ہونا چاہئے ایک انجینئر ہی تمہیں وہ سب کچھ دے سکتا ہے جو تم اپنی زندگی میں چاہو۔ میں تمہیں سوائے پیار کے کچھ نہیں دے سکتا ہوں۔ اور آج سے میں یہ پیار بھی کسی اور کو دید بنا چاہتا ہوں کیونکہ تمہارے لئے میرے دل میں اب جگہ نہیں ہے۔

بہتر ہے کہ تم بھی مجھے اپنے دل سے ہمیشہ ہمیشہ کے لئے نکال دو۔ اور کسی اچھے آدمی کا دامن تمام لو جس طرح میں نے اب اپنی محبوبہ کا ہاتھ تمام لیا ہے۔ ہاں! میں نے اب ہمیشہ ہی سوچ سمجھ کر فیصلہ کیا ہے نیلو! یہ بے روزگاری اور تنہائی ہی میری محبوبہ ہے۔ مجھے اسی طرح میری تنہائی کے ساتھ مجھے رہنے دو۔ اب تم مجھے جو چاہے کہہ لو۔ بے وفا، دھوکے باز، مکار اور..... اور یہ سچ ہے کہ میں دن نہ کر سکا لیکن بے وفا تو بن گیا۔

عشق پر زور نہیں

شیخ مقیم احمد
(ایف، وائی، بی، اے)

جب انسان قدرت کے ان خوبصورت اور رنگ برنگ مناظر کو دلچسپ ہے تو اس کے دل میں ایک قسم کی خوشی پیدا ہوتی ہے۔ انھیں دیکھنا بھی ایک قدرتی عمل ہے۔ ہم یہ کہہ سکتے ہیں کہ فطرت سے انسان کو ایک قسم کا پیار.....

اسے اس طرح سمجھا جا سکتا ہے کہ جب بچہ پیدا ہوتا ہے تو ماں باپ اس سے پیار کرتے ہیں اس کی خوشی کی خاطر اس کی برداشت کرتے ہیں۔ اسے ہر طرح کا پیار دیتے ہیں۔ وہ بچے سے پیار کیوں کرتے ہیں؟ اس کی وجہ صرف یہ ہے کہ بچہ اس کا ایک فطری فعل ہے۔ ہم یہ کہہ سکتے ہیں کہ پیار یہ ایک فطری جذبہ ہے اور یہ جذبہ ہر دل میں موجود ہوتا ہے اور یہ کسی شخص کی پیداوار سے نہیں ہے۔

اگر کوئی شخص کسی تکلیف میں مبتلا ہو اور کوئی اس کی مدد کرے تو اسے اس سے پیار ہو جاتا ہے۔ ہم اچھی طرح جانتے ہیں کہ پیار کیسے نہیں جاتا بلکہ ہوتا ہے۔ اگر کسی شخص کو کسی کی کوئی اور پسند آجائے تو وہ اس کو اپنی اولیٰ کو نظر انداز کر کے اس سے پیار کرنے لگتا ہے۔ مختلف جنس کے دو افراد جب ایک دوسرے سے پیار کرتے ہیں تو دونوں ہر خوشی اور غم میں شریک ہوتے ہیں۔ تو سماج اور پیار کرنے والوں کے نظریات ٹھیکراتے ہیں۔ عشق کی طاقت سماج کو جوڑ سکتی ہے۔

ہم اس جدید دور میں دیکھتے ہیں کہ بہت سے لوگ اپنی دولت کے ہل بیٹے پر لڑکیوں کو اپنے بھینسے میں پھانسی لیا کرتے ہیں۔ مگر ہم اسے سچا پیار نہیں کہہ سکتے۔ اس جوڑے پیار میں جتنی بھوک گوسٹانے کے علاوہ کچھ نہیں ہوتا۔ اگر وہ محبت کرنے والوں کے پاس مال و دولت ہو تو وہ اپنے پیار عشق کا اظہار اپنے پیار سے کرتے ہیں۔ عیش کے لئے وہ چوٹوں، جلدوں، فٹوں، کپڑوں، گھڑیوں اور دولت کے نقد پر اپنے پیار کا نصف اعلیٰ بیاتے پر دیا کرتے ہیں۔ لیکن پیار دولت کا ٹھکانہ نہیں ہوتا۔ پیار ہر چیز ہے جو صرف دولت سے خریدی نہیں جا سکتی بلکہ پیمانہ طبقہ کے غریب لڑکے اور لڑکی کو بھی ایک دوسرے سے ملنا چاہئے۔ اور وہ زندگی بھر ساتھ رہنے کا وعدہ کر سکتے ہیں۔ تو پھر دولت کا کوئی حوالہ ہی نہیں پیدا ہوتا۔ امیر اور غریب دونوں کا پیار ایک فطری شے ہے۔ بس دونوں کے پیار کے اظہار کے طریقے جدا جدا ہیں۔ پیار ہی ایک ایسی چیز ہے جو پیار و محبت کو ایک دوسرے سے ملاتی ہے۔ ایک امیر لڑکی کو ایک غریب لڑکے سے بھی پیار ہو سکتا ہے اس کا پیار اس کا کائنات میں گرفتار ہو جانا کوئی تعجب کی بات نہیں اس لئے کہ یہ فطری جذبہ ہے۔ عورت جب کبھی سے واقعی محبت کرتی ہے

میں نے محض اس پر غور کیا کہ یہ سچ ہے۔ اگر دو افراد پیار کے پکے ہوں تو وہ اپنے پیار کو دیکھنے کے خیالات جدا جدا ہوتے ہیں اور ان میں فرق پایا جاتا ہے۔ اگر دو افراد پیار کے پکے ہوں تو وہ اپنے پیار کو نظر انداز نہیں کرتے بلکہ وہ سماج کے بن رھنوں کو پیار پر قربان کر دیتے ہیں اور جو والدین ماڈرن خیالات کو اختیار نہیں کرتے وہ اسے بالکل پسند نہیں کرتے اتفاق سے اگر لڑکی یا لڑکے سے اپنی محبت کا اظہار اپنے والدین سے کر دیتے ہیں اور چاہتے ہیں کہ شادی کی منظوری مل جائے۔ لیکن اکثر والدین اپنی اولاد کی جو چیز پسند کرتے ہیں۔ کیونکہ وہ ایسے پیار کو شکر کا نگاہوں سے دیکھتے ہیں۔ جبکہ دونوں کا پیار فطرت کی طرح پاک اور سچا ہے کہ محبت کرنے والے اپنے والدین کے حکم کو بھی نظر انداز کر دیتے ہیں۔ کچھ ایسے بھی محبت کرنے والے ہیں جو زندگی سے مزہ لے لینا پسند کرتے ہیں۔ عورت خود کمزور ہوتی ہے۔ لیکن وہ اپنے صحن کی مقناطیس قوت سے مردوں کو بہادر بنا دیتی ہے۔ اس کی ایک نگاہ غلط انداز بھی بزدلوں میں جوش اور کم ہمتوں میں ولولہ پیدا کرتی ہے۔

محبت دو خیالوں کا ملن ہے وہ ہم خیال ہی ایک دوسرے کا خیال رکھتے ہیں۔ ہر موڑ پر ساتھ دینا سچی محبت ہے۔ سچے پیار میں جتنی خواہش نہیں ہوتی۔ سچا پیار کسی فرد یا سماج کے روکنے دبانے سے دب نہیں سکتا۔ جذبات کو کسی ذریعہ سے ختم کرنے کی کوشش کی جائے تو وہ اپنا دماغی توازن کھو بیٹھتے ہیں۔ مگر

گہرے زخم

(ٹی و اے بی اے - جلگاؤں)

سارے شہر پر ملٹری جال بچھا ہوا تھا۔ شہر کی ٹی بی سڑکیں اور آداس سنسان گلیاں آسمان سے باتیں کرتی بلڈگوں پر خوفناک خاموشی طوفان کی آمد کا بتہ دے رہی تھی۔ وہ تنہا اپنے کمرے میں بیٹھا خطرناک خیالات و تصورات کے سمندر میں ڈوبا ہوا تھا کہ باہر ایک شور مچا ہوا۔ اس نے کھڑکی سے تھانک کر دیکھا تو ان دریاں سڑگوں پر نہ جانے کہاں سے ہزاروں لوگ نکل آئے تھے۔ پھر لوٹ مار قتل و خون کا سلسلہ شروع ہو گیا عورتیں اور بچے چیخے چلائے گئے۔ ایک بار پھر خوفناک دیرانی اور خاموشی چھا گئی۔ سڑگوں پر صرف خون میں لت پت نوجوان اور بچوں کی لاشیں تڑپ رہی تھیں۔

ایک کمزور ضعیف انسان فتر قریب سڑگوں سے گڑ گڑاتے ہوئے اپنے اکلوتے نوجوان بچے کی جان کی بھیک مانگ رہا تھا کہ ایک ہاتھ میں چمکا ہوا خنجر اس ضعیف انسان کی آخری امیدوں پر بانی پھرتا ہوا اس نوجوان کے پیٹ میں پیوست ہو گیا اور وہ لڑکھڑاتا ہوا زمین پر گر گیا۔ اس ضعیف انسان کے قہقہے فضاؤں میں گونجنے لگے اور چند لمحوں بعد وہی قہقہے اتمام اور آسوں میں تبدیل ہو گئے۔ وہ اپنی کھڑکی سے یہ خوفناک منظر دیکھ کر اپنی بے بسی پر بھوٹ بھوٹ کر رو رہا تھا کہ ایک زوردار دھماکہ ہوا اور چند ہی لمحوں میں یہ دلہن کی طرح سما ہوا شہر قبرستان میں تبدیل ہو گیا۔ جب اسے ہوش آیا تو اس نے اپنے آپ کو آگ کی پتی ہوتی دھوپ میں ہزاروں چیخے ہوئے معصوم بچوں اور بلبلائی ہوئی بے گناہ عورتوں کے درمیان پایا۔ ہزاروں ضعیف کمزور انسان دھوپ میں بھوک اور پیاس کی شدت کی تاب نہ لاکر بے ہوش زندہ لاشوں کی طرح تڑپ رہے تھے۔ ہزاروں مرجھائی ہوئی معصوم گلیاں تھیں جنہیں کھٹنے سے پہلے بے دردی سے مسل دیا گیا تھا۔ آتہ پہ لاج رکھ کر بے بسی ایسی ذلت کی زندگی سے عورت کی موت لاکھ درجہ بہتر ہے۔ وہ اٹھ کر اپنی بے شمار اہمیوں کو بڑا دینا چاہتا تھا اس کا زخم معوی ہونے کے باوجود وہ اٹھ نہ سکا کیونکہ ذم کے درد کے زخم گہرے ہو چکے تھے اور ان زخموں کی تاب نہ لایا۔ اس نے ہمیشہ کے لئے اپنی آنکھیں بند کر لیں۔

سورج گہن (مختلف عقائد و نظریات)

از: مسعود اختر انتخار احمد فخر ایف۔ و اے۔ بی۔ اے (ایس۔ سی)

اذل ہی سے انسان اپنے اپنے خیالات ایک دوسرے سے مختلف رکھنے اور اس میں کچھ نیا پان لانے کی کوشش کرتا ہے۔ اور کیوں نہ ہو یہ وہ اثرات المناقات ہمارے اور بات ہے کہ کبھی کبھی ایک دوسرے خیالات یا نظریات بالکل یا کچھ حد تک یکساں بھی ہوتے ہیں۔ جیسے یہاں سورج گہن کے متعلق کچھ عقائد یا نظریات پر نظر ڈالنی ہے۔ ہندو دھرم کے مطابق مہا بھارت کی جنگ میں جہاں کئی جاہیں قربان ہوئیں۔ ان میں "راہو اور کیتو" کی جاہیں بھی تلف ہوئیں ان کے بارے میں کہا جاتا ہے کہ جیم نے راہو کا سر دھڑے الگ کر دیا تھا اور اس کا سر ہمیں اچھال دیا تھا۔ وہ راہو کی طرح کیتو کو بھی قتل کر کے اور پیش میں آ کر اس کا دھڑ بھی آسمان کی جانب اوپر پھینک دیا تھا۔ راہو کا سر اور کیتو کا دھڑ زمین میں دوڑ تک چلے گئے تھے۔ یہاں تک کہ سورج کے قریب پہنچ گئے تھے اور انھوں نے مضمبوطی سے اسے پکڑ لیا تھا اس طرح سورج کو گہن لگا اور جیسا کہ کہتے ہیں۔ وہ دنیا ایسے زمین پر نہیں گرنے چلا ہی نہیں۔

اسلامی نظریہ ہے کہ سورج گہن کے وقت سورج پر مہبت ہوتی ہے اور قرآن میں بھی اس کا ذکر اس طرح ہے کہ سورج گہن اور چاند

ایسا ہی قدرت کی نشانیوں ہیں اور اس کی عظمت کا بین ثبوت بھی۔ مثلاً یہ کہ سورج جیسے روشن ستارہ کی روشنی کو کم کر دینا اور اس سے جو اس سے بہت عظیم ہو۔ یہ سورج چاند اور زمین کے اپنے اپنے مدار پر گردش کرنے کی وجہ سے ہوتا ہے اور اس لئے کہ ٹوٹ کر گراہ ہو چکے ہیں اور جن کا ایمان کمزور ہے عقائد رکھتے ہیں اس بات سے کہ سورج گہن کوئی نہیں اور سورج کے حکم سے ہی سب کچھ ہوتا ہے تاکہ لوگ اس کو بھی مانیں اور اپنے ایمان کو از سر نو مضبوط کر لیں۔ سورج کو دیکھتا مانتے ہیں اور اس کی پرستش کرتے ہیں پتہ نہیں ان لوگوں کا سورج گہن کے بارے میں کیا عقیدہ ہے۔ انسان تو ہر چیز سے بے پروا ہے اور اپنے نظریات پیش کرتا رہتا ہے۔ کسی نے صحیح کہا ہے کہ مذہب میں عقل کو دخل نہیں دیکھنے ہمارے بھروسہ سے اور اس کا ہا ہے کہ زمین چاند اور سورج اور دوسرے سیارے و ستارے تمام اپنے مدار پر گردش کرتے ہیں اس گردش کی وجہ سے جب وہ مخصوص حالت میں ہوتے ہیں تو گہن واقع ہوتے ہیں۔ چاند سورج اور زمین سے دور ہوتا ہے لیکن زمین سے زیادہ قریب ہونے کی وجہ سے چاند کا گزیر جب زمین اور سورج کے بالکل درمیان سے ہوتا ہے تو سورج کے گرد حلقہ میں ایک دھبہ کی طرح نظر آتا ہے سورج گہن واقع ہوتا ہے چاند اگر زمین سے اس دوران بہت ہی قریب ہو تو سورج کو مکمل طور پر ڈھک لیگا۔ اس طرح کامل سورج گہن واقع ہوگا۔ یہ بات ہم بھی تسلیم کرتے ہیں کیونکہ یہ سائنسی دور ہے۔ مگر حالیہ ۱۹ فروری کے دن سے سائنسدان گہن نے ہندوستان کے کچھ حصوں میں دکھائی دیا تھا اس نے وقتی طور پر سب ہی لوگوں کو بھنجھوڑ کر رکھ دیا تھا۔ بڑے بڑے لوگوں نے مختلف مقامات پر جہاں مکمل سورج گہن نظر آنے والا تھا وہاں اپنے آلات لیکر ہندوستان میں بھی عینی مشاہدے کیے۔ اس مطالعہ کے نتیجے میں ان کے مطالعہ کے نتائج کے منظر میں جو بھی نوع انسان کے سامنے یہ دانشمند پیش کرنے والے ہیں۔ اس طرح سے فیم مطالعہ اور علم میں اضافہ کے مزید امکانات روشن ہو سکیں گے۔

از محمد تقمان شایع ایف۔ و اے۔ بی۔ اے

پاگل

تیس روز گزار کر تھک کر میں بھٹک رہا تھا جہاں بھی جاتا اسے NO VACCANCY کا بورڈ دکھائی دیتا ہر جگہ سے ناامید ہوتا تھا ایک بیس نوٹ آتا اس کا گھر سات افراد پر مشتمل ایک خاندان تھا ایک بوڑھا باب جو کہ بہت کمزور ہو گیا تھا اس کی بیوی جو ان کی ساری فکر اسے تھی ایک دوست نے اسے صلاح دی کہ شہر کے کسی بڑے لیڈر کا سہارا لے لو اس نے سفارش کی کہ سرکاری دفتر میں کوشش کرو تو کام بن سکتا ہے اس نے ایسا ہی کیا لیڈر نے کچھ گھرانے کی بات کی اور اس کا ہمارا کام ہو جائے گا۔ لیکن اس کے لئے وہ روپے فزوری میں اس پر رحم بہت پریشان ہوا آخر نے سارے ہنگام وہ کیسے کوئے گا اس نے اپنے والدین کو یہ بات بتائی تو والدہ نے کہا کہ ہمارے پاس پرانے ڈیڑھ ہات ہیں اسے لے کر بیٹے کو روپیہ آئیگا اس سے کام نکال لیں گے حالانکہ یہ زیورات لڑکی کے جیمز کے لئے رکھے ہوئے تھے۔ لیکن نوکری کا سوال اس نے اٹھلے اٹھلے یہ سوچ کر دہن رکھ دیا کہ جیم کو نوکری مل جائے اور زیورات سہنا لیں گے۔ ان تمام زیورات سے صرف 500 روپے بچ سکتے تھے۔ دوستوں سے بھی قرض کے طور پر پیسے مانگے لیکن کامیابی نہ ہوئی اس نے اپنے کاٹ کے دوست سے 500 روپے بھرے گھر پہنچا اور حال کہہ سنایا لیڈر صاحب نے اس سے وعدہ کیا کہ وہ نوکری سے لگا دیکھا۔ لیڈر نے شہر کے کارپوریشن صاحب کو فون کیا اور کہا کہ میں ایک بیچ رہا ہوں اسے کارپوریشن میں واپس لگا دینا تاکہ کہہ کر اس نے جیم کو لے لیا۔ وہاں جا کر یہ روپے سپرٹنڈنٹ صاحب کو دیدینا جیم کو کارپوریشن میں نوکری مل گئی ماں باپ کی

AJANTA

1979-80

(URDU SECTION)

ایم جے کالج جلگاؤں کے کالج میگزین

اجنٹا

(کارڈ سیکشن)

تعداد: ڈاکٹر افتخار احمد فخر
ایم۔ اے۔ پی۔ ایچ۔ ڈی۔

بزم اردو "ایم جے کالج جلگاؤں کے زیر اہتمام" اردو شاعری کا پروگرام اور کامیاب مشاعرہ
(میں سادھنا کھوٹے "تمنا کی شرکت")

بزم اردو ایم جے کالج جلگاؤں کے زیر اہتمام پرنسپل صاحب ایم جے کالج کی صدارت میں مورخہ ۲۶ مارچ ۱۹۸۰ء کی صبح دس بجے
میں اردو شاعری کی مقبولیت اور شیرینی پر مجرمہ سادھنا کھوٹے (آواز مینا کمار) نے ایک دل آویز تقریر سے اردو
شاعری کے طلباء کے دل جیت لئے اور انھیں اردو کی اہمیت اور افادیت سے آگاہ کیا۔ جلسہ کے آغاز میں مجرمہ سادھنا کھوٹے نے تمنا صاحبہ
کا شعر پڑھا اور انھیں بزم اردو فارسی اور پیر میں بزم اردو ایم جے کالج جلگاؤں پروفیسر افتخار احمد فخر صاحب نے اپنے دلکش انداز
میں سنایا۔ جناب بشیر الدین احمد سابق تیشین جج اسے بزم اردو کا افتتاح فرماتے ہوئے اردو زبان سیکھنے کی طلبہ کو ترغیب دی اور ان پر ان
کا شعر پڑھا۔ جناب بشیر الدین احمد سابق تیشین جج اسے بزم اردو کی جانب سے پرنسپل سی آر پورٹ، میں صاحبہ فرمائی۔ مجرمہ سادھنا
کھوٹے نے بزم اردو کی طرف سے سادھنا کھوٹے کو تحفظ کیا۔ بزم اردو کی طرف سے سادھنا کھوٹے کو تحفظ کیا۔ بزم اردو کی طرف سے سادھنا
کھوٹے کو تحفظ کیا۔ بزم اردو کی طرف سے سادھنا کھوٹے کو تحفظ کیا۔ بزم اردو کی طرف سے سادھنا کھوٹے کو تحفظ کیا۔

بزم اردو ایم جے کالج جلگاؤں کے زیر اہتمام پرنسپل صاحب ایم جے کالج کی صدارت میں مورخہ ۲۶ مارچ ۱۹۸۰ء کی صبح دس بجے
میں اردو شاعری کی مقبولیت اور شیرینی پر مجرمہ سادھنا کھوٹے (آواز مینا کمار) نے ایک دل آویز تقریر سے اردو
شاعری کے طلباء کے دل جیت لئے اور انھیں اردو کی اہمیت اور افادیت سے آگاہ کیا۔ جلسہ کے آغاز میں مجرمہ سادھنا کھوٹے نے تمنا صاحبہ
کا شعر پڑھا اور انھیں بزم اردو فارسی اور پیر میں بزم اردو ایم جے کالج جلگاؤں پروفیسر افتخار احمد فخر صاحب نے اپنے دلکش انداز
میں سنایا۔ جناب بشیر الدین احمد سابق تیشین جج اسے بزم اردو کا افتتاح فرماتے ہوئے اردو زبان سیکھنے کی طلبہ کو ترغیب دی اور ان پر ان
کا شعر پڑھا۔ جناب بشیر الدین احمد سابق تیشین جج اسے بزم اردو کی جانب سے پرنسپل سی آر پورٹ، میں صاحبہ فرمائی۔ مجرمہ سادھنا
کھوٹے نے بزم اردو کی طرف سے سادھنا کھوٹے کو تحفظ کیا۔ بزم اردو کی طرف سے سادھنا کھوٹے کو تحفظ کیا۔ بزم اردو کی طرف سے سادھنا
کھوٹے کو تحفظ کیا۔ بزم اردو کی طرف سے سادھنا کھوٹے کو تحفظ کیا۔ بزم اردو کی طرف سے سادھنا کھوٹے کو تحفظ کیا۔



ش्री. प्रकाश सपकाळे
एम्. ए. प्रथम वर्ग, सर्व प्रथम



श्री. विवेक काटदरे
एम्. कॉम्. प्रथम.



श्री. शाम राणे
टी. वाय. बी. एस्सी. सर्व प्रथम



कु. भोळे विजया
टी. वाय. बी. ए. प्रथम



श्री. सातवणे वामन
बी. कॉम्. सर्व प्रथम



श्री. अनुल अग्रवाल
१२ वी शास्त्र-प्रथम

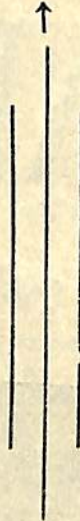


श्री. प्रविण जगताप
१२ वी कला-प्रथम



श्री. तुषार तारावळे
१२ वी कॉम्. प्रथम

GENTS WEAR-



JAIRAM TAILORS
182, Navi Peth, JALGAON.

Authorised Stockists For-



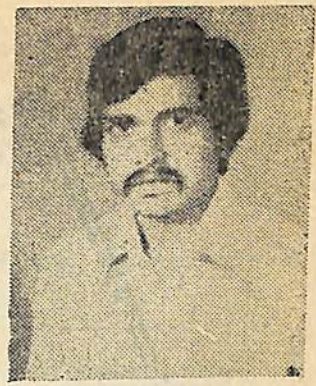
CIBA - GEIGY
THEMIS
HEPRA, PHARMA

KHANDESH MEDICAL AGENCIES

Near Neharu Statue, M. G. Road, JALGAON.



ज्युनियर कॉलेज
कला मंडळ-कार्यकारीणी



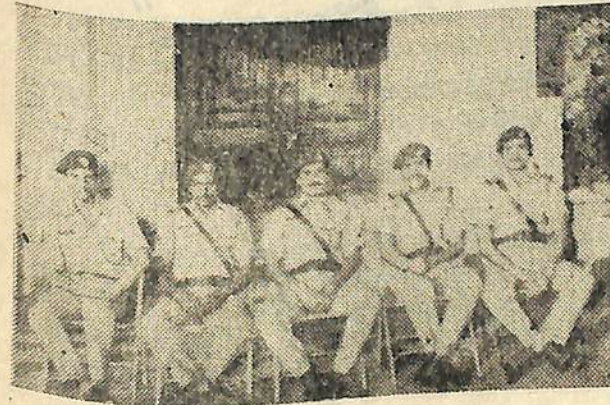
श्री. शरद पाटील
पुणे विद्यापीठ खो खो संघात निवड



श्री. पाटील एस्. आर.
पुणे विद्यापीठ हांकी खेळाडू



ज्युनियर कॉलेज
वाणिज्य मंडळ कार्यकारीणी



आमचे मानकरी
एन्. सी. सी.



श्री. वाहीद तडवी
पुणे विद्यापीठ कबड्डी संघात निवड

व श्री. ए. पी. चौधरी यांची विभागाचा संघनायक म्हणून नियुक्ती झाली.



यावर्षी निवडणुका नेहमीप्रमाणे शांततेने पार पडल्या व खालील प्रमाणे जिमखाना कार्यकारी मंडळ तयार झाले.

- १) प्राचार्य पोतनीस - प्रेसिडेंट
- २) उप-प्राचार्य थत्ते - व्हाईस प्रेसिडेंट
- ३) उप-प्राचार्य नेमाडे - व्हाईस प्रेसिडेंट
- ४) श्री. एल. टी. देशमुख
- ५) श्री. बी. एस. पाटील
- ६) श्री. वाहेद तडवी - जनरल सेक्रेटरी
- ७) श्री. वनवट व्ही. एम्. - बास्केटबॉल सेक्रेटरी
- ८) श्री. अशोक पाटील - फुटबॉल सेक्रेटरी
- ९) श्री. सुभाष पाटील - हॉकी सेक्रेटरी
- १०) श्री. व्यास जी. एम्. - क्रिकेट सेक्रेटरी
- ११) श्री. महांजन व्ही. व्ही. - इंडियन गेम्स सेक्रेटरी
- १२) श्री. फाटक एम्. टी. - मायनॉर गेम्स सेक्रेटरी
- १३) श्री. देवमुरारी जे. एच्. - अथलेटिक्स सेक्रेटरी
- १४) कु. परमजीत शिख - विद्यार्थिनी प्रतिनिधी
- १५) श्री. प्रविण चौधरी - विद्यापीठ प्रतिनिधी

आंतरमहाविद्यालयीन सामन्यात आपला वृद्धी-बळ सध ७० तासांच्या खेळानंतर उप-विजयी झाला. श्री. ए. पी. चौधरी व विलास कुळकर्णी यांची निवड जळगाव विभागाच्या सघात झाली.

आंतरमहाविद्यालयीन सामन्यात मुळा-गुलीचे टेबल-टेनीस संघ विजयी झाले. कु. उपा चौधरी, कु. कल्पना सुर्यवंशी व श्री. जयत देशपांडे यांची निवड जळगाव विभागाच्या टेबल-टेनीस संघात झाली. कु. उपा चौधरी ह्यांची जळगाव विभागाच्या संघ-नायक पदी नियुक्ती झाली. पुणे विद्यापीठाच्या टेबल-टेनीस सघाच्या प्राथमिक निवडोत श्री. जयत देशपांडे व कु. उपा चौधरी यांची निवड झाली होती. आपल्या महाविद्यालयातील प्राध्यापक श्री. सी. एस्. गोखळे यांची पुणे विद्यापीठाच्या टेबल-टेनीस संघ निवडोकरिता अध्यक्षस्थानी नियुक्ती झाली ही अभिमानाची व अभिनंदनीय बाब होय.

जळगाव विभागाच्या आंतरमहाविद्यालयीन सामन्यात मुलींच्या बॅडमिंटन संघाने विजतेपद मिळविले. कु. निलिमा कुळकर्णी व कु. परमजीत शिख यांची निवड जळगाव विभागाच्या बॅडमिंटन संघात झाली. कु. निलिमा कुळकर्णी ह्यांची निवड जळगाव विभागाच्या संघनायका म्हणून नियुक्ती झाली कु. निलिमा कुळकर्णी ह्यांची पुणे विद्यापीठाच्या बॅडमिंटन संघात प्राथमिक निवड झाली. परंतु पश्चिम विभागीय विद्यापीठाचे बॅडमिंटन सामने या वर्षी झाले नाहीत. नाहीतर निश्चितच कु. निलिमा कुळकर्णी यांची निवड पुणे विद्यापीठाच्या बॅडमिंटन संघात झाली असती.

पुणे विद्यापीठाचे आंतर विभागीय बॅडमिंटन सामने आपल्याच महाविद्यालयाने आयोजित केले. पुणे विद्यापीठाच्या क्रिडा मंडळाचे कार्यकारीणीचे सभासद श्री. एन्. सी. जोशी, श्री. आर. एच्. घस

आधुनिक फॅशनच्या शिंलाईसाठी-



लिवास
टेलर्स व आऊटफिटर्स

७२, नवीपेठ, जळगाव ४२५ ००१

३४७४



आमचेकडे लार्डिन, कलर व हापटोन व्हांकची कामे करून मिळतील.



ग्राफिक आर्ट्स स्टुडिओ
वैभव कापड दुकानाजवळ, जळगाव.
प्रो.प्र. शेंकर



व विद्यापीठ क्रिडा मंडळाचे सचीव श्री.सुनिल तांबे ह्यांनी या सामन्यांचे विजेची महाविद्यालयास भेटी दिल्या प्रा. अभ्यंकर व बॅडमिंटनप्रेमी माजी विद्यार्थी श्री. व्ही. डी. कुळकर्णी यांनी या सामन्यांचे संयोजन केले.

जळगाव विभागाचे आंतरमहाविद्यालयीन फूट-बॉल सामने आपल्याच महाविद्यालयातर्फे आयोजित करण्यात आले. आपला महाविद्यालयाचा फूटबॉल संघ उपविजयी झाला. श्री. सुभाष पाटील, वाहिद तडवी, इकबाल मिर्झा यांची निवड जळगाव विभागाच्या फूटबॉल संघात झाली. विभागीय सामन्यात श्री. इकबाल मिर्झा यांचा खेळ चांगला होऊन त्यांची पुणे विद्यापीठाच्या फूटबॉल संघात निवड झाली. श्री. इकबाल मिर्झा यांचे अभिनंदन.

मुलांचा कबड्डी संघ जळगाव विभागाच्या आंतरमहाविद्यालयीन सामन्यात सहज रित्या विजयी झाला. सर्वश्री वाहिद तडवी, इसाई एस्. के. शिंदे व उपासनी यांचा खेळ चांगला होऊन या सर्वांची जळगाव विभागाच्या कबड्डी संघात निवड झाली. श्री. वाहिद तडवी यांची जळगाव विभागाच्या कबड्डी संघाचा संघनायक म्हणून निवड झाली. विभागीय सामन्यात श्री. वाहिद तडवी यांचा खेळ अप्रतिम होऊन त्यांची निवड पुणे विद्यापीठाच्या कबड्डी संघात झाली. त्याचप्रमाणे श्री. वाहिद तडवी यांची याचवर्षी महाराष्ट्राच्या कबड्डी संघात सुद्धा निवड झाली. पुणे विद्यापीठाचा कबड्डी संघ हा साअथ्रु झोन विद्यापीठीय कबड्डी सामन्यात विजयी झाला. हे नमूद करताना मला आनंद होत आहे. श्री. वाहिद तडवी यांचे अभिनंदन.

आंतरमहाविद्यालयीन कुस्ती सामन्यात श्री. रणजीत वेद व हेमंत कुळकर्णी हे त्यांच्या गटात विजयी झाले. श्री. सतीष मुंदडे हे त्यांच्या गटात उप विजयी झाले व सतीश मुंदडे यांची निवड जळगाव विभागाच्या कुस्तीच्या संघात झाली.

दिवाळीच्या सुट्टीत आपल्याच महाविद्यालयातर्फे जळगाव विभागाचे आंतरमहाविद्यालयीन हॉकी,

टेनीस व वजन उचलण्याच्या स्पर्धा आयोजित करण्यात आल्या.

जळगाव विभाग वजन उचलण्याच्या स्पर्धेची चॅम्पियनशिप आपल्याच महाविद्यालयाने जवळजवळ आठ वर्षांनंतर मिळवली. श्री. दिलीप चौधरी, कमलाकर खडके हे त्यांच्या गटात सर्वप्रथम आले. श्री. अशोक पाटील हे दुसरे आले. तर श्री. बनवट व्ही. एम्., धनराळे व शिपी हे त्यांच्या गटात तिसरे आले.

आंतरमहाविद्यालयीन हॉकी स्पर्धेत आपल्या महाविद्यालयाचे खेळाडू सर्वश्री सुभाष पाटील, नित्यानंद पाटील व नारायण हटकर यांचा खेळ उत्कृष्ट होऊन त्यांची जळगाव विभागाच्या हॉकी संघात निवड झाली. विभागीय सामन्यात श्री. सुभाष पाटील यांचा खेळ चांगला होऊन त्यांची निवड पुणे विद्यापीठाच्या हॉकी संघात झाली. त्यांचे अभिनंदन.

जळगाव विभाग आंतरमहाविद्यालयीन खो-खो च्या सामन्यात आपला मुलांचा खो-खो संघ विजयी झाला व मुलींचा संघ उपविजयी झाला. सर्वश्री शरद पाटील, प्रकाश धांडे, प्रशांत कुळकर्णी, उपासनी, अविनाश लाठी व भोजू धनराळे व विद्यार्थी कु. परमजीत शिख, भारती भालेराव, शुभदा नितसुरे, वंजयंती खारूळ व विभावरी कुळकर्णी या सर्वांचा खेळ चांगला होऊन या सर्वांची निवड जळगाव विभागाच्या खो-खो संघात झाली. श्री. शरद पाटील यांची जळगाव विभागाच्या खो-खो संघाच्या संघनायक पदी नियुक्ति झाली पुणे विद्यापीठाच्या खो-खो संघात प्राथमिक निवडात श्री. शरद पाटील व प्रकाश धांडे यांची निवड झाली. श्री. शरद पाटील यांची पुणे विद्यापीठाच्या खो-खो संघात अंतीम निवड झाली व पुणे विद्यापीठाचा खो-खो संघ हा अखील भारतीय विद्यापीठीय सामन्यात विजयी झाला. श्री. शरद पाटील यांचे अभिनंदन. आपल्या महाविद्यालयातील प्राध्यापक श्री. राव यांनी व्यवस्थापकाची भूमिका समर्थपणे

संभाळली

आंतरमहाविद्यालयीन वैयक्तिक स्पर्धेत आपल्या खेळाडूंनी तर यावर्षी अपूर्व यश मिळविले आहे. कु. निलिमा कुळकर्णी या उंच उडीत प्रथम आल्या. कु. भारती भालेराव या ४०० मीटर शर्यतीत तिसऱ्या आल्या. श्री. नारायण हटकर हे ८०० मीटर धावण्याच्या शर्यतीत प्रथम आले तर ४०० मीटर धावण्यात दुसरा क्रमांक मिळविला. अशोक पाटील २०० मीटर मध्ये दुसरे तर लगड झेप उडीत तिसरे आले. श्री. इगळे व्ही. ओ. हे ५००० मीटर धावण्याच्या शर्यतीत दुसरे आले. श्री. नित्यानंद पाटील हे १०० मीटर धावणे व लांब उडीत प्रथम आले तर उंच उडी, लंगड झेप उडीत दुसरे आले. श्री. नारखेडे १०,००० मीटर धावण्यात तिसरे आले. मुलांचा ४, ४०० मीटर रिले संघ हा विजयी झाला तर ४, १०० मीटर रिले संघ उप-विजयी झाला. मुलांचा ४ ४०० मीटर रिले संघ उप-विजयी झाला व जळगाव विभागाची अॅथलेटिक्सची चॅम्पियनशिप आपल्या महाविद्यालयाने यावर्षी जिंकली. नियमीत सराव केल्यास कुठलीही गोष्ट अवघड नाही हे सिद्ध झाले. जळगाव विभागाच्या अॅथलेटिक्स संघात कु. निलिमा कुळकर्णी व सर्वश्री नारायण हटकर, अशोक पाटील, सुभाष पाटील, नित्यानंद पाटील, देवेन्द्र गाजरे, इगळे व्ही. ओ. यांची निवड झाली. विभागीय सामन्यात श्री. नारायण हटकर हे पुणे विद्यापीठात ४०० मीटर धावण्याच्या शर्यतीत सर्वप्रथम आले. ४ ४०० मीटर रिले संघ हा पुणे विद्यापीठात विजयी झाला. श्री. नारायण हटकर व श्री. अशोक पाटील या दोघांची प्रथमच पुणे विद्यापीठाच्या अॅथलेटिक्स संघात निवड झालेली आहे. अशोक पाटील व नारायण हटकर या दोघांचेही मनःपूर्वक अभिनंदन.

कु. परमजीत शिख ही १०० मीटर धावण्याच्या शर्यतीत तिसरी आली. व कु. भारती भालेराव ४०० मीटर धावण्याच्या शर्यतीत तिसरी आली.

यावर्षी आंतरमहाविद्यालयीन सामन्यात आपल्या महाविद्यालयाने ६ विजेत पद व २ उप

वाहिद तडवी
जनरल सेक्रेटरी

अजिठा १९७९-८०

वियेते पद व २ चॅम्पियनशिप मिळविल्या आहेत. एकूण ३७ खेळाडू जळगाव विभागाच्या संघात खेळले. पांच खेळाडूंनी जळगाव विभागाचे नेतृत्व केले. व सहा खेळाडूंची पुणे विद्यापीठाच्या संघात निवड झाली. प्रथमच पुणे विद्यापीठाच्या संघात श्री. नारायण हटकर व अशोक पाटील यांची निवड झाली. श्री. वाहिद तडवी यांची देखील १९७६-७७ या साली पुणे विद्यापीठाच्या कबड्डी, १९७७-७८ साली कबड्डी, १९७८-७९ साली फूटबॉल व १९७९-८० साली पुन्हा कबड्डी. या खेळात निवड झालेली आहे. सतत चार वर्षे विद्यापीठातर्फे खेळण्याचा बहुमान पूर्वी आपल्या कॉलेजच्या कु. मंदा कुळकर्णी व कु. सुनंदा महाबळ व नंतर आता श्री. वाहिद तडवी यांनाच मिळाला आहे हे येथे नमूद करावेसे वाटते.

यावर्षी अॅन्ग्रुअल स्पोर्ट्स फेब्रुवारी महिन्याच्या दुसऱ्या आठवड्यात झालेत. परंतु अॅन्ग्रुअल स्पाट्स-ला नेहमी प्रमाणे यावर्षी प्रतिसाद मिळाला नाही.

यावर्षी जिमखान्याचा वार्षिक पारितोषिक वितरण समारंभ आपल्याच महाविद्यालयाचे माजी खेळाडू व माजी आमदार श्री. बनराव तडवा यांचे शुभहस्ते दि. ४ मार्च १९८० रोजी पार पडला.

याही वर्षी ज्युनियर व सिनियर महाविद्यालयातर्फे महिला क्रिडा महोत्सवात आपले महिला संघ पाठविण्यात आले. तालुका पातळीवरचा महिला क्रिडा महोत्सव आपल्याच महाविद्यालयाने आयोजित केला होता तालुका व जिन्हा पातळीवर आपले बॅडमिंटन, खो-खो, हॉकी, टेबल-टेनिस यांचे संघ विजयी झाले व बॅडमिंटनचा संघ महाराष्ट्रात विजयी झाला. कु. निलिमा कुळकर्णी व कु. परमजीत शिख यांना सुवर्ण पदक मिळाले. दोघांचे अभिनंदन.

जिमखान्याच्या सर्व वर्षांच्या कार्यवाहित ऑफिसस क्लब, जळगाव जिल्हा क्रिडा संघ या संस्थांनी व डी. एस्. पी. साहेब, पोलीस इन्स्पेक्टर श्री. काद्री सर्वश्री गुलाबराव परदेशी, जमनालाल व्यास, वि. डी. कुळकर्णी व या बाहेरील संस्था व व्यक्तींनी जे अमोल सहकार्य केले त्याबद्दल आम्ही त्यांचे ऋणी आहोत.

एल्. टी. देशमुख
क्रिडा प्रमुख

मु. जे. महाविद्यालय, जळगाव.

अजिठा * १९७९-८०

जळगाव विभाग आन्तरविभागीय सामन्यात निवड झालेले खेळाडू -

अ. नं. खेळाचे नांव	विद्यार्थ्यांचे नांव
१) बुद्धीबळ	श्री. ए. पी. चौधरी ,, विलास कुळकर्णी
२) टेबल-टेनिस	कु. उषा चौधरी कु. कल्पना सुर्यवंशी श्री. जयंत देशपांडे
३) बॅडमिंटन	कु. निलिमा कुळकर्णी कु. परमजित शिख
४) फुटबॉल	श्री. सुभाष पाटील श्री. वाहिद तडवी ,, इकवाल मिर्झा
५) कबड्डी	श्री. वाहिद तडवी ,, ए. के. ईसाई ,, उपासनी ,, शिंदे आर. ए.
६) कुस्ती	श्री. सतिश मुंदडे
७) हॉकी	श्री. सुभाष पाटील ,, नित्यानंद पाटील ,, नारायण हटकर
८) खो-खो	श्री. शरद पाटील ,, प्रकाश घांडे ,, प्रशांत कुळकर्णी ,, भोजू धनराळे ,, अविनाश लाठी ,, उपासनी एन्. डी. कु. परमजित शिख कु. भारती भालेराव कु. विभावरी कुळकर्णी कु. शृभदा नित्सुरे कु. वैजू खारूळ

अ. नं. खेळाचे नांव	विद्यार्थ्यांचे नांव
९) अॅथलेटिक्स	श्री. नारायण हटकर ,, सुभाष पाटील ,, अशोक पाटील ,, देवेन्द्र गाजरे ,, इंगळे व्ही. ओ. ,, नित्यानंद पाटील कु. निलिमा कुळकर्णी

पुणे विद्यापीठाच्या संघात निवड झालेले खेळाडू -

१) श्री. वाहिद तडवी	पुणे विद्यापीठ कबड्डी संघात निवड
२) ,, सुभाष पाटील	,, ,, हॉकी संघात निवड
३) ,, अशोक पाटील	,, ,, अॅथलेटिक्स संघात निवड
४) ,, नारायण हटकर	,, ,, अॅथलेटिक्स संघात निवड
५) ,, इकवाल, मिर्झा	,, ,, हॉकी संघात निवड
६) ,, शरद पाटील	,, ,, खो-खो संघात निवड

यावर्षीचे जिमखान्याचे विशेष पारितोषिक

१) जिमखान्याचा कारभार उत्तम पार पाडण्याबद्दल केलेले सहकार्य	श्री. वाहिद तडवी, जनरल सेक्रेटरी.
२) जिमखान्याचा आपल्या विभागाचा कारभार नोंद केल्याबद्दल	श्री. महाजन व्ही. व्ही. इंडियन गेम्स सेक्रेटरी.
३) यावर्षीचा बेस्ट अॅथलेटस्	श्री. अशोक पाटील
४) कै. शामलाल मिलवाणी कप विजेता	श्री. नारायण हटकर.
बेस्ट स्पोर्ट्समन	
ऑफ द इयर	

अजिठा ★ १९७९-८०

ज्युनिअर कॉलेज

जिमखाना अहवाल १९७९-८०



गत वर्षाप्रमाणे याही वर्षी आमच्या कबड्डी व खो-खो ह्या दोन्ही संघांनी जिल्हा पातळीवर विजयाची पताका फडकवली. खो-खो मध्ये राजीव चौधरी, दिनेश मंडोरे, अनिल वंगले यांचा खेळ अतिशय उत्कृष्ट ठरला. कबड्डीमध्ये राधेशाम कोकटा याचा खेळ उत्कृष्ट होऊन त्याची गत वर्षाप्रमाणेच याही वेळी महाराष्ट्र राज्य झालेल्या राष्ट्रीय पातळीवरील स्पर्धांमध्ये महाराष्ट्राचा कबड्डी संघ विजयी झाल्यामुळे त्याला यावर्षी सुवर्णपदक मिळालेले आहे. त्यात राधेशाम कोकटा याचा सिहाचा वाटा आहे. त्याचप्रमाणे अजित तडवी याची गत वर्षाप्रमाणे याही वर्षी महाराष्ट्र राज्य ज्युनिअर कबड्डी संघात निवड झाली. दोन्ही खेळाडूंचे अभिनंदन. कबड्डी संघास श्री. सिताराम वाहेती यांचे सुयोग्य मार्गदर्शन लाभले तर खो-खो संघास श्री. भोजू धनराळे व अविनाश लाठी यांचे सुयोग्य मार्गदर्शन लाभले. आपल्या महाविद्यालयातील प्रा. सुधाकर भोळे यांनी व्यवस्थापकाची भूमिका समर्थपणे सांभाळली.

पोहण्याच्या संघाने दरवर्षाप्रमाणे यावर्षीही आपले कौशल्य उत्कृष्टपणे दाखवले. चंद्रकांत रडे याने गत वर्षाप्रमाणे या वर्षीही जिल्हा पातळीतील स्पर्धांमध्ये ४०० मीटर फ्रीस्टाईल व १५०० मीटर

अजिठा ★ १९७९-८०

फ्रीस्टाईल मध्ये प्रथम क्रमांक मिळविला व विभागीय स्पर्धांमध्ये १५०० मीटर फ्रीस्टाईल मध्ये तृतीय क्रमांक मिळविला. त्याचप्रमाणे अर्जित भोळे १०० मीटर बॅकस्ट्रोकमध्ये प्रथम, अनिल माळी १०० मीटर फ्रीस्टाईलमध्ये प्रथम, विवेक बिल्ला १०० मीटर बेस्टस्ट्रोक मध्ये प्रथम, जगन्नाथ तळेंले २०० मीटर फ्रीस्टाईलमध्ये प्रथम आहेत. विजय रडे १०० मीटर फ्रीस्टाईल मध्ये द्वितीय, जयंत चौधरी १०० मीटर बॅकस्ट्रोक मध्ये द्वितीय, ए. आर. भोळे १०० मीटर बॅकस्ट्रोकमध्ये प्रथम आलेत. त्याचप्रमाणे विद्यार्थी-नींमध्ये कु. निलिमा वेंडळे २०० मीटर फ्रीस्टाईल व १०० मीटर बटर फ्लाय मध्ये जिल्हा पातळीवर विजयी असून विभागीय स्पर्धांमध्ये १०० मीटर बटर फ्लाय मध्ये द्वितीय आहे. त्याचप्रमाणे ४ १०० मीटर फ्रीस्टाईल रिले व ४ १०० मीटर मिडले रिले जिल्हा पातळीवर विजयी असून त्यात १) कु. वर्षा केळकर, २) कु. उल्का जोशी, ३) कु. निलिमा वेंडळे ४) कु. शर्मिला जगताप ५) कु. वीणा गोखले या विजयी खेळाडू होत. टेबल-टेनिस मूलींचा संघ निश्चित विजय संपादन करील अशी आशा होती. पण दुर्दैवाने शेवटी तो उपविजयी ठरला कु. छाया चौधरी व कु. मरिअम मास्टर यांचा खेळ उत्कृष्ट ठरला. सर्व खेळाडूंचे अभिनंदन.

हिवाळी स्पर्धांमध्ये गत वर्षाप्रमाणे मूलींच्या हॉकी संघाने जिल्हा पातळीवर विजयश्री संपादन केली. विभागीय स्पर्धांमध्ये कु. मंदा मंडोरे, कु. पुनम भोवे, कु. सुचिता कर्णिक, कु. मेघा खंडाळकर व स्मिता मिहड यांचा खेळ उत्कृष्ट ठरला. बास्केट-बॉल असोसिएशनच्या नियमित सरावाने व सुयोग्य मार्गदर्शनाने बास्केटबॉलच्या संघाने आटोकाट प्रयत्न करूनही शेवटी उपविजयी ठरला. त्यात जयंत चौधरी-चा सिहाचा वाटा आहे. त्याचप्रमाणे राजेंद्र महाजन प्रमोद जोशी व विजय जयकर यांचा खेळ उत्कृष्ट ठरला.

अॅथलेटिक्समध्ये जिल्हा पातळीवर सुहास

नारखेडेने ८०० मीटर घावणे प्रथम व विभागीय स्पर्धांमध्ये द्वितीय क्रमांक मिळवला व शेख फारुकने ११० मीटर हर्डेल्समध्ये जिल्हा पातळीवर प्रथम व विभागीय पातळीवर द्वितीय क्रमांक मिळवला. राधेश्याम कागटाने १०० मीटर घावणेमध्ये द्वितीय क्रमांक मिळवला. तसेच जिल्हा पातळीवर कु. मंदा मंडोरे २०० मीटर घावणे द्वितीय, कु. हेमलता पाटील ४०० मीटर घावणे द्वितीय, कु. सुरेखा पाटील ८०० मीटर घावणे द्वितीय, कु. अल्का कुळकर्णी थालीफेक द्वितीय, कु. मेघा खंडाळकरने १०० मीटर हर्डेल्स द्वितीय क्रमांक मिळवला. त्याचप्रमाणे कु. मंदा मंडोरे, कु. वर्षा केळकर, कु. शिरीष भावे, कु. उल्का जोशी यांनी भाग घेतला होता. विभागीय पातळीवर याच संचाने तृतीय क्रमांक संपादन केलेला आहे.

नांदेड येथे झालेल्या महाराष्ट्र राज्य महिला क्रिडा महोत्सवात बॅडमिंटनचा संघ विजयी झालेला असून त्यात कु. शिरीष भावे हिला यावर्षी सुवर्णपदक मिळालेले आहे. आपल्याच महाविद्यालयातील प्रा. एन. डी. चौधरी व प्रा. जे. टी. अत्तरदे यांनी व्यवस्थापकाची भूमिका समर्थपणे सांभाळली.

सर्व वर्षांच्या कार्यवाहीत बास्केटबॉल असोसिएशन, कबड्डी असोसिएशन व जळगाव नगरपालिका या संस्थांनी व श्री. गुलाब मास्टर, इन्स्पेक्टर श्री. काद्री, श्री. सिताराम बाहेती, श्री. जी. एस्. शिपो, प्रा. गोखले, प्रा. एन. डी. चौधरी, प्रा. अत्तरदे, प्रा. ए. यू. चव्हाण यांचे सहकार्य सतत मिळत राहिले याबद्दल धन्यवाद.

डॉ. एस्. नेमाडे

उप-प्राचार्य,
मु. जे. कॉलेज, जळगाव.

बी. एम्. महाजन

क्रिडा प्रमुख,
मु. जे. ज्युनि. कॉलेज,
जळगाव.



कला मंडळ -

या वर्षी कलामंडळाचे उद्घाटन महाराष्ट्रातील संगीत, नाटक व लोककलेच्या क्षेत्रातील ख्यातनाम व्यक्ती डॉ. आप्पासाहेब इनामदार यांचे हस्ते झाले. सुरवातीला प्राचार्य पोतनीस यांनी पाहुण्यांचे व उपस्थितांचे स्वागत करून विद्यार्थ्यांनी कलामंडळाचे कार्यक्रमामध्ये जास्तीत जास्त भाग-ध्यावा असे आवाहन केले. प्रा. टी. आर. चिरमाडे यांनी पाहुण्यांचा परिचय करून दिला. विद्यार्थ्यांनी अभ्यास व इतर आवश्यक गोष्टींबरोबर कला व आरोग्य या जिवनाला पोषक असलेल्या गोष्टींची जोपासना करावी असे आवाहन डॉ. इनामदार यांनी केले. प्रत्येक व्यक्तीमध्ये काहीना काही कलागुण असती व तो गुण जर जोपासला गेला तर आपले आपुल्य सुखी होते असे मत त्यांनी प्रतिपादन केले. विद्यार्थ्यांनी प्रतिनिधी कु. निलिमा पुराणीक हिने उपस्थितांचे आभार मानले.

सोमवार दि. १७/१/७९ रोजी कलामंडळाचे वतीने विविध गीतांचा बहारदार कार्यक्रम सादर करण्यात आला. या कार्यक्रमाचे वैशिष्ट्य म्हणजे यात भाग घेणारे कलाकार कॉलेजातील विद्यार्थी होते. सुरेख आवाज व उत्कृष्ट साथ यामुळे हा कार्यक्रम अतिशय रंगला. प्रेक्षक वर्गाने उत्तम प्रतिसाद दिला.

दि. २५-९-७९ रोजी जिमखाना हॉलमध्ये एकांकिकांचे प्रयोग आयोजित करण्यात आले होते. यावेळी दोन एकांकिका व इतर कार्यक्रम सादर करण्यात आले. कलामंडळाच्या सभासदांनी व इतर कलाकारांनी हा कार्यक्रम सादर करण्यात खूप मेहनत घेतली या कार्यक्रमाला विद्यार्थ्यांचा फार चांगला प्रतिसाद मिळाला.

श्री. बाळासाहेब चौधरी (माजी मंत्री, महाराष्ट्र राज्य) यांच्या पत्नी सी. कुसुमताई चौधरी यांच्या काव्य गायनाचा कार्यक्रम हा कलामंडळाचा कार्यक्रम

अजिंठा ★ १९७९-८०

नाचा एक विशेष भाग होय. त्यांनी आपल्या सुरेख आवाजात त्यांची स्वतःची व खान्देशातील जुन्या कवयित्री बहिणाबाई चौधरी यांची काही गीते गायिली व प्रेक्षकांची मने जिंकली.

यावर्षीचे कलामंडळाचे सर्वात वैशिष्ट्यपूर्ण कार्य म्हणजे युवक महोत्सवाबद्दलचे पुणे विद्यापीठाचा यदाचा युवक महोत्सव तुळजाराम चतुरचंद कॉलेज वारामती (जि. पुणे) या ठिकाणी दि. १२, १३, १४ फेब्रुवारी रोजी आयोजित केलेला होता. युवक महोत्सवासाठी आपल्या कॉलेजतर्फे एकांकिका, समूहगीत, समूहनृत्य (भांगडा), काव्यवाचन, वक्तृत्व-स्पर्धा, स्पॉट पेंटिंग, वाद्य संगीत (तबला), गायन (क्लासिकल) इ. कार्यक्रम सादर करण्यात आले. पैकी वाद्य संगीत (तबला) यात आपल्या कॉलेजमधील टी. वाय. बी. ए. च्या वर्गातील हेमंत कुळकर्णी या विद्यार्थ्याने तबला वादनात द्वितीय बक्षिस म्हणून चांदीचे पदक मिळविले. त्याचप्रमाणे 'अनाहत निनाद' ही एकांकिकाही हेमंत कुळकर्णी व त्याचे इतर सहकार्यांनी उत्कृष्टरित्या सादर केली. भांगडा, समूहगीत व इतर कार्यक्रमही वाखाणण्याजोगे होते. प्रवीण चौधरी, दिलीप खडके, रणजित वेद, निलिमा पुराणीक, हेमंत कुळकर्णी, विजय नारखेडे व स्वतः कलामंडळाचे चेअरमन प्रा. टी. आर. चिरमाडे यांनी कार्यक्रम सादर करण्यात खूपच मेहनत घेतली.

दि. २० फेब्रुवारी १९८० रोजी स्टाफ नाईट साजरी करण्यात आली. यावेळी कलामंडळाचे वतीने प्रफुल्ल चिकेकर लिखित व दिग्दर्शित 'प्रस्थानवरली' ही संगीत एकांकिका, तबला वादन, भांगडा, समूहगीत (मु. जे. कॉलेज) समूहगीत (नूतन कॉलेज मधील विद्यार्थ्यांचे) इ. कार्यक्रम सादर करण्यात आले. प्राध्यापक वर्ग व त्यांच्या कुटुंबियांनी या कार्यक्रमाला चांगला प्रतिसाद दिला.

समाजशास्त्र मंडळाचे स्नेहसंमेलन प्रसंगी कलामंडळाचे वतीने आम्ही एक छोट्यानी करमणूकीचा कार्यक्रम सादर केला. त्यात संगीत एकांकिका, विविध गीते, व मिमिकरी इत्यादी कार्यक्रम होते.

अजिंठा ★ १९७९-८०

कॉलेजमधील विद्यार्थ्यांच्या सुप्त कलागुणांना वाव देणे व त्यांना वेळोवेळी निरनिराळ्या कार्यक्रमांमध्ये भाग घेण्यास प्रोत्साहन देणे हे कलामंडळाचे प्रथमपासूनचे ध्येय होते. याबाबतीत आम्हाला आमच्या कलाकार मित्रांचे फारच चांगले सहकार्य मिळाले. त्याबद्दल आम्ही त्यांचे आभारी आहोत.

सेक्रेटरी- दिलीप खडके प्रा. टी. आर. चिरमाडे
जॉ. सेक्रेटरी- रणजित वेद चेअरमन
विद्यार्थिनी प्रतिनिधी- कु. निलिमा पुराणीक

जीवशास्त्र मंडळ

या वर्षी जीवशास्त्र मंडळाचे उद्घाटन दि. १९-९-७९ रोजी डॉ. पी. एन. पाटील M. D. Pathologist यांच्या हस्ते झाले. त्या दिवशी त्यांचे "अनुवंशिकता आणि मेडिसिन" या विषयावर उद्बोधक भाषण झाले. या उद्घाटनाच्या आधीच जुलै महिन्यापासून जीवशास्त्र मंडळाचे कार्य सुरू झालेले होते. त्यात (Fragrance) ह्या भित्ती पत्रिकेचे संचालन यावर्षी प्रा. ए. जी. कर्णिक, प्रा. व्ही. एम. कुळकर्णी व श्री. अरविंद जंगम (टी. वाय. बी. एस्सी) यांनी केले. त्याचप्रमाणे दर आठवड्यास एक वनस्पती व एक प्राणी (Museum specimens) यांची ओळख करून देणारी Exhibition Window प्रा. डॉ. एकनाथ वाढ व प्रा. आर. पी. चौधरी यांनी विद्यार्थ्यांच्या मदतीने आकर्षकरित्या व नाविन्यपूर्ण पद्धतीने ठेवले.

त्याचप्रमाणे वन्यपशुसंरक्षण निधी मुंबई या संस्थेतर्फे आपल्या कॉलेजमध्ये प्रा. व्ही. एम. कुळकर्णी, श्री. अभय उजागरे १२ वी, व इतर दहा विद्यार्थ्यांनी Nature's club ची स्थापना करून त्या अंतर्गत पाल व जवळपास सहली काढून वन्य प्राणी, पशुपक्षी यांचे निरीक्षण केले. सप्टेंबर-मध्ये The DEEP हा इंग्रजी चित्रपट जीवशास्त्र मंडळामार्फत सभासदांना दाखविण्यात आला. तसेच सप्टेंबर व डिसेंबरमध्ये आपल्या कॉलेजमध्ये जीवशास्त्र

मंडळातर्फे खालील अनुबोधपट दाखविण्यात आलेत. D. N A., Mitosis, Meiosis, Development of Chick's Embryo, photosynthesis, Malaria व Diphtheria हे सर्व शास्त्रीय अनुबोधपट विद्यार्थ्यांना त्यांच्या अभ्यासक्रमात पूरक ठरलेत.

जानेवारी २० तारखेस जीवशास्त्र मंडळाची एक दिवसाची शैक्षणिक सहल हतनूर धरण, चांगदेव व मधुकर सहकारी साखर कारखाना या ठिकाणी जावून विद्यार्थ्यांनी उद्बोधक माहिती मिळविली.

फेब्रुवारी ३ तारखेला डॉ. ल. ह. देशपांडे यांचे "पशुपासून होणारा रोगांचा प्रसार" या विषयावर अत्यंत माहिती पूर्वक भाषण झाले, फेब्रुवारी ९ व १० तारखेला जीवशास्त्र मंडळाचे 'स्नेह संमेलन' झाले. ९ तारखेला मिना बाजार व अल्पोपहार होता. १० तारखेस सकाळी स्नेह-संमेलनातील निरनिराळ्या स्पर्धा, खेळ, पुष्परचना, रांगोळी स्पर्धा इ. झाल्या. दुपारी २-३० पासून संध्याकाळी ७-३० पावेतो विविध करमणूकीचे कार्यक्रम चाललेत. त्यांत दोन एकांकिका, भांगडा, गवा, गाणी, वाद्यवृंद, नृत्य, आकाशवाणी व शोलाची पागोटे असा भरगच्च व अभिरुचीपूर्ण असा कार्यक्रम मुलांनीच बसविला. अत्यंत शांततेने, शिस्तीत व उत्साहाने पार पडला. एकांकिके परीक्षक म्हणून श्री रमेश भोवे यांनी काम पाहिले. या प्रसंगी प्रा. म. मो. केळकर यांचे बहुमोल मार्गदर्शन लाभले. उपप्राचार्य डी. एस. नेमाडे यांचे हस्ते वक्षिस समारंभ पार पडला. जीवशास्त्र मंडळाचे चेअरमन प्रा. सुरेश जावळे यांनी सर्वांचे आभार मानले.

जीवशास्त्र मंडळातर्फे या वर्षीही एफ. वाय. बी. एस्सी. ला प्रवेश घेतलेल्या विद्यार्थ्यांमध्ये ज्यास जीवशास्त्र विषयात सर्वात जास्त गुण असतील त्यास वक्षिस ठेवण्यात आले आहे.

के. बी. चौधरी
जनरल सेक्रेटरी,
जीवशास्त्र मंडळ

प्रा. सुरेश जावळे
चेअरमन,
जीवशास्त्र मंडळ

फिजिक्स फोरम -

फिजिक्स फोरमचे हे दुसरे वर्ष होय. फिजिक्स फोरमच्या कार्यकारिणीची निवडणूक अत्यंत शांततेने व उत्साहपूर्ण वातावरणात पार पडली.

खालील प्रमाणे पदाधिकारी निवडून आलेत.

- १) जनरल सेक्रेटरी- श्री. पाटील. पी. जी.
(टी. वाय. बी. एस्सी.)
- २) वर्ग प्रतिनिधी- श्री. खान एम्. बी.
(टी. वाय. बी. एस्सी.)
- ३) वर्ग प्रतिनिधी- श्री. रडे जी. एम्.
(एस्. वाय. बी. एस्सी.)
- ४) वर्ग प्रतिनिधी- श्री. इंगळे व्ही. डी.
(एफ् वाय. बी. एस्सी.)

ह्या वर्षी खालील प्रमाणे कार्यक्रम पार पडलेत

- १) १६ मी. मि. प्रोजेक्टवर शास्त्रीय फिल्मस् दाखविण्यात आल्या. १) इलेक्ट्रॉनिक्स २) ट्रांझिस्टर्स.
- २) "सोलर बॅटरीज" या विषयावर श्री. आर. शर्मा (स्टेशन इंजिनियर, आकाशवाणी जळगाव केंद्र जळगाव) यांचे भाषण अतिशय उद्बोधक झाले.
- ३) "पंचालय ची सहल"- पंचालय च्या सहलीत फार मोठ्या संखेने विद्यार्थी, विद्यार्थिनींनी भाग घेतला होता सहलीत श्री. प्रमोद पाटील, श्री. भीमराव पाटील व इतर विद्यार्थी, विद्यार्थिनींनी फार उत्साहाने कार्य केले.

४) स्नेहसंमेलन- अवघ्या पंधरा दिवसात गॅदरिंगची तयारी करून दि. २-३-८० रविवार रोजी हा कार्यक्रम प्राचार्य पोतनीस यांच्या उपस्थितीत पार पडला. गॅदरिंगचे उद्घाटन उपप्राचार्य डी. एस. नेमाडे यांच्या शुभहस्ते झाले.

पी. जी. पाटील
ज. सेक्रेटरी.
प्रा. भा. रा. रडे
चेअरमन, फिजिक्स फोरम

अजिठा ★ १९७९-८०

वादविवाद मंडळ

वादविवाद मंडळाच्या या वर्षाच्या कार्यक्रमाचे उद्घाटन प्रख्यात सामाजिक कार्यकर्त्या सौ. सुधाताई वर्दे यांच्या व्याख्यानाने झाले. विद्यार्थी, विद्यार्थिनींनी डोळसपणे सामाजिक प्रश्नांचा विचार करून आपल्या समोरील आव्हाने स्वीकारली पाहिजेत असे बहुमोल मार्गदर्शन त्यांनी केले.

चालू वर्षी वादविवाद मंडळाच्या वतीने एक प्रशिक्षण वर्ग चालविण्यात आला. प्रस्तुत वर्गाच्या उद्घाटनाचे वेळी उपप्राचार्य प्रा. डी. एस्. नेमाडे यांचे भाषण झाले. वर्गाचा फायदा घेणाऱ्यात प्रामुख्याने ज्यु. कॉलेजची मुल-मुली भरपूर होती. प्रा. शामकांत कुळकर्णी, प्रा. शालिग्राम पाटील, प्रा. सी. सुजाता देशपांडे यांनी वर्गाला वेळोवेळी मार्गदर्शनपर व्याख्याने दिली. या कार्यशाळेचा चांगलाच परिणाम दिसून आला आहे.

सिनियर आणि ज्युनियर कॉलेजच्या वतीने पुणे, धळे, भुसावळ, मालेगाव, नासिक, जामनेर, जळगाव आदि अनेक ठिकाणी स्पर्धेत भाग घेण्यासाठी गेलेल्या आपल्या संघांची कामगिरी बऱ्याच प्रमाणात समाधानकारक झाली. वादविवाद मंडळाचे चिटणीस प्रफुल्ल चिकेकर आणि अनिल पाठक या जोडगोळीने अनेक शीलड्स जिंकली. जयकर ट्राँफी, बँक ऑफ बडोदा ट्राँफी, जामनेरची ट्राँफी यांचा आवर्जून उल्लेख करावयास पाहिजे वादविवाद मंडळाने प्रतिवर्षीप्रमाणे स्व. दादासाहेब भीकमचंद जैन हिंदी वाद स्पर्धा आयोजित केली होती. प्रा. डॉ. तेजपाल चौधरी यांनी या बाबतीत सर्वकष प्रयत्न करून सदर स्पर्धा उत्तम प्रकारे संचालित केल्या.

पुढील वर्षीपासून स्व. काकासाहेब कुळकर्णी वादविवाद स्पर्धा आयोजित करण्यासाठी जळगावचे एक नागरिक श्री. गो. पं. कुळकर्णी यांनी एक ट्राँफी आपल्या महाविद्यालयास दिली आहे. त्यांचे मनःपूर्वक आभार.

चालू वर्षी अनेक उत्तम वक्त्यांना पाचारण केले होते. शिक्षणमंत्री ना. सदानंद वर्दे,

ना. गोविंदराव आदिक, खा. विठ्ठलराव गाडगीळ, श्रीमती दुर्गा भागवत, डॉ. ग. ना. जोशी (पुणे) श्री. सेतुमाधवराव पगडी यांची व्याख्याने मंडळाने आयोजित केली होती.

वाद विवाद मंडळाचे कामात प्राचार्य पोतनीस, उपप्राचार्य प्रा. थत्ते, प्रा. नेमाडे, प्रा. शालिग्राम पाटील आदींचे वेळोवेळी सहकार्य लाभले आहे त्याबद्दल त्यांचे आभार मानतो.

प्रफुल्ल चिकेकर
चिटणीस
वादविवाद मंडळ

प्रा. शामकांत कुळकर्णी
कार्याध्यक्ष
वादविवाद मंडळ



प्लॅनिंग-फोरम-

या शैक्षणिक वर्षात 'प्लॅनिंग-फोरम' च्या कार्याचा शुभारंभ, पुणे विद्यापीठातील वाणिज्य शाखेचे अधिष्ठाते श्री. एम. एल. अभ्यंकर यांच्या हस्ते झाला. अध्यक्षस्थानी माननीय भाईसाहेब महाजन हे होते. श्री. अभ्यंकर यांनी 'फोरम' च्या कार्याबद्दल गौरवोद्कार काढले. याचप्रसंगी एम्. कॉम्. च्या परीक्षेत, विद्यापीठात प्रथम श्रेणीत येण्याचा मान मिळविल्याबद्दल महाविद्यालयाचे विद्यार्थी श्री. विवेक काटदरे यांचा सत्कार करण्यात आला. या वर्षीत फोरमच्या वतीने पुढील मान्यवर व्यक्तींची भाषणे झालीत.

१) श्री. राजेंद्र सातपुतळे-जनरल मॅनेजर, जिल्हा उद्योग केंद्र, जळगाव.
विषय:- नविन उद्योजकांना मार्गदर्शन.

२) श्री. श्री. ग. बापट- बृहन्महाराष्ट्र कॉलेज ऑफ कॉमर्स, संचालक, विद्या सहकारी बँक पुणे.

३) श्री. मिरजगावकर- जिल्हा प्रसिद्धि अधिकारी
विषय:- सुशिक्षित बेरोजगारासाठी रोजगार हमी योजना.

अजिठा ★ १९७९-८०

४) श्री. ठुवे - लघु उद्योग अधिकारी
विषय:- लघु उद्योग तंत्र

५) वं. विठ्ठलराव गाडगोळ- सुप्रसिद्ध विचारवंत
व अर्थतज्ज्ञ. विषय: आर्थिक नियोजन

६) श्री. व्होरा-तांत्रिक सल्लागार, जैन ब्रदर्स लिमि.
विषय:- श्रमिकप्रश्न.

७) श्री. ल. ना. गोखले - संचालक, वृत्तविद्या
विभाग, पुणे विद्यापीठ.

वरील कार्यक्रमांबरोबरच विद्यार्थ्यांची चर्चा-सत्रे
समूह चर्चा या माध्यमातून विविध प्रकारचे कार्यक्रम
आयोजित करण्यात आले. हे कार्यक्रम यशस्वी
करण्यासाठी ज्या व्यक्तींनी वेळोवेळी सहकार्य उपल-
ब्ध करून दिले त्यांचे आम्ही आभारी आहोत.
महाविद्यालयाचे प्राचार्य; उपप्राचार्य यांच्या
मार्गदर्शनावद्दल आम्ही कृतज्ञ आहोत. तसेच कार्या-
लयीन कर्मचारी व सेवकवर्ग, स्थानिक वृत्तपत्रांचे
संपादक यांनी दिलेल्या सहकार्याबद्दल त्यांचेही
आभारी आहोत.

राजन भावसार

प्रा. ग. म. तल्हार
(चेअरमन)

अशोक देसले

प्रा. चा. श्री. गोखले

अनुराग माथुरवैश्य

प्रा. श. सु. छापेकर

पी. टी. चौधरी

श्री. अ. गो. राव

श्री. जाखटे

श्री. पी. एल्. कोल्हे

कु. रंजना कांबा

✽

‘शलाका’ - द्वैमासिक

आपल्या महाविद्यालयात ‘अजिठा’ हे नियत-
कालिक दरवर्षी प्रसिद्ध होते. पण त्यांत अनेकांच्या
दजेदार साहित्यकृतींना जागे अभावी स्थान मिळू

शकत नाही. तेव्हा विद्यार्थ्यांच्या या दर्जेदार
साहित्यकृतींना प्रसिद्धी मिळावी, त्याचबरोबर,
कला, क्रीडा व परीक्षा क्षेत्रांत प्राविण्य मिळविणाऱ्या
विद्यार्थ्यांचे कौतुक व्हावे या उद्देशाने प्राचार्यांच्या
प्रेरणेने यावर्षी ‘शलाका’ हे नाविन्यपूर्ण द्वैमासिक
सुरू करण्यात आले.

जळगाव जिल्ह्यातील सुप्रसिद्ध कवि श्री निळकंठ
महाजन यांच्या अध्यक्षतेखाली व कवि स. सो. सुतार
यांचे शुभहस्ते या चक्रमूद्रांकित द्वैमासिकाचे प्रकाशन
झाले.

वास्तविक या उपक्रमाची सुरुवात वर्षांभीच
व्हावयास हवी होती. सत्रपरीक्षा, उशिरा सुरुवात
व सुट्ट्या इ. अडचणी होत्या. तरी सुद्धा या
द्वैमासिकाचे तीन अंक प्रकाशित झाले. पैकी एक
काव्यविशेषांक होता. या उपक्रमांस साहित्य लिहि-
णाऱ्या विद्यार्थी-विद्यार्थिनींकडून उत्स्फूर्त प्रतिसाद
मिळाला. शिवाय हे अंक जळगाव जिल्ह्यातील
प्रमुख विद्यालयांना व सर्व महाविद्यालयांना पाठवि-
ण्यांत आले. त्यांच्याकडूनही चांगले अभिप्राय व
शुभेच्छा आल्या.

‘शलाका’ द्वैमासिकाच्या वतीने आकाशवाणी
जळगाव केंद्रावर पुढील कार्यक्रम सादर करण्यात
आले- ‘सामाजिक समस्या आणि तणाव’ या
विषयावर आयोजिलेल्या चर्चेत श्री. विजय नारखेडे,
कु. सुनिता चौबे व श्रीपाद वैद्य यांनी भाग घेतला.
तसेच, ‘महाविद्यालयीन नियतकालिके: एक अप्रत्यक्ष
काव्यप्रयोजन’ या कॅलास सार्वेकरांचे भाषण प्रसारित
झाले. याशिवाय श्री वासुदेव सोनवणे, भालचंद्र
सावखेडकर, विजय नारखेडे, व कॅलास सार्वेकर
यांचे अनुक्रमे हिंदी, इंग्रजी, मराठी व अहिराणी
असे बहुभाषी कविसंमेलन सुद्धा प्रसारित झाले.

या द्वैमासिकाचे संपादन प्रा. सु. का. जोशी,
प्रा. शा. न. पाटील आणि प्रा. प्र. ना. हुपरीकर
यांच्या मार्गदर्शनाखाली कॅलास सार्वेकर यांनी
श्री. विजय नारखेडे, भालचंद्र सावखेडकर, कु. सुनिता
चौबे व कु. शिला कोचुरे यांच्या साहाय्याने
केले.

अजिठा ★ १९७९-८०

शाचार्य पोतनीस व उपप्राचार्य प्रा. थत्ते आणि प्रा.
नेमाडे यांनीही वेळोवेळी मार्गदर्शन केले. आपल्या
कॉलेजचे शिपाई श्री. रामसिंग परदेशी यांचे साय-
ल्कोस्टाईल प्रती काढतांना मोठेच सहकार्य लाभले
तसेच, विद्यार्थ्यांच्या उत्स्फूर्त प्रतिसादाने व विविध
मंडळ प्रमुखांच्या सहकार्याने ‘शलाका’ द्वैमासिकाचा
हा नाविन्यपूर्ण उपक्रम पूर्णपणे यशस्वी झाला.

सार्वेकर कॅलास
संपादक ‘शलाका.’

प्रा. प्र. ना. हुपरीकर
प्रसिद्धी प्रमुख

✽

आवाज ए - मीनाकुमारी “ बज्मे-उर्दू ” चा उद्घाटन कार्यक्रम

बज्मे उर्दू मु. जे. महाविद्यालयाच्या वतीने
प्राचार्य सी. आर. पोतनीस यांच्या अध्यक्षतेखाली
कॉमर्स हॉलमध्ये ‘उर्दू शायरीची लोकप्रियता व मधूर-
ता’ यावर कु. साधना खोटे ‘तमन्ना’ यांनी व्याख्यान
दिले. आपल्या व्याख्यानात त्यांनी सांगितले की उर्दू
काव्य हे माधुर्याने रसभरीत वेगवेगळ्या फुलांचा
पुष्पगुच्छ आहे. त्यांनी आपल्या भाषणाने व ईद
विषयावरील गोड आवाजात सादर केलेल्या शेर-
शायरीने सर्व विद्यार्थ्यांची मने जिंकलीत.

याच वेळेस मु. जे. महाविद्यालयाच्या बज्मे
उर्दूचे उद्घाटन बशिरुद्दीन-अहमद, (सेवानिवृत्त
सेशन जज्ज) यांनी प्राचार्य सी. आर. पोतनीस
यांच्या अध्यक्षतेखाली केले. कार्यक्रमाच्या सुरुवातीस
प्रा. इपतीखार -अहमद. “ फख्र ” (विभाग प्रमुख
उर्दू व पश्चिम विभाग) यांनी पाहुण्यांचा परिचय
व स्वागत केले. प्रा. इपतीखार “ फख्र ” सरांनी
विद्यार्थ्यांना उर्दू विषयाचे ज्ञान व शिक्षणाचे महत्त्व
स्पष्ट करून सांगितले. कार्यक्रमाला कॉलेजच्या विद्या-

अजिठा ★ १९७९-८०

थ्यांनी प्रचंड प्रतिसाद दिला. शेवटी श्री. मसूद
अहतर यांनी बज्मे उर्दूच्या वतीने उपस्थितांचे,
प्राध्यापक वर्ग तसेच प्राचार्य व प्रमुख पाहुण्यांचे
आभार मानले.

सेक्रेटरी

“ बज्मे-ए-उर्दू ” (उर्दूमंडळ)

✽

आवाज - ए - मीनाकुमारी
कु. साधना खोटे ‘ तमन्ना ’

यांच्या उपस्थितीत त्रैमासिक कविसंमेलन संपन्न

बज्मे - ए - उर्दू
उर्दू मंडळ

बज्मे उर्दू मु. जे. महाविद्यालयाच्या विद्यमाने
बृधवार दि. २६ मार्च ८० रोजी १० वाजेला हिंदी,
मराठी, उर्दू त्रैमासिक कविसंमेलन जळगाव येथील
महाराणा प्रतापसिंह हॉल येथे उत्साहात पार पडले.

या कविसंमेलनात सर्वथो रज्जाक अन्वर
धुलीयावी, मुजाहिद जलगावी, महेशर मुस्तुफाबादी,
जमील असगर (संपादक - मेथारे कौम, धुळे)
महमूद जियाई (धुळे) प्रा. राजा महाजन (मु. जे.
कॉलेज, जळगाव) प्रा. रमेश लाहोटी ‘ महकम ’
(नू. म. महाविद्यालय, जळगाव), ताज चाळीसगावी,
महबूब साबीर नशिराबादी, अजमी अदलाबादी, प्रा.
इफितखार अहमद फख्र धुलीयावी, श्री. नागेश
मोगलाईकर (धुळे), काझी सिराज मिनानगरी
(धरणगाव) झिया अन्सारी (धुळे) स. सो. सुतार
(बातमीदार), सीराज अन्वर मुस्तुफाबादी
शार अदीबी (ममुराबादी), शाम्स एजाज (भुसावळ)
आणि प्रमुख पाहुण्या कु. साधना खोटे ‘ तमन्ना ’ यांनी
कार्यक्रमात शेरशायरी, मराठी कविता आणि गजले
म्हणून प्रेक्षकांची मने जिंकलीत. जळगावच्या रसिक
बांधवांनीही ह्या कविसंमेलनास प्रचंड प्रतिसाद दिला.

११

कार्यक्रमाच्या यशस्वीतेसाठी वज्जे उर्दू मु. जे. महाविद्यालयाचे सर्वश्री. श्री. निसार अहमद (सेक्रेटरी) एस. इकवाल, एस. लुकमान, रविंद्र संघ-नगिबे (शिरपूरकर) ममुद अख्तर, साजीद पठाण दिलावर खान, याकुब तडवा व कु निलोफर खान (एल. आर. वज्जे उर्दू) यांनी विशेष परिश्रम घेतले.

“निसार अहमद”

सेक्रेटरी, वज्जे उर्दू

मु. जे. महाविद्यालय, जळगाव.



ज्युनिअर कॉलेज कलामंडळ

ज्युनिअर कॉलेज कलामंडळाच्या निवडणूका होऊन त्यामध्ये प्रतिनिधी म्हणून प्रमोद चौधरी, सुभाष लोहार, कल्पना पाटील हे विद्यार्थी निवडून आले. आणि सेक्रेटरी पदावर प्रमोद चौधरी ह्यांचो नेमणूक झाली. दि. १९ सप्टेंबर ला कलामंडळाचे उद्घाटन उपप्राचार्य डी. एस. नेमाडे यांच्या अध्यक्षतेखाली श्री. अशोक वडे, कार्यक्रम आयोजनाधिकारी, आकाशवाणी, जळगाव केंद्र यांच्या हस्ते झाले. श्री. अशोक वडे यांनी आपल्या उद्घाटनपर भाषणात विद्यार्थ्यांनी अभ्यासा व्यतिरिक्त इतर कलागुणांचाही विकास करून अशा सर्व कलेच्या सभातून आपली प्रगती करण्यासाठी विद्यार्थ्यांनी श्रम घ्यायला पाहिजे असे आवर्जून सांगितले.

कलामंडळाचे उद्घाटन झाल्यानंतर कलामंडळाचे विविध भरगच्च बौद्धिक आणि सांस्कृतिक कार्यक्रम सादर करून विद्यार्थ्यांमध्ये उत्साहाचे वातावरण निर्माण करण्याचा यशस्वी प्रयत्न केला. कलामंडळातर्फे वादविवाद स्पर्धा आयोजित करण्यात आल्या. त्या स्पर्धेमध्ये कु. कल्पना पाटील यांना प्रथम क्रमांकाचे पारितोषीक मिळाले तर द्वितीय क्रमांकाचे पारितोषीक कु. शर्मिला जगताप यांनी पटकावले.

२१ जानेवारी या दिवशी मंडळाने कविसंमेलनाचा कार्यक्रम आयोजित केला होता. या कार्यक्रमांत सुरुवातीला प्रा. प्रभाकर बी. चौधरी यांनी कविसंमेलन भरविण्यामागील उद्देश सांगून सर्व कवींचा थाडक्यात परिचय करून दिला. या कविसंमेलनात प्रा. राजा महाजन, प्रा. सी. प्रमिला भिड्ड, प्रा. प्रभाकर बी. चौधरी, प्रफुल्ल चिकेकर, अनिल पाठक, कु. सुरेखा छापेकर, कु. वमुधा जोशी, कैलास सावंकर, विजय नारखडे अशा अनेक कवींनी भाग घेतला होता. या कविसंमेलनाच्या कार्यक्रमात विद्यार्थ्यांमध्ये भाग घेण्याचा आणि काव्य ऐकण्याचा अमाप उत्साह दिसून आला.

दरवर्षाप्रमाणे यावर्षीसुद्धा एक लांबची १० दिवसांची सहल आयोजित करण्यात आली होती. ही सहल जळगाव ते तुळजापूर- सोलापूर- पंढरपूर- कलहापूर- गोवा-पुणे- आळंदी- देहू- शिर्डी- जळगाव अशी आयोजित केलेली होती. या सहलीमध्ये विद्यार्थ्यांना ऐतिहासिक, धार्मिक, आणि नैसर्गिक सौंदर्य असलेली स्थळे पाहण्यास मिळाली. त्यामुळे विद्यार्थ्यांमध्ये सहलाहून परत आल्यानंतर समाधानाचे वातावरण पहावयास मिळाले.

रांगोळी स्पर्धा आणि निबंध स्पर्धाही मंडळाने यावर्षी आयोजित केल्या होत्या. रांगोळी स्पर्धेमध्ये हिरवी पाने असलेल्या दोन फुलांचा गुच्छ दाखविणारी कु. शुभदा भागवत ह्यांची रांगोळी त्यातील रंगसंगती, काटेकोरपणा, रंगछटा, आकर्षकता इ. गुणांनी परिपूर्ण असल्यामुळे या रांगोळीला प्रथम क्रमांकाचे बक्षीस देण्यात आले तर उत्तमनाथ अनुक्रमे द्वितीय आणि तृतीय क्रमांकाचे बक्षीस कु. शर्मिला जगताप आणि कु. रश्मि सरोदे यांनी पटकाविले. तसेच निबंधस्पर्धेमध्ये प्रथम क्रमांकाचे बक्षीस कु. साधना नेवे आणि कु. कल्पना पाटील यांना मिळाले तर द्वितीय क्रमांकाचे बक्षीस कु. अंजली कणीकर यांना मिळाले.

सर्व विद्यार्थ्यांचा सर्वात आवडता स्नेहसंमेलनाचा कार्यक्रम यावर्षी २-३ फेब्रुवारीला मोठ्या उत्साहात आणि शांततेत पार पडला. दोन फेब्रुवारीला सकाळी

मीना बाजार भरविण्यात आला होता. तर दुपारी अकरावी विरूद्ध बारावी अशी क्रिकेटची मॅचही ठेवण्यांत आली होती. आजच्या कॉलेज तरुणांमधील क्रिकेट खेळा विषयीची भावड आणि उत्साह पाहून सुयोग्य विद्यार्थ्यांची क्रिकेटच्या खेळाकरीता निवड करण्यांत आली होती. या खेळामध्ये बारावीच्या विद्यार्थ्यांनी अजिंक्यपद मिळविले तर बेस्ट बॅट्समन अणि बेस्ट बॉलर म्हणून बक्षीसे अनुक्रमे रविंद्र वघे आणि अफजल पठाण यांनी पटकाविले. या विजयी टीम मध्ये अनिल बंगले, दिनेश मंडोरे, श्रीकांत कुळकर्णी, जयेश दोशी, फारूख शेख, अशोक जैन, अरविंद हासवाणी, वासुदेव तलरेजा, रविंद्र वघे, एस. एस. पाटील, आणि अफजल पठाण हे विद्यार्थी होते. हा क्रिकेटचा खेळ पार पाडण्याकरीता प्रा. सुभाष लोहार, आणि प्रा. एन. डी. चौधरी यांनी श्रम घेतले तर प्रा. एल. टी. देशमुख आणि बी. एम. महाजन यांचे अमोल सहकार्य आणि मार्गदर्शन लाभले.

स्नेहसंमेलनाच्या दुसऱ्या दिवशीच्या कार्यक्रमांत विविध क्रिडा स्पर्धा आणि विविध करमणूकीचा कार्यक्रम आयोजित करण्यांत आला. या कार्यक्रमात स्वरांजली हा आर्केट्रा सादर करण्यांत आला नंतर मधुकर कुळकर्णी लिखित 'धरला तर चोर' ही मराठी एकांकिका सादर करण्यांत आली. या एकांकिकेला प्रा. सी. प्रमिला भिड्ड ह्यांनी दिग्दर्शन दिले होते. तर प्रा. प्रभाकर बी. चौधरी आणि प्रा. एस. एन. पाटील यांचे मार्गदर्शन लाभले. या मराठी एकांकिकेत प्रमोद चौधरी, शर्मिला जगताप, भागवत सोनवणे, भाईदास सोनवणे, सुभाष पाटील, सलीम पटेल, इ. विद्यार्थ्यांनी भाग घेतला होता.

त्यानंतर भगवतीचरण वर्मा लिखित 'दो कलाकार ही हिंदी एकांकिका सादर करण्यांत आली. या हिंदी एकांकिकेला प्रा. एन. डी. पाटील यांनी दिग्दर्शन दिले होते. तर प्रा. एम. एल. पाटील आणि एन. डी. चौधरी यांनी मार्गदर्शन केले. या हिंदी एकांकिकेत सुरेश केसवाणी, अरविंद हासवाणी, वासुदेव तलरेजा, प्रेम कटारिया, कासखेडीकर इ. विद्यार्थ्यांनी

अजिठा ★ १९७९-८०

भाग घेतला होता. त्यानंतर मुलींचे गर्बा नृत्य सादर करण्यांत आले. आणि प्राचार्य पोतनीस यांच्या हस्ते बक्षीस वितरणाचा कार्यक्रम पार पडला. नंतर शेला पागोटेचा कार्यक्रम होऊन स्नेहसंमेलनाच्या एखाद्या लग्नासारख्या थाटाच्या ह्या कार्यक्रमाची मोठ्या आनंदात आणि शांततेत सांगता झाली.

प्रमोद चौधरी
कल्पना पाटील (L.R.)

जनरल सेक्रेटरी
ज्यु. कलामंडळ.

प्रा. जे. टी अत्तरदे
चेअरमन
ज्यु. कलामंडळ



एन्. सी. सी.

जळगाव जिल्ह्याचे भूषण असलेल्या आमच्या एन्. सी. सी. विभागातून ७९-८० मध्ये २६६ विद्यार्थी व १०२ विद्यार्थिनींनी प्रशिक्षण घेतले. रक्तदानात प्रथम क्रमांक मिळवून समाजसेवा सुरु केली. मागच्या वर्षी 'बी' आणि 'सी' प्रमाणपत्र परीक्षेचा निकाल १००% होता. त्याचप्रमाणे यावर्षीसुद्धा 'बी' परीक्षेत सर्व विद्यार्थी उत्तीर्ण झाले.

अॅंग्रिकल्चरल कॅम्प परभणी येथे सुरेंद्र जैन, उदयसिंग पाटील, वसंत सोनवणे यांनी कॉलेजचे नाव उज्ज्वल केले तर अॅडव्हान्स लिडरशिप (जम्मू-काश्मीर) कॅम्पला विश्वासराव इंगळे यांनी प्रथम क्रमांक मिळविला. त्याचप्रमाणे आर्मी अटॅचमेंट कॅम्प (पुणे, नागपूर) मध्ये रतन आठवले, अरुण देशमुख, कोलपकर, भारवे, मराठे, दांडेकर यांनी प्राविण्य मिळविले. आंतरबटालीयन वार्षिक प्रशिक्षण शिबीरात अरुण देशमुख यांनी सर्वाधिक बक्षीसे मिळविलीत या कॅम्पचे महाविद्यालयीन संचलन अंडर ऑफिसर सी. एन्. कहाणे यांनी केले.

ग्रुप कमांडर कर्नल अशोक पराळकर यांनी महाविद्यालयाला भेट दिली. प्रजासत्ताक दिनाच्या वेळी उपप्राचार्य मु. मु. यत्ते यांच्या हस्ते प्राविण्य

मिळविणाऱ्या संजय क्षिरसागर, विश्वास इंगळे, विजय नारखेडे, अनंत पाटील, विलास मेढे, राजेंद्र कावरे, अरुण देशमुख, दिनेश पाटील, कु. मीना चौधरी, सी. एन्. कहाणे, सुरेंद्र जैन, मिता यादव या कॅडेट्ना वक्षिसे देण्यात आलीत.

लेफ्टनंट जे. पी. चौधरी
आणि अंडर ऑफिसर्स.

लेडिज एन. सी. सी.

या वर्षापासून आमच्याकडे दोन प्लॅटून असल्यामुळे कॅडेट्सची संख्या १०८ झाली आहे.

एन. सी. सी. तील महत्त्वपूर्ण घटना

(१) मे महिन्यात आमच्या कॉलेजमधील दोन कॅडेट्स Advance leadership course आणि Basic leadership course साठी 'रानीखेत' व कोडाईकॅनाल (तामिळनाडू) येथे जाऊन आल्यात. त्यांनी आपले विविध अनुभव इतर मुलींना सांगितल्यातमुळे मुलींना बरेच मार्गदर्शन होऊन त्यांच्यात उत्साह निर्माण झाला.

(२) एन. सी. सी. च्या गार्ड परीक्षेसाठी जेवढ्या मुली परीक्षेला बसलेल्या होत्या त्या सर्व उत्तीर्ण झाल्या.

(३) आमच्या कॉलेजमधील लेडिज एन. सी. सी. ऑफिसर सी. जावळे ह्या जून महिन्यात 'मनाली' येथे पर्वतारोहणासाठी जाऊन आल्यात. तेथे त्यांनी इतर कॅडेट्स बरोबर 'फ्रेंडशीप' हे शिखर सर केले. त्यांनी पर्वतारोहणाचे मनोरंजक अनुभव मुलींना सांगितल्यामुळे मुलींमध्ये पर्वतारोहणाबद्दल आकर्षण निर्माण झाले आहे.

(४) आमच्या महाविद्यालयातील एन. सी. सी. गर्ल्स कॅडेट्सनी 'मोखी' पूरग्रस्तांसाठी सर्वात जास्त निधी गोळा केला.

५) आमच्या दोन कॅडेट्स अंडर ऑफिसर कु. काबरा व लान्सकारपोरल कु. खारूल ह्या मुंबई येथे राज्य पातळीवर एन. सी. सी. कॅडेट्सच्या बास्केट बॉल स्पर्धांसाठी २१ सप्टेंबर ते २७ सप्टेंबर पर्यंत गेल्या होत्या त्यात त्या विजयी झाल्या.

(६) आमच्या कॅडेट्स समाजसेवेसाठी 'असोदे' येथे १२ डिसेंबरला जाऊन आल्या. तेथे त्यांनी झोपडपट्टीतील साफसफाई करून तेथील स्त्रीयांना 'स्वच्छता व शिक्षण' यांचे महत्त्व पटवून दिले.

(७) २९ डिसेंबरला आमच्या कॉलेजमधील ११ कॅडेट्स व एक लेडिज ऑफिसर 'कळसुवाई' हे शिखर चढून गेल्या.

(८) यावर्षी आमचा ATC कॅम्प दि. २४ नोव्हेंबर ते ३ डिसेंबर दरम्यान 'गणेशपूर' औरंगाबाद येथे यशस्वीरित्या पार पडला कॅम्पमध्ये विविध स्पर्धा घेण्यात आल्यात. त्यात आमच्या कॉलेज मधील ६ मुलींना वक्षिसे मिळालीत. कॅम्पमध्ये मुलींनी रक्तदान केले.

(९) आमच्या कॅडेट्स पैकी ४ कॅडेट्स 'आर्मी अटॅचमेंट कोर्स'साठी अहमदनगर येथे जाऊन आल्यात. हा नवीनच मेडिकलचा कोर्स असल्यामुळे मुलींना पुष्कळ ज्ञान मिळाले.

(१०) आमच्या कॅडेट्स 'राॅक क्लाइंबिंग' साठी ग्वालहेर येथे गेल्या होत्या. तेथे त्यांना राॅक क्लाइंबिंग च्या प्रशिक्षणाबरोबर पर्वतारोहणाचे सुद्धा प्रशिक्षण देण्यात आले.

First Aid च्या परीक्षेसाठी जेवढ्या बसल्या होत्या त्या सर्वही उत्तीर्ण झाल्यात.

कनॅल फर्नांडिस, कॅप्टन जोगिंदरसिंग, प्राचार्य श्री. पोतनीस तसेच इतर मंडळींनी जे वेळोवेळी आमहाला सहकार्य केले त्याबद्दल आम्ही त्यांचे आभारी आहोत.

सेकंड लेफ्टनंट प्रा. सौ. जावळे
एन्. सी. सी. विभाग प्रमुख.

अजिठा ★ १९७९-८०

राष्ट्रीय सेवा योजना

यावर्षी राष्ट्रीय सेवा योजनेने अनेक अभिनव आणि उपयुक्त कार्यक्रम स्वीकारून ते यशस्वीरित्या पार पाडले.

(१) क्रीडा केंद्र - ५ ते १२ वयोगटातील मुलांसाठी केंद्रे सुरू करण्यात आलेली असून ती जळगाव शहराच्या निरनिराळ्या ३ ठिकाणी राष्ट्रीय सेवा योजना विद्यार्थी चालवित आहेत. या क्रीडा केंद्रात एकूण २०० पर्यंत विद्यार्थी आहेत. संध्याकाळी ६ ते ७ या वेळात हे विद्यार्थी नियमित मनोरंजनाचा आणि विविध खेळांचा आनंद उपभोगित आहेत. यात कवायत, खेळ, समूहगीते आणि इतर संस्कार वजा कार्यक्रम केले जातात. यासाठी या मुलांना ३ रुपये फी द्यावी लागते. या पैशातून प्रत्येकी १ रुपया क्रीडा केंद्रे चालविणाऱ्या विद्यार्थ्यांना देण्यात येतो. १ रुपया क्रीडा केंद्र साहित्यावर खर्च होतो आणि शिल्लक राहिलेला १ रुपया राष्ट्रीय सेवा योजनेद्वारा चालविल्या जाणाऱ्या २ बालवाड्यांना देण्यात येतो.

(२) उद्बोधन - दर वर्षी प्रमाणे नव्याने राष्ट्रीय सेवा योजनेत आलेल्या विद्यार्थ्यांचे उद्बोधन ४ दिवसांच्या कार्यक्रमाद्वारा करण्यात आले. यात राष्ट्रीय सेवा योजना उद्दिष्ट्ये, - कार्यक्रम - अपेक्षा तसेच ग्रामीण विकास वगैरे विषय तज्ज्ञ व्यक्ति द्वारा स्पष्ट करण्यात आले.

(३) दत्तखेडी - हरिविठ्ठल नगर आणि खेडी बु.। अ. गि. भादली बु.।। यावर्षी महाविद्यालयाला जवळ असणारी अशी ही खेडी दत्तक घेण्यात आलेली आहेत.

अ) हरिविठ्ठल नगर - ही नव्याने अस्तित्वात आलेली वस्ती असून गरीबी हटाव कार्यक्रमाखाली स्वमालकी तत्वावर हे नगर उभारण्यात आलेले आहे. या ठिकाणी १५० पर्यंत झोपड्या असून वस्ती ७०० पर्यंत आहे. या नगरात आम्ही रस्ते, साफसफाई तसेच बालवाडी या तऱ्हेचे

अजिठा ★ १९७९-८०

कार्यक्रम स्वीकारलेले आहेत. यातील वैशिष्ट्यपूर्ण कार्यक्रम बालवाडीचा आहे. ही बालवाडी मोफत चालविण्यात येते. यावर्षी बालवाडीसाठी पक्की झोपडी उभारण्यात आली आहे.

ब) खेडी बु.। - जळगाव शहराजवळ अदमासे हे खेडे तसे दुर्लक्षित आहे. जळगाव रोटरी क्लबच्या सहकार्याने आम्ही हा गांव दत्तक घेतलेला आहे. या गावात आरोग्य पाहणी शिबीर, पाणी पिण्याची व्यवस्था, शोष खडे, मुक्त वाचनालय या सारखे कार्यक्रम स्वीकारून ते यशस्वी करण्यात आले आहेत. मुक्त वाचनालयासाठी एक पार बांधण्याचे कार्य हाती घेतलेले आहे.

क) भादली बु.। - या गांवी कांही अडचणींमुळे आम्हाला निश्चित झालेले शिबीर घेता आले नाही. तरी या गांवाच्या शेतकऱ्यांना मदत करण्यासाठी आम्ही जमीन आणि पाणी तपासणी करण्यास मदत केली. हे कार्य राष्ट्रीय सेवा योजना विद्यार्थ्यांनी एक फिरती प्रयोगशाळा बरोबर घेऊन या गांवी लोकांना याबाबत बहुमोल मदत केली.

(४) बालवाड्या - हरिविठ्ठलनगरबरोबरच नगरपालिका गरीबी हटाव कॉलनी मध्ये आणखी एक बालवाडी आम्ही चालवित आहोत. क्रीडा-केंद्राद्वारा आवश्यक तो पैसा आम्ही उभारण्याचा प्रयत्न करित आहोत परंतु या दोन्ही बालवाड्यांना हा पैसा अपुरा पडतो म्हणून 'महिला रोटरी' तर्फे आम्ही पुस्तके, खेळणी, खाऊ इ. बालवाडी साहित्य मिळविले. या दोन्ही बालवाड्या व्यवस्थित सुरू असून विद्यार्थ्यांची उपस्थिती समाधानकारक आहे. दोन्ही बालवाड्यात एकूण ६० विद्यार्थी हजेरी पत्रकावर नोंदलेले आहेत. दोन्ही ठिकाणी दोन सेवाभावी शिक्षिका अल्प मोबदल्यात विद्यादानाचे कार्य करित आहेत.

(५) फुलांच्या प्रदर्शनात श्रमदान - दरवर्षी जळगाव शहरात रोटरी तर्फे हे प्रदर्शन जानेवारी महिन्यात भरविले जाते. या प्रदर्शनात विद्यार्थ्यांनी आवश्यक ती मदत पुरविली आहे. या

ठिकाणी कॅन्टीन चालविण्याचा अभिनव प्रयोग विद्यार्थ्यांनी करून दाखविला. यांतून मिळालेला फायदा विद्यार्थ्यांनी वालवाड्यांच्या निधीसाठी दिला आहे. एकूण फायदा २५०/- राये झाला.

६) युवक नेतृत्व शिबीर-

पुणे विद्यापीठाने विद्यापीठात आयोजित केलेल्या नेतृत्व शिबीरासाठी तसेच खिरोदा येथे आयोजित केलेल्या नेतृत्व शिबीरात एकूण १४ विद्यार्थी-विद्यार्थिनींना भाग घेतला.

आमचे कार्यक्रम पार पाडण्यासाठी आम्हांस माननीय प्राचार्य पोतनीस, सी. पोतनीस, उपप्राचार्य यत्ते, उपप्राचार्य नेमाडे, प्रा. गुजराथी, श्री एल. टी. देशमुख, श्री बी. एम्. महाजन, प्रा. सी. देशपांडे (कॉमर्स), श्री. अण्णासाहेब ल. नी. छापेकर, डॉ. सद्दामाऊ आठवले, श्री छवीलभाई शहा, राजपूत टेम्भेकर आणि रोटरीचे इतर सदस्य डॉ. सी. सुमनताई आठवले, डॉ. सी. तृप्ता दावलभवत इतर रोटरी इनरव्हील सदस्य सी. हुपरीकर, सी. योगिनी बाक्रे आणि रोझ सोसायटीचे इतर पदाधिकारी, सी. बडे आणि इतर भगिनी. प्रा. व्ही. जे. चौधरी यांच्या सौभाग्यवती आदि अनेक ज्ञात-अज्ञात व्यक्तींनी आम्हांस आमच्या कार्यक्रमात बहुमोल मार्गदर्शन करून मदत केली याबद्दल आम्ही त्यांचे ऋणी आहोत.

या वर्षी पुढील विद्यार्थी-विद्यार्थिनींनी विद्यार्थी प्रतिनीधी म्हणून काम पाहिले.

सर्वश्री संजय देशपांडे, विलास बडे, श्री. अग्रवाल जगदीश, भोळे, डाके, कु. सावंत, शारदा चौधरी, रंजना पंडीत, लता चौधरी, यापैकी संजय देशपांडे आणि जगदीश अग्रवाल यांनी क्रीडा केंद्रात विशेष उल्लेखनीय कामगिरी केली.

प्रोग्रॅम ऑफिसर्स

प्रा. एम्. डी. बोंडे प्रा. दि. ह. महाजन
प्रा. ग. नी. पंडीत प्रा. व्ही. जे. चौधरी

Diploma Courses

As a part diversification of education and in fulfilment of the need of short term courses, we started 1] Diploma in Office Management 2] Diploma in Company Secretaryship and 3] Diploma in Salesmanship and Advertising. From the academic year 1979-80 we continued the first two diploma courses only because of University restrictions. These diploma courses are recognised by the University of Poona and are of one year's duration. They are being run as evening courses.

The Management Association (meant for the diploma courses) arranged the lectures on management and administration of 1] Prof. S. G. Deshpande and 2] Prin. C. R. Potnis. These lectures were very helpful to our students in acquainting themselves with the practical experience of management and administration.

We are very much thankful to our Principal, Vice Principals, Prof. P. G. Abhyankar, Prof. G. M. Talhar, Prof. J. B. Agrawal, Prof. P. L. Kolhe, Prof. A. G. Rao, Prof. P. B. Patil and Prof. S. M. Chhapekar for their valuable guidance and co-operation.

We express our thanks to Principal Law College, Jalgaon and Superintendent, L. N. S. High School, Jalgaon for allowing us to use their premises for our courses during the year. We are also thankful to our official staff, Library assistant and peons etc. for their co-operation.

Prof. D. V. Patil
Director.

अजिंठा ★ १९७९-८०

ENDOWMENT & PRIZES 1979 - 80

- 1) Kher Gambhirmal Prize for the best student in the college. Phatak Milind Tukaram
- 2) P. V. Ratnaparkhi prize for standing first at the F. Y. B. A. & F. Y. B. Sc. Sem. Examination 1979. Miss Faheem Tabassum Feeroz
- 3) D. U. Wani prize for obtaining highest number of marks in the Mathematics at the XII Sc. Examination 1979. Agrawal Atul Mohanlal
- 4) V. V. Gandhe & Satyabhama Gandhe Prize for the student for obtaining highest number of marks in Marathi Spl. at the F. Y. B. A. Examination 1979. Miss Bagul Savita Dagdu
- 5) Dr. K. V. Paradkar prize for the student who stands first at the XII Sc. Examination in Biology. Miss Chikodi Manisha Balasaheb
- 6) Prof. M. N. Advant Endowment prize for the student for obtaining highest no. of marks in Marathi (Spl.) at the T. Y. B. A. Examination 1979. Miss Bagul Savita Dagdu
- 7) Narmadabai Navalram Patil Prize for the student for obtaining highest no. of marks in Marathi (Spl.) at the T. Y. B. A. Examination 1979. Miss Bagul Savita Dagdu
- 8) Manubhai Desai prize for the student from Khandesh who has highest no of marks at the X th Examination amongst those joining this college. Bendra Ajay Shankar
- 9) Barjibhe Endowment prize for obtaining highest no of marks in English at XII Arts Examination 1979. Miss Dabholkar Rohini Kamalakar
- 10) D. R. Nadkarni Science prize for the student who stands first at the XII Science Examination 1979. Agrawal Atul Mohanlal

AJINTHA ★ 1979/80

11) Tapiram Bhagwan Chaudhari and Ramabai Chaudhari (Thorgavan) prize for

a) The student who stands 1st in XII Science 1979

b) For standing first in XII Arts Exam. 1979 (First amongst lady students)

12) Mrs. Shantabai Patil (Hyderabad) Scholarship to be awarded to the student obtaining highest marks in S. S. C. (Xth) & Joining this college in XI th

1) Science, 2) Arts, 3) Commerce.

13) Mrs. Shantabai Patil (Hyderabad) Scholarship to be awarded to the students obtaining highest number of marks in H. S. C. (XIIth) in 1) Science 2) Arts & 3) Commerce & joining this college in 1) F. Y. B. Sc. 2) F. Y. B. A. & 3) F. Y. B. Com. respectively.

14) Mrs. Shantabai Patil (Hyderabad) Scholarship to be awarded to the student standing 1st at the T. Y. B. Com. Examination 79.

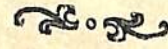
Agrawal Atul Mohanlal

Miss Dabholkar Rohini Kamalakar

- 1) Bendra Ajay Shankar
- 2) Miss Chaudhari Pushpa Laxman
- 3) Deshmukh Shashank Sharad

- 1) Miss Kurkure Lata Jayant
- 2) Miss Raverkar Shubhangi Pralhad
- 3) Tarambale Tushar Narayan

Sonawane Waman Deochand



४७४३



तसेच- टायपींग व शॉर्ट हॅन्ड सायकलोस्टाईलची कामे करून मिळतील सर्व प्रकारच्या ट्र कॉपीज. टायपरायटिंग, डुप्लिकेटर विक्री व दुरुस्ती.



दि न्यू शॉर्टहॅन्ड टायपरायटिंग क्लास १९४, नवी पेठ, जळगाव.

आपले टायपींग स्प्रीड वाढविण्यासाठी



काबरेज शॉर्ट हॅन्ड व टायपरायटिंग क्लास ७, नवी पेठ, जळगाव.

वसतिगृह - अहवाल

अहारातील जागेची टंचाई आणि वाढती भाडी यामुळे विद्यार्थ्यांची वसतिगृहाची मागणी वाढल्यामुळे जुन्या वसतिगृहातील बऱ्याच खोल्यात तीन-तीन विद्यार्थ्यांची सोय करावी लागली. त्यामुळे ह्यावर्षी मुलांच्या वसतिगृहात एकूण १९५ विद्यार्थ्यांची आणि मुलींच्या वसतिगृहात ३२ विद्यार्थिनींची सोय करण्यात आली. विद्यार्थ्यांची मागणी लक्षात घेता ही दोन्ही वसतिगृहे अपुरी आहेत हे प्रकटाने जाणवले. विशेषतः विद्यार्थिनींसाठी नवीन वसतिगृह बांधण्याची आवश्यकतेची संस्थेच्या पदाधिकाऱ्यांना जाणीव द्यावी त्या दृष्टीने हालचालींना सुरुवात झाली आहे ही समाधानाची बाब आहे.

अभ्यासमंडळ-

विचारपूर्वक, संस्कारक्षम आणि विद्यार्थ्यांना अंतर्मुख करणाऱ्या "संस्कार" या विषयावरील प्रा. म. मो. केळकर यांच्या भाषणाने यावर्षी अभ्यास मंडळाच्या कार्याची सुरुवात झाली. तसेच 'हुंडा बंदी उपयुक्त आहे' या उच्चलंत सामाजिक प्रश्नावर उप-प्राचार्य नेमाडे यांच्या अध्यक्षतेखाली एक वादविवाद स्पर्धा आयोजित करण्यात आली. श्री. पी. टी. चौधरी व कु. वंदना शुक्ल यांची भाषणे विशेष प्रभावी ठरली.

स्नेहसंमेलन-

दिनांक २६ जानेवारी आणि २७ जानेवारी रोजी स्नेहसंमेलनाचा कार्यक्रम उत्साहाने पार पडला. दिनांक २६ रोजी "मीनाबाजार" व दि. २७ रोजी मनोरंजक खेळ आणि विविध करमणूक असे कार्यक्रम झाले. त्यानंतर श्री. ए. टी. देशमुख यांनी खुमासदार रेडिओ वृत्त निवेदन केले. श्री. आर. डी. पाटील यांनी आर्केस्ट्राची छान साथ जमविली. कु. शोभा शिपी, वंदना शुक्ल यांनी अनेक सुमधूर गीते सादर केली.

अजिठा ★ १९७९/८०

तसेच इतर अनेक विद्यार्थी आणि विद्यार्थिनींनी गीते सादर केली. रसिक प्रेक्षकांनी या सर्व गाण्यांना उत्तम प्रतिसाद दिला. यानंतर दोन नाटिका सादर करण्यात आल्या. दोन्ही नाटिकांना रसिक प्रेक्षकांनी सतत दाद दिली. त्यानंतर भांगडा आणि गर्बा अशी दोन बहारदार नृत्ये सादर करण्यात आली. शेलापागोटे ह्या आवडत्या कार्यक्रमाने स्नेहसंमेलनाची सांगता झाली. संमेलन यशस्वी करण्यात सगळ्यांचा नामनिर्देश करणे शक्य नाही. मात्र सर्वश्री भिरुड, कोळंबे, पी. बी. पाटील आदी विद्यार्थ्यांचे कार्य विशेष लक्षात घेण्यासारखे आहे. नाटिकेसाठी आम्हांस प्रा. मो. स. भावे, प्रा. म. मो. केळकर ह्यांचे बहुमोल सहकार्य लाभले. श्री. पोळ आणि त्यांचे सहकारी, लॉ कॉलेजचे प्राचार्य यांच्या सहकार्यानेच आम्हांस भांगडा नृत्य सादर करता आले. मीना बाजाराची मांडणी करण्यासाठी प्रा. ए. पी. चौधरी यांनी मार्गदर्शन केले. खेळासाठी श्री. बी. एम. महाजन, श्री. देशमुख यांनी सर्वतोपरी मदत केली. टिचर्स हॉस्टेल मधील सर्व प्राध्यापक वधूंनी वेळोवेळी आवश्यक तेथे मदत दिली.

मेस-

फार पूर्वीपासून वसतिगृहात जेवणाची व्यवस्था क्लब पद्धतीने केली जाते. या वर्षी खालील विद्यार्थ्यांनी सेक्रेटरी आणि स्टॉकमन म्हणून मेसचे कामकाज पाहिले. चौधरी जगदीश, पाटील राजेंद्र, शर्मा शिवदयाल, अग्रवाल संतोष, चौधरी आनंदा, पाटील अरविंद, कोलते रविंद्र, अत्तरदे एकनाथ, ढाके दिपक बळीराम, पाटील साहेबराव, ढोले गुलाबराव, सोनवणी दिलीप, पाटील उदयसिंग, चौधरी प्रकाश, भिरुड प्रदीप, चौधरी विलास, खेळवाडे देवकर भागवत, पाटील युवराज इत्यादी...

दरवर्षी कांही मागास आणि गरीब होतकरू विद्यार्थ्यांची व्यवस्था विनामूल्य केली जाते. ह्यावर्षी तीन विद्यार्थ्यांची जेवणाची व राहाण्याची विनामूल्य सोय करण्यात आली.

यावर्षी श्री. रडे प्रमोद आणि पाटील डी. जी.
यांनी वाडेंत म्हणून काम पाहिले. आम्हांस प्राचार्य
पोतनीस, उपप्राचार्य थत्ते, उपप्राचार्य नेमाडे डी. एस्.
ह्यांचे वेळोवेळी बहुमोल मार्गदर्शन आणि सहकार्य

मिळाले. त्याबद्दल आम्ही त्यांचे ऋणी आहोत.

प्रा. आर. डी. राणे
मुलींचे वसतिगृह,

प्रा. दि. ह. महाजन
मुलांचे वसतिगृह,



बोरौले प्रोसेस
ऑफ मेकर्स
कमर्शियल आर्टिस्ट
२५३, नवीपेठ, जळगाव. *

VISIT
YOUR
MOST
FAVOURIT

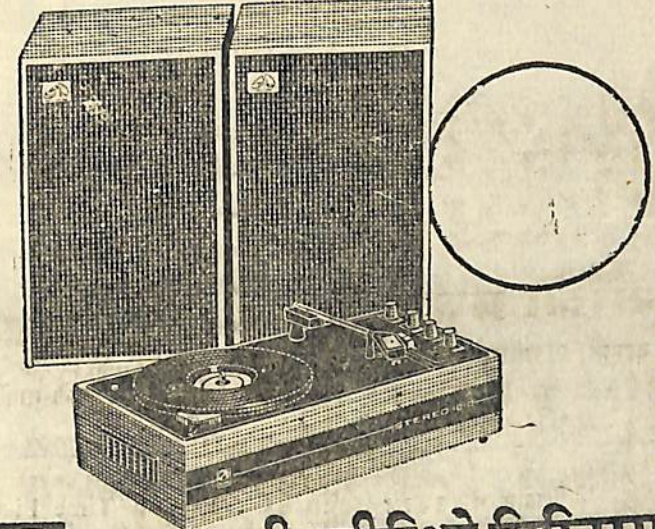


**GODBOLE
TAILOR**
Navi Peth, JALGAON

३३०५

अजिठा ★ १९७९/८०

एच् एम् व्ही स्टीरिओ १०१०



एच् एम् व्ही स्टीरिओ सिस्टिम्स

NMVICAS-8/78 MAR

फोन नं. ३४२२

**त्रिभुवनदास पुरुषोत्तमदास
आणि कंपनी**

जनरल मर्चन्टस्, भवानी मंदिराजवळ, सुभाष चौक, जळगाव

अजिठा ★ १९७९/८०

तार - रायसोनी

☎ ३४७१

मोटार सायकलम, स्कूटर्स व स्पेअर पार्ट्स
एक्झाईड वॅटरी व टायर, ट्यूबचे

अधिकृत विक्रेते -



मे. रायसोनी ब्रदर्स

माहिजी बाजार, जळगाव

फोन नं. ३०३४

जळगावातील
नावाजलेली
गुलाबी चहा,
लज्जतदार कॉफी
केशरी गरम दूध
गावराणी तूप
गाई व म्हणीचे
दूध, दही करिता



**मे. सुभाष
दुग्धालय व
रेस्टॉरन्ट**

सुभाष चौक, जळगाव



सर्व प्रकारचे फॅन्सी
रेडिमेड व होजिअरीसाठी

☎ ३८१२

फिरके ब्रदर्स

शाँप नं. ९९, फुले मार्केट, जळगाव

Clocks and Time Pieces and Paks
HM, Jayco, Faveure - Leuba, Jas
and all other Company's watches
will be sold and repairing work.

New

**VARSHA WATCH
COMPANY**

177, Navi Peth, Maheji Bazar
JALGAON - 425001.

अजिंठा ★ १९७९/८०

eye
catching
sites
by
gajendra
art



224 BALIRAM PETH • JALGAON 425001 PHONES 3061 • 4761

होर्डिंग्ज्, वॉल पेंटिंग्ज्,

साईन बोर्ड्स

रेल्वे व टेलिफोन पोलवरिल जाहिराती
साठी अधिकृत एजंट.....



ग्रहण नवी पेट जळगाव. फोन: Office ३०६९, Resi ६७६७.

अमर ज्योती

“ हॉर्नबिल हाऊसेस ”

जळगाव.

प्रोप्रा.- अनिल
चिरमाडे

- अमूल बटर
- पारले विस्कीटस्
- कॅडबरीज् चॉकलेटस्
- अंडी
- बॉईल्ड अंडी
- संतोष ब्रड, नासिक रोड
- क्रीमरोल, माझदा बेकरी, नासिक
- डोनट, माझदा बेकरी, नासिक
- बीकानेरचे सुप्रसिद्ध शेव
- के. सी. दास रसगुल्ला, कलकत्ता
- चटणी सॅडविच
- व्हेजिटेबल सॅडविच
- ब्रेड बटर
- अमूल स्फे
- कोल्ड ड्रीक्स
- वेफर्स
- स्वीटस्
- पॉपकॉर्न

क्वालिटी आईस्क्रीम, मुंबई

वरील प्रकारचा माल मिळण्याची ठिकाणे :

- १) स्टेट बँकेजवळ,
जिल्हा रोड, जळगांव.
- २) आर. टी. ओ.
ऑफिस समोर, जळगांव.
- ३) दीनानाथ-वाडी,
रिंगरोड, जळगांव.
- ४) सर्वोदय सविहस सेंटर,
एम. आय. डी. सी. जळगांव.



लौकरच सुरु होत आहे —

‘ रिच गार्डन हॉटेल ’

‘ हॉटेल लिग्रा ’

आकाशवाणी जवळ, नॅशनल-हायवे, विद्यानगर, जळगांव.

चित्रा टांकीज समोर, छाया रेस्टॉरंट शेजारी, पोलन पेठ, जळगांव.

प्रोप्रा. अनिल चिरमाडे

प्रकाशक : प्राचार्य वं. रा. पोतनीस, सू. जे. महाविद्यालय, जळगाव.

मुद्रक : सुभाष के. चौधरी, श्रीकान्त मुद्रणालय, जळगाव.